

Val d'Or, Que.

KANADSKIM SANJAM NAPROTI

k zgodovini migracij Slovencev

Urška Strle

MIGRACIJE

ZRC SAZU
Inštitut za slovensko
izseljenstvo in migracije

Kataložna zapisa o publikaciji (CIP) pripravili v Narodni
in univerzitetni knjižnici v Ljubljani

ISBN 978-961-05-0950-9
COBISS.SI-ID 224694019

ISBN 978-961-05-0951-6 (PDF)
COBISS.SI-ID 224640771

Prva e-izdaja je pod pogoji licence Creative Commons CC BY-NC-ND 4.0 prosto dostopna:
<https://doi.org/10.3986/9789610509516>

KANADSKIM SANJAM NAPROTI k zgodovini migracij Slovencev

Urška Strle

Založba ZRC

Ljubljana 2025

KAZALO

PREDGOVOR IN ZAHVALA	7
KRATEK UVOD ALI KAJ SO KANADSKÉ SANJE	13
IZ PREUČEVANJA PRISELJEVANJA SLOVENCEV V KANADO	21
ZAPOZNELO ZGODOVINJENJE SLOVENSKEGA IZSELJENSTVA	24
V SENCI ZDA	28
POVEDNOST PRETEKLIH RAZISKAV	32
O ETNIČNIH ŠTRLINAH IN MEŠANICAH	36
OD STATISTIČNIH OČRTOV DO POVEDNOSTI KONKRETNIH USOD	39
POIGRAVANJE Z IZRAZJEM	43
ORIS ZGODOVINE PRISELJEVANJA SLOVENCEV V KANADO	57
PERIODIZACIJA IN NARAVA VIROV	59
ČAS DO DRUGE SVETOVNE VOJNE	63
Od misijonarjev do farmerjev	63
»You need CANADA needs you«	70
Velika vojna in njene posledice	78
Ponovno odpiranje vrat	79
Čas gospodarske krize	82
V primežu depresije: Slovenci v Kanadi med obema vojnama	84
Medsebojno povezovanje, kulturno življenje, društvena politika	94
Svetovna morija	101
Združeni v času vojne?	105
PO DRUGI SVETOVNI VOJNI	123
Prva desetletja hladne vojne: med optimizmom in strahom	123
Nov veter v starih jadrnih	136
Nenavadno povratništvo: iz Kanade v povojno Jugoslavijo	145
V povojno Kanado	148
Ideološki razdor	155
Pod okriljem verskih institucij	162
Priseljenci skozi prizmo društvenega življenja	167
ODNOSI DO DOMOVINE	185
Vztrajnost preteklih istovetenj	193
Mlajše generacije in novi migracijski trendi	197
Spoznavni fragmenti iz biografskih perspektiv	207
ZAKLJUČEK ALI O KANADSKIH SANJAH ŠE ZADNJIČ	223
BIBLIOGRAFIJA IN VIRI	229
SEZNAM KRAJEV IN OSEB	243
O NASLOVNI FOTOGRAFIJI, FOTOGRAFIJAH NASPLOH, AVTORICI, PAJDAŠTVU IN ŠE MARSICEM, KAR NI ZA SLEHERNA UŠESA	252

PREDGOVOR IN ZAHVALA

Knjigo, ki jo držite v rokah, sem oblikovala iz svoje doktorske disertacije, vendar sta se njena struktura in vsebina v desetletju in pol precej spremenili.¹ Toda glavni namen mojega pisanja je ostal isti: predstaviti zgodovino priseljevanja Slovencev in Slovenk v Kanado ter orisati zgodovinske procese njihove integracije v tej obsežni in notranje raznoliki priseljski državi. Gre za tematiko, ki sodi med zgodovinopisno slabše, predvsem pa fragmentarno obdelana področja, čeprav slovenska diaspora v Kanadi ni skromna ne po številu ne po sledih, ki jih je pustila v kanadski družbi. K temu moram dodati, da so največ zgodovinskega znanja o slovensko-kanadski diaspori prispevali sami kanadski Slovenci z izdajanjem različnih publikacij, v katere so dolga desetletja vlagali veliko časa, energije in zanosa. Poudariti moram tudi zgodovinopisno povednost literarnih besedil, ki so jih skozi prizmo avtobiografskih perspektiv z migrantsko izkušnjo zapisovali slovensko-kanadski pisci in piske. Zbir zame relevantnih knjig, ki s tekstovnim in vizualnim gradivom osvetljujejo številne, običajno zelo konkretno zbirane vsebine iz zgodovine priselitve v Kanado, vključevanja v kanadsko družbo in obeleževanja slovenskih kulturnih vsebin, je naveden v seznamu literature in virov. Vse našete vsebine so mi bile v izjemno pomoč pri razumevanju in snovanju obravnavane teme.

Moja knjiga, ki ima ambicijo prve ne samo celostno, ampak tudi znanstveno zastavljene zgodovinske študije o priseljevanju Slovencev v Kanado, se tematsko umešča na polje dveh obsežnejših zgodovinopisnih področij, zgodovine migracij in zgodovine Slovencev. Slednje področje poudarjam zato, ker zgodovinenje Slovencev – kar je z nekaj grenkobe ugotavljal eden najplodnejših raziskovalcev zgodovine migracij pri nas, Marjan Drnovšek² – Slovence v izseljenstvu pre-

-
- 1 Urška Strle, *Slovenci v Kanadi: Izseljenstvo skozi prizmo življenjskih zgodb*, doktorska disertacija, mentorica prof. dr. Marta Verginella, somentorica doc. dr. Irena Gantar Godina (Ljubljana: Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, 2010).
  - 2 Marjan Drnovšek, »Zgodovina izseljencev ni zgodovina naroda«, *Dve domovini / Two Homelands* 8 (1997): 207–212; Marjan Drnovšek, »Ali je zgodovina izseljenstva tudi del slovenske zgodovine?«, *Zgodovina v šoli* 12/1–2 (2003): 3–4; Marjan Drnovšek, »Zunanje migracije

pogosto zaobide. Takšno zapostavljanje se mi zdi neupravičeno, saj zanemarja raznovrstne oblike istovetenj, vplivov in sodelovanj, ki so se izrisovali na relaciji med diasporičnimi skupnostmi in matično državo ter posledično določali tudi razvoj obeh prostorov.³ O tem zlasti skozi perspektivo od spodaj izdatno pričajo ne samo študije drugih slovenskih izseljenskih skupnosti,⁴ ampak tudi odnosi med diasporo in matično državo pri številnih drugih nacionalnih skupnostih po svetu, saj podobno opažajo recipročne dinamike na ravni mednarodnih migracijskih primerov.⁵

Knjiga vsebuje akumulacijo znanja, ki jo določajo moja etnična, generacijska, spolna, družinska, idejna in izobrazbena perspektiva, pa tudi moje strokovne kompetence, ki so seveda, kot to velja za vsakega avtorja in avtorico, tako v razgledih kot v interpretaciji omejene. Zamišljena je tudi kot izhodišče za strokovno in poljudno razpravo. Ob tem želim poudariti, da je zgodovinopisna snov, kakor se je napaberkovala iz uporabljenih virov, izjemno kompleksna, še več, po svojih razlagalnih elementih na nekaterih mestih deluje celo nekoliko protislovno. Takšnih ambivalenc seveda ne jemljem kot nekaj nelogičnega, slabega, ampak prej kot nekaj obče veljavnega. Z nekaj senzibilnosti se lahko jasno razbirajo tako v posamezniku kot družbi, posledično pa tudi v samih normativnih, pravnih in političnih sistemih; zelo nazorno se te ambivalence izkazujejo v vojnah, revolucijah, političnih in kulturnih bojih, stavkah in drugih oblikah družbenih konfliktov, v podkožju družbe pa sobivajo tudi v navidezno mirnih družbenih okoliščinah.

Turbulentno obdobje 20. stoletja, v katerem je potekalo množično priseljevanje Slovencev v Kanado, je pri virih, ki o tem fenomenu pričajo bodisi s slovenske bodisi s kanadske perspektive, določilo mnogoterost njihovih interpretativnih nabojev. Na sporočilno raznovrstnost virov niso vplivali le

---

Slovencev v prvi in drugi Jugoslaviji: primerjalni vidik«, v: Peter Štih, Bojan Balkovec (ur.), *Migracije in slovenski prostor od antike do danes* (Ljubljana: Zveza zgodovinskih društev Slovenije, 2010), 114–115.

- 3 Za Kanado glej: Urška Strle, »Odnos slovenskih izseljencev v Kanadi do matične domovine po drugi svetovni vojni«, *Dve domovini / Two Homelands* 26 (2007): 117–141.
- 4 Nekaj primerov: Nadia Molek, *Biti Slovenec v Argentini: Kompleksnost identitetnih procesov argentinskih Slovencev* (Ljubljana: Založba ZRC SAZU, 2019); Mirjam Milharčič Hladnik, Jernej Mlekuž, *Going Places: Slovenian Women's Stories on Migration* (Ljubljana: Založba ZRC SAZU, 2014); Marjan Drnovšek, *Slovenski izseljenci in zahodna Evropa v obdobju prve Jugoslavije* (Ljubljana: Založba ZRC SAZU, 2014); Marie Pislar Fernandez, *Slovenci v železni Loreni (1919–1939): Skozi družinske pripovedi* (Ljubljana: Založba ZRC SAZU, 2006).
- 5 Francesca Fauri (ur.), *The History of Migration in Europe: Perspectives from Economics, Politics and Sociology* (New York: Routledge, 2014); Rosemarie Rogers, *Guests Come To Stay: The Effects of European Labor Migration on Sending and Receiving Countries* (New York: Routledge, 2020); Robin Cohen, *Global Diasporas: An Introduction* (New York: Routledge, 2022).

različni politični režimi, ki so določali vsakokratno vrednotenje migracijskih vsebin (kot pronica skozi gradivo državnih institucij, pristojnih za izseljenstvo oziroma za priseljenstvo, in skozi statistike) ter tvorjenje kolektivnih spominskih okvirov (zlasti časopisno gradivo, literarna dela), ampak tudi idejna, politična in kulturna heterogenost kanadskih Slovencev (kot se izkazuje z ustnimi pričevanji, biografskim in avtobiografskim gradivom in različnimi literarnimi zvrstmi). Zgodovinopisna pripoved o preteklosti kanadsko-slovenske skupnosti je na podlagi virov, ki sem jih vzela pod drobnogled, nemalokrat delovala v medsebojno konfliktnem, celo rivalskem razmerju. To je zlasti opazno za čas po drugi svetovni vojni, ko se je v Kanado preselil največji delež Slovencev in Slovenk, ki so za sabo pustili bistveno obsežnejšo in manj enoznačno zgodovinopisno sled, kot to velja za predhodne dobe.

Konfliktnost (jeza, prepirljivost, agresija, sovražnost, totalitarno obnašanje), kot občasno pronica iz virov, pa lahko opazujemo tudi s psihološkega zornega kota; lahko je odraz bolečine, svojevrsten odtis travmatičnih izkušenj.⁶ Te je zlasti povojnim priseljencem v Kanado zadal izjemno težaven vojni čas, pri čemer ne smemo pozabiti zlasti internacije številnih v koncentracijskih taboriščih, uničenja imovine, »izkušenj izgube in vizije smrti«. ⁷ Pridružile so se jim tudi izjemno travmatične begunske usode, ki se nadvse jasno kažejo skozi osebno perspektivo.⁸ Do začetka šestdesetih let, ko se je v Jugoslaviji nekoliko sprostil rigidni nadzor nad prehajanjem državne meje, so bili številni, ki so se iz takšnih ali drugačnih razlogov odločili zapustiti dom, prisiljeni v usodo prebežništva oziroma begunstva in so bili zaznamovani kot sovražniki države; ta izkušnja bega od doma je pogosto sprožila travmo, čeprav je lahko hkrati vsebovala tudi nekatere emancipatorne učinke.

Čas po drugi svetovni vojni je poleg tega zelo zaznamovala hladna vojna, ki je svet razdelila po ideološki liniji in močno določila tudi idejni naboj dostopnih virov. Zaradi tega slovenski ali jugoslovanski viri pogosto drugače vrednotijo isti migracijski kontekst kot tisti, ki so nastali v Kanadi. Poudariti je treba, da je na eni strani povojna Jugoslavija skušala svoje državljane zaznamovati s povzdigovanjem na novo vzpostavljenega socializma in črnitvijo kapitalističnih družb, povojna Kanada pa je na drugi strani podobno zaznamovala svoje državljane s protikomunističnim diskurzom. Pri tem je bila, kot prikazujem tudi v knjigi,

6 Jurij Zalokar, *Psychological and Psychopathological Problems of Immigrants and Refugees* (Radovljica: Didakta, 1994), zlasti 14–15.

7 Alessandro Portelli, *The Battle of Vale Giulia: Oral History and the Art of Dialogue* (Madison: University of Wisconsin Press, 1997), ix.

8 Glej denimo: Urška Strle, »Ted Kramolc«, v: Mateja Ratej (ur.), *Osebnosti druge svetovne vojne* (Ljubljana: Založba ZRC, 2023), 41–64.

razmeroma uspešna pri priseljencih, ki so si prizadevali postati Kanadčani. Njene ideje so posvojili zlasti tisti, ki so odšli od doma zaradi povojne vzpostavitve komunistične oblasti.

Relevantni viri za zgodovinenje priseljevanja v Kanado torej izkazujejo zelo raznolike idejne vektorje. Iz njih nedvoumno izhaja vtis o rivalstvu različnih interpretativnih in spominskih okvirov,⁹ ki določajo tako kolektivna kot tudi individualna vrednotenja izseljevanja oziroma priseljevanja. Takšna »večglasnost« glade izrekanja o preteklosti se seveda ne kaže le na primeru kanadskih Slovencev, ampak jo lahko brez večjih težav opazimo v skoraj vseh zgodovinskih epizodah. Zlasti značilna postaja od konca 19. stoletja, ko je zgodovinske vire začelo ustvarjati vedno več posameznikov iz nedominantnih družbenih pozicij; pri teh virih merim zlasti na egodokumente, torej pisma, dnevnike, spomine, zapiske, fotografije, intervjuje in podobno.¹⁰ Izrazi različnih izhodišč in raznolikega razumevanja preteklosti se zelo jasno pokažejo tudi skozi migracijsko perspektivo, o čemer pričajo prav ohranjeni egodokumenti. V obdobju pred veliko vojno se je namreč povečala težnja po zapisovanju svojih doživljanj in stališč ne le med inteligenco, temveč tudi med nižjimi sloji, zlasti med izseljenci in zdomci.¹¹ Takšno pisanje je bilo za posameznike pomembna oblika samopomoči, saj so si tako lajšali občutke odtujenosti in domotožja, obenem pa je kanaliziralo bogato paleto vtisov, ki jih je spodbudila sprememba geografskega prostora in kulturnega okolja.¹² Poleg tega lahko tudi v golem dejstvu, da lahko v istem časovnem in prostorskem okviru vselej opazimo nekatere, ki se izseljujejo, druge, ki se vračajo, in tiste, ki ostajajo, zaznamo raznolik spekter razumevanja in vrednotenja družbenih okoliščin pri različnih posameznikih. Ta pogled vnaša v razumevanje migracij ne samo potrebo po opazovanju objektivnejših dejavnikov

9 Pomembna izhodišča za te razmisleke sem našla v prelomnih delih Michaela Rothberga, *Multidirectional Memory: Remembering the Holocaust in the Age of Decolonization* (Stanford: Stanford University Press, 2009) in *The Implicated Subject: Beyond Victims and Perpetrators* (Stanford: Stanford University Press, 2019).

10 Izraz »egodokument« se nanaša na avtobiografski zapis, ki je običajno napisan v prvi osebi. V petdesetih letih 20. stoletja ga skoval nizozemski zgodovinar Jacques Presser in opredeljuje besedilo, v katerem je močno prisoten »jaz« (lat. *ego*). Več: Marijke J. van der Wal, Gijsbert Johan Rutten, *Touching the Past: Studies in the Historical Sociolinguistics of Ego-Documents* (Amsterdam: John Benjamins Pub. Company, 2013).

11 Urška Strle, »Da Agnes a Neža: Un esempio di formazione d'identità nazionale tra la popolazione rurale slovena (1917–1920)«, v: Matteo Ermacora (ur.) *Le 'disfatte' di Caporetto: Soldati, civili, territori, 1917–1919* (Trieste: Edizione Università di Trieste, 2019), 147–150.

12 Marjan Drnovšek, »Osebno in javno v izseljenski korespondenci«, *Dve domovini / Two Homelands* 20 (2004): 115; Bruce S. Elliot, David A. Gerber, Suzanne M. Sinke, *Letters across Borders: The Epistolary Practices of International Migrants* (New York: Palgrave Macmillan, 2006).

družbenega razvoja, ampak poudarja tudi smisel opazovanja *pomenov*, ki so jih izseljenci pripisovali svojemu razumevanju kompleksnega dogajanja v svetu. Še več, življenjske odločitve izseljencev so bile uokvirjene prav v njihovih pomenih, in če smo pozorni, se v njih zazna tudi marsikaj sanjskega, torej zamišljenega, potencialnega in nikdar realiziranega.

Besedilo knjige, ki mu svet sanj predstavlja le okorno vsebinsko izhodišče, je razdeljeno na dva dela. V prvem se ukvarjam z nekaterimi zgodovino-pisnimi spoznanji in postrežem z razmišljanji, ki so izšla iz analize preučevanja kanadskih Slovencev. Na tem mestu sem dala poudarek predvsem značilnosti zgodovinjena kanadskih Slovencev, ki so se mi razkrile pri zbiranju gradiva in ki so mi s svojimi poudarki in molki služile kot smernice za načrtovanje knjige. Poudariti moram zapostavljenost zgodovino-pisnega preučevanja kanadskih Slovencev, ki je poleg tega pogosto ostalo v senci ameriških Slovencev. V tem delu obravnavam tudi nekatere konceptualne zadrege, na primer to, kako ovrednotiti razmeroma številne člane slovenske diaspore, ki se sočasno identificirajo še z drugimi etničnimi oznakami, ali kako poimenovati to notranje zelo heterogeno skupnost. Drugi del knjige prinaša zgodovinsko sintezo, ki sem jo zaradi narave migracijskih procesov z ločnico, postavljeno v čas ob koncu druge svetovne vojne, razdelila na dva večja vsebinska sklopa. Za takšno delitev sem se odločila zaradi sprememb v družbenoekonomskem razvoju Kanade z njeno migracijsko politiko vred, razvoja mednarodnih teles v odnosu do migracij, človekovih pravic, znatno večjega števila priseljenih Slovencev kot v predhodnih dobah ter zaradi dostopnosti, obsega in razpona virov. Tretji del v sklopih o odnosih z nekdanjo domovino prinaša krajše razmisleke o povezavi slovensko-kanadske diaspore s slovenskim prostorom ter utemeljuje organsko povezanost izseljenstva z matično domovino in aktualnost transnacionalnega gledišča pri obravnavi migracijskih tematik.

Na dolgotrajni poti od zamisli do nastanka knjige se težko zahvalim vsem, ki so prispevali k njenemu oblikovanju, saj njena vsebina zrcali prepleten proces poklicnih in osebnih zorenj vse od mojega vstopa v akademski svet. V prvi vrsti se zahvaljujem svoji dolgoletni sodelavki, mentorici in sčasoma tudi prijateljici Marti Verginella, ki me je pri delu motivirala in vseskozi opozarjala na možnosti za izboljšave, ob zgodovinariki pa je v meni vselej videla predvsem osebo. Posebna zahvala gre tudi Ireni Gantar Godina, ki mi je z veliko naklonjenostjo podarila svoj raziskovalni arhiv o Slovencih v Kanadi za čas pred prvo svetovno vojno in mi kot mentorica omogočila vključitev v disciplinarno pester kolektiv Inštituta za slovensko izseljenstvo in migracije na ZRC SAZU, kjer sem kot mlada raziskovalka zbrala večji del gradiva za to knjigo. Med sodelavci Inštituta, ki so vsebinsko nadgrajevali moje razumevanje migracijskih tematik v luči

zgodovinopisja, želim posebej omeniti Marjana Drnovška, Mirjam Milharčič Hladnik in Alekseja Kalca, z velikim zanimanjem pa sem spremljala tudi delo sodelavcev Jerneja Mlekuža, Marine Lukšič Hacin, Janje Žitnik Serafin, Maše Mikola, Jureta Gombača in Kristine Toplak, ki so mi z družbenokulturnimi oprijemališči svojih raziskovalnih perspektiv in številnimi pogovori prepričljivo posredovali raznolike izraze migracijskih tematik, njihovih univerzalnosti in tudi specifik skozi čas. Med raziskovalci, s katerimi sem se posvetovala o kanadskem prostoru, želim omeniti zlasti Anne Urbancic in Jasona Blaka. Za branje tega rokopisa se ponovno zahvaljujem Alekseju Kalcu, Marti Verginella, Mirjam Milharčič Hladnik, Anne Urbancic in Jerneju Mlekužu, ki so s svojimi pripombami prispevali k izboljšanju rokopisa oziroma odpravili moje nerodnosti in zmote. Za tehnično pomoč se iskreno zahvaljujem Jakobu Mavriču in Luni Vitez. Za potrpežljivost in spodbudo gre zahvala tudi moji razširjeni družini in prijateljem, med drugim tudi članom družine Velikonja, Simonu Pribcu in Jacquesu Bélangerju, ki so me velikodušno gostili v Kanadi v letih 2008 in 2012. Uredniku Jerneju Mlekužu sem hvaležna za večkratno natančno branje in smiselne komentarje, s katerimi je prispeval ne le k izboljšani vsebini, ampak tudi strukturi knjige, Gregorju Pobežinu, predstojniku Inštituta za kulturno zgodovino ZRC SAZU, pa za zagotovitev sredstev za lektoriranje, ki ga je s posebno tenkočutnostjo za stavčno logiko in pripovedno okretnost opravil Borut Omerzel. Posebej iz srca pa se zahvaljujem svojim sogovornikom, kanadskim Slovincem, ki so mi zaupali svoje življenjske zgodbe in mi pomagali ta vidik preteklosti razumeti v bolj človeški luči.

**KRATEK UVOD ALI KAJ SO
KANADSKE SANJE**

Kanada je dandanes prepoznana kot ena od držav, ki priseljencem po uspešni integraciji v družbo omogočajo bogate možnosti višjega življenjskega standarda. Vendar vselej ni bilo tako. Ta tradicionalno priseljska država je svoj pozitivni ekonomski, pa tudi socialni in humanitarni ugled začela utrjevati šele od druge polovice 20. stoletja. V mladi državi, ki je nastala komaj leta 1867, se je besedna zveza kanadske sanje, *Canadian dream*, s precejšnjo, več kot 100-letno zapoznelostjo pojavila kot pogovorna parafraza sintagme, ki se v popularni kulturi nanaša na njeno starejšo in znatno vplivnejšo sosedo: *American dream*.¹³ Izraz ameriške sanje je leta 1931 v svoji – do danes večkrat ponatisnjeni – knjigi *The Epic of America* populariziral ameriški pisatelj in zgodovinar John Truslow Adams (1878–1949).¹⁴ Z njim je skušal ZDA opisati kot deželo, ki ob predanem delu, zlasti pa zaradi lastnih sposobnosti in dosežkov, omogoča svobodo, srečo, obilje in vzpon po socialni lestvici vsakomur ne glede na socialni razred ali izvorni položaj.¹⁵ Mit o Ameriki, deželi, »kjer se cedita med in mleko«, se je rodil bistveno prej, sredi 19. stoletja. Za množice Evropejcev, tudi za tisoče Slovencev, ki so se od konca 19. stoletja do izbruha prve svetovne vojne množično preseljevali čez Atlantik, je ta mit postal vodilo in je marsikomu temeljito spremenil življenjske načrte.¹⁶ Številni biografski in tudi drugi zgodovinski viri pričajo o tem, da je neomejeno upanje ljudi na boljše življenje onstran Atlantika najpogosteje trčilo

---

13 Prepoznavna sintagma *American dream* ima svojo predhodnico v izrazu *California dream*, ki se je nanašala na iskalce zlata v času zlate mrzlice od poznih štiridesetih let 19. stoletja.

14 John Truslow Adams, *The Epic of America* (Boston: Little, Brown, and Co., 1931). Ponatili so sledili v letih 2001, 2012 in 2017.

15 Besedilo knjige je dostopno na: https://archive.org/stream/in.ernet.dli.2015.262385/2015.262385.The-Epic_djvu.txt.

16 Aleksej Kalc, Mirjam Milharčič Hladnik, Janja Žitnik Serafin, *Doba velikih migracij na Slovenskem*, (Ljubljana: Založba ZRC, 2020), 44–52. Številne perspektive s področja zgodovine izseljevanja Slovencev v ZDA so obravnavali zlasti Marjan Drnovšek, Matjaž Klemenčič, Mirjam Milharčič Hladnik, Darko Friš, Mihael Küzmič, Janja Žitnik Serafin in Jerneja Petrič.

ob zelo omejene možnosti, ampak mit o Ameriki kot deželi neslutnih priložnosti je bil kljub temu vztrajen in trdoživ.¹⁷

Besedna zveza *kanadske sanje* ne pomeni le golega prevzemanja ideje, ki uokvirja zamišljene priložnosti ameriškega načina življenja. Če sklepe iz neformalnih pomenkov z različnimi posamezniki, ki premorejo lastno ameriško in kanadsko izkušnjo, potrdim z nekoliko sarkastično referenco na Urban Dictionary,¹⁸ kanadske sanje pravzaprav pomensko nadgrajujejo ameriške. Vzporejanje pomenov obeh »sanjskih svetov«, kanadskega in ameriškega, posrečeno zrcali pestrost družbenih možnosti v obeh deželah. Ob tem, da obe izkazujeta močan skupni imenovalac, ki izhaja iz geografske bližine, podobnih kolonialnih izhodišč, hierarhičnih družbenih redov ter številnih političnih in socioekonomskih soodvisnosti, obstaja tudi nekaj vpadljivih razlik. Ameriške sanje so se sprva vezale na osebno svobodo in bogato bero možnosti, ki so prihajajočim Evropejcem – v nasprotju z družbenopolitičnimi okoliščinami na stari celini – vsaj deklarativno omogočale lastno posest, večjo svobodo gibanja, izražanja in socialno mobilnost, kasneje pa še lahkotno dostopnost potrošništva.¹⁹ Na drugi strani pa so kanadske sanje z določenim časovnim zamikom vključevale vse našteto ter od zadnje tretjine 20. stoletja pridobivale še poteze človekoljubne, varnejše, manj represivne, bolj kolektivno solidarnostne in predvsem vključujoče socialne države, pri čemer velja poudariti zlasti finančno ugodnejši dostop do kakovostnih zdravstvenih storitev in izobraževalnih možnosti. Če poenostavim, kanadske sanje danes ob možnostih za dvig osebne standarda zaznamujejo predvsem večjo stopnjo medosebne solidarnosti in širšo implementacijo socialne politike. Da so se ameriške sanje premaknile v Kanado, je leta 2017 v pogovoru za CNN dejal Scott Gilmore, kanadski socialni podjetnik, nekdanji kanadski diplomat in publicist, zadetki v iskalniku Google pa postrežejo s podobnimi opažanji tudi za nedavno preteklost.²⁰ *Canadian dream* se danes imenuje eden od avtoriziranih

---

17 Dirk Hoerder, Hoerst Rössler, *Distant Magnets: Expectations and Realities in the Immigrant Experience, 1840–1930* (London, New York: Holmes & Meier, 1993).

18 Urban Dictionary je spletni *crowdsourced* slovar, ki pojasnjuje slengovske neologizme, okrajšave, kratice in različne pogovorne fraze. Dotični slovar nam o *Canadian dream* postreže sledeče: *Like the American Dream, except you follow your dreams and still help a brother out. And you don't exploit people.* <https://www.urbandictionary.com/define.php?term=Canadian%20Dream>

19 Resničnost je bila tudi v »zlatih letih« 19. stoletja bolj komplicirana od lepo zvenečih sanj: Aristide Zolberg je v svojem delu *A Nation by Design* (Cambridge: Harvard University Press, 2006) prepričljivo dokazal, da so ZDA v nasprotju z mitom o »laissez faire pristopu za vse« že stoletje pred uvedbo kvot izvajale priseljensko politiko, ki je vplivala na število priseljencev, njihovo etnično in rasno kompozicijo ter jasno določala pravila članstva v političnem telesu države, ki je poleg političnih obsegala tudi socialne in kulturne pravice.

20 <https://edition.cnn.com/2017/03/05/us/canadian-dream-new-american-dream-cnnvt/index.html>

spletnih portalov, kjer so na enem mestu zbrane številne informacije o zapletenih administrativnih postopkih, s katerimi se posameznik sooči pri priselitvi v Kanado in uspešni integraciji vanjo.²¹ Ime portala, ki ima številne tekmece, je posrečeno izbrano, saj se nanaša na temeljno pozitivno projekcijo kanadskih priseljencev, podzavestno prenašanje svojih ambicij in želja v kanadski prostor.

Izraz *kanadske sanje* je začel odsljikavati realne možnosti šele pred nekaj desetletji. Kanada je bila v primerjavi z ZDA dolgo časa občutno slabše prepoznavna priseljska destinacija. Neskončne, neposeljene divjine, neugodne podnebne razmere, skromno gospodarstvo s šibko prometno in komunikacijsko infrastrukturo so dolgo časa vplivali na nizek demografski prirastek in komaj opazen priseljski koeficient. Zgolj za ilustracijo: na prehodu v 20. stoletje, ko se je vanjo priseljevala – in zaradi slabih življenjskih razmer pogosto tudi izseljevala – tudi prva peščica Slovencev, je Kanada štela le malce več kot pet milijonov prebivalcev, medtem ko so jih nekoliko manjše ZDA v istem obdobju imele dobrih 75 milijonov. Takrat največje kanadsko urbano središče je bilo danes skoraj dvomilijonsko mesto Montreal z okoli 325.000 ljudmi, torej je imelo malce več prebivalcev, kot jih danes premore Ljubljana. Za to, da so se v Kanadi vzpostavile razmere za gospodarsko konjunkturo in da se je posledično dvignil osebni standard tudi pri priseljencih, sta morali miniti obe svetovni vojni in katastrofalna gospodarska kriza med njima.

* * *

Vzvod za odločitev, da svojo raziskovalno pozornost usmerim v to velikansko čezmorsko deželo, korenini v zgodovini matrilinarnih veje moje razširjene družine. Moja stara mama Suzana Krivec (1920–2009) mi je velikokrat pripovedovala o svojem bratu Janku Velikonji (1929–1992), povojnem prebežniku, ki je glavnino svojega življenja preživel v Kanadi. Od doma, iz podeželske vasice Kozaršče v bližini Tolmina, je spomladi 1951 pobegnil na Zahod, ker je slišal, da se tam bolje živi. Pot ga je po begunskih peripetijah v Italiji leta 1952 pripeljala na severnoameriško celino, kjer je kmalu izkusil bistveno večje materialno blagostanje, kot bi ga mogel tedaj zaživeti doma. Kot je sporočal v pismih, je v Kanadi z delom lastnih rok brez večjih težav vzdrževal svojo štiričlansko družino ter že konec petdesetih let s hipotekarnim kreditom zgradil hišo in kupil osebni avtomobil, ki sta bila ključna simbola severnoameriške osebne neodvisnosti.

Na lončeni peči v skromni kmečki kuhinji stare mame sem že kot otrok poslušala njene pripovedi, obarvane s precejšnjim občudovanjem in nostalgijo,

---

21 <https://gocanadiandream.com/>

o najljubšem bratu, ki je aprila 1951 skrivoma pobegnil čez jugoslovansko-italijansko mejo. V naslednjih štirih desetletjih jo je s svojo družino le nekajkrat obiskal, vseskozi pa so stike vzdrževali pisno. Ob prebiranju nerodno zloženih kanadskih vrstic sem sledila zgodbam o Jankovem uspehu, ki je po mnenju stare mame izšel iz njegove visoke delovne etike, pa tudi iz številnih priložnosti, ki jih je omogočala Kanada. Previdno sem kukala v skrbno spravljene, zlizane kuverte s kanadskimi znamkami, prebiralala kratke in vljudne zapise ter motrila vselej pomenljivo zrežirane družinske fotografije, ki so se nizale skozi vsa ta leta. Kanadske dolarje, ki so bili po navadi priloženi k pismu, je stara mama skrila na posebno mesto. Sčasoma sem spoznala, da so poslani denar kot tudi pisne in vizualne prezentacije gmotno preskrbljene in srečne družine pravzaprav izjava za sorodnike doma. Izjava, ki je sporočala, da je bil Jankov tvegani in obsojani beg od doma pravilna odločitev.

Podobno sporočilno ost posreduje citat iz pogovora z Jožetom Kastelicem (1920–2011), ki je po vojni prišel v Kanado kot begunec. Sčasoma je postal uspešen podjetnik in se uveljavil kot mecen številnih dejavnosti kanadskih Slovencev. Pod njegovim okriljem je na Brown's Line, ulici v torontskem predelu Etobicoke, kjer poteka zgoščeno kulturno, versko in poslovno življenje kanadskih Slovencev, nastala Kastelic Building. V tej zgradbi imajo poslovne prostore nekateri kanadsko-slovenski podjetniki, v njej pa so še zdravniška ordinacija, uredništvo Glasila kanadskih Slovencev ter radijski studio z glasbenim arhivom. Prostore, namenjene slovenskim kulturnim aktivnostim, je Kastelic oddajal brezplačno. Daroval je tudi milijon kanadskih dolarjev za nastanek nadstandardnega doma za starostnike Dom Lipa, ki je namenjen predvsem upokojujencem slovenskega izvora.

Torej, jaz sem čakal ... Bi šel rad v Ameriko, ker sem imel sorodnike v Clevelandu. In je bilo treba predolgo čakati na tisto kvoto. In potem sem šel raje sem v Kanado, kamor jih je šlo veliko. V Ameriki ne bi mogel nikoli tega narediti, kar sem tu. Ker Kanada je začela rasti šele takrat, ko smo mi prišli. Še nič ni bilo down town, kot pravijo. Ni bilo nič ... Ni bilo teh velikih stavb, kot so zdaj. In če ste vi takrat izrabili priliko, da ste šli v nekaj takega ... Če ste kupili zemljo, je bila čez eno leto že veliko več vredna, ne. Mi smo iz Kanade rasli! Če si šel v Ameriko, je bila pa že razvita. Pa delavski sindikati so bili premočni, te niso pustili, da bi majhen kšeft imel. Ker mi smo morali začeti iz nič, iz majhnega, ne. Si začel z eno hišo, pa še tisto si težko gradil. Jaz sem kupil zemljo, da sem za 100 hiš naredil ceste, kanalizacijo ... Vse to ... To je počasi prišlo, ne, da si se malo razgledal, da so te ljudje spoznali, da si dobil kredite v banki. In potem si lahko delal naprej, ne ... Pa malo si moral riskirati pa malo korajže imeti.

Tako Jankova kot Jožetova izseljensko-priseljska izkušnja sta svoj vztrajnostni naboj črpali iz sanj o boljšem življenju. V grobih obrisih lahko njuna zgodba prav skozi sito življenjskih aspiracij služi kot lajtmotiv za pričujočo knjigo, ki skuša kontekstualizirati kolektivno in osebno zgodovino v Kanado priseljenih Slovenk in Slovencev. Njihove sanje so se napajale iz namišljenih predstav o življenju v tedaj razmeroma slabo poznani čezmorski deželi. Glede na raznovrstne možnosti priseljenjskih usod po svetu lahko rečem, da je velik del priseljencev v Kanadi svoje sanje – sicer ne brez težav – udejanjil laže in uspešneje kot drugod. Zlasti je to veljalo za dobo po drugi svetovni vojni, za katero je bila, o čemer poleg zgodb Janka (Johna) Velikonje in Jožeta (Josepha) Kastelica priča še veliko drugih pričevanj, ob gospodarski konjunkturi značilna tudi rast priseljencem naklonjene politike.

**IZ PREUČEVANJA PRISELJEVANJA
SLOVENCEV V KANADO**

Marija Rustja (por. Urbančič) in Kristina Zupančič (por. Strle) pred odhodom iz Genove proti Kanadi, 1953. © Anne Urbančič

Lastna družinska vez s kanadsko izseljensko zgodbo je v meni spodbudila precejšnje motivacijo za raziskovanje priseljevanja Slovencev v Kanado. Kljub temu da se Jankova priseljska izkušnja v poglobljeni obravnavi vendarle ni izkristalizirala kot linearna zgodba o uspehu, mi je ponudila precej izhodišč za zgodovinopisno obravnavo.²² Jankov primer me je prepričal o veliki empirični vrednosti raziskovanja zgodovinskih procesov, ki jih ponuja raziskovalna perspektiva osebne ravni.²³ Potrdil je, kako pomembno lahko perspektiva od spodaj določa meso in kri neke pretekle dobe, ki ostaja v luči makrozgodovinskih prikazov skoraj nevidna.²⁴ Premišljevanje o njegovi usodi je podčrtalo pomen družinskih strategij, družbenih omrežij, kulturnih vzorcev in aktivnega človeškega delovanja, ki jih neredko do nerazpoznavnosti prekrije ukvarjanje z ekonomskimi in/ali političnimi vidiki migracijskih procesov.²⁵ Zlagoma, ob poskušanju umestitve Jankove zgodbe v zgodovinski okvir, pa sem se zavedela slabe raziskanosti tematike, zlasti skromnosti obravnave kanadskega prostora v slovenskem zgodovinopisju. Zato se mi je zdelo pomembno, da prepletem zgodovinopisno perspektivo od spodaj s perspektivo od zgoraj in opazujem, v kolikšni meri je kanadski prostor določil življenje in delovanje slovenskih izseljencev, in obratno, v kolikšni meri so ti slovenski izseljenci pustili sledi tako

---

22 S kontekstom življenjske zgodbe o Janku Velikonja se lahko seznanite v: Urška Strle, »Bila je preprosto sreča, da sem prišla v Kanado: o razlogih za selitve skozi Stankino življenjsko zgodbo«, v: Mirjam Milharčič Hladnik, Jernej Mlekuž (ur.), *Krila migracij po meri življenjskih zgodb* (Ljubljana: Založba ZRC SAZU, 2009), 89–117; Urška Strle, »Go West!: Illegal Postwar Migrations from the Soča Region in the Light of a Case Study«, v: Marta Verginella (ur.), *Sconfinamenti storiografici e attraversamenti di confini, Qualestoria* 44/1 (2016): 27–46.

23 Penny Summerfield, *Histories of the Self: Personal Narratives and Historical Practice* (London, New York: Routledge, 2019).

24 Christiane Harzig, Dirk Hoerder, Donna Gabaccia, *What is Migration History?* (Cambridge: Polity Press, 2009), 123–125.

25 Leslie Page Moch, *Moving Europeans: Migration in Western Europe since 1650* (Bloomington, Indianapolis: Indiana University Press, 2003), 6–17.

v prostoru priselitve kot izselitve ter prispevali k družbenim transformacijam na globalni ravni.²⁶

ZAPOZNELO ZGODOVINJENJE SLOVENSKEGA IZSELJENSTVA

Čeprav je zanimanje za obravnavo slovenskega izseljenstva zaživelo že v času velikih čezoceanskih migracij,²⁷ je bilo celostno preučevanje tistih slovenskih izseljencev, ki so se izselili po drugi svetovni vojni, dolgo časa zanemarjeno. V času jugoslovanskega socializma je bilo izseljenstvo močno obremenjeno z aktualnimi političnoekonomskimi vrednotenji, zato je bila to raziskovalna tema s precej negativno konotacijo. Merim zlasti na povojno izseljenstvo, ki je bilo strnjeno v izrazu *emigracija*, medtem ko so bili t. i. stari izseljenci, torej tisti, ki so se izselili pred drugo svetovno vojno, deležni pozitivnejše obravnave.²⁸ Posledično je bilo, z nekaj svetlimi izjemami, do osemdesetih let 20. stoletja raziskovanje zgodovine slovenskega izseljenstva precej podhranjeno. V tem smislu simptomatičen je denimo historiat Inštituta za slovensko izseljenstvo in migracije ZRC SAZU, ki je imel svojega predhodnika v Študijskem centru za raziskovanje slovenskega izseljenstva. Ta je bil ustanovljen na pobudo uveljavljeneega zgodovinarja dr. Frana Zwittra že leta 1963, vendar je obstajal brez stalnih sodelavcev in brez svojih prostorov. Njegovo delovanje je po nekaj letih, ko je center izvedel elaborat statističnih analiz (zgolj do leta 1941!), bibliografskih in arhivskih popisov, zamrlo za dobro desetletje, nato pa je bil leta 1982 pripojen k ZRC SAZU. Šele ta institucionalni okvir je dal raziskovanju slovenskega izseljenstva nov zagon in sočasno se je v odnosu do izseljencev omililo tudi družbenopolitično ozračje.

Podobni principi zapoznelega raziskovalnega interesa veljajo tudi za preučevanje Slovencev v Kanadi, katerih skupnost se je izrazito povečala ravno v času po drugi svetovni vojni. Čas hladne vojne je nastrojeno in močno polarizirano politično ozračje oblikoval tako v komunistični Jugoslaviji kot tudi v kapitalistični Kanadi. Jugoslovanski oblastniki so, kot je dobro znano, v prvih

26 Charles Tilly, *Identities, Boundaries and Social Ties* (New York: Routledge, 2006); Ulf Brunnbauer (ur.), *Transnational Societies, Transterritorial Politics: Migrations in the (Post)-Yugoslav Region, 19th–21th Century* (München: R. Oldenbourg Verlag, 2009).

27 Janja Žitnik Serafin, Aleksej Kalc (ur.), *Raziskovanje slovenskega izseljenstva: vidiki, pristopi, vsebine* (Ljubljana: Založba ZRC SAZU, 2017), 7–11.

28 Marjan Drnovšek, *Izseljevanje, 'rakrana' slovenskega naroda: Od misijonarja Friderika Barage do migracijske politike države Slovenije* (Ljubljana: Nova revija, 2010), 255–256; Marina Lukšič-Hacin, »Političnost migracij po drugi svetovni vojni: od politike revanšizma do amnestije«, *Dve domovini / Two Homelands* 50 (2019): 194.

povojnih izseljencih, ki so bili skoraj izključno ilegalni prebežniki, do Zakona o amnestiji iz leta 1962 prepoznavali državi sovražen element, ki je bil skoraj dve povojni desetletji kriminaliziran.²⁹ Slovenskim bralcem pa je gotovo manj znano, da so kanadske oblasti po t. i. Gouzenkovi aferi septembra 1945 postajale v državi čedalje ostrejšje do politične levice, ki sicer tudi v predhodnih desetletjih ni imela veliko politične moči.³⁰ Nastalo je več montiranih sodnih procesov proti potencialnim državnim sovražnikom iz vrst leve politične opcije, javno politično razpoloženje proti komunizmu in socializmu in njegovih privržencih pa se je zelo zaostriilo. Številni politično bolj ali manj angažirani in tudi ideološko neopredeljeni izseljenci so v Kanadi zlagoma prevzeli uradni kanadski diskurz o politični levici ter s tem vrednotenje socializma in komunizma.³¹ Takšno izključujoče razmerje je za več desetletij določilo nepretočnost odnosov med Slovenijo (Jugoslavijo) in Kanado ter posledično oslabilo tudi raziskovalne možnosti. Podobna raziskovalna zapoznelost se izrisuje tudi v drugih vzhodnoevropskih diasporičnih skupnostih Severne Amerike³² in del razlogov za to brzokone izhaja iz političnih konstelacij v času hladne vojne.

Ugoden čas za prve sintetične poskuse kritične obravnave zgodovine slovenskega izseljenstva v Kanadi je nastal šele v osemdesetih letih. To je bil čas, ko je hladna vojna izgubljala ostrino in je povojno slovensko izseljenstvo v očeh jugoslovanskih oblasti ne zgolj *de iure*, ampak tudi *de facto* postalo manj obremenjeno z oznako političnih sumljivcev. Izseljenstvu bolj naklonjena atmosfera je spodbudila porast publikacij, ki niso imele zgolj verskega, društvenega ali družabnega obeležja, ampak ambicijo zgodovinskih migracijskih sintez in spominske literature. Pojavile so se tudi posamezne znanstvene raziskave in raziskovalne naloge. Za slovensko skupnost v Kanadi je v zadnjih štirih desetletjih naraslo zlasti zanimanje pri študentih zgodovine ter drugih humanističnih in družboslovnih strok.³³

29 Marina Lukšič Hacin, »Političnost migracij«, 183–198; Jernej Mlekuž, »Nadzor nad nenadzorovanimi migracijami: Kako je slovensko časopisje pisalo o prebegih iz Jugoslavije v letih 1945–1965«, *Dve domovini / Two Homelands* 50 (2019): 163–182.

30 Reg Whitaker, Gary Marcuse, *Cold War Canada: The Making of a National Insecurity State, 1945–1957*, (Toronto: Toronto University Press, 1994); Joseph Laurence Black, Martin Rudner (ur.), *The Gouzenko Affair: Canada and the Beginnings of Cold War Counter-Espionage* (Newcastle: Penumbra Press, 2006).

31 Franca Iacovetta, *Gatekeepers: Reshaping Immigrant Lives in Cold War Canada* (Toronto: Between the Lines, 2006), 16–19.

32 Matjaž Klemenčič (ur.), *Etnični fraternalizem v priseljenskih deželah* (Maribor: Univerza v Mariboru, 1994).

33 Na Oddelku za zgodovino FFUL je na temo *Oris zgodovine Slovencev v Kanadi s posebnim poudarkom na slovenski skupnosti v Hamiltonu* (1984) pod mentorstvom Petra Vodopivca diplomiral Bogdan Kolar, kasneje pa so bile pod mentorstvom dr. Boža Repeta izdelane tri

Političnoideološki dejavniki zagotovo niso edini razlog, zakaj zgodovina slovensko-kanadske skupnosti še ni bila celostno obravnavana, saj premoreta diasporični skupnosti Slovencev v Argentini in Avstraliji, ki sta prav tako pretežno rezultat migracijskih procesov po drugi svetovni vojni, bistveno obsežnejšo bibliografsko obravnavo³⁴ in sta tudi precej vidneje vpisani v kolektivni spomin. Še več, v oči bijoče dejstvo je, da kanadski Slovenci tvorijo eno najštevilčnejših slovenskih izseljenskih skupnosti v svetu,³⁵ vendar niso predmet raziskav v sorazmernem merilu. Prav tako se zdi manko raziskav nenavaden v luči dejstva, da med slovenskim in kanadskim prostorom obstajajo živahni bilateralni odnosi na političnem, gospodarskem, športnem in kulturnem nivoju, ki se že desetletja ohranjajo (ne samo, ampak tudi) s povezavami, ki jih vzdržuje kanadsko-slovenska

---

diplomske naloge Nada Bajič, *Informacijska dejavnost Slovencev v Kanadi* (1996), Gregor Rigler, *Poskus prikaza športnih aktivnosti slovenskih rojakov v Kanadi* (1999) ter Lucija Gerdevič, 'Oj zala mati – domovina!': *Migracije Slovencev po 2. svetovni vojni skozi oris pripovedi sorodnikov iz Avstralije in Kanade* (2014). Na Oddelku za zgodovino PFMB je nastala diplomska naloga Metode Blagotinšek-Turk, *Nastanek in razvoj slovenske župnije v Torontu* (1998). Na FDV je v okviru te tematike z nalogo *Slovenska imigracija v Kanadi* (2009) magistriral Stanislav Pospah, diplomirala pa Ines Pavlovič s temo *Izseljeni Slovenci v Kanadi in njihova socialna opora* (2016). Z nalogo *Slovenska izseljenska društva in ohranjanje slovenstva v Kanadi in na Švedskem* (2009) je na FPŠ UNG magistrirala Teja Bitenc. Na Oddelku za etnologijo in kulturno antropologijo sta raziskovalno nalogo izdelali Bernardka Rupnik, 'Šentjernej, I love it!': *Identiteta Šentjernejčanov v Kanadi ter njihova komunikacija z domovino* (2007) in Marta Čemažar, *Politične migracije v Kanado: Prva leta po 2. svetovni vojni* (2014). Na Oddelku za slovenistiko FFUL sta z nalogo *Jezikovna identiteta in vitalnost slovenske skupnosti v Kanadi* (2014) diplomirali Tea Erjavec in Neža Knapič. Na Oddelku za zgodovino je z nalogo *Slovenski v Kanadi: Izseljevanje skozi prizmo življenjskih zgodb* pod mentorstvom Marte Verginella in Irene Gantar Godina leta 2010 doktorirala Urška Strle. Na Oddelku za anglistiko FFUL je z nalogo *Družbeno politične razmere in priseljenska zakonodaja v ZDA in Kanadi* (2019) pod mentorstvom Matjaža Klemenčiča in Igorja Mavra doktorirala Maja Belavič. Na Oddelku za sociologijo je s temo *Socio-kulturni in politični razlogi za izseljevanje Slovencev v Kanado po 2. svetovni vojni* (2016) diplomirala Katarina Gačnik. Na Oddelku za slovenistiko FHŠ UP je s temo *Pomen vzgoje in izobraževanja za vitalnost slovenske skupnosti v Torontu* (2017) doktorirala Alenka Čuš. Medkulturna komunikacija v diasporični skupnosti Kanade in Avstralije pa je bila obravnavana celo v okviru diplomske naloge *Integracija slovenskih izseljencev v tujo kulturo* (2013) Sabine Kojc na FERI UM.

- 34 Breda Čebulj-Sajko je naredila bibliografski pregled raziskav slovenskega izseljenstva do leta 1999 – sicer za področje etnologije, ki pa se je v Sloveniji med prvimi disciplinami kvalitativno posvetila slovenskemu izseljenstvu. Breda Čebulj-Sajko, »Izbrana bibliografija virov in literature na temo etnološkega preučevanja slovenskega izseljenstva: 1926–1993: Z nekaterimi dodatki za obdobje 1994–1999«, *Glasnik slovenskega etnološkega društva* 39/3–4 (1999): 54–61. Vsebinska analiza literature se nahaja v: Breda Čebulj-Sajko, *Etnologija in izseljenstvo* (Ljubljana: Slovensko etnološko društvo, 1999), 10–88.
- 35 Za številčne ocene slovenskih diaspor po svetu prim. Rado Genorio, *Slovenci v Kanadi / Slovenians in Canada*. (Ljubljana: Institut za geografijo Univerze Edvarda Kardelja, 1989), 46.

skupnost s svojo izvorno domovino. Znano je tudi, da v sami skupnosti obstaja velika motivacija za beleženje zgodb in arhiviranje dokumentov, ki pojasnjujejo zgodovino priseljevanja Slovencev v Kanado in njihovo integracijo v novi domovini; to že vrsto let opravlja Kanadsko-slovensko zgodovinsko društvo, ki združuje vrsto prostovoljcev slovenskih korenin in ima sedež v Torontu.

Poraja se vprašanje, kako lahko pojasnimo raziskovalno-interpretativni primanjkljaj v sodobnem času kljub jezikovni dostopnosti (angleščina) in statusu kanadske družbe, ki danes izkazuje eno bolj naklonjenih integracijskih politik na svetu. Kaj odvrta raziskovalce, sploh zgodovinarje in antropologe, od preučevanja kanadskih Slovencev? Mar je vzrok za to razpršena poselitev kanadskih Slovencev po ogromni celini in s tem draga raziskava? Oddaljenost Kanade in njene pregovorno mrzle zime? Je morda težava v študijskem kurikulumu študentov zgodovine, ki zgodovinske prostore onkraj meja Evrope jemlje v obzir le izjemoma in precej sporadično ter tudi ne posveča zadostne pozornosti migracijskim tematikam? Je težava v maloštevilnosti zgodovinarjev migracij pri nas? V kolikšni meri je uradna slovensko-kanadska skupnost sploh odprta za sodelovanje z zunanjimi raziskovalci? Kolikšno težo ima v tem primeru stopnja zaupanja do preučevalcev iz domovine, vključno z razmisleki o tem, v kolikšni meri je bilo to zaupanje v preteklosti skaljeno? Koliko so na drobljenje raziskovalnih moči vplivale tudi razprtije znotraj same skupnosti, kar – to velja poudariti – ni zgolj posebnost kanadske diaspore, ampak tudi drugih večjih izseljenskih skupnosti, ki so izkazovale različne ideološke predznake in vrednostne sisteme?

Za ponazoritev, v kako občutljivih medosebnih razmerjih je potekalo raziskovanje slovensko-kanadske skupnosti v poznih osemdesetih letih 20. stoletja, nam lahko služi zanimiva priloga v knjigi *Slovenci v Kanadi* Rada Genoria.³⁶ Ta na svojstven način spregovori o bolečini, nezaupanju in frustraciji nekaterih anketirancev, ki so kot povojni izseljenci (najverjetneje begunci) iz Slovenije in kot priseljenci v Kanadi bržkone vsaj določen čas svojega življenja doživljali drugorazreden družbeni položaj. Potrjuje tudi to, kako izrazito in trajno se v osebni spomin vtisne osebna (ali družinska) izkušnja in kako težavno je po takšni izkušnji vzpostaviti zaupanje do raziskovalcev, ki prihajajo iz države, iz katere so sami nekoč morali oditi.

Tudi zame iskanje pričevalcev in pričevalk³⁷ iz vrst kanadskih Slovencev ni bilo enostavno, doživela sem kar nekaj zavrnitev. Peščica potencialnih sogovornikov iz vrst kanadskih Slovencev je jasno izrazila dvome o pridobivanju

³⁶ Genorio, *Slovenci v Kanadi*, 175–177.

³⁷ V nadaljevanju vse oblike samostalnikov moškega spola, če gre za splošnejše formulacije (Slovenci, slovenski izseljenci, migranti, priseljenci, pričevalci), vključujejo tudi ženski spol.

verodostojnih podatkov iz pogovorov z ljudmi. Del razlogov za to pripisujem nezaupanju do posameznikov, ki so iz matične domovine že vsaj od konca šestdesetih let prihajali »proučevat« slovenske izseljence.³⁸ Stopnja nezaupanja do režima, ki je bil v paranoičnem kontekstu hladne vojne predstavljen kot vohlaški, ovaduški, ki je bolj ali manj sumničavo gledal na povojne begunce in ki je tudi ustvaril razmere za odhod od doma, se je, kot kaže, vsaj delno ohranila in prenesla v čas, ko socialistični režim ni več obstajal. Kot »podaljšana roka politične oblasti« je bila nemalokrat razumljena tudi Slovenska izseljenska matica, ki je skušala s kulturnim in ekonomskim povezovanjem pri diasporičnih skupnostih vzbuditi simpatije do jugoslovanske države, dvigniti njen mednarodni ugled in ublažiti protijugoslovansko propagando. Pri tem je s svojimi glasili, letnim almanahom *Slovenski izseljenski koledar* in mesečnikom *Rodna gruda*, lansirala režimsko verzijo podobe jugoslovanske oziroma slovenske države in razumevanja (zlasti vojne) preteklosti. Dejstvo, da so obstajale skupine, ki so bile režimu bolj ali manj naklonjene, pa tudi takšne, ki so mu bile odkrito sovražne, priča o tem, da so (bile) v kanadskem prostoru (kot bržkone tudi drugod) diasporične skupnosti notranje idejno raznolike. V tem, da so bili raznoliki naboji odnosov tudi zabeleženi, pa lahko prepoznamo obliko nadzora matične države nad izseljenskimi skupnostmi.³⁹

V SENCI ZDA

Pri obravnavi slovenskih priseljencev v Kanadi je treba upoštevati še nekaj, kar je v primerjavi s preostalimi slovenskimi diasporičnimi skupnostmi po svetu specifično. Dejstvo je, da so bili kanadski Slovenci pogosto obravnavani skupaj s slovenskimi priseljenci v ZDA, torej kot izseljenci v Severni Ameriki, in v tem kontekstu običajno manj poglobljeno, skorajda obrobno. Povedano drugače, kanadski Slovenci so bili kljub političnim, ekonomskim in socialnim posebnostim kanadskega prostora⁴⁰ dolgo v senci rojakov, izseljenih v ZDA, ki so bili

38 SI AS 1241 Združenje Slovenska izseljenska matica, t. e. 221, a. e. 287. V arhivskem gradivu Slovenske izseljenske matice obstajajo pisma Rudija Videtiča, ki je v iztekajočem se letu 1967 in začetku leta 1968 pošiljal poročila o svojih terenskih opažanjih Slovenski izseljenski matici. V sistemu COBISS ni razvidna nobena publikacija, katere avtor naj bi bil, prav tako ni jasno, kaj konkretno naj bi raziskoval.

39 Petra Kavrečič, Miha Koderman, »Slovenski izseljenci in turistični obisk nekdanje Jugoslavije s poudarkom na poročanju revije Rodna gruda«, v: Aleksej Kalc (ur.), *Nadzor migracij na Slovenskem od liberalizma do socializma* (Ljubljana: Založba ZRC, 2021), 306–310.

40 Razlike izhajajo iz razlikujočega se političnega, ekonomskega in socialnega razvoja v 18. in 19. stoletju, ki je pogojeval ostale nivoje družbenega življenja in ima vpliv tudi na današnji čas. Britansko kolonijo je dlje časa določalo protirevolucionarno, kroni zvesto okolje in prav

vseskozi neprimerno številčnejši in tudi prepoznavnejši.⁴¹ O tem svojevrstnem zlitju obeh izseljenskih skupnosti priča tudi ljudsko poimenovanje: nekateri kanadski Slovenci so bili v domačih krajih poznani kot Američani.⁴² To ima jasen zgodovinski izvor, napaja se namreč iz politične geneze Severne Amerike, iz več kot 100-letnega procesa postopnega političnega razdvajanja obeh držav ter tudi iz narave migracijskih procesov in njihovih posledic.⁴³

---

lojalnost britanskemu imperiju je pogojevala zamrznitev razvoja kanadske nacionalne ideje. Za ameriškim nacionalizmom, ki ga je podžgala revolucija, je kanadski zaostajal za več kot stoletje. V družbenopolitičnem kontekstu sta Kanado poleg pretežnega britanskega elementa močno določala frankofonska skupnost in skorajšnja odsotnost črnskih sužnjev. ZDA so v primerjavi s Kanado že ob svoji ustanovitvi imele na primer vedno pomembnejšo vlogo svetovne sile in precejšnje število prebivalstva, ki je bilo kot posledica množičnih priseljevanj kulturno bolj raznoliko od kanadskega. Slednje je imelo bistveno višji odstotek prebivalstva z britanskega otočja, t. i. *british stock*.

41 Glej npr.: Franc Šušteršič, »Slovenci v Ameriki«, *Koledar Družbe sv. Mohorja za leto 1894*, 15–27; J. M. Trunk, *Amerika in Amerikanci* (Celovec: samozaložba 1912); Jože Zavertnik, *Ameriški Slovenci: Pregled splošne zgodovine Združenih držav, slovenskega naseljevanja in naselbin in Slovenske narodne podporne jednote* (Chicago: Slovenska narodna podpora jednota, 1925); Ivan Mladineo, *Narodni adresar Hrvata, Slovenaca, Srba: The National Directory of the Croat-Slovene-Serb Organizations, Institutions, Business, Professional and Social Leaders in the United States nad Canada* (New York, 1937); Adam S. Eterovich, *A Guide and Bibliography to Research on Yugoslavs in the United States and Canada* (San Francisco, CA: R & E Research Assoc., 1975); Joseph D. Dwyer, *Slovenes in the United States and Canada: A Bibliography* (Minneapolis: Immigration Research Center, University of Minnesota, 1981); Marjan Drnovšek, »Izseljevanje Slovencev v Severno Ameriko«, v: Milica Trebše-Štolfa, Matjaž Klemenčič (ur.), *Slovensko izseljenstvo: Zbornik ob 50-letnici Slovenske izseljenske matice* (Ljubljana: Slovenska izseljenska matica, 2001), 173–178; Joseph Valenčič, »Z delom uma in srca – ustvarjalnost med Slovenci v Severni Ameriki«, *Ustvarjalnost Slovencev po svetu* / 38. seminar slovenskega jezika, literature in kulture, 24. 6.–13. 7. 2002 (Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi tuj jezik pri Oddelku za slovanske jezike in književnosti Filozofske fakultete, 2002).

42 Strle, »Bila je preprosto sreča«, 115.

43 Z razglasitvijo neodvisnosti od matične države, 4. julija 1776, je britansko kolonialno območje na severnoameriškem kontinentu začelo razpadati na dva dela: na neodvisne ZDA in Britansko Severno Ameriko, ki se je v devetdesetih letih 18. stoletja razdelila na Spodnjo Kanado (Quebec ali Nouvelle-France) in Zgornjo Kanado (večinoma britanski del, ki se je razprostiral približno na ozemlju današnjega Ontaria). Ozemeljska celovitost tedaj še britanske province Kanade ni bila zaključena do začetka 20. stoletja; slabotno poseljen in težko prehodni osrednji del Kanade (dan. Alberta, Saskatchewan, Manitoba) več kot stoletje od ustanovitve ZDA ni imel niti provincialne jurisdikcije. Meja med Kanado in ZDA je bila posledično izjemno porozna in se je le sčasoma konsolidirala, na to spreminjanje se je odzivalo tudi prebivalstvo obeh držav. Šele od dvajsetih let 20. stoletja se je začel razvijati kanadski nacionalizem, ki se je skušal osvoboditi močnega britanskega in ameriškega vpliva. Po prvi svetovni vojni se je Kanada neodvisno od Velike Britanije priključila Društvu narodov, njeno samostojnost pa je leta 1931 potrdila tudi angleška kraljica. Na simbolnem nivoju je Kanada leta 1965

Meja med ZDA (1776) in Kanado (1876), najdaljša ločnica med dvema državama na svetu, je bila dolgo domala nenadzorovana in je kot taka omogočala razmeroma prost pretok ljudi, idej in kapitala. Obmejni nadzor med državama je bil do srede 20. stoletja dokaj ohlapen, drastično se je okreplil šele po terorističnem napadu 11. septembra 2001. Na tem mestu velja pripomniti, da so Kanado do konca prve svetovne vojne, torej še pol stoletja po njeni ustanovitvi, obravnavali kot deželo, ki bo sčasoma pripadla ZDA. To je posledično vplivalo na serijo političnih dogodkov in ekonomskih smernic ter določalo tudi naboj socialnih in kulturnih procesov v regiji. Takšna družbenopolitična realnost je gotovo vplivala na izrazito skupno zavest Slovencev na severnoameriški celine tja do tridesetih let 20. stoletja.

Slovenski izseljenci so bili del tega množičnega in razmeroma prostega prehajanja ljudi med ZDA in Kanado. Znaten delež Slovencev je pred prvo svetovno vojno prišel v Kanado preko ZDA, prav tako pa so se v obdobju med obema vojnoma, ko so ZDA omejile priseljevanje iz Evrope, nekateri Slovenci naseljevali v ZDA preko Kanade. Ni izključeno, nimam pa konkretnih podatkov, da so bili med številnimi protivojno usmerjenimi mladimi fanti, ki so se želeli izogniti vpoklicu v času ameriških vojaških intervencij na Daljnem vzhodu⁴⁴ in so se umaknili v Kanado, tudi ameriški Slovenci. Kot izpričujejo nekateri ustni viri, pa je postala Kanada bolj zaželena od ZDA prav zaradi razlik v mobilizacijski politiki; ZDA so potrebno vojaško moč nabirale tudi med priseljenci, ki so v zameno lažje pridobili ameriško državljanstvo.

Pri marginalizaciji obravnave kanadskih Slovencev in njihovem stapljanju z ameriški Slovenci sta igrala vlogo tudi razlika v številu pripadnikov obeh izseljenskih skupnosti ter domet in pomen njihovih institucij. V obdobju pred prvo svetovno vojno je bilo glede na ocene v Kanadi le nekaj 100, morda nekaj več kot 1000 Slovencev (ti so bili v statistikah obravnavani skupaj s Hrvati), v ZDA pa jih je bilo več kot 180.000.⁴⁵ Obravnave sodobnikov poudarjajo, da so bili maloštevilni in razmeroma mobilni kanadski Slovenci do druge svetovne vojne organizacijsko močno povezani z ameriški Slovenci. Na to je dodatno

---

uvedla rdeče-belo zastavo z javorjevim listom, šele leta 1980 pa je angleško himno *God save the queen* nadomestila kanadska *O, Canada*. Kljub vsemu sta britanski in ameriški vpliv v Kanadi še vedno relativno močna.

- 44 Valerie Knowles omenja od 80.000 do 200.000 ljudi, ki so se zgolj v času vietnamske vojne iz ZDA preselili v Kanado. Valerie Knowles, *Strangers at Our Gates: Canadian Immigration and Immigration Policy, 1540–2006* (Toronto: Dundurn Press, 2007), 214.
- 45 Drnovšek navaja, da je v ZDA leta 1910 slovenščino kot materni jezik uporabljalo 183.300 ljudi, od tega 59.800 že rojenih v novi domovini. Marjan Drnovšek, Vilma Brodnik, *Množično izseljevanje Slovencev v Združene države Amerike, Priručnik za učitelje* (Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, 2002), 10.

vplivala kanadska poselitvena struktura, ki je v državi z ogromnim arktičnim območjem izkazovala zgostitve prebivalstva zlasti v skrajnem južnem delu, torej neposredno ob meji z ZDA. Ta poselitveni vzorec je veljal tudi za slovenske priseljence. Slovenci v Kanadi so se zato sprva pogosto vključevali v razvitejša društveno življenje ameriških Slovencev, ki so živeli ob kanadski meji,⁴⁶ in se z njimi povezovali tudi zunaj društev. Čeprav so se razlike v številu obeh skupnosti po drugi svetovni vojni precej zmanjšale, so bili kanadski Slovenci v primerjavi s tistimi v ZDA do danes deležni bistveno manj raziskovalne pozornosti.

Prve pobude za samostojno obravnavanje Slovencev v Kanadi so prišle iz vrst samih priseljencev slovenskega rodu. Ti so se od ameriških Slovencev od tridesetih let 20. stoletja začeli osamosvajati predvsem na institucionalni ravni (društva, tisk). Na medosebni ravni so njihove povezave s Slovenci v ZDA ostajale zelo močne kot umeven odsev gospodarske in kulturne prepletenosti obeh držav. Selitve iz Kanade v ZDA so bile pogoste do zadnje tretjine 20. stoletja, ko je Kanada postajala prepoznavna kot vplivna svetovna velesila, ki je svojim državljanom in rezidentom omogočala aktivno udeležbo pri gospodarski rasti. Obenem pa se je prav v šestdesetih letih 20. stoletja začela krepiti kanadska nacionalna propaganda, ki je danes po učinku ena najuspešnejših na svetu.

Smiselno je, da se Kanado z migracijskega vidika obravnava kot samostojno nacionalno entiteto, ob tem pa je treba upoštevati bližino in nesporne vplive ZDA, ki odražajo pozornosti vredno časovno dinamiko. Skozi prizmo migracijskih procesov je možno opazovati zapoznele reakcije kanadskih ekonomskih, socialnih in političnih ukrepov na primerljive ameriške procese. V prvih desetletjih od ustanovitve kanadske konfederacije leta 1867 so ZDA veljale za pomembno tvorko družbenih normativov, političnih in gospodarskih smernic, ki so jih kanadske politične elite večkrat prevzele. Obenem pa je priseljska politika ZDA, ki je s premišljenim oblikovanjem smernic za privabljanje prišlekov in hkratno omejevanje vstopa v državo (*restrictionism*) oblikovala ključni instrument izgradnje moderne nacije,⁴⁷ zlagoma postala očiten vzor za priseljsko oziroma nacionalno politiko tudi drugod po svetu. Kasneje, zlasti od sedemdesetih let 20. stoletja, pa je s postopnim uvajanjem multikulturne politike prav Kanada postajala vzor za priseljske politike številnih nacionalnih držav.

Treba pa je poudariti, da so Kanado njena specifična geografska lega in demografska dejstva postavili pred nekoliko drugačne vloge, kot so veljale za

46 Merim na Slovence in njihove potomce iz ZDA, zlasti njenih severnih držav (Michigan, Maryland, Washington). Tako je denimo kanadsko mesto Windsor tesno povezano z ameriškim Detroitom, Niagara Falls z Buffalom, Sarnia z Port Huron. Tudi mesto Sault Ste. Marie se razteza med Michiganom in Ontariom.

47 Zolberg, *A Nation by Design*, 2006.

njeno južno sosedo. Kot v uvodu svoje knjige opozarja Peter Li, so unikatna kulturna razmerja in lingvistična dualnost Kanade postala bistven del priseljske realnosti. Pogoje za vstop in načine vključitve v kanadsko družno so določale angleške in delno tudi francoske norme – slednje so bile do šestdesetih let 20. stoletja izrazito katoliške – hkrati pa so bili priseljenci pogosto sredstvo političnih bojev med anglofonskim in frankofonskim prebivalstvom.⁴⁸

POVEDNOST PRETEKLIH RAZISKAV

Relevantne znanstvene literature, ki bi prišla v poštev pri obravnavi Kanadčanov slovenskega rodu, je razmeroma malo, sploh v primerjavi z ameriški, argentinskimi ali avstralskimi Slovenci. Kljub vsemu pa obstaja kar nekaj deset strokovnih člankov in publikacij, ki bodisi sintetično bodisi parcialno obravnavajo različne vidike iz zgodovine priseljevanja Slovencev v Kanado in načine njihove integracije v kanadsko družbo. To so za raziskovanje slovenske skupnosti v Kanadi vsekakor nespregledljivi zgodovinski viri z atraktivnim naborom empiričnih podatkov. Izjemno pomembne uvide v tematiko so mi omogočila literarna dela izpod peres kanadskih Slovencev, razumem jih kot pomemben doprinos za kvalitativno razumevanje priseljskega življenja. V zadnjih letih so se pojavile zanimive avtobiografije slovenskih izseljencev o njihovih migracijskih izkušnjah v Kanadi.⁴⁹

Naj poudarim, da je za zgodovinske vire, ki posredujejo podatke o Slovencih v Kanadi, značilna razpršenost virov po raznih ustanovah (po Sloveniji, v relevantnih arhivih v Zagrebu in Beogradu, v Knjižnici Dušana Černeta in v Narodni in študijski knjižnici v Trstu, v arhivih kanadskih društev in še kje), kar nedvomno upočasnjuje raziskovalno delo. Situacija se z delno agregacijo gradiva v osrednjem nacionalnem arhivu in v NUK nekoliko popravlja v zadnjih letih, vendar še ni zadovoljiva. Izšlo je nekaj bibliografskih priročnikov. Leta 1981 je Joseph D. Dwyer z Univerze v Minnesoti izdal publikacijo *Slovenes in the United States and Canada: a bibliography*. Leta 1998 je Janez A. Arnež v zbirki *Studia Slovenica* izdal publikacijo *Slovenski tisk v ZDA in Kanadi: 1940–1997*, ki je pokrivala zlasti tiskovine povojnih priseljencev. Deset let zatem je izšla

48 Peter S. Li, *Destination Canada: Immigration Debates and Issues* (Oxford: Oxford University Press, 2003), 10–13.

49 Vladimir Urbanc, *Pozdravi iz Montreala* (Montreal: samozaložba, 2005); Marija Demšar, *Moje življenje* (Žiri, Ljubljana: Muzejsko društvo, 2007); Miro Rak, *Mojih pet svetov* (Toronto, Ljubljana: samozaložba, 2007). Mednje lahko uvrstim tudi članek Anne Urbancic, »Crossed Identities: Italo-Slovenes and the Friulians«, v: Konrad Eisenbichler (ur.), *An Italian Region in Canada: The Case of Friuli-Venezia Giulia* (Toronto: Multicultural History Society of Ontario, 1998), 19–33.

celovitejša in informacijsko bogata *Slovenska bibliografija za Kanado 1832–2007*,⁵⁰ vendar zajema zgolj objave, ki so nastale na kanadskem ozemlju, ne pa vseh, ki obravnavajo problematiko slovenskih priseljencev v Kanadi. Do zdaj še ni bila ustvarjena kompilacija številnih kanadsko-slovenskih publikacij, društvenih in drugih zanimivih in povednih vsebin, ki so dostopne na spletnih portalih. Veliko delo v smislu zbiranja in urejanja arhivskega dela opravlja že omenjeno Kanadsko-slovensko zgodovinsko društvo, v katerem delujejo slovenski izseljenci in njihovi potomci; dvakrat na leto izdajo bilten *Our Story*, v katerem obveščajo o pomembnejših dogodkih in zanimivih drobcih iz zgodovine slovenskih priseljencev v Kanadi.

Pri znanstvenem preučevanju tematike velja posebej omeniti geografa Rada Genoria, ki je eminenten avtor raziskovanja slovenskih migrantov v Kanadi tudi za zgodovinarje.⁵¹ Njegovo v marsikaterem oziru pionirsko delo *Slovenci v Kanadi* od konca osemdesetih let do danes ostaja edina relevantna znanstvena sinteza za omenjeno tematiko.⁵² Genorio se je poleg prikaza sodobnih migracijskih fenomenov na primeru Kanade na kratko vrnil tudi v preteklost. Poskušal je rekonstruirati razmere, ki so pogojevale izseljevanje iz Slovenije, hkrati pa je očrtal družbenopolitične razmere v Kanadi in vplive na tamkajšnjo slovensko skupnost z vidika društvenega življenja. Tako je v eni sapi združil oba vidika istega migracijskega procesa, izseljevanje in priseljevanje. Njegov pristop zrcali sociodemografsko podobo slovenskih migrantov v Kanadi, nekaj prostora pa posveča tipologiji migracij, ki jih s teoretske ravni ponazarja na priseljevanju Slovencev v Kanado. O Slovencih v Kanadi je napisal več strokovnih in znanstvenih člankov. Glede na to, da je njegovo delo izšlo že leta 1989, so tudi njegova opažanja s terenskega dela relevantna tudi za zgodovinarje.

Pomembno obogatitev k preučevanju Slovencev v Kanadi je prispevala zgodovinarica in arhivistka Milica Trebše Štolfa. Arhivu Republike Slovenije v Ljubljani je predala kopije arhivskega materiala nekaterih slovensko-kanadskih društev, na podlagi tega materiala pa napisala nekaj strokovnih člankov in jih objavila v *Arhivih*, *Dveh domovinah*, *Rodni grudi*, *Slovenskem izseljenskem koledarju* in *Slovene Studies*. Objavila je nekaj člankov o konkretnih posameznikih kanadsko-slovenske skupnosti.⁵³ V sodelovanju s kanadskimi Slovenci v

50 Marjan Pertot, *Slovenska bibliografija za Kanado 1832–2007* (Trst: Mladika, 2008).

51 Geografija je tradicionalno prva znanstvena veja, ki se je pri nas začela ukvarjati s fenomenom migracij in ki je za potrebe razumevanja teh demografskih procesov do neke mere zorala ledino tudi zgodovinski stroki.

52 Genorio, *Slovenci v Kanadi*.

53 Milica Trebše-Štolfa, »Dve domovini rojakinje Francke Seljak«, v: Aleksej Kalc (ur.), *Poti in usode: Selitvene izkušnje Slovencev iz zahodne meje* (Koper: Zgodovinsko društvo za južno Primorsko, Znanstvenoraziskovalno središče Republike Slovenije, 2002), 131–136; Milica

Edmontonu je izdala obsežnejšo monografijo o zgodovini tamkajšnjega društva⁵⁴ ter uredila dokumentacijo, povezano s prizadevanji kanadskih Slovencev, da bi kanadska vlada priznala Slovenijo kot samostojno državo.⁵⁵ Prizadevanja kanadskih Slovencev za slovensko politično neodvisnost je preučeval tudi zgodovinar dr. Matjaž Klemenčič.⁵⁶ Z nekoliko starejšimi vidiki migracijske tematike se je ukvarjala zgodovinarica dr. Irena Gantar Godina; slovensko priseljevanje v Kanado je preučevala v okviru širše slovanske skupnosti, s posebnim ozirom na vzajemno slovansko idejo, ki je bila za slovensko narodno gibanje do vključitve v Kraljevino SHS med intelektualci zelo aktualna.⁵⁷ Nekaj preglednih geselskih člankov v *Slovenski kroniki XX. stoletja*, zadevajočih Kanado, je napisal zgodovinar dr. Marjan Drnovšek, sicer specialist za izseljevanje v ZDA.⁵⁸ Literarni teoretik dr. Mirko Jurak je v uvodu za kanadsko literarno antologijo v drugem zvezku *Slovenska izseljenska književnost: Severna Amerika* splošnemu zgodovinskemu pregledu slovenskih priseljencev v Kanadi posvetil približno 20 strani.⁵⁹ Nekaj perspektiv iz zgodovine priseljevanja Slovencev v Kanado sem objavila tudi sama.⁶⁰

Trebše-Štolfa, »Portret Francke Seljak, 40 let kulturnega poslanstva med rojaki v Kanadi«, *Slovenski izseljenski koledar 2000*, 107–119; Milica Trebše-Štolfa, »Dolga pot 'Mrs. John Brown' do 'Mrs. Jane Brown' v Kanadi«, *Arhivi* 28/2 (2005): 213–220; Milica Trebše-Štolfa, »Med Arktiko in Bahamskimi otoki«, v: Monika Kokalj Kočevar (ur.), *Izseljenec: Življenjske zgodbe Slovencev po svetu* (Ljubljana: Muzej novejšje zgodovine, 2001), 47–50. Omeniti velja tudi publikacijo *Štiri njene ljubezni*, izdano leta 2010 v Brezovici pri Ljubljani, v kateri predstavlja Francko Seljak, eno od osrednjih figur v življenju kanadskih Slovencev na področju kulture, izobraževanja, gledališke režije, koreografije in publiciranja.

- 54 Milica Trebše-Štolfa, *Slovensko-kanadsko društvo = Slovenian Canadian Association: Edmonton, Alberta, Canada: 1964–2004: štirideset let ohranjanja slovenske kulturne dediščine/fourty years of preservation of Slovenian culture* (Ljubljana, Edmonton: Slovensko-kanadsko društvo/Slovenian Canadian Association, 2004).
- 55 Matjaž Klemenčič, Milica Trebše-Štolfa, »Prispevek kanadskih Slovencev k osamosvojitvi Slovenije«, v: Matjaž Klemenčič (ur.), *Viri o demokratizaciji in osamosvojitvi Slovenije 4, Slovenci v zamejstvu in po svetu ter mednarodno priznanje Slovenije* (Ljubljana: Arhivsko društvo Slovenije, 2005), 157–196.
- 56 Matjaž Klemenčič, »Delovanje slovenskih izseljencev v Kanadi za neodvisno Slovenijo: Objava virov s komentarjem«, *Razprave in gradivo* 40 (2002): 106–209.
- 57 Irena Gantar Godina, »Overview of the migration of Slavs from Habsburg Monarchy to Canada – up to 1918«, v: Marjut Anttonen (ur.), *'Once a jolly swagman ---'* (Turku: Institute of Migration, 2001), 68–80.
- 58 Gre za gesla »Kanadski Slovenci«, »Sovražna emigracija«, »Organiziranost slovenske politične emigracije«, v: Bojan Balkovec in drugi (ur.), *Kronika XX. stoletja* (Ljubljana: Nova revija, 1995–1996), 276, 302, 303.
- 59 Mirko Jurak, Kanada, v: *Slovenska izseljenska književnost 2: Severna Amerika* (ur. Janja Žitnik, Helga Glušič), Založba ZRC, Ljubljana 1999, 305–384.
- 60 Urška Strle, »Odnos slovenskih izseljencev«, 117–141; »Bila je preprosto sreča«, 89–117; Slovenci v Kanadi; »K identiteti slovenskih priseljencev in njihovih potomcev v Kanadi«,

Nekaj več je bilo izdanih panoramskih, splošnejših sintez in poljudnih del iz življenja kanadskih Slovencev. V prvi vrsti je treba omeniti plodovito slovensko-kanadsko pisateljico in publicistko Cvetko Kocjančič, ki je kot aktivna članica slovenske skupnosti v južnem Ontariu o Slovencih v Kanadi napisala številne prispevke. Med njimi naj omenim geslo *Slovenes* v *Encyclopedia of Canada's Peoples*⁶¹ ter članke v *Slovenskem izseljenskem koledarju*, *Rodni grudi* in *Dveh domovinah*; več njenih publikacij je dostopnih na različnih internetnih straneh. Napisala je tudi dva biografska romana o slovensko-kanadskem slikarju Andreju Štritofu z naslovom *Upornik s čopičem*⁶² in o nenavadnem avanturistu Janezu Planinšku z naslovom *Gospodar Golega ozemlja*.⁶³ Med monografijami, ki pregledno obravnavajo slovensko skupnost v Kanadi, naj omenim še poljudni knjigi slovensko-kanadskih avtorjev Petra Urbanca in Eleanor Tourtel *Slovenians in Canada*⁶⁴ ter Janeza Vintarja *Od lipe do javorja. Selitev Slovencev v Kanado in naselbina v Ontariu v obdobju 1920–1933*.⁶⁵ Medtem ko je prva knjiga obogatena s številnimi fotografijami in osredotočena na splošen prikaz delovanja kanadsko-slovenskih institucij, druga prinaša zgodovinsko-etnološki oris slovenskih migrantov v Kanadi. Vintarjeva slovensko-angleška monografija, opremljena z izdatnim slikovnim materialom (več kot 100 fotografij) in pripovedmi priseljencev v Kanado (približno 50 pričevanj moških, žensk in otrok), vsebuje bogato gradivo o slovenskih priseljenicah v Kanadi in ZDA v medvojnem obdobju. Pokojni kanadski teolog p. Jože Plevnik (1928–2010), ki se je po triletnem bivanju v avstrijskih taboriščih leta 1948 priselil v Kanado in tam tudi doštudiral, je med drugim raziskoval slovensko priseljenško skupnost v Kanadi in njihovo povezanost s cerkveno institucijo.⁶⁶

V okviru Kanadsko-slovenskega zgodovinskega društva v Etobicoku nastaja še dvojezična zgodovina Slovencev v Kanadi. Druge publikacije in članki se

---

Prispevki za novejšo zgodovino 50/3 (2010): 131–146; »Slovenians in Canada: An Oral History perspective«, v: Rodica Albu (ur.) *Migrating Memories: Central Europe in Canada 2: Oral Histories* (Brno: CEACS, 2010), 357–419; »Go West!«, 27–46.

61 Cvetka Kocjančič, »Slovenes«, v: Paul Robert Magocsi (ur.), *Encyclopedia of Canada's Peoples* (Toronto: The Multicultural History of Ontario, University of Toronto Press, 1999), 1179–1186.

62 Cvetka Kocjančič, *Upornik s čopičem: Življenjska pot slovenskega izseljenca in slikarja Andreja Štritofa* (Ljubljana: Slovenska izseljenska matica, 1990). Ta biografski roman je bil preveden tudi v angleščino pod naslovom *Unhappy Rebel: The Life and Art of Andy Stritof* (Toronto: Multicultural History Society of Ontario, 1993).

63 Cvetka Kocjančič, *Gospodar Golega ozemlja* (Novo mesto: Dolenjska založba, 1992).

64 Peter Urbanec, Eleanor Tourtel, *Slovenians in Canada* (Hamilton: The Slovenian Heritage Comitee, 1984), 215; Genorio, *Slovinci v Kanadi*, 143.

65 Janez Vintar, *Od lipe do javorja: Selitev Slovencev v Kanado in naselbina v Ontariu v obdobju 1920–1933* (Toronto: Kanadski slovenski kongres, 2005).

66 Jože Plevnik, »Cerkev in slovenska identiteta v Kanadi«, *Traditiones* 26 (1997): 335–345.

posvečajo predvsem fragmentarnim elementom iz življenja kanadskih Slovencev, dokumentirajo zlasti društveno oziroma cerkveno življenje. Med njimi velja omeniti nedavno objavljeno dvojezično knjigo ob 50-letnici društvenega dogajanja v Vancouveru, B. C., ki pomeni dobrodošlo predstavitev življenja kanadskih Slovencev na obalnem in goratem kanadskem zahodu, kjer se je oblikovala manjša slovenska skupnost že konec 19. stoletja.⁶⁷

O ETNIČNIH ŠTRLINAH IN MEŠANICAH

Ob pregledovanju literature, ki obravnava slovenske izseljence v Kanadi, me je zamikalo oceniti, v kolikšni meri je koncept etničnih skupnosti sposoben predreti meje nacionalno-političnih tvorb. Zdi se, da enačenje etničnega in nacionalnega prostora ostaja ena od dominantnih paradigem zgodovinjena, čeprav se takšen koncept prav pri kanadski izkušnji izkaže kot netočen.⁶⁸ Nacionalne evropske države, ki se pogosto imenujejo po večinski (dominantni) etnični skupini, pretežno enačijo izseljenstvo z določenega nacionalnega ozemlja z izseljenstvom zgolj dominantne etnične skupnosti in ne problematizirajo manjšinskih ali etnično mešanih skupnosti, ki posledično ostajajo ena od slepih peg v preučevanju migracij.⁶⁹

Če se najprej lotimo pometanja pred lastnim pragom, podobno velja tudi za razumevanje slovenskega prostora in ljudi v njem. Tukaj so skozi stoletja ob Slovencih – če vzamemo za identifikacijsko osnovo etničnosti materni jezik – živeli tudi pripadniki drugih etničnih skupnosti, stalno ali zgolj začasno. Skoraj po pravilu pa so slovenski zgodovinarji med izseljenci iz Slovenije zanemarjali številne pripadnike drugih skupnosti. To denimo velja za pripadnike nemške ali madžarske skupnosti, ki so slovenski prostor zapustili po obeh svetovnih vojnah in se med drugim izselili tudi v Kanado⁷⁰, ali Jude in Rome, ki so po drugi

67 Silva Plut (ur.), *50 let Slovenskega društva Vancouver / 50 Years of the Slovenian Society Vancouver: 1958–2008* (Burnaby: Slovenian Society Vancouver, 2008).

68 Eva Mackey, *The House of Difference: Cultural Politics and National Identity in Canada* (New York: Routledge, 1999); Zheng Wu, Vivien W. Y. So, »Ethnic and National Sense of Belonging in Canadian Society«, *International migration* 58/2 (2020): 233–254.

69 Tujejezične monografije o migrantih iz avstrijskega, italijanskega in madžarskega nacionalnega prostora, na katere sem naletela v kanadskih knjižnicah, elementa narodnih manjšin v veliki večini ne problematizirajo, temveč enačijo nacionalnost z etničnostjo. Nekaj pozornosti temu namenjajo le Zocco, Urbancic in Szabo.

70 Etnologija Anja Moric je objavila članek o kočevskih Nemcih v izseljenstvu, ki poleg ameriškega, avstrijskega in nemškega na kratko zajema tudi kanadski prostor. Anja Moric, »Domovina globoko v srcu: Kočevski Nemci v diaspori«, *Etnolog* 24 (2014): 81–104.

svetovni vojni pobegnili iz države in prav tako šli čez ocean.⁷¹ Podobno velja tudi za zadnji val migracij iz Slovenije, ki je Kanado zajel po izbruhu krize, zlasti okoli leta 2011, saj ta ne vključuje le etničnih Slovencev, ampak tudi pripadnike uradno priznanih (italijanska in madžarska skupnost) in nepriznanih manjšin (zlati gre za pripadnike etničnih skupnosti nekdanje Jugoslavije).

Za Kanado velja izrazita kulturna pestrost, značilna za države, katerih demografski razvoj se je napajal pretežno iz priseljencev. Kanada se svoje priseljenke preteklosti zaveda, njeno raziskovanje pa zadnje polstoletje tudi spodbuja. V bogatih kanadskih univerzitetnih in javnih knjižnicah v Edmontonu, Torontu in Ottawi sem imela možnost pokukati v obsežno literaturo različnih priseljenkih skupnosti v Kanadi, etničnih in verskih. Ugotavljam, da Slovenci praviloma niso temeljiteje obravnavani v nobeni publikaciji v angleškem oziroma nemškem jeziku,⁷² ki obravnavajo povojno priseljenstvo v Kanado iz Sloveniji mejnih držav, torej iz Italije, Avstrije in Madžarske, kjer obstajajo slovenske manjšinske skupnosti.

Avtohtona slovenska manjšina na avstrijskem Koroškem, ki se je izselila v Kanado, še ni bila deležna poglobljene raziskovalne pozornosti, prav tako ne slovenska manjšina v Porabju. Še najbolj je obravnavana izseljena slovenska manjšina iz Italije, ki je od vseh slovenskih manjšin v Kanadi tudi najštevilčnejša.⁷³ Kanadska italijanistka slovenskega rodu Anne Urbancic zanjo uporablja izraz »Italo-Slovenci«, označuje pa jih kot priseljence »slovenske krvi in italijanskih

---

71 Zanimivo tematizacijo v tem smislu je mogoče najti v poslednjem romanu Teda Kramolca (1922–2013) *Sol v grlu* (2011), ki obravnava pripadnika pobegle romske skupnosti iz Bele krajine v Kanadi. Kot mi je nekoč omenil avtor sam, je zaradi izbire romskega protagonista doživel očitke nekaterih pripadnikov slovensko-kanadske skupnosti. Očitke je možno razumeti v luči hotene etnične homogenizacije diasporičnih skupnosti, ki je značilna tudi za ostale skupnosti po svetu. Biti Slovenec v diaspori vsebuje bolj emocionalno nabito identifikacijo, kot to velja za Slovence v Sloveniji.

72 Morebitnih relevantnih italijanskih in madžarskih besedil mi še ni uspelo najti.

73 Aleksej Kalc, »Smernice preučevanja slovenskega izseljenstva v zamejstvu v Italiji in slovensko izseljevanje z zamejskega prostora v delih italijanskih avtorjev«, *Dve domovini / Two Homelands* 5 (1994): 151–175; Aleksej Kalc, »Prispevki za zgodovino izseljevanja iz Beneške Slovenije: primer občine Sovodnje/Savogna«, *Dve domovini / Two Homelands* 11–12 (2000): 175–202; Aleksej Kalc, Michela Predan, Alvaro Petricig, *Deriva nei continenti le Valli Natisone e luoghi dell'emigrazione negli archivi fotografici di famiglia/Odplavljanje na celine Nadiške doline in destinacije izseljevanja v družinskih fotografskih arhivih* (Cedad, Špeter: Zveza slovenskih izseljencev FJK, Študijski center Nediža, 2008); Urbancic, »Crossed Identities«; Jana Vizmulder-Zocco, »Language, ethnicity, post-modernity: The Italian-Canadian case«, *Studi Emigrazione/Migration Studies*, XLIV/166 (2007): 355–368; Marina Lukšič-Hacin (ur.), *Sezonstvo in izseljenstvo v panonskem prostoru: sosodstvo Avstrije, Hrvaške, Madžarske in Slovenije* (Ljubljana: Založba ZRC, 2003).

spominov«.74 Urbancic namreč ugotavlja, da so se številni primorski Slovenci, ki so v času med obema vojnama živeli in delovali v Italiji, zblížali z italijansko kulturo (jezik, pesmi, glasba, kuhinja, navade), kar je obarvalo tudi njihov priseljski vsakdan v Kanadi.

V slovensko raziskovanje migracijskega konteksta še niso bile vključene analize na podlagi *Emigranta*, glasila Društva slovenskih izseljencev Beneške Slovenije. Od leta 1969 izhaja v Čedadu in je le eno (in po mojem vedenju edino) od glasil iz zamejstva, ki se posveča izseljenskem elementu slovenske narodnostne manjšine. Pri tem naj poudarim, da je bilo izseljevanje iz Beneške Slovenije in Rezije – ki sta leta 1866 postali del Kraljevine Italije in kjer se del prebivalstva identificira s slovenstvom – zaradi neperspektivnih gospodarskih razmer v zadnjih 100 letih izredno množično tudi glede na celotno italijansko izseljenstvo.75 Tudi v Kanadi je delovala podružnica društva *Associazione emigranti Sloveni Friuli – Venezia Giulia*, v začetku sedemdesetih let je imela 200 članov.76 V devetdesetih letih si je Zveza prizadevala v vodstvene strukture vključiti zamejske Slovence iz goriške in tržaške pokrajine.77

Na splošno velja, da so bili Slovenci iz obmejnih krajin oziroma z območij, ki jih je močno določila spremenljivost nacionalnih meja, vseskozi dobro seznanjeni tudi z italijansko (to velja zlasti za območje Jadranskega primorja oziroma kasnejše Julijske krajine) oziroma madžarsko (merim na Prekmurje, sploh Lendavski okraj) kulturo. Ob manjšinski obravnavi, ki pogojuje dobro kulturno seznanjenost z vsaj dvema etnijama, velja upoštevati še druge preseke, denimo kulturne značilnosti prostora v različnih obdobjih. Tako so bili tisti, ki so se v Kanado preselili med svetovnimi vojnama, rojeni nekje na prelomu stoletja in praviloma še večji nemščine. Večkulturna seznanjenost je izseljencem

74 Anne Urbancic, »Crossed Identities«, 19–32; Anne Urbancic, »Italo-Slovenian Immigrants in Toronto: Doubled Ethnicities«, v: Gabriela Scardellato, Manuela Scarci (ur.), *A Monument for Italian-Canadian Immigrants: Regional Migration from Italy to Canada* (Toronto: Department of Italian Studies, University of Toronto, The Italian-Canadian Immigrant Commemorative Association, 1999), 73–78; Anne Urbancic, »Place Settings: Food and Identity among the Italo-Slovenians of Toronto: A Revised and Expanded Version«, Perugia Food Studies Conference, Umbra Institute in Perugia, 5–8 June 2014, <http://library2.utm.utoronto.ca/italianopentext/content/session-21-place-settingsfood-and-identity-among-italo-slovenians-toronto> (27. 6. 2023).

75 Kalc in drugi, *Deriva Nei Continenti*, 90.

76 Gianni Poggiolini, Zürich: »Beneški Slovenci odhajajo v svet«, *Rodna gruda* 11 (1971): 16–17. V arhivskem gradivu Slovenske izseljenske matice sem odkrila podatek o ustanovitvi krajevnega sedeža Zveze slovenskih izseljencev iz Furlanije-Juljske krajine v Vancouvru. Imela naj bi nad 200 članov, predsednik pa bi bil Tomasso Pauletig. SI AS 1241 Združenje Slovenska izseljenska matica, t. e. 222, a. e. 303.

77 Zveza slovenskih izseljencev iz Furlanije-Juljske krajine, *Primorski dnevnik*, 14. 9. 1991.

na tujem pogosto pomenila dodaten socialni in kulturni kapital, določala pa je tudi njihove pripadnosti, ki so se pogosto izkazale za bolj vključujoče kot v narodnostno kompetitivnih in konfliktnih odnosih v »starem kraju«, kakor so izseljenci imenovali svojo izvorno domovino.

V večini znanstvenih ali poljudnih besedil, ki zadevajo premike prebivalstva, je le malo pozornosti namenjene mešanju etničnih skupnosti, ki se dogaja z različnimi oblikami mobilnosti, družbenimi mrežami, interesi ipd. Etnična homogenost se je v zavest modernih Evropejcev, tudi Slovencev, usidrila izjemno močno, saj se je uspešno oplajala preko državne administracije in vrste nacionalnih institucij (izobraževalne, kulturne in znanstvene ustanove, mediji ipd.). Posledično družba, neredko tudi na ravni humanističnih raziskav, ostaja v nenavadno visoki meri slepa za štrline, ki jih predstavljajo manjšinske skupnosti in etnični 'mešanci' v izseljenstvu. Tudi sama v to kompleksno tematiko izdatneje ne zahajam, vendar skušam z empiričnimi drobcami iz virov in lastnimi opazovališči s terenskega dela nakazati na pomenljive senčne niše družbenih realnosti, ki niso vselej zgolj rezultat etničnih dejstev, ampak tudi lastnih izbir.⁷⁸

OD STATISTIČNIH OČRTOV DO POVEDNOSTI KONKRETNIH USOD

K preučevanju Slovencev v Kanadi zaradi svojih interesov za opazovanje nepredvidljivosti in težavne določljivosti družbenih tkiv nisem pristopila s kvantitativnega vidika, čeprav sem nekatere statistične podatke občasno uporabila za ponazoritev migracijskih pojavov. Vložek v etnično-demografsko zasnovano raziskavo se mi je zdel vprašljiv, ker statistični podatki težko zajamejo za človeško družbo značilne večplastnosti in zakrijejo njena protislovja. Dodatne dileme za demografsko raziskavo so mi vzbudili vidiki, ki jih razpoložljivi statistični viri velikokrat poenostavijo, na primer enačenje etničnih in nacionalnih oznak, stapljanje Slovencev s Hrvati, (Jugo)Slovani, celo s Slovaki,⁷⁹ ali prezrtost večkratnih migracijskih postaj oziroma mobilnosti prebivalstva. V primeru statistik, ki zadevajo populacijo, pri kateri je mobilnost družbeno dejstvo, evidentiranje,

78 Urška Strle, »Identitetne transformacije v migracijskih procesih: Prelivajoča se pripadnost Kanadčanke slovensko-italijanskih korenin«, *Dve domovini / Two Homelands* 53 (2021): 135–152.

79 Podobnosti se kažejo predvsem pri sledečih besedah, ki se nanašajo na etničnost: *slovenský* (slovaški), *Slovenka* (Slovakinja), *Slovensko* (Slovaška). Ni odveč omeniti, da se podobne pomote dogajajo še danes. V srbskem (nekdan v srbohrvaškem) jeziku se Slovani lahko imenujejo tudi *Sloveni*, *slovenski* pomeni tudi slovanski, *Slovenka* je tudi Slovanka. Glej: Viktor Smolej, *Slovensko-slovaški slovar* (Ljubljana: DZS, 1983), 446; Janko Jurančič, *Srbskohrvatsko-slovenski slovar* (Ljubljana: DZS, 1972), 1016.

ki predstavlja zamrznjeno družbeno sliko nekega trenutka, trči s spremenljivim družbenim stanjem v realnosti.⁸⁰ Agregacija različnih statističnih zapisov (popisi prebivalstva, registri priseljencev, izseljencev ipd.) se lahko izkaže za problematično tudi zato, ker imajo različna administrativna opazovališča tudi različne interese (in s tem vzročnja) beleženja razmer na terenu, določeni podatki v virih skozi daljši čas pa niso vselej primerljivi, ker se statistične raziskave prilagajajo potrebam naročnika, v tem primeru zlasti države.

Tako je denimo v Kanadi, kjer so popisi prebivalstva od leta 1871 potekali vsako deseto leto, od leta 1956 pa na vsakih pet let, šele popis iz leta 1971 je vseboval podatke, ki so navajali etničnost kanadskih priseljencev, prej so beležili zgolj geografski izvor.⁸¹ V slednjem primeru je veljalo pravilo, da so priseljence iz Jugoslavije, če se niso natančneje opredelili, vključili v nacionalno rubriko Jugoslovani.⁸² Tako naj bi bilo leta 1971 v Kanadi glede na popis 6975 Slovencev, leta 1981 6395 in leta 1986 8120. Leta 2006 je kanadski statistični urad priobčil 13.135, leta 2011 10.775 in 2016 le 9785 Slovencev glede na prvi jezik, kar je precej manj, kot je ocena iz vrst samih kanadskih Slovencev, ki v svoje kroge bržkone štejejo tudi (pretežno anglofone) potomce slovenskih priseljencev.⁸³ Ob tem velja omeniti, da je več kot 19 milijonov kanadskih državljanov navedlo angleščino kot prvi jezik, približno milijon in pol pa jih je navedlo, da so večjezični. Vprašanje je, koliko med njimi je posameznikov, ki lahko vsaj delno izkažejo slovenske korenine. Statistične analize, ki temeljijo na zapletenih tehnikah zbiranja, povzemanja in vrednotenja podatkov, v sebi vselej nosijo interpretativno tendenco izvajalcev analiz kot tudi duha časa.

Geograf Rado Genorio je v svoji magistrski študiji predstavil različne demografske enačbe, s katerimi naj bi se natančneje določilo število slovenskih priseljencev v Kanadi, pri tem pa priznal, da je v svojih izračunih prišel samo do ocen. Na izjemno neskladnost glede določitve števila Slovencev v Kanadi sem naletela ob branju strokovnih člankov, v katerih je ta »zamišljena skupnost« nihala kar med štiritisoč- in štiridesettisočglavo množico. Variabilnost števil je, kot sem že nakazala, pogojena z različnimi spremenljivkami, ki jih določata zlasti migracijska dinamika (priseljevanje, izseljevanje) in demografska spremenljivost

---

80 Prim. Michael Marrus, *The Unwanted: European Refugees in the Twentieth Century* (Philadelphia: Temple University Press, 2002), 13.

81 Dr. Vladislav Tomovič, »Izseljenstvo narodov in narodnosti Jugoslavije in vzajemne povezanosti z njim«; iz referata, podanega na jugoslovanskem sociološkem simpoziju v Zagrebu, 1.–4. april 1976.

82 Plevnik, »Cerkev in slovenska identiteta v Kanadi«, 336.

83 Statistics Canada: Previous censuses. <https://www12.statcan.gc.ca/census-recensement/pc-eng.cfm>

(mortaliteta, nataliteta), nanjo pa vplivajo čas zbiranja, sortiranja in dostopnost/ izbor podatkov, iz katerih so izhajali različni avtorji.

Bolj kot sami podatki o številu Slovencev, ki so se preselili v Kanado, me je zanimal družbenozgodovinski kontekst teh selitev. Skušala sem razumeti zlasti to, kakšna vzročnost stoji za migracijskimi odločitvami, kako so seleči se skupine in posamezniki dojemali migracijske procese in kako so jih le-ti zaznamovali. Četudi skuša biti moja sinteza podkrepljena z zgodovinskimi dejstvi, se zavedam, da je ponekod tudi emocionalno nabita in se spogleduje z nekoliko manj konvencionalnim pristopom zgodovinenja. Zlasti merim na način podajanja snovi, ki je obogaten z narativnimi vložki iz pogovorov s kanadskimi Slovenci, opravljenih v letih med 2008 in 2012. Za izbiro takšnega načina pisanja stoji moje visoko vrednotenje pomena posameznikovih izkustev in občutij, v katerih je možno razbirati številne razlagalne elemente za obnašanja, prepričanja in afinitete ljudi.

Vsak posameznik – s svojimi subjektivnimi držami – je ne le pasiven udeleženec, ampak tudi kreativen sooblikovalec svoje dobe. V nasprotju s tradicionalnimi zgodovinskimi perspektivami, ki kot tvorce zgodovine predstavljajo *vélike osebnosti*, npr. politike, vojskovodje, izobražence, vidnejše kulturnike in umetnike, menim, da je v obravnavi zgodovine človeške družbe treba upoštevati tudi delovanje miriade posameznikov. Vélike osebnosti kot osrednji zgodovinski liki so nedvomno rezultat družbene vplivnosti in hkratne vidnosti vloge, ki jo imajo oziroma so jo imeli v družbi, vendar tudi posledica poenostavljanj v razlaganju družbenih stvarnosti, ki so sicer umevna pri razumevanju preteklosti s ptiče perspektive. A takšen pogled na družbo, ki je v zgodovinopisju najpogostejši, širše segmente posameznikov kot temeljnih elementov družbe pravzaprav podcenjuje; prikazuje zlasti končne rezultate procesov, ki navadno zakrijejo posameznikove možnosti nadzorovanja, celo njegovo življenje samo.⁸⁴ Naj za konkretnjši uvid navedem retorična vprašanja Dirka Hoerderja, ki se nanašajo posebej na kanadski prostor:

Kanadska zgodovina je bila pogosto obravnavana kot izgrajevanje nacije s polaganjem železniških tirov pod taktirko vélikih belih mož, v gospodarskem smislu pa s proizvodnjo izdelkov za svetovni trg. Kdo pa je polagal tire, kdo je gojil žita in kdo je oblačil vélike bele može? In ali niso ženske in možeje, ob tem, ko so proizvajali izdelke, tudi vzgajali nove generacije Kanadčanov?⁸⁵

84 Giovanni Levi, *Nematerialna dediščina: Življenjska pot piemontskega eksorcista iz 17. stoletja* (Ljubljana: Studia humanitatis, 1995).

85 Dirk Hoerder, *Creating Societies: Immigrant Lives in Canada* (Montreal, Kingston: McGill-Queen's University Press, 1999), xi.

Res je, za razumevanje zgodovine vsakega geografskega prostora in družbe v njem, sploh pa vsestransko pisane kanadske, pomeni redukcija na nekaj vélikih ljudi in ogromno brezimno množico precejšnje zožitev raziskovalnega žarometa in posledično osiromašenje razumevanja vzrokov in posledic.

Podrobnejši pogled v življenja posameznikov, ki niso vélike osebnosti, običajno razblini tako podobo o nemočnih »malih ljudeh« kot tudi podobo o članih neke skupnosti, ki imajo vsi podobne težnje. Vidiki, ki jih ponujajo osebne perspektive, življenjske zgodbe, presegajo predstavo o migrantih, ki se prilagajajo družbenim stvarnostim brez možnosti odločanja in vplivanja na svojo usodo. Prikažejo, kaj so kot posamezniki zmogli ustvariti – pogosto praktično iz nič – in kako so s svojim delovanjem zaznamovali vsa okolja, v katerih so živeli in še živijo. Poleg tega perspektive posameznikov skoraj vedno lahko omogočijo upoštevanje širše palete razlogov v sprejemanju življenjskih odločitev, kot se zazdi na prvi pogled. Vzročni mehanizmi, ki pogojujejo migracijske procese, se tako oplodijo z vpogledom v subjektivno načrtovanje in strategije posameznika.

Migranti nikdar niso izolirani od družbe, iz katere izhajajo, ki jo prečijo (tudi virtualno in imaginarno) in kjer se naseljujejo. So del tako družbenega kot fizičnega okolja (podnebje, naravne danosti, oblike naselij, prometno infrastrukturo infrastrukturo ipd.), ki nanje vpliva in od katerega so odvisni. Takšna odnosnost narekuje upoštevanje ne le migrantovega individualnega delovanja, ampak tudi njegovo družinsko/sorodstveno, interesno, poklicno, lokalno, regionalno, versko, nacionalno, intelektualno, (sub)kulturno in še kakšno drugo kolektivno vpetost.⁸⁶ V opazovanju migracijskih procesov se kot posebno nagrajujoče izkaže opazovanje posameznikovega izgrajevanja socialnega omrežja, ki omogoča materialno oslombo, informiranost in tudi emocionalno podporo, ki je ključnega pomena zlasti v kritičnem začetnem času priselitve.⁸⁷ Kot kaže perspektiva od spodaj, ki se med drugim za starejše dobe izkristalizira v razlagalni moči izseljenske korespondence, dnevniških in drugih zapiskov, v zadnjih letih pa jo osvetljujejo baze ustnih pričevanj, podporni sistem omrežij migrantov nemalokrat sega tudi v matično domovino oziroma povsod tja, kjer živijo ljudje iz posameznikove socialne mreže.

---

86 Kot zanimiv interdisciplinarni uvid: Floya Anthias, *Translocational Belongings: Intersectional Dilemmas and Social Inequalities* (New York: Routledge, 2020, 9–17).

87 Monica Boyd, »Family and Personal Networks in International Migration: Recent Developments and New Agendas«, *International Migration Review*, 23/3 (1989): 638–670; Charles Tilly, »Trust Networks in Transnational Migration«, *Sociological Forum*, 22/1 (2007): 3–24.

POIGRAVANJE Z IZRAZJEM

Vsak zgodovinski vir in tudi vsaka perspektiva, ki določa raziskovalčev pogled v preteklost, sporoča svoje vsebine v svojskem jezikovnem registru. Mešana raba birokratskega in pravnega jezika ter tudi jezika ljudskega razumevanja ali nomenklature določenih akademskih disciplin pa največkrat deluje nekonistentno. V primeru migracij, ki jih določajo geografsko, posledično pa tudi socialno in kulturno premikanje, je spreminjanje zornih kotov lahko še intenzivnejše. Kategorizacija poljudnega objekta ali fenomena s prehajanjem okolij in v različnih časovnih obdobjih lahko sproža različno razumevanje in obravnavo. A kot opozarja Peter Li, vsaka od perspektiv prinaša drugačne kontekste v določanju, kdo je migrant in kaj se od njega pričakuje.⁸⁸

Nekaj pozornosti torej velja posvetiti terminološki označitvi za skupnost, ki jo obravnavam. Zanj sem v besedilu uporabila različne izraze: slovenski izseljenci, slovenski priseljenci, migranti, kanadski Slovenci, slovenski Kanadčani, Slovenci v Kanadi, člani slovenske skupnosti v Kanadi ipd. Vsi ti izrazi pravzaprav označujejo isto skupino ljudi, vsak od njih pa ponazarja zorni kot njihovega obravnavanja. Nekateri se čutijo bolj Slovence in se identificirajo s krajem izvora, drugi bolj Kanadčane in se bolj istovetijo s krajem priselitve. Poenotenje terminologije se mi je s tega stališča zdelo nekakšno nasilno dejanje nad raznovrstnimi in večplastnimi možnostmi identifikacij omenjene skupine. V zvezi z obravnavano skupnostjo sem v strokovni literaturi naletela na pogosta terminološka odstopanja. S stališča kanadske družbe so Slovenci v Kanadi priseljenci, medtem ko so z vidika slovenske perspektive isti ljudje izseljenci, v akademskih krogih pa jih radi nazivamo z migranti. Medtem ko sem se glede na osvetljevanje priseljevanja v Kanado odločila predvsem za izraz priseljenec, sem v nekaterih primerih, ki obravnavajo izseljevanje iz Slovenije, presodila, da je primernejši izraz izseljenec.

Izseljenstvo običajno označuje stalno bivanje v tujini, obenem pa izraz »izseljenski, uporabljen v najširšem pomenu besede, vključuje pojav kot celoto, to je izseljevanje in priseljevanje, in vse, kar sledi v odnosu med novim in starim svetom«. ⁸⁹ Najverjetneje v ozadju takšne pojmovne izbire tiči zanemarjanje dejstva, da je bil slovenski prostor skozi celotno zgodovino ob izseljevanju tudi prostor priseljevanja. Vsekakor je bilo v dobi množičnih migracijskih gibanj, to je od druge polovice 19. stoletja, izseljevanje iz slovenskega prostora deležno večje (zgodovinopisne, medijske, raziskovalne) pozornosti, o priseljevanju vanj pa se je v našem prostoru začelo razpravljati razmeroma pozno. Sama pogosto uporabljam tudi termin migrant, saj v luči migracijskih študij deluje manj

⁸⁸ Li, *Destination Canada*, 39.

⁸⁹ Drnovšek, »Osebno in javno«, 117.

zavajajoče ali izključevalno kot izraz izseljenec.⁹⁰ Izraz migrant združuje tako izseljensko kot priseljensko perspektivo in je glede na to, da izseljenski izkušnji vselej neizogibno sledi tudi priseljenska, tudi bolj utemeljen. Žal slovenski jezik (še?) ne premore ustreznega slovenskega sinonima tujki migrant, ki bi se prijel na področju raziskovanja migracij.

Pričujoča knjiga tako bistveno ne razlikuje med izselitvijo in priselitvijo iz dveh razlogov: oba izraza sta zgolj dva pola istega procesa, dve plati iste medalje, vsakdo, ki se od nekod izseli, se mora nekam priseliti. Večina mojih sogovornikov v svojih pripovedih te mejne okoliščine ni posebej izpostavljala, vendar njihove subjektivne migrantske izkušnje, posredovane v življenjskih zgodbah, vključujejo tako predčas izselitve (iz Slovenije) kot tudi čas priselitve (v Kanado). Bolj kot z izrazoma izseljenec ali priseljenc, ki izhajata iz demografsko in administrativno pogojenih perspektiv, se posamezniki identificirajo z emocionalno pogojeno, kolektivno, največkrat nacionalno oznako, denimo kot Slovenec v Kanadi, kanadski Slovenec, slovenski Kanadčan, Kanadčan slovenskega izvora.

Poleg izrazov, ki izhajajo iz izvornega okolja in okolja priselitve, se migrante pogosto označuje glede na vzrok migracij. Kot zgodovinarico z zanimanjem za konkretne zgodbe ljudi me sicer (administrativna) politična ali ekonomska klasifikacija izseljencev povsem ne prepriča, saj izhajam iz empiričnega spoznanja, da so bili razlogi za izselitev v večini konkretnih primerov mnogoteri. Vseeno pa ne morem zaobiti makrozgodovinske perspektive, ki pritrjuje temu, da so bili v določenih časovnih obdobjih izseljevanja s slovenskega ozemlja prepoznani kot odločilen ekonomski, drugič spet političnoideološki dejavnik. In ne nazadnje, ti pojmi so pogosto pomembni v administrativni obravnavi migrantov, hkrati pa so (bili) večkrat izrabljeni v ideološke namene.⁹¹ Podobno se ne ustavljam pri terminih začasne ali stalne in tudi ne prisilne oziroma prostovoljne izselitve, ker na empiriji temelječa spoznanja večkrat izpričujejo ambivalentnost, nejasnost.⁹² Gotovo pa so ti termini uporabni kot analitična orodja.

Nekoliko problematično se mi zdi tudi umeščanje potomcev slovenskih izseljencev v *drugo/tretjo/četrto generacijo slovenskih izseljencev*, kar se je v migracijskih študijah močno uveljavilo. Takšna opredelitev je sporna zaradi tega, ker potomci izseljencev nimajo neposredne izkušnje izseljenstva. Njihova povezanost s slovenstvom je pogosto zgolj simbolična, posredovana skozi primarno

90 Mirjam Milharčič Hladnik, »Subjektivna realnost migracijskih procesov: Brati, poslušati in razumeti migrantske izkušnje«, *Dve domovini / Two Homelands* 22 (2005): 193.

91 Pamela Ballinger, *The World Refugees Made: Decolonization and the Foundation of Postwar Italy* (Ithaca: Cornell University Press, 2020), 77–132.

92 Prim. Leo Lucassen, »Introduction«, v: Jan Lucassen, Leo Lucassen (ur.), *Migration, Migration History, History: Old Paradigms and New Perspectives* (Bern: Peter Lang, 1999).

socializacijo, ki navadno poteka v okviru nuklearne družine.⁹³ Bolj ustrezna se mi zdi raba *prva/druga/tretja generacija potomcev slovenskih izseljencev* (v našem primeru bi lahko dodali še *v Kanadi*), ki jo močno določa okolje, v katero so se njihovi predniki priselili. Pri tem zopet ugotavljam, da tudi za nekatere izseljence iz Slovenije veljajo značilnosti, ki se jih navadno pripisuje potomcem priseljencev. Predvsem to velja za tiste, ki so se navadno priselili v Kanado še kot otroci in se šele tam aktivneje vključili v družbene sisteme (šolanje, zaposlitev), medtem ko slovenskega okolja nikdar niso temeljiteje spoznali.

Dodaten zaplet se pojavi pri otrocih, ki so sad medetničnih zvez, te pa v kulturno raznovrstni Kanadi niso nič izjemnega. Ali lahko sina kanadske Slovenke in kanadskega Ukrajince brez zadržkov uvrstimo zgolj med potomce slovenskih izseljencev? Kako takšno osebo umestimo v statistično beleženje? Se je primerneje sklicevati na to, kako se vidi in uvrsti sama?

Zato, da se torej izognem togim uvrstitvam, ki skušajo biti mehanske in se ne ozirajo na posameznikovo samoopredelitev ali celo fluidnost istovetenja, raje uporabljam opisne načine, ki jih, če je treba in če je to mogoče, podkrepim s samoopredelitvijo vsakega posameznika posebej.

* * *

Hervé le Bras, francoski demograf in preučevalec zgodovine migracij, v svoji referenčni knjigi *Kri in gruda* pojasnjuje, da številna spoznanja o človeški družbi izhajajo iz naravoslovnih paradigem poenostavljanja in iskanja splošnih zakonitosti, ki so navdahnila tudi posploševanja in poenostavitve človeških pojavov (so pogosto otrdela v trdovratne stereotipe). In četudi ljudje velikokrat potrebujemo poenostavljene prikaze družbenih procesov, da sploh lahko razumemo bistvo zapletenih človeških dejstev, se le Brasov razmislek zdi povsem na mestu:

Ko od naravoslovnih znanosti preidemo k družboslovnim, se s poenostavljanjem napredek spremeni v nazadovanje. Poenostavitev migracijskih mehanizmov prav nič ne pripomore k poznavanju človeških gibanj, ampak jih izkrivlja: njihove elemente namreč preseje tako, da ohrani samo tiste, ki jih lahko vgradi v vnaprejšnje ideološke odločitve.⁹⁴

93 Maša Mikola, »Transformacija etničnosti: Premik k javnemu izražanju simbolne etnične identitete«, *Dve domovini / Two Homelands* 20 (2004): 261–263. Več o primarni socializaciji: Marina Lukšič-Hacin, *Ko tujina postane dom: Resocializacija in narodna identiteta pri slovenskih izseljencih* (Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče, 1995).

94 Hervé le Bras, *Kri in gruda: Pregled teorij migracij v XX. stoletju* (Ljubljana: Studia Humanitatis, 2003), 74.

Če preidemo h konkretnjšim primerom, zgodovinar Roberto Perin, rojeni Montrealčan italijanskih korenin, dvomi o samoumevnosti pripisovanja etnične identitete glede na deželo izvora ali prednikov, ki se jim (pogosto povsem upravičeno) pripisuje ogromen vpliv na izoblikovanje etnične identitete. Zanimiv zorni kot, ki na prvi pogled predstavlja izjemo, govori pa o taisti kompleksnosti, težavni ulovljivosti človeških dejstev v shematske prikaze, kot jih zgoraj navaja le Bras, je ujet v njegov poenostavljeni, a kljub temu zelo pomenljivi zapis:

Ločnica, ki deli versko mlačnega italijanskega Kanadčana, ki ne zna italijansko, od Angleža, ki redno uživa spaghetti alla carbonara in si dnevno naroča cappuccino, je pravzaprav zelo krhka.⁹⁵

Tovrstna vprašanja sicer bolj redko pridejo do izraza v zamišljanju slovenskih izseljenskih skupnosti, tako v zavesti samih skupnosti kot tudi študij, ki jih preučujejo. V diasporičnem okviru se je oblikovala in vzdrževala močna potreba po izražanju pripadnosti izvorni narodnosti, ki je zasenčila številne marginalne, netipične in hibridne kulturne izraze ter pogosto dajala vtis o notranji homogenosti. Kot potrjujejo tudi primerjave z drugimi diasporičnimi skupnostmi po svetu, slovensko-kanadski primer glede tega nikakor ni unikaten.

Od zgodovinpisnega objektiva, ki premore dovolj občutljive leče tako za pogled od daleč kot za fokus od blizu, pa je pričakovati, da v neki zamišljeni skupnosti ne bo prepoznaval zgolj njenih teženj k poenotenju in oblik homogenosti, ampak bo občutljiv tudi za njene notranje raznolikosti. Raznolikosti, ki se niso napajale zgolj iz različnih ideoloških prepričanj oziroma verskih pripadnosti, kot se najprej pomisli, ampak tudi iz razlik, ki so jih pogojevali spolna pripadnost, pripadnosti generacijam, regionalni izvor, izvorni socialni status, ekonomska moč, izobrazba in delovne kompetence, družinska in širša družbena omrežja, socialna inteligenca in druge značilnosti družbe. Pri tem ne smemo pozabiti specifičnih izkušenj, izhajajočih iz osebnih in družinskih okoliščin, ki so izse-litev motivirale, sprožile in zaznamovale pa so tudi integracijo v novo okolje.

---

95 Roberto Perin, »Writing about Ethnicity«, v: John Schultz (ur.), *Writing about Canada: A Handbook for Modern Canadian History* (Scarborough: Prentice Hall Inc., 1990), 202; prim. Betina S. Steinhauser, »Post-War Austrian Immigration to Canada«, v: Frederick C. Engelmann, Manfred Prokop, Franz A. J. Szabo (ur.), *A History of Austrian Migration to Canada* (Ottawa: Carleton University Press, 1996), 101; Janja Žitnik, »Kulturno življenje v izseljenstvu: koncept kompleksne obravnave«, *Dve domovini / Two Homelands* 21 (2005): 105–123.

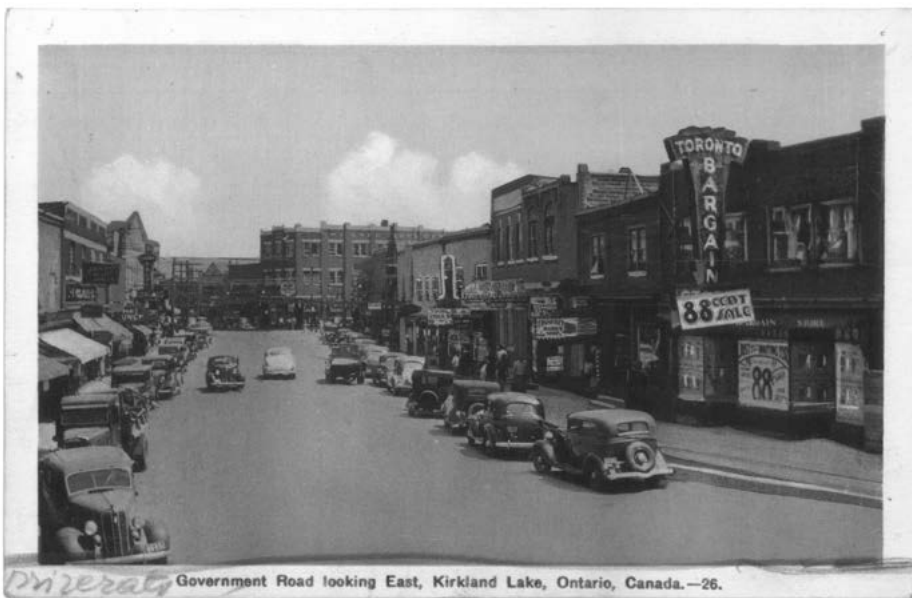
ALBUM RAZGLEDNICE IZ RUDNIŠKIH SREDIŠČ

Kanada je bogata z rudami, zlata mrzlica je konec 19. stoletja zaznamovala zlasti dolino reke Klondike v Jukonu. Številna rudarska mesta, ki so ob bogatih nahajališčih zlata, bakra in drugih kovin v Ontariu in Quebecu v 20. stoletju zrasla praktično iz nič, so privabila na tisoče priseljencev, tudi slovenskih. Obe svetovni vojni sta kopanje rud izjemno pospešili. Delo v rudnikih je bilo težaško in nevarno, zaslužek pa znatno boljši kot v kmetijstvu ali tovarnah. K rudarjem so se običajno priselile družine, zlasti v večjih mestih se je razvilo bogato družbeno življenje. Niz fotografij predstavlja razglednice iz rudarskih središč Kirkland Lake, Rouyn-Noranda, Val d'Or in Malartic, ki jih je Slovenski izseljenski matici poslal Frank Zaic. © Arhiv Republike Slovenije

Diveraty Government Road looking East, Kirkland Lake, Ontario, Canada.—26.

Puzov Main Street, Malarctic, Que.

Malarctic Studios Reg'd.

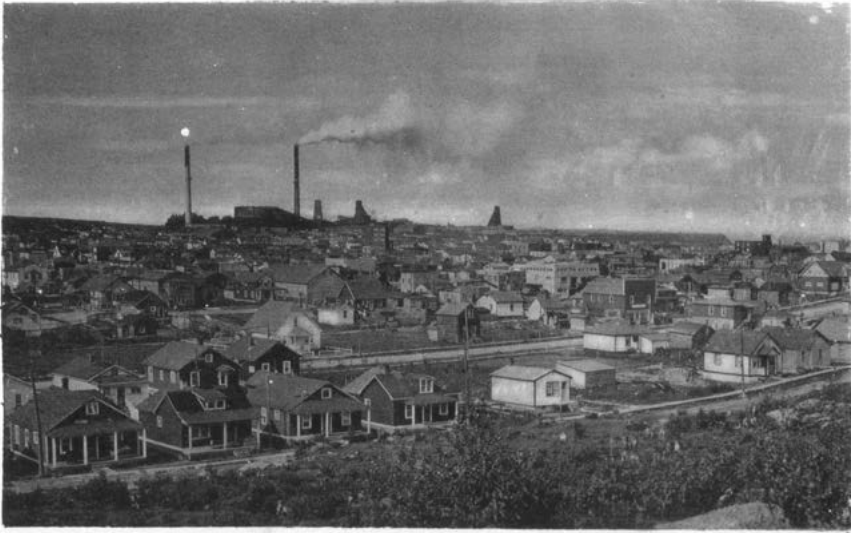

Main Street, Rouyn, Quebec, Canada. -36.

Val d'Or, Que.

General View, Noranda and Rouyn, Quebec, Canada.—25.

Noranda Mines, Noranda, Quebec.—16.

Lakeshore Gold Mines, Kirkland Lake, Ontario, Canada.—24.

KIRKLAND LAKE High-Vocational School, KIRKLAND LAKE, ONT.

Kirkland Lake and District Hospital, Kirkland Lake, Ont.—29.

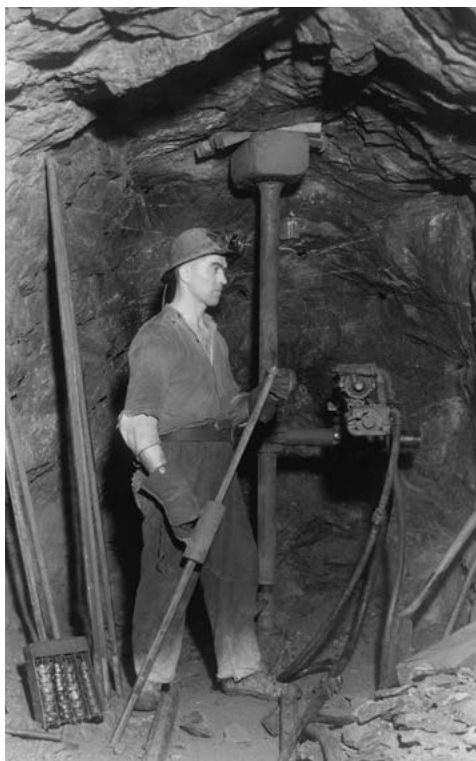

Assumption Church and Rectory, Kirkland Lake, Ontario.—13.

**ORIS ZGODOVINE PRISELJEVANJA
SLOVENCEV V KANADO**

PERIODIZACIJA IN NARAVA VIROV

Poglavje o strnjenih zgodovinskih dejstvih in procesih, ki so se mi zdeli bistveni za osvetlitev priseljevanja v Kanado, sem razdelila na dva večja dela s časovnim mejnikom, ki ga je zaznamovala druga svetovna vojna. Takšna razdelitev je arbitrarna, saj bi lahko za ločnico izbrala tudi prvo svetovno vojno ali gospodarsko krizo, ki sta prav tako močno vplivali na kanadske migracijske procese. Svojo izbiro utemeljujem z značilnostmi, ki se nanašajo na globalne odnose do povojnih migracijskih procesov, na smernice kanadske priseljske politike in tudi na specifične dimenzije priseljevanja Slovencev v Kanado. Druga svetovna vojna je s svojimi posledicami nedvomno povzročila korenit preobrat v povojnih družbenopolitičnih procesih, med drugim tudi v družbenopolitičnem odnosu do večmilijonske množice beguncev; zlasti je treba poudariti zavzemanje mednarodnih, medvladnih in medinstitucionalnih teles za rešitev zapletenega begunskega vprašanja, zlasti nanašajočih se na begunce iz Evrope. Po drugi svetovni vojni lahko v kanadski priseljski politiki sledimo tudi novim smernicam, ki so močno zaznamovale povojno kanadsko družbo ter vplivale ne zgolj na gospodarsko, ampak dolgoročno gledano tudi na socialno in kulturno politiko. Kar se tiče slovenskih priseljencev v Kanadi, lahko ugotovimo, da se je njihovo število v povojnih letih bistveno povečalo in da so postali bolj heterogeni (idejno, poklicno, izobrazbeno, starostno, statusno) kot v predhodnih dobah, poleg tega pa so imeli v novem okolju izrazito drugačne možnosti za integracijo kot pred vojno.

Del te moje izbire se nanaša tudi na dostopnost in naravo virov za osvetljevanje različnih obdobj priseljevanja. Čas po drugi svetovni vojni v primerjavi s predhodnimi obdobji zaznamuje količinski porast virov, kar osvetljuje življenje slovensko-kanadske skupnosti in povečuje možnosti vpogleda v konkretna življenja posameznikov. Na to so vplivali ne le tehnologija in porast funkcionalne pismenosti, ampak tudi relativni dvig življenjskega standarda, spreminjanje razmerja med delom in prostim časom ter zviševanje življenjske dobe, kar je ljudem omogočilo, da so lahko množičneje zapisovali in objavljali svoje lastne izkušnje. V drugi polovici 20. stoletja je tudi bistveno poraslo društveno življenje

slovenskih priseljencev v Kanadi in proizvedlo pomemben delež arhivskega gradiva ter s tem tako kolektivne kot individualne izkušnje priseljenstva.

Prvi del zgodovinske sinteze priseljevanja Slovencev v Kanado tematsko očrtuje osnovne poteze priseljevanja v času od prvih znanih prišlekov v 19. stoletju do druge svetovne vojne. Zaradi razdrobljenosti virov in pomanjkanja zgodovinskih študij, ki bi osvetlile prihod in življenje prvih Slovencev v Kanado, je ta del obravnave predvsem makrozgodovinski in v večji meri vključuje splošno kanadsko perspektivo. Rekonstrukcija kanadske priseljske politike se mi je zdela potrebna tudi zato, ker so bralcem v Sloveniji dostopne le redke publikacije, ki osvetljujejo osnovne zgodovinske in demografske poteze Kanade. Poglavja znotraj tega prvega dela sinteze sem razvrstila glede na pomembnejše zunanje-politične in obče družbene dogodke, ki so močno zaznamovali kanadsko družbo in vplivali na migracijske procese v njej. Za sekundarno razmejitev tega prvega dela sem tako uporabila prvo svetovno vojno, izbruh velike gospodarske krize in drugo svetovno vojno, ki so vsi dokaj intenzivno posegli v kanadsko družbo, kanadsko priseljsko politiko in posledično na selitvene trende. Namen tega obsežnega dela je bil osvetliti, na katera območja Kanade so se Slovenci priseljevali, s čim so se ukvarjali, kako so živeli; poleg tega sem jih skušala umestiti v kanadsko družbenopolitično klimo ter orisati raznovrstne dinamične odnose do množičnih priseljevanj v kanadski družbi.

Drugi del zgodovinske sinteze se ne naslanja toliko na pomembne svetovnozgodovinske mejnike, ampak bolj na kanadsko politiko in druge družbene specifičnosti, ki so zadevale slovenske priseljence v Kanadi. Povojno kanadsko družbo in kanadsko priseljsko politiko sicer obravnavam s posebnim ozirom na posledice dveh velikih svetovnih konfliktov, druge svetovne vojne in hladne vojne, vendar zaradi večje razpoložljivosti virov priseljske procese v večji meri osvetljujem skozi izkušnje slovenskih priseljencev. V pojasnjevanje ozadij, ki so določala sprejemanje beguncev, procese njihove integracije, vključno s sodelovanjem v modernizaciji in porastu družbe obilja, občasno vpletam tudi perspektive drugih etničnih skupnosti. Zlasti se mi je zdelo to smiselno za utemeljevanje postopne demokratizacije priseljske politike, ki se je do neke mere odzivala na politične pritiske integriranih priseljskih skupnosti. S tem se je oblikovala podstat za uvedbo multikulturne politike, ki danes tvori eno najprepoznavnejših političnih potez v izgrajevanju kanadske nacije, o čemer so začeli premišljevat in jo konec 20. stoletja prevzemati tudi v nekaterih drugih mednarodnih skupnostih.

Glede na to, da so v Kanado izseljeni Slovenci v prvih letih po drugi svetovni vojni predstavljali zgoščeno množico prišlekov, ki jo je vodila mednarodna skupnost, sem nekaj več pozornosti posvetila begunski fazi, ki so jo slovenski

izseljenci oziroma begunci v neposrednih povojnih letih preživel v avstrijskih in italijanskih taboriščih. Ta begunska, z vidika migracijskih procesov prehodna ali vmesna faza je v marsičem vplivala na notranjo konsolidacijo idejnopolitične orientacije izseljencev – tu merim zlasti na tiste, ki so iz Jugoslavije zbežali zlasti iz strahu, nelagodja, predvsem pa brez dobrega razumevanja vojnega časa – in to ne le kanadskih Slovencev, ampak tudi slovenske izseljenske skupnosti v drugih državah. V begunskih taboriščih po Italiji in Avstriji so se oblikovali temelji kasnejšim mednarodnim povezavam med pripadniki begunske inteligence, kar je možno potrditi v luči društvenega udejstvovanja in razpečevanja publikacij, pa tudi v tvorbi socialnih mrež med različnimi diasporičnimi skupnostmi po svetu. Drugi del zgodovinske sinteze seveda obravnava tudi kasnejše valove priseljevanja, ki so prvemu povojnemu sledili v petdesetih letih in kasneje. V zgodovinopisno pripoved so vključene manj monolitne poteze kanadsko-slovenske skupnosti, ki kot vsak (moderen) kolektiv izkazuje številna notranja protislovja, napajajoča se iz različnih (in spreminjajočih se) interesov, vrednot, vednosti, razmerij moči in socialnih umeščenosti.⁹⁶ Tudi skupnost kanadskih Slovencev je družbena entiteta, ki je po eni strani izgradila pozornosti vredno gospodarsko in kulturno dediščino, obenem pa je bila preprejena s številnimi, tudi ideološkimi konflikti, ki so jo do neke mere šibili in jo hkrati do neke mere tudi motivirali za razvijanje svojih dejavnosti.

Kar se tiče dostopnih virov, je čas do dvajsetih let 20. stoletja dokaj nehvaležen za raziskovanje omenjene tematike. Za rekonstrukcijo zgodovine slovenskih priseljskih skupin obstaja izjemno malo virov, sploh glede na to, ker se vidnejše skupnosti slovenskih priseljencev še niso ustvarile. Večino uporabnih podatkov se da razbrati s komparativnimi uvidi, torej iz študij o drugih etničnih skupnostih v Kanadi oziroma slovenskih skupin v ZDA.⁹⁷ Žal nam ni poznano, v kolikšni meri so se Slovenci v Kanadi pred prvo svetovno vojno naseljevali in ustvarjali skupnosti z drugimi slovanskimi skupnostmi, zlasti s Čehi oziroma s Hrvati in tudi Srbi. Iz ameriškega primera, ki je bistveno bolj raziskan in tudi bogat z viri, se da razbrati, da so se priseljenci iz slovenskega okolja zaradi jezikovnih sorodnosti in podobnih religiozних praks na splošno počutili domače med Slovani, čeprav se kakšna krovna slovanska organizacija – kot je to denimo veljalo za ZDA⁹⁸ – v Kanadi ni izoblikovala.⁹⁹ O kanadskem

96 Julia Lossau, Daniel Schmidt-Brücken, Ingo H. Warnke (ur.), *Spaces of Dissension: Towards a New Perspective on Contradiction* (Bremen: Springer VS, 2019).

97 Matjaž Klemenčič (ur.), *Etnični fraternalizem v priseljskih deželah* (Maribor: Univerza v Mariboru, 1994).

98 Klemenčič, *Etnični fraternalizem*, 26.

99 Gantar Godina, »Overview«, 75.

prostoru dokumenti ne govorijo, obstajajo le indici, temelječi na fragmentarnem in omejenem spominskem gradivu. Nekoliko boljši so obeti za rekonstrukcijo priseljevanja Slovencev v Kanado v času med obema vojnama, ko se je zgodil prvi bolj množičen val selitev z današnjega slovenskega območja. Južnoslovanska vzajemnost je postajala nenapisano pravilo v času med obema vojnama, ko so politična realnost in nanjo vezane institucije pospeševali koncept jugoslovanske zavesti in posledično približevali občutek sorodnosti med jugoslovanskimi skupnostmi. Kljub temu pa je skoraj simptomsatično, da se je največ zapisov in valoriziranega gradiva iz obdobja med obema vojnama nanašalo na levo usmerjene priseljence, pri čemer je vloga Cerkve zelo slabo osvetljena, kljub temu da je velika večina izseljencev izhajala iz katoliškega okolja.

Za obdobje od sredine 20. stoletja frekventnost in povednost virov vedno bolj naraščata, zato je razumevanje in raziskovanje življenja Slovencev v Kanadi bistveno bolj pretanjeno, pa tudi kompleksnejše. Arhivski material Arhiva republike Slovenije (ARS) in Slovenske izseljenske matice (SIM), ki zadeva zlasti drugo polovico 20. stoletja, je kljub vsemu precej neuravnotežen; predstavlja predvsem društveno podobo slovenskega izseljenstva v Kanadi, manj pa spregovori o posameznikih. V rekonstrukciji življenja Slovencev v Kanadi, načinov njihovega medsebojnega organiziranja, odnosov do matične in nove domovine sem se opirala na že obstoječe raziskave, članke in spominske dopise v *Slovenskem izseljenskem koledarju* in *Rodni grudi* ter na študije, ki se nanašajo na priseljevanje in odnos do priseljencev v Kanadi. Določene vidike slovenske skupnosti v Kanadi sem skušala predstaviti tudi s pomočjo (pretežno avtobiografskih) literarnih del, ki so nastala pod peresi slovensko-kanadskih ustvarjalcev. Pregledovanju arhivskega materiala raznih društev s slovenskim in jugoslovanskim predznakom, ki je na voljo v Kanadi, se zaradi časovno omejenega terenskega dela nisem posvetila, se pa pri tem naslanjam na nekatere raziskave Rada Genorio, ki je pregledal nekatere od arhivskih zbirk.¹⁰⁰

Medtem ko sem sistematično pregledala slovensko časopisje, namenjeno slovenskim izseljencem po svetu, periodičnega tiska, ki so ga (izvzemši digitalne tiskovine kot denimo *Our Story*) izdajali in ga še izdajajo Slovenci v Kanadi, zaradi težje dostopnosti nisem vključila v pregled. Periodični viri, ki mi jih je uspelo pregledati, ponujajo vpogled v pisano paletu odnosov, političnoideoloških orientacij ter kulturnih in verskih dejavnosti slovenskih priseljencev in njihovih potomcev v Kanadi. Prav tako prepuščam prihodnjim raziskavam sistematično obdelavo tistih slovenskih skupnosti, ki so se v Kanado preselile z območja izven habsburške monarhije, Kraljevine SHS oziroma od leta 1929 Dravske banovine

---

100 Genorio, *Slovenci v Kanadi*.

ali izven meja povojne SR Slovenije. Glede tega bi posebej omenila zlasti koroške Slovence v Avstriji in Primorje, ki so med obema vojnama pripadli Kraljevini Italiji.

Poseben uvid v tematiko so mi omogočili pogovori z ljudmi, ki so imeli neposredno izkušnjo povojne selitve v Kanado. Njihove osebne izkušnje so močno določile tkanje poglavja o povojnem priseljevanju v Kanado.

ČAS DO DRUGE SVETOVNE VOJNE

Od misijonarjev do farmerjev

Metodistični predstojnik v Winnipegu, James S. Woodsworth,¹⁰¹ je leta 1909 izdal pionirsko delo s povednim naslovom *Strangers within Our Gates or Coming Canadians*, namenjeno problematiki priseljevanja. Glavni motiv za nastanek njegove študije je bil prispevati k čim uspešnejši integraciji raznorodnih prišlekov, ki so od konca 19. stoletja množično prihajali v deželo in od katerih jih kar tretjina ni razumela angleško. Kanadskih prebivalcev, med katerimi je po statističnih podatkih o kraju rojstva navedel skoraj osem odstotkov tujerodnih ljudi¹⁰², je za leto 1901 naštel le dobrih pet milijonov, še dve desetletji poprej pa jih je bilo komaj malce več kot štiri milijone. V primerjavi z ZDA, ki so bile precej bolj priljubljen cilj priseljencev, je Woodsworth poudaril znatno večji delež tujcev glede na skromno število Kanadčanov, kar je bodlo zlasti v oči v slabše poseljenih prerijskih provincah in v Zahodni Kanadi. V komaj petih letih med letoma 1901 in 1906 se je prebivalstvo v poljedelskih prerijskih provincah Manitobi, Saskatchewanu in Alberti zaradi priseljevanja skoraj podvojilo.¹⁰³

Knjiga se posveča izvornim skupnostim najprepoznavnejših skupin priseljencev v Kanadi ter tudi samemu priseljevanju in integraciji omenjenih skupin. Zasnovana je pretežno s pogledom od zgoraj. Etnične, nacionalne¹⁰⁴ in verske

---

101 James Shaver Woodsworth (1874–1942), metodistični duhovnik, socialni reformator, pacifist, politik in publicist, rojen v Torontu, šolan v Oxfordu. Iz cerkve, kjer je dve desetletji deloval kot misijonar med reveži in delavci, je bil prisiljen izstopiti leta 1918 zaradi ugovorov vesti proti mobilizaciji v času prve svetovne vojne. Po izstopu je položil temelje za kanadsko socialnodemokratsko gibanje. V tridesetih letih je ustanovil socialistično stranko *Cooperative Commonwealth Foundation*, v kateri pa se je distanciral od socialističnega gibanja, kakršno je bilo v Sovjetski zvezi in ZDA. Njegovo javno delovanje je pustilo močan pečat v kanadski socialni politiki.

102 Največje število tujerodnih prebivalcev so leta 1901 predstavljali rojeni na britanskem otočju, v ZDA, Rusiji, Nemčiji, Italiji in habsburški monarhiji.

103 James S. Woodsworth, *Strangers within Our Gates or Coming Canadians* (Toronto: F. C. Stevenson, 1909), 18.

104 Ko denimo obravnava Nemce, upošteva tudi ruske in avstrijske Nemce.

skupnosti, ki tvorijo poglavitno merilo za opredelitev in razdelitev priseljencev, pa obravnava razmeroma monolitno, zlasti skozi deleže, številke, medtem ko skozi nekaj osebnih zgodb posreduje najbolj očitne kolektivne poteze. Woodsworthu se je zdelo bistveno zbrati čim več ilustrativnih podatkov o prišlekih in izsledke predstaviti kanadski javnosti.

Kaj povprečni Kanadčan sploh ve o naših priseljencih? Vse te ljudi razvršča kot belce¹⁰⁵ in tujce. O tujcih razmišlja kot o ljudeh, ki kopljejo odtočne jarke in ki prihajajo v težave med policijskimi zaslišanji. Vsi naj bi se oblačili v nenavadna oblačila, govorili barbarski jezik in ogabno smrdeli.¹⁰⁶

Leta 1901 naj bi bilo v Kanadi nekaj manj kot 30.000 kanadskih prebivalcev, ki so bili rojeni v habsburški monarhiji,¹⁰⁷ med njimi pa je posebej navedel Čeha, Slovake, Rusine, Poljake in Madžare. Od tedaj pa do nastanka njegove študije, torej pičlih v osmih letih, se je njihovo število več kot podvojilo.¹⁰⁸ Naseljevali so zlasti manj obljudena območja osrednje Kanade, ki so bila prav s priseljenskimi močmi iz travnatih step preoblikovana v rodovitne poljedelske ravnice. V knjigi Slovenci kot posebna nacionalna kategorija med priseljenci niso omenjeni, čeprav jih Woodsworth kot narodnost znotraj monarhije pozna. Še več, ne omeni niti Kranjcev, čeprav denimo navede Štajerce.¹⁰⁹ Razlog za to je bržkone enostaven – maloštevilnost slovenskih oziroma kranjskih priseljencev na začetku 20. stoletja.

Glede na poročila sodobnikov, zlasti intelektualcev iz vrst duhovnikov, ki so delovali v Ameriki, je bilo Slovencev v Kanadi pred 20. stoletjem le nekaj 100. Število priseljencev iz avstro-ogrske monarhije se je okrepilo šele v letih

---

105 V izvorniku *white men*; ta izraz ne predpostavlja spolnih razlik oziroma je rabljen z določeno mero ambivalence, ki pa se v nadaljevanju veže prvenstveno na moško izkušnjo (kopati jarke, prihajati v spore s policijo). V knjigi sicer Woodsworth namenja pozornost tudi ženskam.

106 Woodsworth, *Strangers within Our Gates*, 15.

107 Zanimiv je način, kako Woodsworth na podlagi državne statistike loči obstoječe nacionalnosti iz habsburške monarhije: Avstrijce, Čeha, Bukovince, Hrvate, Dalmatince, Galičane, Ogrca, Madžare, Rusine, Slovake in Štajerce (*Styrians*). Kanadska statistika z začetka 20. stoletja se tako razlikuje od ameriške, ki v posebno skupino priseljencev združeno uvršča Hrvate in Slovence. Na podlagi razdelitve slovanskih dežel jugovzhodne Evrope Woodsworth po jeziku ob ruskem, rusinskem, beloruskem, bolgarskem in srbohrvaškem pa prepozna tudi slovenski jezik. Woodsworth, *Strangers within Our Gates*, 22, 247.

108 Woodsworth, *Strangers within Our Gates*, 25–26.

109 Predstavniki podjetij in dela na Štajerskem so, zanimivo in večinoma pozabljeno, po prvi svetovni vojni imeli ambicijo postati neodvisna federativna pokrajina, kar pa je zaradi slabe usklajenosti in moči nacionalnih logik izzvenelo v prazno. Pieter M. Judson, *The Habsburg Empire: A New History* (Cambridge: Harvard University Press, 2016), 431–432.

neposredno pred prvo svetovno vojno in najverjetneje so temu trendu sledili tudi Slovenci. Glede na državo izvora so Slovenci v Woodsworthovi knjigi nemara tudi med rojenimi v Italiji, glede na to, da so Italijani v desetletju pred vojno v naraščajočem številu prihajali v Kanado. Domnevamo lahko, da so se v Kanado preselili zlasti Slovenci iz Furlanije, od koder se je izseljevanje v Kanado povečalo že na prehodu v 20. stoletje.¹¹⁰ Furlanski preučevalec migracij argentinskega rodu Javier P. Grossutti je skozi prizmo furlanskih časopisov povzel precejšnjo propagando za izseljevanje v Kanado; jezik, ki so ga govorili v »Novi Franciji«, naj bi bil soroden italijanskemu, priložnosti za delo naj bi bilo v izobilju, plače mnogo boljše kot v Evropi, pot pa naj bi bila bistveno krajša kot v Latinsko Ameriko.¹¹¹ Včasih so v statistikah beležili priseljenca tudi glede na državo, od koder so neposredno prihajali v Kanado; tako denimo najdemo slovenske prišleke med rudarji iz Francije.¹¹² Upoštevati je treba tudi priseljevanje v Kanado iz ZDA, od koder so v predvojnem času in tudi po njej – kot pričata tudi dve biografski skici v nadaljevanju – odhajali tudi številni ameriški Slovenci.

V pretežno brezimni množici prišlekov iz slovenskih dežel sta obstajala dva posameznika, ki sta s svojimi dejavnostmi pustila trajne sledi v javnem prostoru Severne Amerike. Prvi, tudi sicer ena izmed vidnejših slovenskih osebnosti, je nesporno Friderik Irenej Baraga (1797–1868), katoliški škof, filolog in misijonar med Indijanci iz plemen Ottawa in Chippewas, ki je že v času pred ustanovitvijo Kanade (1867) deloval v okolici Velikih jezer in postal znamenit po preučevanju indijanskega jezika plemena Očipva.¹¹³ Objavil je več monografij z jezikovnega in misijonarskega področja, njegova slovnica in slovar očipveškega jezika sta izšla v več izdajah.¹¹⁴ Po njem so v Gornjem Michiganu poimenovali eno od pokrajin, več mest in ulic.¹¹⁵ Poleg njega so v okolici kanadskega Gornjega jezera (*Lake Superior*) delovali še drugi pripadniki katoliške duhovščine slovenskega izvora, ki pa so večino časa preživeli na (kasnejšem) ozemlju ZDA: škof Franc Ksaver Pirc (1785–1880), frančiškan Oton Škola (1805–1874) in pater Ignacij Mrak (1810–1901), Baragov naslednik v michiganski škofiji Marquette.¹¹⁶

---

110 Kalc in drugi, *Deriva Nei Continenti*, 92–94.

111 Javier Grossutti, *Izseljevanje iz Furlanije Julijske krajine v Kanado*, separat. Dostopno na: https://www.fogolarsfederation.com/images/Furlans_in_Canada/en_Grossutti_Canada.pdf

112 Gantar Godina, »Overview«, 73.

113 Čuješ, »Contribution of Slovenes«, 117–126.

114 Pertot, *Slovenska bibliografija za Kanado*, 73–76.

115 Po Trunku, *Amerika in Amerikanci*, 547, preverjeno tudi z Google Maps.

116 Rudolf P. Čuješ, *Ninidjanissidog Saiagiinagog: Most Rev. Friderik Baraga Apostle of Indians* (Antigonish: St. Francis Xavier University Press, 1968), 1–58; Marjan Drnovšek, *Franc Pirc (1785–1880): Sadjar na Kranjskem in misijonar v Ameriki* (Naklo: Občina Naklo, 2003).

Nekaj desetletij kasneje je stolpce v kanadskih in ameriških časopisih polnil nenavadni popotnik in avanturist Janez Planinšek, bolj znan kot Eskimo Charlie (1886–1939). Planinšek naj bi se v prvem desetletju 20. stoletja iz okolice Novega mesta preselil v ZDA in od tam okoli leta 1910 v Kanado. Sprva je kmetoval, potem se je usmeril v iskanje zlata v Jukonu. Po spletu okoliščin je čez nekaj let prišel med Inuite in prevzel njihov način življenja. Poročil se je z dekletom iz plemena Cree in z njo vzgojil dva otroka. Leta 1912 se je preselil nazaj v ZDA. Svojevrstno slavo je pridobil s svojo dvoletno 8000-kilometrsko avanturo, imenovano *From arctic to tropic by canoe*, na katero se je odpravil z družabnikom Frankom O'Gradyjem, svojima dvema mladoletnima otrokoma in štirimi vlečnimi psi. Po njem se imenujeta celo dve severnoameriški jezera (Charley Lake v Minnesoti in Lake Planinšek v Saskatchewanu).¹¹⁷ Kot je razvidno iz arhivskega fonda v Arhivu Republike Slovenije, je bil lik Janeza Planinška v navezavi na senzacionalne novice deležen različnih interpretacij, ki so nekoliko izmaličile njegovo biografijo.¹¹⁸ Ta arhiv prav tako hrani kopije pisem, ki jih je Janez Planinšek v letih 1928–1938 pisal svoji sestri na Dolenjsko, ter korespondenco med Cvetko Kocjančič in Planinškovo hčerko Inez, ki je o svojem očetu posredovala številne biografske podatke.

Na splošno je o Slovencih v Kanadi med množičnim naseljevanjem od srede dvajsetih let 20. stoletja le malo znanega. Med najzgodnejšimi omembami Slovencev v kanadskem prostoru, ki se sklicujejo na neformalne, ustne vire, je frankofonska, z rudami bogata provinca Quebec, kamor naj bi se Slovenci začeli naseljevati po letu 1870.¹¹⁹ Kot ponazoritev skromnega vedenja in najbrž tudi šibke prisotnosti Slovencev v Kanadi velja brati tudi besedilo o ameriških Slovencih iz leta 1894. V njem je Frančišek Šušteršič (1864–1911), tedaj župnik slovenske župnije sv. Jožefa iz Jolietu v Illinoisu, s Slovenci v Kanadi opravil le s kratkim odstavkom.

---

117 Njegova zgodba je popisana v noveli slovensko-kanadske pisateljice in publicistke Cvetke Kocjančič, *Gospodar golega ozemlja*. Omenjena pisateljica in publicistka je o njem napisala še nekaj poljudnih člankov.

118 SI AS 1443 Planinšek Janez (Eskimo Charlie). V priloženem dokumentu *Naturalization Act* (1929) piše, da se je rodil 4. junija 1880 v Filmon Bruks, Sonora Mexico, neki kanadski časopis pa je zapisal, da je bil »Eskimo Charlie« po izvoru plemiškega rodu, in sicer *duke of Bosna*. O njem poroča tudi J. M. Trunk, vendar v povsem drugačnem kontekstu, ki bo naveden v nadaljevanju.

119 SI AS 1241 Združenje Slovenska izseljenska matica, t. e. 220, a. e. 286, Vladimir Urbanc, Naseljevanje Slovencev v Quebecu, rokopis.

Canada ali britanska Amerika šteje več 100 Slovencev, največ v provinciji British Columbia.¹²⁰ Skupno je naseljenih največ v mestu Trail. Prvi Slovenci so došli sem pred desetimi leti, zdaj jih biva šest družin in kacic 20 samcev. Dva imata lastni hiši. Delajo v rudotopilnici in služijo po \$2.00 in več na dan. Delo ni stalno. Službo božjo pride opravljat angleški duhovnik po enkrat na mesec.¹²¹

Na prisotnost priseljencev slovenskega izvora v kanadskem prostoru nekoliko bolj plastično nakazujejo zapiski rojenega Korošca, sicer duhovnika, pisatelja in publicista Jurija Mateja Trunka (1870–1973). Trunk je večkrat popotoval po Ameriki, maja 1911 pa se je odpravil v Saskatchewan spremljat celovške elizabetinke, ki so v tamkajšnjem mestecu Humboldt ustanovile bolnišnico.¹²² Po poročilih, ki jih je leta 1912 objavil v svojem obsežnem delu *Amerika in Amerikanci*, naj bi manjše skupnosti Slovencev živele v Zahodni Kanadi, torej Britanski Kolumbiji, Alberti in Saskatchewanu. Slovencev v vzhodni Kanadi ni omenil, čeprav je potoval tudi tja. Najverjetneje so Slovenci pred letom 1924 prihajali v Kanado predvsem skozi ZDA, saj večina naselbin, kjer so bili tedaj naseljeni Slovenci, leži neposredno ob kanadski meji z ZDA. Ker je bila meja do leta 1908 domala nenadzorovana, so bili prehodi ljudi med ZDA in Kanado prosto prehodni. Takole je Trunk strnil poročila svojih informatorjev:

Grand Forks,¹²³ B. C.: Mr. M. Frankovič piše, da so prišli Slovenci sem okrog l. 1900. Nekaj jih je odšlo, ker delo v rudotalilnicah ni stalno. Družine (5) imajo posestva, poročevalec hotel. Samcev je včasih do 30. V cerkev zahajajo v francosko. Društev ni. Powell River,¹²⁴ B. C.: V papirnicah je zaposlenih 5 Slovencev, med njimi ena družina. Rossland,¹²⁵ B. C.: Mr. M. Stariha poroča, da je tu okrog 20 Slovencev, ki so prišli pred 12 leti. Prva dva, M. Herman in F. Starašinič, sta umrla; družine imajo F. Mišich, J. Rožič in A. Sodja. Zaposleni so v rudokopih. Katoliško cerkev oskrbujejo frančiškani, deca zahaja v angleško šolo.

Trail, B. C.: Prvi Slovenci so prišli sem l. 1890. L. 1903 je bilo tu 6 slovenskih družin in do 20 samcev; zdaj je vseh rojakov baje nad 100. Zaposleni so v rudotopilnicah.

120 Medtem ko se je zahodna, prej samostojna britanska kolonija po imenu Britanska Kolumbija pridružila Kanadi leta 1871 (torej po ustanovitvi kanadske konfederacije), sta bili provinciji Alberta in Saskatchewan ustanovljeni šele leta 1905, ozemlje pa je bilo pred to letnico imenovano kot Severnozahodni teritorij. Po letu 1912 so se meje med zahodnimi provincami, vključno z Manitobo, dokončno ustalile.

121 Šušteršič, »Slovenci v Ameriki«, 126.

122 J. M. Trunk, *Spomini* (Celje: Družba sv. Mohorja, 1950), 46.

123 Grand Forks leži le nekaj kilometrov od kanadske meje z ZDA.

124 Naselbina leži neposredno ob Tihem oceanu.

125 Rossland leži tik ob meji med ZDA in Kanado, gre za manjši kraj blizu Traila.

Quill Lake,¹²⁶ Sask.: Mr. J. Planinsek mi poroča, da so prišli on, K. Planinsek. A. Veran, J. Čeplan in J. Mavrin l. 1910 sem. Vsi imajo farme, velike 160 akrov. Poročevalec pristavlja: »Dežela je tukaj zelo krasna in vabljiva za one, ki se hočejo poprijeti kmetijstva. Zima je sicer mrzla, a jo omiljujejo jasni in mirni dnevi, ki ostajajo večinoma brez viharjev; tudi dežja v zimskem času ni. Zima preide v pomlad takorekoč čez noč. Danes je še zelo hladno in čez dva dni se že vidijo zeleni travniki. Majnik je podoben evropejskemu aprilu, junij pa majniku. Prehude vročine ti kraji ne poznajo. Nad vse prijetne so jeseni. Meseca septembra slišiš povsod prhanje parnega mlatilnega stroja. Nad vse zgodaj že odmeva rezgetanje konj in vriskanje veselih mladeničev, ki dovažajo težko snopje k mlatilnicam. Kanadskemu farmerju žari lice veselja, ko se mu polnijo žitnice...« Vseh Slovencev je zdaj 12. Po več Slovencev je še v krajih Canmore, Alb.¹²⁷ in Ladysmith,¹²⁸ B. C.¹²⁹

Ob vzporejanju drugih virov se pokaže, da Trunk še zdaleč ni izčrpal vseh podatkov. Revija *Povest (The Story)* je leta 1959 v članku »Prva Slovenca v Kanadi« poročala o dveh slovenskih izseljencih, Antonu Turku in Franku Cvaru iz Ribnice, ki sta v iskanju zaposlitve »prehodila velik del Kanade«. Čeprav je, kot sklepa Mirko Jurak, podatek, ki predpostavlja, da sta bila Turk in Cvar »prva Slovenca v Kanadi«, sporen, sta oba priseljenca ob Baragi redka poimensko izpričana slovenska priseljenca v Kanadi pred letom 1900.¹³⁰ Navesti velja tudi Antona Prestopca (1867–1952) iz okolice Litije, znanega kot Antone Stander (tudi Stadler ali Standard), ki je konec 19. stoletja prispel na Aljasko in se v iskanju priložnosti gibal med ZDA in Kanado. V času zlate mrzlice na gorskem območju Klondike je postal izjemno bogat, njegov dramatični življenjepis pa je kar v dveh romanih ubesedil Ivan Sivec.¹³¹ Poimensko sta navedena še Anton Pletnik, ki se je leta 1903 podal na zahod Kanade, kjer je deloval kot rudar, in Ivan Žitko, ki je prispel leta 1912 v Grand Forks (B. C.) in se zaposlil v železarni skupaj z 12 Slovenci.¹³²

126 Quill Lake leži v osrednjem Saskatchewanu, ob jezerih Big in Little Quill Lake, kakih sto milj od prestolnice Saskatoon.

127 Canmore leži v gorskem področju Rocky Mountains.

128 Gre za kraj na Vancouver Island.

129 Trunk, *Amerika in Amerikanci*, 541–542; prim. Cvetko A. Kristan, »Kanadski Slovenci v letih narodnoosvobodilnega gibanja«, *Slovenski izseljenski koledar 1955*, 174.

130 Jurak, »Slovenci v Kanadi«, 313.

131 Ivan Sivec, *Prekletstvo zlata: Po sledih najbogatejšega slovenskega zlatokopa* (Ljubljana: Mladinska knjiga, 2006); Ivan Sivec, *Sanje, daljše od življenja: O Slovincu, ki je na Aljaski nakopal poldrugo tono zlata* (Ljubljana: Ico, 2018).

132 Elizabeth Pavlič, »Slovenci v Vancouverju«, *Slovenski izseljenski koledar 1974*, 272.

Glede na pretežno ruralno provenienco slovenskih priseljencev je umevno, da se jih je večina sprva zaposlila v kmetijstvu – dejstvo, ki je bilo vezano tudi na razmah kanadskega kmetijstva. Vendar pa so se v Kanadi morali prilagoditi novim načinom kmetovanja, povezanim z razsežnimi posestvi, ostro klimo in drugimi okoliščinami prodajanja presežka kmečkih izdelkov kot v domačih krajih (kjer je bilo denimo razširjeno krošnjarenje, prodajanje na mestnih trgih). Veliko Slovencev se je zlagoma raje zaposlilo v rudarstvu in rafinerijah rudnin, kar je bilo sicer fizično prav tako izčrpavajoče in nevarno, a bolje plačano. Nekateri prišleki slovenskega izvora, denimo Planinšek ali Stander, so odhajali tudi globoko na sever, na območje Klondike na Yukon Territories, ki ga je na prehodu stoletja zaznamovala zlata mrzlica.¹³³ V ohranjenih poročilih pa je zelo malo omemb nestalnih, sezonskih, mobilnih, težaških in slabo plačanih del vezanih na izgradnjo prometne infrastrukture, kjer so v tem času gotovo zaposlovali tudi slovenske priseljence.

Brez virov, ki ponujajo osebne perspektive, je težko imeti trdne predstave o namerah in načrtih slovenskih prišlekov v Kanadi, vendar je najverjetneje, da so bile migracije v Kanado vsaj v izhodišču pretežno začasne značaja. Izseljevali so se predvsem mladi moški, ženske v poročilih niso posebej omenjene, predvideva pa se jih lahko, kadar so bile navedene družinske skupnosti. A tudi za tiste, pri katerih je omenjeno, da imajo družine, ni povsem jasno, ali so se iz Slovenije odselili skupaj, ali so naknadno poslali ponje ali pa so si jih ustvarili šele v Ameriki. Izjema so tudi celovške *elizabetinke*, omenjene v Trunkovem poročilu, ki vsebuje le neutemeljen sum, da je bila med njimi tudi kakšna Slovenka.

Pred prvo svetovno vojno so se Slovenci po kanadski deželi naseljevali razpršeno, zato, kolikor je znano, tudi niso ustanovili nobenega izvirnega kanadskega društva, ki bi pustilo sledove do današnjih dni. Zaradi nestabilnih ekonomskih in socialnih razmer, številnih možnosti za zaposlitev oziroma delovanje in tudi zaradi iskanja boljšega življenja domnevam, da so bili slovenski priseljenci precej mobilni, kar je (bilo tudi tedaj) značilno za celoten severno-ameriški prostor. Številna poročila potrjujejo, da so imeli Slovenci v Kanadi živahne stike s svojimi rojaki v ZDA. To je hkrati pomenilo, da so bili nekateri izmed njih člani slovensko-ameriških podpornih društev oziroma abonenti slovensko-ameriških časopisov.

Obsežno delo Jožeta Zavertnika z naslovom *Ameriški Slovenci*, ki je Chicagu izšlo leta 1925, na dveh straneh oriše tudi slovensko skupnost v sosednji Kanadi. Njegovo delo je večinoma nastajalo pred številčnejšim prihajanjem Slovencev v Kanado, zato so podatki relevantni predvsem za čas pred prvo svetovno vojno,

---

133 Piere Berton, *Klondike: The Last Great Gold Rush, 1896–1899* (Toronto: Achor Canada, 2001).

glede na to, da je bilo priseljevanje v letih neposredno po njej še razmeroma šibko. Omembe Slovencev v Kanadi sovpadajo predvsem z njegovo študijo o Slovenski narodni podporni jednoti, razvejeni delavski organizaciji, ki je imela sedež in večino podružnic v ZDA, nekaj odsekov s 186 člani pa je bilo tudi na kanadskih tleh: št. 70 v Canmoru (Alberta), št. 276 v Bankheadu (Alberta), št. 106 v Nanaimu (Britanska Kolumbija) in št. 508 v Fernieju (Britanska Kolumbija). Slovenci naj bi bili tudi člani Slovensko-hrvatske zveze v mestu Sault Sainte Marie (Ontario).¹³⁴ Zavertnik je do leta 1923 s pomočjo pisnih poročil in ustnih pričevanj strnil sledeče:

Slovenci so zaposleni v raznih poklicih. Delajo v premogovnikih, livarnah, tovarnah in so naseljeni na kmetijah. Ampak so raztreseni po naselbinah od vzhoda do zapada. Naseljeni so še v skupinah v naselbinah Caledonia Mines in New Waterford N. S.; Frenchmans Butte in Quill Lake, Sask.; Vankhead, Bellevue, Coleman, Banff, Botha in Evergreen, Alta.; Ladysmith, South Wellington, Swanson Bay, Vancouver, Grand Forks, Rossland, Trail, Cassidys in Sider, B.C.¹³⁵

V tej prvi fazi priseljevanja, katerega mejnik je zelo korenito postavila prva svetovna vojna, so se Slovenci precej manj naseljevali v večja urbana središča (Toronto, Montreal, Ottawa, Vancouver), kot bi morda predvidevali. Kanadska mesta so bila tedaj tudi bistveno manjša in relativno nerazvita, prestolnice pre-rijskih provinc, kot so Edmonton, Saskatoon in Winnipeg, pa so bila le mesteca z nekaj 100 prebivalci.

»You need CANADA needs you«

Glede na to, da podatki o Slovencih v Kanadi v času pred veliko vojno obstajajo le v fragmentih, je v splošnih obrisih morda smiselno posvetiti nekaj pozornosti kanadski zgodovini in priseljski politiki. Moj namen na tem mestu ni obnavljanje kanadske zgodovine glede na njeno regulacijsko vlogo pri priseljevanju, temveč podati nekatera družbenopolitična dejstva, ki so določala tudi priseljence slovenskega izvora. Slovenci so glede na sodobna poročila tvorili novejšje skupine priseljencev v Kanadi (t. i. *new immigration*). Bili so prepoznani kot Slovani, kot pripadniki relativno »eksotične« tujerodne skupine; med še manj spremenljive eksote so sodobniki uvrščali zlasti pripadnike vizualnih manjšin, denimo Indijcev, Kitajcev, Japoncev, Afroameričanov, ki so pred veliko vojno prihajali v Kanado. Ključni gradniki kanadske identitete poznega 19. stoletja

¹³⁴ Zavertnik, *Ameriški Slovenci*, 548.

¹³⁵ Zavertnik, *Ameriški Slovenci*, 548.

so namreč bili Angleži, Irci, Škoti, Francozi in Métisi (potomci pretežno francoskih belcev in staroselcev). Pripadniki teh skupnosti so se v kulturnem smislu med seboj pogosto mešali – bodisi s porokami, z življenjem v sosedstvu, s skupinskim prisostvovanjem verskim obredom ali s skupnimi delovnimi projekti – pri čemer so do določene mere celo izgubljali lastne etnične distinkcije in se asimilirali v angleško govorečo kanadsko skupnost (izvzeti je treba večji del francoskih Kanadčanov in staroselcev).¹³⁶ Množični prihod delovne sile, ki sprva ni razumela angleško – in med katerimi je bržkone najti tudi Slovence –, je ob prelomu stoletja razburkal in razdelil kanadsko javnost, ki se je skušala na eni strani utemeljiti na »kanadski rasi«,¹³⁷ na drugi pa se okrepi demografsko in posledično gospodarsko. Ključno vprašanje je bilo strukturirano na način, kot si ga zastavljajo v praktično vseh skupnostih, ki se soočajo z množicami prišlekov. Ali so se prihajajoče množice prepotrebni parov delovnih rok zmožne vključiti v kanadsko kulturo in prevzeti kanadski način življenja? Ali bodo, nasprotno, kanadsko okolje omadeževali s svojim, za Kanado neobičajnim, celo »neciviliziranim« vedanjem?

Ko omenjamo delovno silo, je treba pojasniti nekaj geografskih dejstev. Kanada je bila primerjavi z ZDA dolga leta dežela sezonskega dela, kar je bilo vezano zlasti na podnebje. V južnem pasu države nemalokrat padejo temperature pod ničlo že konec oktobra, hladno obdobje pa traja do konca aprila, kar pomeni, da del leta, primeren za kmetijstvo, obsega le slabih pet mesecev. Prav zaradi manj ugodnih osnovnih življenjskih razmer Kanada sprva ni bila uspešna pri privabljanju primerne števila potrebnih priseljencev, poleg tega se je znaten del prišlekov kmalu po prihodu v to napol divjo deželo raje izselil na ozemlje ZDA.¹³⁸ V času od konfederacije leta 1867 do prvih let 20. stoletja so se v mladem Dominionu, ki je takrat šele šel skozi temeljno upravnopolitično evolucijo, komaj vzpostavljale ustrezne družbenoekonomske razmere, s katerimi je Kanada postajala dovolj privlačna za priseljence, te razmere pa so priseljenci zlagoma tudi vzpostavljali in izboljševali. Takšen razvoj je omogočil skupek razvojnih sprememb zlasti v kmetijstvu, industriji in storitvenih dejavnostih. Na tem mestu velja omeniti zlasti uvedbo žit, prilagojenih ostremu podnebju, tehnološke inovacije, ki so odprle možnosti za dobičkonosen gospodarski razvoj

---

136 J. M. Bumstead, »Scottishness and Britishness in Canada, 1790–1914«, v: Marjory Harper, Michael E. Vance (ur.), *Myth, Migration and the Making of Memory: Scotia and Nova Scotia, c. 1700–1990* (Halifax: Fernwood Publishing, 1999), 100–103.

137 André Siegfried, *The Race Question in Canada*, London, 1907. Medtem ko je angleško govoreči svet v poznem 19. stoletju izraz rasa uporabljal za ločevanje ljudi različnih barv kože, je obenem z izrazom rasa ločeval pripadnike tudi med različnimi »belimi« skupinami.

138 Mackey, *The House of Difference*, 33.

(hidroelektrarne, izboljšana proizvodnja celuloze in papirja), gradnjo prometne infrastrukture, upad cen transporta in ugodnejše pogoje za trgovanje.

Zaradi podobnih naravnih danosti in družbenogospodarskega razvoja na širšem objemnem pasu ZDA in Kanade je bila fluktuacija prebivalstva med obema državama pred prvo svetovno vojno razmeroma velika. V Kanado je prihajalo največ priseljencev (tako rojenih Američanov kot priseljenih Evropejcev) prav iz ZDA, še več pa se jih je iz Kanade preselilo v ZDA, zaradi česar je Kanada do srede dvajsetih let 20. stoletja izkazovala negativen migracijski saldo.¹³⁹ Z živahnim prehajanjem meje so ljudje med obema deželama izmenjavali tudi idejni, finančni in socialni kapital.

Takšna obmejna realnost priča o tem, da je bila pred prvo svetovno vojno Severna Amerika izjemno povezan politični in gospodarski prostor. V tedanjem času niso bile redke spekulacije, da se bo celotno ali pa delno ozemlje Kanade priključilo ZDA. O tem so razmišljali kanadski sodobniki,¹⁴⁰ pa tudi slovenski opazovalec severnoameriške družbe J. M. Trunk, ki je leta 1912 zapisal: »V doglednem času se bo Kanada združila z Zedinjenimi državami.«¹⁴¹ Šele leta 1908 je bilo vzdolž kanadsko-ameriške 2000-kilometrskje meje od Toronta do mesteca Sprague v Manitobi vzpostavljenih zgolj 37 mejnih carinarnic.¹⁴² To je pomenilo, da je bilo nadaljnjih 2000 kilometrov državne meje med Kanado in ZDA, torej od že imenovanega prerijskega mesteca do Pacifika, ki ga določa 47. vzporednik, še vedno prosto prehodnih.¹⁴³ Posledično je bila kanadska regulacija priseljencev iz ZDA sprva izvajana manj natančno, kot je bila regulacija priseljencev iz Evrope.

V času ustanovitve dominiona je bilo kar 79 odstotkov prebivalcev Kanade rojenih v Kanadi.¹⁴⁴ Prvi priseljenjski zakon, ki je s težnjo po demografski (in gospodarski) rasti uradno temeljil na politiki odprtih vrat, bil pa je (po vzoru ZDA) do tujcev precej diskriminatoren, je bil sprejet že leta 1869.¹⁴⁵ Vstop v Kanado je izrecno omejeval kriminalcem, s klavzulo 300 dolarjev zavarovalnine v primeru možnosti bremenitve javne socialne infrastrukture pa tudi bolnim in revnim. Zaradi specifičnih geografskih danosti in stopnje gospodarskega razvoja

139 Genorio, *Slovensci v Kanadi*, 56.

140 Knowles, *Strangers at Our Gates*, 116–117.

141 Trunk, *Amerika in Amerikanci*, 208.

142 Knowles, *Strangers at Our Gates*, 122.

143 Do tragičnega 11. septembra 2001 je kanadsko-ameriška meja slovela kot najdaljša nezaščitena meje, po tem datumu pa so na obeh straneh močno poostrili varnostne ukrepe.

144 Kelley, Trebilcock, *The Making of the Mosaic*, 23.

145 Za zanimivo diskusijo predstavnikov poslanske zbornice v Ottawa na temo ureditve priseljenjske zakonodaje glej: Maja Belavič, *Družbeno politične razmere in priseljenjska zakonodaja v ZDA in Kanadi* (doktorska disertacija) (Ljubljana: Filozofska fakulteta UL, 2019), 202–209.

je zakon favoriziral agrikulturne delavce in gozdarje, ne pa tudi industrijskih delavcev, obrtnikov in trgovcev. Leta 1885 je bil po vzoru ZDA sprejet Zakon o kitajskih priseljencih, parlamentarne diskusije o njem pa so zrcalile šovinistične predpostavke (nesposobnost kulturne integracije in moralna spornost Kitajcev) in tudi gospodarsko oportunistično (poceni delovna sila).¹⁴⁶ Priseljevanje v Kanado je bilo razmeroma skromno do nastopa notranjega ministra sira Clifforda Stiftona (1896–1905), ki se je zavedal, da je pet milijonov prebivalcev daleč premalo za potrebe rastočega gospodarstva v prostrani deželi, ki je še vedno vzbujala apetit ameriških ekspanzionistov.¹⁴⁷ Stiftonov kabinet je tako od leta 1898 spodbujal intenzivno propagandno akcijo za priseljevanje v Kanado, pri čemer je favoriziral predvsem kolonizacijo demografsko napol praznih prerijskih območij Zahodne Kanade, zlasti kmetijsko donosnih območij današnje Alberte in Saskatchewan. Že samo dejstvo, da je bila kanadska priseljska politika sprva v pristojnosti ministrstva za kmetijstvo, namiguje na pomen priseljencev za razvoj kanadskega kmetijstva in naseljevanja prerijskih provinc.¹⁴⁸ V teh prizadevanjih se je Stifton obrnil na kmeta iz Vzhodne in Srednje Evrope, v katerem je prepoznal Kanadi prepotrebne priseljence:

Ko govorimo o kvaliteti, imam v mislih nekaj drugega, precej drugačnega od tega, kar ima v mislih povprečen pisec ali govorec glede vprašanja priseljevanja. Mislim, da je krepak kmet v ovčjem plašču, rojen na zemlji, čigar predniki so bili kmetje po deset generacij, ki ima vzdržljivo ženo in pol ducata otrok, dobra kvaliteta.¹⁴⁹

Kanada je propagandne aktivnosti za porast priseljevanja izvajala zlasti v Evropi, ne pa tudi denimo v Aziji ali Afriki, v čemer lahko razberemo tendenco po ohranjanju evropskega pečata mlade države. V letu 1899 je bila ustanovljena North Atlantic Trading Company (NATC), mreža evropskih špediterjev, ki je od kanadske vlade dobivala znatna sredstva. Proti plačilu so se zavezali, da bodo po kontinentalni Evropi novačili ljudi za kmetijsko delo v Kanadi, iskali so tudi takšne, ki so premgli kaj kapitala. Sporazum med vlado in NATC se je skliceval zlasti na prebivalce iz Rusije, Avstro-Ogrske, Nemčije in Romunije. Rezultat Stiftonove politike, ki je črpala precej sredstev iz proračuna, je bil zgoščen val pisane množice priseljencev, ki so govorili različne evropske jezike, bili so pripadniki številnih veroizpovedi in prakticirali so neobičajne prehrabne, oblačilne in druge kulturne navade.

¹⁴⁶ Belavič, *Priseljska zakonodaja*, 209–217.

¹⁴⁷ Mackey, *The House of Difference*, 34.

¹⁴⁸ Li, *Destination Canada*, 18.

¹⁴⁹ Mackey, *The House of Difference*, 33; Knowles, *Strangers at Our Gates*, 91–92.

Naraščajoča prisotnost do tedaj »netipičnih« družbenih elementov je sprožila goreče debate med zagovorniki in nasprotniki tako intenzivne priseljske politike. Prav v obdobju Stiftonove vlade so priseljenci iz Srednje in Vzhodne Evrope prvič skoraj preseglj tiste z britanskega otočja, sočasno pa so Ukrajinci,¹⁵⁰ Nemci, Poljaki, Romuni, Madžari in Rusi začeli tvoriti svoje prepoznavne diasporične skupnosti. Zlobni jeziki so Slovanom posmehljivo naredili vzdevek »Stiftonovi ljubljenci«.¹⁵¹ V poslanski zbornici so v bojazni, da priseljenci ogrožajo anglokanadske norme in vrednote, vedno bolj obsojali vlado, da »uvaža nezaželene elemente iz Evrope«, s čimer naj bi znižali standarde kanadskega življenja.¹⁵² Poleg tega so se na zahod Kanade začele v večjih skupinah naseljevati tudi skupine prišlekov iz Azije, ki so še bolj podžigale strah pred drugačnim.¹⁵³ V burne *pro et contra* debate, ki so razkrivale velike konflikte v interesih glede priseljevanja, so se vedno bolj vključevali tudi sindikati ter pripadniki trgovskih in delavskih organizacij, cerkvenih institucij in socialnih agencij, sociologi in celo zdravniki.¹⁵⁴ Priseljske tematike so se po letu 1905 naraščajoče zrcalile tudi v literarnih delih kanadskih ustvarjalcev, nemalokrat s pridihom anksioznosti.¹⁵⁵

Kljub temu da so ljudje množično prihajali v Kanado, je bil njihov socialni položaj razmeroma neugoden. Celotna Woodsworthova knjiga namiguje na to, da so bili obravnavani bolj kot poceni delovna sila kot pa ljudje. Priseljenci so bili pripravljani delati ceneje kot Kanadčani, in ker so bili socialno ogroženi, so pogosto prevzemali tudi vlogo stavkokazov.¹⁵⁶ Kanadske priseljske oblasti so jih bolj ko ne prepuščale samim sebi, mehanizmi socialnih varoval pa so bili nezadostni. Tisti, ki z razmerami v deželi niso bili seznanjeni, so bili pogosto žrtve raznih sleparjev, še preden so dobili delo:

---

150 Na neformalni ravni so bili pod nazivom Ukrajinci pogosto združeni tudi Slovani drugih etničnih skupnosti iz Avstro-Ogrske in Rusije.

151 Mackey, *The House of Difference*, 33; J. M. Kirschbaum, »The Ideological Orientation of the Canadian Slavic Press«, 293; kopija v zasebnem arhivu Irene Gantar Godina brez dodatnih podatkov.

152 Kelley, Trebilcock, *The Making of the Mosaic*, 131.

153 Kitajci so po koncu gradnje transkontinentalne železnice v devetdesetih letih 19. stoletja imeli prepoved priseljevanja, že priseljeni pa so morali plačevati poseben davek na glavo. Podobni ukrepi so veljali tudi v ZDA.

154 Kelley, Trebilcock, *The Making of the Mosaic*, 132.

155 Dirk Hoerder, »Ethnic studies in Canada from the 1880s to 1962: A Historiographical perspective and Critique«, *Canadian Ethnic Studies*, 26/1, (1994): 1–18.

156 Grossutti, »Izseljevanje iz Furlanije«, 9.

Nevarnost, da bo ogoljufan, preži na prišleka na vsakem koraku: ko prispe v pristanišče v New Yorku, ko potuje z vlakom do Montreala, ko menja denar, ko se vpisuje na sezname lokalnih uradov za zaposlovanje.¹⁵⁷

Politika, povezana s priseljskimi vprašanji, je pogosto odvisna od vladnega kabineta. To se je izkazalo tudi ob nastopu Stiftonovega naslednika Franka Oliverja (1905–1911), ki je priseljsko politiko zastavil na precej drugačnih temeljih. Zavzel je nativistično držo, ki je bolj kot poklicno usposobljenost favorizirala etnični in kulturni izvor priseljencev. Iz njegovih argumentov pa se je zrcalila anglosaksonska etnična hierarhija, ki je v kanadski priseljski politiki povsem odkrito prevladovala do šestdesetih let 20. stoletja. Ta elitistično-rasistični pristop je bil precej razširjen, favoriziral pa je angleško govoreče prebivalce saksonskega, keltskega, tevtonskega in skandinavskega izvora, sledili so jim frankofonski Kanadčani, Métisi in francoski priseljenci.¹⁵⁸

Zapolnjevanje Severovzhoda z naseljenci [...] ni zgolj vprašanje vzpostavljanja trga za industrialce in trgovce z vzhoda. Tudi ni zgolj vprašanje naseljevanja dežele z ljudmi, ki bodo proizvajali žito in kupovali industrijsko blago. Je vprašanje končnih rezultatov za izgraditev kanadske nacionalnosti, tako da bodo naši otroci ustvarili enega od velikih civiliziranih narodov sveta in postali ena izmed velikih sil te civilizacije. To nikdar ne more biti uresničeno, če bo večina populacije takšnega socialnega razreda in karakterja, ki bo na splošno kvaril namesto dvigoval pogoje za naše ljudi in našo deželo.¹⁵⁹

Cilj Oliverjeve politike je bil poseliti kanadski zahod ali *The Last Best West* predvsem z rojenimi Kanadčani z vzhoda, na tej prioritetni listi pa so se znašli še priseljenci z britanskega otočja in iz ZDA. Slovanom v primerjavi s Stiftonom ni bil naklonjen, nekoč je za slovanske priseljence celo dejal, da so »mejni kamen okoli vratu zahodnih Kanadčanov«.¹⁶⁰ Vlada, ki je z zakonodajo sicer skušala temeljito nadzorovati priseljevanje, je vendarle želela izpolniti tudi svoj strateški politični cilj, da čim hitreje ustvari povezan in enoten gospodarski prostor med Britansko Kolumbijo in vzhodom Kanade ter tako utrdi nadzor od Atlantika do Pacifika. Vedno glasnejši in vplivnejši podjetniški lobi, sestavljen predvsem iz železniških družb, večjih manufakturnih obratov in rudarskih industrij, je zahteval večje število poceni polkvalificiranih delavcev. Sočasno so se v kanadski

157 Grossutti, »Izseljevanje iz Furlanije«, 9.

158 Hoerder, *Creating Societies*, 11.

159 Knowles, *Strangers at Our Gates*, 106–107.

160 Knowles, *Strangers at Our Gates*, 107.

javnosti dvigovali glasovi proti priseljevanju *en masse*, s čimer so si prizadevali, da bi Dominion ohranil svoj britanski značaj.¹⁶¹ Svoje je prispevala še ekonomska kriza, ki je v letu 1907 oplazila tudi Kanado in potrdila zakonitost, da občutek ekonomske oziroma eksistencialne ogroženosti podžiga nestrpnost do tujega, drugega.¹⁶² Številni časopisi so si delili idejo, da nosi kultura »Sicilijanca, Neapeljčana, Hrvata ali Madžara« v sebi »manj spodobnosti in manj čuta za državljanstvo« kot kultura najskromnejšega Londončana.¹⁶³ Strah pred izničenjem kanadskih idealov in deprivacijo kanadskega značaja je našel nosilce v vseh plasteh prebivalstva.

Naj omenim, da je bilo družbeno ozračje nastrojeno proti priseljencem tudi v frankofonskem prostoru, ki je imel v Kanadi, nekdam imenovani Nova Francija, tradicionalno razpoznaven, a vendar manjšinski status. Strah pred izginotjem je podžigalo realno upadanje frankofonskega prebivalstva v provinci Quebec, medtem ko so tudi v drugih delih Kanade postajali le ena od manjšin v pisani množici priseljencev. Priseljevanje je temeljito spreminjalo razmerje med angleško in francosko govorečo populacijo, kot je obstajala med 19. stoletjem.

Protislovna razmerja znotraj kanadske družbe, ki je na eni strani podpirala odprtost, na drugi strani pa restrikcije, močno spominjajo na sočasno ameriško realnost, in sicer na razhajanja med nativističnimi in kapitalističnimi interesi.¹⁶⁴ Ker je v sferi priseljske politike obe državi pestil podoben problem, se je Kanada pri prenekaterem vprašanju zgledovala po ukrepih in klasifikacijah ZDA, zlasti pri rasni in etnični selektivnosti, pa tudi glede političnih preferenc in moralne neoporečnosti. Leta 1906 je bil izdan prvi temeljitejši Priseljski zakon, ki je bil razmeroma selektiven in restriktiven. Deloma se je zgledoval po ameriški usmeritvi, in sicer je natančno določal, kdo se lahko naseli v Kanado, in izključeval širok spekter družbenih skupin. Nezaželeni imigranti so bili prostitutke in zvodniki, kriminalci, reveži, umsko in duševno zaostali, epileptiki, bolniki z nalezljivimi boleznimi, slepi, gluhi, nemi in slabotni (*infirm*) brez spremstva. Vstopa v državo torej niso imeli tisti, ki so bili (dokazano) moralno sporni in zdravstveno vprašljivi, torej taki, ki bi za kanadsko družbo lahko postali socialno breme in bi vanjo vnašali razdor.

Zakonodaja iz leta 1910, ki je z novimi omejitvami dopolnjevala ta zakon, je zrcalila vedno nove težave, ki jih je prinašalo množično priseljevanje, in posledično vedno natančneje določala, kateri priseljenci so zaželeni. Nemoralnost

161 Palmer Seiler, »Melting Pot and Mosaic«, 101.

162 Le Bras, *Kri in gruda*, 87–110; Milica Zarković Bookman, *Ethnic Gropus in Motion: Economic Competition and Migration in Multiethnic States* (London: Frank Cass Publishers, 2002).

163 Knowles, *Strangers at Our Gates*, 114.

164 Zolberg, *A Nation by Design*, 2006.

in politična nesprejemljivost¹⁶⁵ sta v zakonodaji postali glavna razloga za zavrnitve oziroma deportacije. Zaželenost različnih evropskih etničnih skupin se je zmanjševala tudi od severa do juga, kar so utemeljevali z rasno pogojenimi stereotipnimi oznakami. V ozadju teh argumentov je delovala že omenjena rasistična hierarhija s socialnim profilom WASP¹⁶⁶ na vrhu ter s temnopoltimi (*negroes*) in staroselskimi Indijanci (*Indians*) na dnu.¹⁶⁷ Priseljevanje temnopoltih iz ZDA in prebivalcev iz različnih azijskih dežel (zlasti iz vzhodne Indije, Kitajske in Japonske) je – podobno kot v ZDA – sprožilo več krvavih nemirov in množičnih protestov, temu pa je sledila regulacija priseljske politike.

Kljub zakonskim regulacijam priseljevanja se je kanadska demografska podoba pred prvo svetovno vojno vidno spremenila. Kanada si je največji delež priseljencev še vedno zagotavljala predvsem iz ZDA, z britanskega otočja, iz Nemčije, Francije in Skandinavije, vendar je s hitro rastjo prebivalstva postajala kulturno čedalje bolj raznolika. Popis prebivalstva po Woodsworthu, ki se je naslanjal na državno statistiko, je že leta 1909 ločil več kot 50 različnih veroizpovedi z vsega sveta in več kot 70 različnih narodnosti (*nationalities*).¹⁶⁸ Kanada je postala dežela, v kateri so govorili številne jezike, prakticirali raznovrstne religije in navade. Vrh priseljevanja je bil dosežen v letih 1911–1914, ko se je v Kanado preselil dober milijon prebivalcev.

Poleg ruralnega kanadskega zahoda so skoraj polovico priseljenega prebivalstva prejela mesta. Številna kanadska podjetja so prav tako aktivno promovirala uvoz nekvalificirane delovne sile – delavce so zaposlovala zlasti v industriji, za gradnjo železnic in druga gradbena dela. Delo na kmetiji se je kljub izjemno

---

165 Ta novela v zakonu bržkone zrcali trende ameriške priseljske zakonodaje, ki je od leta 1907, potem ko je na 25. ameriškega predsednika Williama McKinleya (1843–1901) izvedel atentat poljsko-ameriški anarhist, postala pozorna tudi na politična prepričanja priseljencev.

166 WASP, znani akronim za *white anglo-saxon protestanti*, je izraz, ki v svojem imenu pravzaprav združuje tri koncepte – raso, etničnost in veroizpoved. V splošnem razumevanju je v njem skrit tudi socialni element, saj oznaka WAPS ni označevala ljudi iz delavskih vrst, ampak zlasti pripadnike gornjih slojev. Kar se tiče etničnosti, je koncept WASP precej elastičen; nekateri v njem vidijo samo (avtohtone) prebivalce britanskega otočja (torej ne priseljencev), drugi v njem prepoznajo tudi Skandinavce, Fince, Dance, Nizozemce, Nemce in celo francoske hugenote. WASP, katerega predznak niha od opisnega do srednje žaljivega, pogosto vključuje tudi nekatere (protestantske?) vrednote, kot so predanost dolžnostim, trdo delo in pridobitna dejavnost.

167 Woodsworth, *Strangers within Our Gates*.

168 Woodsworth, *Strangers within Our Gates*, 16, 22–23. Ob nastanku Dominionu leta 1867 naj bi imela Kanada 3,5 milijona prebivalcev in od teh le osem odstotkov ni bilo britanskega izvora. Glej: Tamara Palmer Seiler, »Metling Pot and Mosaic: Images and Realities«, v: David M. Thomas (ur.) *Canada and United States: Differences that count* (Peterborough: Broadway Press, 1993), 100.

poceni zemlji manj izplačalo, ker je bilo garanja veliko, dobička pa malo, večina priseljencev iz Srednje in Vzhodne Evrope pa ni premogla niti potrebnega začetnega kapitala za nakup kmetijske mehanizacije in druge agrikulturne vložke.¹⁶⁹ V dobrih desetih letih je prebivalstvo Kanade naraslo za 34 odstotkov. Prebivalstvo Montreala se je povečalo za polovico, Toronto za dobrih 80 odstotkov, Winnipeg je narasel dvakratno, Vancouver trikratno, Edmonton celo šestkratno, celotna Kanada pa je pred veliko vojno kljub temu imela le sedem do osem milijonov prebivalcev.

Velika vojna in njene posledice

Začetek prve svetovne vojne pomeni globok in nenaraven rez na nivoju svetovnih migracij, zaznamoval pa je tudi dežele, na tleh katerih se spopadi niso dogajali. Množična mobilizacija, radikalizacija družbenih odnosov in začetek spopadov so omejili prosto gibanje Evropejcev, celotna Severna Amerika pa je priseljevanje skorajda ustavila. Kanadska vlada si je že na samem začetku svetovne vojne pridržala izredne pravice, na podlagi katerih je lahko nadzorovala, aretirala, pridržala in izgnala široko množico državljanov, njihovo imetje pa zaplenila. Prav tako so bile med vojno določenim skupinam ljudi odvzete temeljne državljanske pravice, denimo volilna pravica tistim tujerodnim Kanadčanom, ki so bili rojeni v kateri izmed »sovražnih držav«, oziroma tistim, ki so govorili katerega od »sovražnih jezikov«. Priseljenci iz sovražnih držav so se morali registrirati, nositi identifikacijske tablice, prepovedano jim je bilo zapustiti državo ali nositi orožje.¹⁷⁰ Tujejezični tisk je bil cenzuriran in številne tuje organizacije so bile prepovedane, ker so bile razumljene kot ideološki kanali za »sovražne ideje«. Kot v številnih drugih državah je ta obsežni politično-vojaški konflikt tudi na kanadskih tleh med prebivalci ustvaril kategorijo »sovražnih tujcev« – šlo je za prebivalce iz držav, ki so sodile med centralne sile –, v katero so bili sistematično razvrščeni tudi priseljenci iz habsburške monarhije.¹⁷¹ Ob uspehu oktobrske revolucije leta 1917 so kanadske oblasti postale pozorne tudi na boljševiski sentiment.

Ksenofobični izpadi, ki so naraščali sočasno z množičnim priseljevanjem v predvojnih letih, so med vojno dobili legalno zaledje in omogočili rast vplivne skupine, ki je v vladnih krogih delovala proti priseljevanju tudi neposredno po vojni. Ob koncu vojne, ko je bila Evropa v političnem, ekonomskem in duhovnem razsulu, Kanada svojih vrat pregnanim in obubožanim skupinam Evropejcev

¹⁶⁹ Knowles, *Strangers at Our Gates*, 103.

¹⁷⁰ Belavič, *Priseljenska zakonodaja*, 304–305.

¹⁷¹ Knowles, *Strangers at Our Gates*, 127–129; Kelley, Trebilcock, *The Making of the Mosaic*, 168–175.

podobno kot ZDA ni odprla. K tej vladni odločitvi je pomembno prispevalo ognjevitno protipriseljensko razpoloženje v Kanadski družbi. Čeprav se je vojna za Kanadčane končala s triumfom, je čas neposredno po vojni tudi v Kanado prinesel veliko negotovost, kar je bila posledica odsotnosti resnega razmisleka o času, ki bo sledil vojni dobi, in o negativnih posledicah vojnega konflikta. Industrija in trgovina sta se morali preusmeriti iz vojne v mirnodobno ekonomijo, obenem pa se je v Kanado vrnilo četrto milijono vojaških mobilizirancev, ki so se skušali ponovno vključiti na trg dela. Kanadsko ekonomijo je bilo treba postaviti na noge, toda Kanada glede povojne situacije ni imela dobro izdelane strategije, kar je povzročilo nenaden porast brezposelnosti. Za nameček je kanadsko družbo zajela še epidemija španske gripe, ki je pokosila približno 50.000 ljudi. V negotovih razmerah je odpuščanje delavcev doletelo zlasti priseljence iz »sovražnih dežel«. Mednje so kategorično spadali tudi Slovenci – kot vsi ostali državljani habsburške monarhije, ne glede na etnično pripadnost.

Socialni nemiri, ki so imeli korenine v daljnosežnih posledicah velike vojne, so kot domine učinkovali na domala vse ravni delovanja kanadske družbe. Ko se je kriza, ki jo je sprožil padec cen žita v začetnih dvajsetih letih, nekoliko umirila, se je kanadska gospodarska rast začela postopno povečevati, toda še vedno so jo spremljali negotovost, socialni nemiri na urbanih območjih in veliko nezadovoljstvo na podeželju.¹⁷² Večina provinc, zlasti tistih, ki so se ukvarjale s pretežno kmetijsko dejavnostjo in ribolovom (manjše province ob Atlantiku, s skupnim imenom znane kot *Maritimes*, ter Manitoba, Saskatchewan in Alberta, znane kot *Prairies*), je še vedno životarila – z izjemo Ontaria, kjer so vojaško industrijo hitro preusmerili v avtomobilsko za domače potrebe in za izvoz. Postopna stabilizacija gospodarstva je od srede dvajsetih let zlagoma vplivala na odpiranje kanadskih meja za priseljence.

Ponovno odpiranje vrat

Rastoče zanimanje za direktno preselitev iz kontinentalne Evrope v Kanado je sovpadlo z uvajanjem kvotnega sistema v ZDA. Kvotni sistem je nosil v sebi rasistične podtone; prednost je dajal priseljencem iz Velike Britanije (Angleži, Irci, Škoti), Skandinavije in Nemčije, ki predstavljajo prve priseljenjske skupine v Kanadi. Imigrantom iz slovanskih dežel je znatno omejil pristop, od Azijcev pa se je bilo dovoljeno priseliti le Japoncem, medtem ko so imeli temnopolti vstop prepovedan.

---

172 J. M. Bumsted, *A History of the Canadian Peoples* (Toronto: Oxford University Press, 2007), 332–333.

Ameriška vlada je iz strahu pred navalom beguncev iz Evrope že od leta 1917 z ustreznimi zakonodajami postopoma zapirala meje, dodaten dejavnik pa so bili politični pritiski raznih skupnosti, ki priseljevanju niso bile naklonjene.¹⁷³ Kvota iz leta 1921 je določala, da se v ZDA lahko priselijo le trije odstotki prebivalstva glede na število pripadnikov določene emigrantske etnične skupnosti v ZDA ob popisu prebivalstva leta 1910; to je po izračunih pomenilo 6426 oseb na leto z ozemlja Kraljevine SHS. Leta 1924 so se zlata ameriška vrata še bistveno bolj zaprla, saj so s kvoto omejili vstop v ZDA le dvema odstotkoma prebivalcev določene emigrantske etnične skupnosti glede na njihovo število v ZDA v času popisa leta 1890; za prebivalce Kraljevine SHS je to po izračunih pomenilo le malo več kot desetino kvote iz leta 1921 oziroma 671 oseb na leto.¹⁷⁴ Kljub temu določili se je iz Kraljevine SHS v ZDA na leto navadno izselilo več ljudi, kot je predpisovala kvota.¹⁷⁵

Rojenih Kanadčanov ameriški kvotni sistem ni zadeval. Ob slabih letinah v Alberti in splošnem nezavidljivem položaju regij, orientiranih pretežno v kmetijstvo in ribolov (*Praries, Maritimes*), so se množice kanadskih kmetovalcev in industrijskih delavcev usmerile na jug, v ZDA, kot se je to dogajalo že poprej. S tem je bila ogrožena vitalna moč kanadske agrikulture, ki se je na območjih, nekoč poraščenih z gozdom, vzpostavljala več desetletij.¹⁷⁶ Leta 1920 je bilo v ZDA več kot milijon prebivalcev, ki so bili rojeni v Kanadi.¹⁷⁷ Množične migracije iz Kanade proti ZDA so bile z manjšimi odstopanji značilne skoraj do šestdesetih let in so zrcalile gospodarsko premoč slednje. Zaradi bližine ZDA je imela Kanada do druge polovice 20. stoletja večino časa negativni migracijski saldo, kar pomeni, da se je iz dežele več ljudi izselilo, kot pa se jih je vanjo priselilo. Sploh med obema vojnama, ko se je kanadska ekonomija šele postavljala na noge, so bile razlike očitne.

Vnovič se je izkazalo, da obstaja med Združenimi državami Amerike in Kanado pomembna razlika. Takšna, ki jo poznajo in v svojih žepih občutijo tudi priseljenci. Zidar zasluži v Združenih državah Amerike 12 dolarjev na dan, v Kanadi

---

173 Palmer Seiler, »Melting Pot and Mosaic«, 103. Že od leta 1894 so bili dejavni *Immigration restriction league* ter razne protiorientalske skupine, ki so bile pogoste zlasti v Kaliforniji.

174 Rado Genorio, *Geografija slovenskega izseljenstva v Kanadi* (magistrsko delo) (Ljubljana: FF, 1981), 33; Pavao Jonjić, Ante Laušić, *Izvešča iseljeničkog komesariata u Zagrebu 1922.–1939* (Zagreb: Institut za migracije i narodnosti, 1998), 10.

175 Migracijska statistika SHS za leto 1924 beleži 2125 priseljencev v ZDA, v letu 1925 2188, v letu 1927 pa kar 4759. Glej: Jonjić, Laušić, *Izvešča*, 30, 35, 39.

176 Knowles, *Strangers at Our Gates*, 140.

177 Welf H. Heick (ur.), *History and Myth: Arthur Lower and the Making of Canadian Nationalism* (Vancouver: University of British Columbia Press, 1975), 253.

pa okrog osem. Enako razmerje velja tudi za druge poklice. Od tod izhaja tudi razlika v življenjski ravni.¹⁷⁸

Kanadske oblasti so želele demografski primanjkljaj, ki se je pokazal že kmalu po vojni, zopet nadomestiti s priseljevanjem. S posebnim Zakonom o naseljevanju (1922), sprejetim v sodelovanju z britansko vlado, so s subvencijo potnih stroškov in drugimi ugodnostmi začeli spodbujati naseljevanje prebivalcev z britanskega otočja. Ker jih je presenetil bistveno manjši priliv Britancev in Američanov, kot je bil pričakovan, so pričeli v Kanado spuščati prebivalce iz kontinentalne Evrope. Na ta način so oblasti uslišale zahteve industrialcev in kmetovalcev, ki so šle vštric z naraščajočimi potrebami transportnega in rudarskega sektorja po delovni sili, ter liberalizirale politiko priseljevanja. V ospredje kanadskih priseljenjskih ukrepov so prihajali tudi pozivi še vedno vplivnega Stiftona, naj se obrnejo na prebivalce Srednje Evrope.

Od leta 1923 so bile tako postopoma odpravljene administrativne ovire za širše naseljevanje iz Evrope, tudi za priseljence iz nekdanj »sovražnih dežel«. Najbolj zaželeni so bili priseljenci, ki so bili primerni za zaposlitev v kmetijstvu, pri hišnih opravilih, v gradbeništvu in še zlasti v rudarstvu; prav za slednjo panogo je značilno, da se je začela pospešeno razvijati ravno od začetka množičnega priseljevanja iz kontinentalne Evrope. Od leta 1925, ko je bil podpisan Sporazum o železnicah (*The Railway Agreement*), sta nadzor nad množičnim novačenjem delovne sile prevzeli kar največji železniški podjetji CPR (*Canadian Pacific Railway*) in CNR (*Canadian National Railway*). S tem sporazumom so bili priseljenci iz Srednje, Vzhodne in Jugovzhodne Evrope, torej tudi iz Kraljevine SHS, legalno postavljeni ob bok tistim iz Zahodne Evrope. V Kanado so začele prihajati množice priseljencev, ki so jih priseljenjski uradi še nedavno obravnavali kot »nezaželene«. V želji, da bi imeli na razpolago nenehen dotok poceni delovne sile, so železnice večkrat namerno presegle letno kvoto priseljencev. Na ta način se je v Kanado priselilo več ljudi, kot je bilo razpoložljivih delovnih mest. Kljub protestom in opozorilom cerkvenih institucij, sindikatov, organiziranih kmetovalcev in drugih, da železnice kršijo predpise pogodbe, je sporazum ostal v veljavi do gospodarske krize, ko ga je bila vlada prisiljena preklicati.

Kanada še ni razvita in ima veliko bodočnost pred sabo. Tam je na milijone akrov še neobdelane zemlje, ki čaka na pridne delavne roke in na transportne zveze, da pridejo pod plug, tudi na rudninah je bogata.¹⁷⁹

¹⁷⁸ Grossutti, »Izseljevanje iz Furlanije«, 18.

¹⁷⁹ Zaverтник, *Ameriški Slovenci*, 548.

Strogi in natančni predpisi so v skladu s še veljavnim Priseljenskim zakonom iz leta 1910 prepovedovali vstop v Kanado »zdravstveno oporečnim« Evropejcem. To so bili duševno bolni (vključno z epileptiki in alkoholiki), onespособljeni za delo (poškodbe hrbtenice, posledice rahitisa, srčne bolezni, kile, amputirani udi, prsti ali členki, slepost, gluhost, nemost) in oboleli za boleznimi, ki so bile moteče zaradi videza (kožne bolezni, očesne bolezni), zlasti pa tisti z nalezljivimi boleznimi (tuberkuloza, spolne bolezni ipd.).¹⁸⁰ Priseljenska politika Kanade je – v nasprotju s predvojno politiko, ko so bolnim in obnemoglim zavrnilo vstop šele ob pristanku v deželi – že od pristojnih uradov morebitne izseljenske države zahtevala temeljit zdravniški pregled in izdajo zdravniškega spričevala. Ob prihodu na kanadska tla je bil to eden od temeljnih dokumentov, ki so ga od priseljencev zahtevali pristojni kanadski uradniki. Takšna določila pravzaprav niso bila izjema, medicinska spričevala so postala obvezna tudi za številne druge priseljenske dežele, torej za ZDA in vse kolonije pod britansko krono ter za Argentino, in v nekoliko bolj omiljeni verziji tudi za ostale dežele Južne Amerike. Za migracijsko regulativo dežel z anglosaksonskimi vrednotami (vključno s Kanado) je značilno, da se je rasistično obarvan zahtevek skrival ravno v zdravniško spričevalo; ta je prepovedoval izdajo pozitivnega zdravniškega mnenja ljudem »preveč zagorele polti«, čeprav so bili popolnoma zdravi in sposobni za delo.¹⁸¹

Čas gospodarske krize

Velika depresija je izjemno vplivala na kanadsko priseljensko politiko, z njo se lahko glede tega primerjata samo obe svetovni vojni. Iz arhivskih podatkov Oblastnega izseljenskega urada v Ljubljani se da razbrati, da je bil »črni torek« s konca oktobra 1929 le najbolj v oči bijoč del gospodarskega kolapsa, vzroke za krizo najdemo že prej. Dirk Hoerder omenja, da so nekateri gospodarski sektorji v Kanadi čutili krizo že leta 1927.¹⁸² »Izseljevanje v Kanado je letos postalo zelo omejeno,« je Oblastni izseljenski urad v Ljubljani konec aprila 1929 napisal v odgovor Ivanu Klemenčiču, zavrženemu kandidatu za preselitev v Kanado. Premurec iz Velike Nedelje je sebe pri prijavi za delo v Kanadi opisal tako, da bi ob ugodnejših gospodarskih kazalcih veljal za zaželenega priseljenca:

180 Podroben spisek bolezni je naveden v posebnem pismu, ki ga je okrajnim zdravnikom poslal predstojnik Oblastnega izseljenskega urada v Zagrebu. SI AS 74 Referat izseljenskega komisariata Dravske banovine, t. e. 693 a. e. 7, Zdravniški pregledi izseljencev v ZDA, Kanadi in angleških kolonijah (1929).

181 Oblastni organi Kraljevine SHS so temnejšo polt imenovali »ciganska polt«. Več: SI AS 74 Referat izseljenskega komisariata Dravske banovine, t. e. 693, a. e. 7, Zdravniški pregledi izseljencev v ZDA, Kanadi in angleških kolonijah (1929).

182 Dirk Hoerder, *Creating Societies*, 259.

Sem 29. let star, neoženjen, telesno zdrav, iz revne kmečke hiše, SHS državljan. Imam 3 letno prakso v tu – in inozemstvu na vseh poljih gozdarstva in nekaj pri lesni industriji. Obvladam poleg slovenščine še hrvaško, češko in nemško. Imam osnovne pojme o angleščini.¹⁸³

Ukinjanje kanadskih vabil se je zlagoma še bolj stopnjevalo. Kot odgovor na katastrofalno sušo, ki je zdesetkala pridelek v prerijski Kanadi, in posledično naraščajočo nezaposlenost v državi je vlada poleti leta 1929 v poljedelskem sektorju omejila priseljevanje iz dežel Srednje in Južne Evrope.¹⁸⁴ Odlok se je izrecno nanašal na samske moške, družine in hišne pomočnice.¹⁸⁵

Avgusta 1930 je Kanada zaradi hude finančne krize omejila priseljevanje na maloštevilne skupine, zlasti na tiste, ki so imele dovolj finančnih sredstev za preživetje, in v primerih združevanja družin, za katere so skrbstveno jamčili družinski poglavarji. Od leta 1931 se je s posebnimi zakonskimi določili, ki so se izvajali do leta 1947, krog priseljencev še bistveno zožil. Priseliti se je bilo dovoljeno predvsem britanskim¹⁸⁶ in ameriškim državljanom, ženam in neporočenim otrokom kanadskih državljanov ter tistim, ki so imeli zagotovljena sredstva za preživetje ali ki jim je bilo zajamčeno delo v kmetijstvu, v gozdarski in rudarski industriji. Povratniki, ki so v Kanadi nepretrgano živeli vsaj pet let, so morali poleg vstopnega vizuma predložiti še dokazilo o posedovanju najmanj 100 kanadskih dolarjev.¹⁸⁷ V tem odloku je zaznati bojazen kanadskih oblasti, da bi se povečala socialna obremenitev družbe, ki je postajala močno nestabilna.

Na vladne odločitve je nesporno vplivalo javno mnenje, ki se je – po principu, ki je v času kriz običajen – obrnilo proti vsem, ki niso bili rojeni Kanadčani. Strah in vsesplošna negotovost sta omogočila porast demagogov, ki so se posluževali radikalne retorike in močno konservativnih nazorov;¹⁸⁸ v Quebecu se je močno okrepil nacionalizem. Zaradi slabega ekonomskega in socialnega položaja se je precej ljudi podalo iskat srečo v ZDA, kjer stanje prav

---

183 SI AS 74 Referat izseljenskega komisariata Dravske banovine, t. e. 71, a. e. 1, Prošnja po informacijah o možnosti zaposlitve gozdarjev v Kanadi (1929).

184 Jonjić, Laušić, *Izveščca*, 6; SI AS 74 Referat izseljenskega komisariata Dravske banovine, t. e. 73, a. e. 1, Omejevanje izselitev v Kanado (1929).

185 SI AS 74 Referat izseljenskega komisariata Dravske banovine, t. e. 73, a. e. 1, Omejevanje izselitev v Kanado (1929).

186 Izraz britanski državljan je opredeljeval človeka rojenega ali naturaliziranega v Veliki Britaniji, na Novi Fundlandiji, Novi Zelandiji, v Avstraliji in Južni Afriki.

187 SI AS 74 Referat izseljenskega komisariata Dravske banovine, t. e. 957, a. e. 9, Povratniki v Kanado morajo imeti 100 ameriških dolarjev (1931).

188 Prim. Le Bras, *Kri in Gruda*, 87–110.

tako ni bilo zavidanja vredno.¹⁸⁹ Veliko evropskih priseljencev se je praznih rok vrnilo v Evropo. Vrnitev je bilo največ v letih 1932 in 1933, ko je brezposelnost dosegla vrhunec, zajela je kar polovico delazmožnega prebivalstva.¹⁹⁰ Zaradi lakote v mestih se je zmanjšal običajen trend izseljevanja z dežele, kjer je bila vsaj možnost pridelave najnujnejšega za preživetje.

Država je poostrila nadzor nad državljani, na oblasti pa je bila konservativna struja, ki je pometla z vodstvom komunistične stranke. Povečalo se je tudi število deportacij priseljencev¹⁹¹, kar je dovoljeval že omenjeni zakon iz leta 1931; zadoščala je že izguba delovnega mesta ali kakšna druga podobna »težava«, ki je za državo pomenila večanje socialnega bremena. Družbene razmere so postale tako zelo napete, da so ljudje množično ovajali priseljence, »godne« za deportacije; tako je bilo v petih letih v Evropo deportiranih več kot 30.000 ljudi. V tridesetih letih 20. stoletja so oblasti zavrnilo tudi številne begunce, ki so se hoteli zateči v Kanado pred naraščajočimi pritiski nacizma. Zgovorni so podatki, da je od 800.000 judovskih beguncev, ki so v letih 1933–1939 na ameriški strani Atlantika iskali zatočišče pred evropsko antisemitsko politiko, zlasti pa pred preganjanjem Tretjega rajha, Kanada sprejela le okoli 4000 Judov, ki so posredno ali neposredno prišli iz Nemčije; medtem so jih ZDA sprejele okoli 200.000 in Mehika okoli 20.000.¹⁹² Kanada si je s tako držo v mednarodni javnosti ustvarila status rigidne in nehumanitarne države.

V primežu depresije: Slovenci v Kanadi med obema vojnama

Med prvo svetovno vojno je izseljevanje z ozemlja današnje Slovenije v primerjavi s predvojnimi leti nasploh skoraj zamrlo. Tistih nekaj 100 Slovencev, ki so med veliko vojno prebivali v Kanadi, je bilo glede na avstrijsko provenienco razvrščenih med sovražne ali sumljive, novih priseljencev pa skoraj ni bilo.

---

189 Jonjić, Laušić, *Izvešća*, 6.

190 Bumsted, *A History*, 334–335; Kelley, Trebilcock, *The Making of the Mosaic*, 216–249.

191 V priseljskih zakonih Kanade deportacija pomeni odstranitev tujega državljana z ozemlja države, če je v državo prišel ilegalno ali pa če je kršil katerega od temeljnih kanadskih zakonov. Razlogi za deportacijo so bili zelo fleksibilni in odvisni od splošnih družbenih razmer; med gospodarsko recesijo je zadostovalo že to, da je priseljenec postal socialno breme državi. Deportiranci so odpeljali v izhodišni kraj, navadno v pristanišče, od koder so prišli v Kanado. Deportirani osebi ponoven vstop v državo ni bil dovoljen, razen če pristojno ministrstvo ni odredilo drugače.

192 Irving Abella, Harold Troper, »'The Line Must Be Drawn Somewhere': Canada and Jewish Refugees, 1933–1939«, v: Franca Iacovetta, Paula Draper, Robert Ventresca (ur.), *A Nation of Immigrants: Women, Workers, and Communities in Canadian History, 1840s–1960s* (Toronto: University of Toronto Press, 1998), 412–446.

Slovenija je takrat spadala pod avstro-ogrsko monarhijo in tako so naše ljudi imeli za Avstrijce in z njimi temu primerno tudi postopali. Saj to je tudi razumljivo, ker so bili vsi njihovi dokumenti izdani od avstrijskih oblasti, in to v nemškem jeziku. Zaradi tega so takrat mnogi izgubili službe, kar jim je zelo zagrenilo življenje. Ni jim kazalo drugega, kakor da so prosili za kanadsko državljanstvo, ki so ga tudi dobili leta 1915. Vse do takrat pa so se mogli naši ljudje redno mesečno javljati na pristojnih uradih.¹⁹³

Večje število rojakov (več kot četrtnina) naj bi se po prvi svetovni vojni iz Kanade vrnilo na ozemlje novoustanovljene Kraljevine SHS.¹⁹⁴ Na drugi strani so izpričani le redki posamezniki, ki so se v Kanado izselili takoj po vojni,¹⁹⁵ čeprav velja izpostaviti, da so se šele leta 1920 vzpostavili izseljenski komisariati, v katerih so beležili migracijska gibanja v deželi. Oblastni organi v Kraljevini SHS so se zavedali, da popolnega državnega nadzora nad izseljenci ni, da pristojne institucije niso mogle natančno zajeti vseh izseljencev in hkrati niso mogle dovolj učinkovito kategorizirati zapletene večetnične realnosti na območju Kraljevine SHS.¹⁹⁶ Treba je tudi upoštevati, da je po vojni minilo več let, preden so se na svoje domove vrnili številni begunci in vojni ujetniki; slednji so predstavljali prav tisto starostno in spolno skupino, ki je bila pri izseljevanju v Kanado najbolj zaželena in tudi najbolj zastopana: fantje in moški, stari od 16 do 40 let.

Spominjam se, da so 1924, ko sem prišel v Sudbury, »kompanisti« po ulicah nago-varjali ljudi, naj bi šli delat v rudnik. Največkrat so naleteli na gluha ušesa tedanjih angleško govorečih delavcev. Zato se kanadska rudarska industrija ni mogla v zadostni meri razvijati vse do 1924, ko je Kanada začela naseljevati mlade, zdrave in močne ljudi iz raznih evropskih dežel.¹⁹⁷

Zaradi nedoslednosti podatkov v kanadskih statistikah, ki sprva še niso predvidevale rubrik, kamor bi vpisovali etnični izvor priseljencev, je težko ugotoviti obseg izseljevanja Slovencev v Kanado v prvih povojnih letih. Pred drugo svetovno vojno naj bi jih bilo nekaj 1000, po večini pa so se naselili v Kanado v prvem številčnejšem valu, ki je od leta 1925 sledil Sporazumu o železnicah.

---

193 Pavlič, »Slovinci v Vancouverju«, 272.

194 Rado Genorio, »Priseljevanje Slovencev v Kanado pred drugo svetovno vojno«, *Slovenski izseljenski koledar 1981*, 268.

195 Janko Kos, »Izseljevanje z območja nekdanjega okraja Krško«, *Slovenski izseljenski koledar 1974*, 286–287; Genorio, *Slovinci v Kanadi*, 77 [tabela].

196 Jonjić, Laušič, *Izvešća*, 8.

197 Anton Krajc, »Slovinci v Kirkland Lakeju«, *Slovenski izseljenski koledar 1957*, 107.

Jože Zavertnik je v svoji knjigi o Slovencih v Ameriki še pred bolj množičnim prihodom slovenskih priseljencev zapisal:

V Kanadi so že zdaj naseljeni Slovenci od vzhodnega do zapadnega obrežja. V nji se poljedelstvo in industrija šele razvijata, dasiravno ima rodovitno zemljo in je bogata na naravnih zakladih. Z razvojem poljedelstva in industrije pa narašča število naseljenikov. Zato ni izključeno, da se tok slovenskih izseljenikov iz starega kraja izlije v Kanado.¹⁹⁸

Od začetka dvajsetih let so potovali v Kanado predvsem posamezniki na lastno iniciativo in z zasebnimi povezavami, saj kanadske oblasti še niso začele spodbujati množičnega priseljavanja. Izselski komisariat Kraljevine SHS je za leto 1921 zabeležil, da se je v Kanado izselilo 0,6 odstotka vseh izseljencev iz Jugoslavije, 2,9 odstotka leta 1922 in 7,6 odstotka leta 1923 ter 11,6 odstotka leta 1924, leta 1925 14,1 odstotka, leta 1927 pa 21,2 odstotka. Po podatkih Izselskega komisariata Kraljevine SHS naj bi se v Kanado leta 1924 neposredno izselilo 206 Slovencev, leta 1925 pa 329.¹⁹⁹ Število slovenskih priseljencev v Kanado je leta 1925 prvič preseгло število tistih, ki so se priselili v ZDA, in doseglo vrh v letu 1928, ko se je iz slovenskega območja Jugoslavije v Kanado izselilo več kot 1000 oseb.²⁰⁰ Te podatke navajam za ilustracijo; statistični podatki Izselskega komisariata Kraljevine SHS zgolj nakazujejo trende povečanega priseljavanja v Kanado, ne zajemajo pa tistih Slovencev, ki so ostali zunaj meja SHS (slovenske skupnosti v Kraljevini Italiji, Kraljevini Madžarski in v Avstrijski republiki), oziroma tistih, ki jih statističnemu uradu ni uspelo popisati zaradi nelegalnega odhoda čez mejo; kot kažejo arhivski viri okrajnih uradov, ki so bili na obmejnih območjih, je bil v letih po vojni delež nedokumentirane mobilnosti kar velik.²⁰¹ Izselski komisariat Kraljevine SHS prav tako ni razpolagal s podatki o tistih Slovencih, ki so v Kanado odšli posredno preko drugih držav. Podobno nedosledni so etnični podatki kanadskih statističnih popisov.²⁰²

Z letom 1926 so v kanadskih priseljskih statistikah prvič uvedli kategorijo razvrščanja priseljencev po maternem jeziku. To je sovpadalo s prilivom večjega števila različnih slovanskih etničnih skupnosti; takrat so se Slovenci

---

198 Zavertnik, *Ameriški Slovenci*, 549.

199 Jonjić, Laušić, *Izvešća*, 31, 169.

200 Genorio, *Slovenci v Kanadi*, 33.

201 SI AS 137 Okrajno glavarstvo Radovljica, SI AS 134 Okrajno glavarstvo Logatec.

202 Podobne dileme navaja tudi Vladislav Tomović, *Canadian Serbs: A History of Their Social and Cultural Traditions (1856–2002)* (Fonthill: Batlik Int'l, 2002).

prvič pojavili kot samostojna statistična rubrika.²⁰³ Tudi v tem primeru velja jemati podatke kot okvirne, saj je med samoidentifikacijo priseljencev ter tudi med kanadskimi priseljenjskimi uradniki prihajalo do napačnih in nedoslednih tolmačenj teh kategorij.²⁰⁴

Relevantne agencije in »parobrodne družbe« za priseljevanje Slovencev v Kanado, ki so imele sedež v Ljubljani²⁰⁵ in Zagrebu, so novačile predvsem mlade, zdrave, fizično sposobne kmete za nekvalificirano fizično delo, da bi kolonizirali zahod Kanade. Obenem so Slovenci prihajali v Kanado (tudi posredno, predvsem) iz držav Zahodne Evrope, kjer so bili predhodno zaposleni; Francija, Italija in Nemčija, kjer so Slovenci v največji meri iskali delo že v času pred prvo svetovno vojno, so bile v primežu gospodarske recesije že ves čas po vojni, zlasti pa od druge polovice dvajsetih let.²⁰⁶ Kandidatom so omenjene agencije izdale dovoljenja z zagotovljeno zaposlitvijo v Kanadi. Realnost, v katero so prišli priseljenci, se je pogosto razlikovala od tiste s propagandnih letakov, od obljub priseljenjskih agentov in govoric, ki so krožile med ljudmi.

V tovarni [v francoskem mestu Serifontaine pri Parizu, op. a.] je delalo tudi precej Poljakov, Čehoslovakov in Ukrajincev, ki so se često pogovarjali o Kanadi. Kanada da sprejema tuje delavce, ki se morajo obvezati, da bodo najprej delali na farmah, potem pa se lahko zaposlijo, kjer jim boljše kaže. Zlasti prepričljiv je bil neki Ukrajinec, ki je že delal v Kanadi [...] Mene so poslali zelo daleč, v Stirling v pokrajini Alberta, blizu ameriške meje. Tam so kmetje pridelovali rdečo peso. Ko se pripeljem v Stirling, me je kmet že pričakoval z vozom. Bil je Francoz in sva se kar dobro pogovorila. Ko me je pripeljal na svojo kmetijo, sem odložil kovček, on pa mi je razkazal hišo in hlev, kjer bom spal in kjer je bilo 20 molznih krav, 6 konj, več telet in veliko prašičev. Krmil naj bi živino, molzel krave in čistil hlev. Krav nisem znal molziti, ker jih še nikdar nisem, strojev pa v tistih časih še niso imeli. Hiša in hlev sta bila v slabem stanju, živina pa tedaj tudi ni imela cene. Kmet je imel tudi številno družino. Najstarejšemu od trinajstih otrok je bilo komaj 13 let. Ko mi je bolj natančno razložil, kaj bom delal in sem nekaj malega pojedel, sem ga vprašal, kako bo s plačo. Odgovoril mi je, da tri mesece ne more ničesar plačati, ker bo šele takrat prodal nekaj živine. Ta odgovor mi je kar sapo zaprl. Začel sem

203 Rado Genorio, »Slovenski tisk v Kanadi«, *Dve domovini / Two Homelands* 2/3, 1992, 78.

204 Genorio, *Slovenci v Kanadi*, 78.

205 V Ljubljani je imela izpostavo ladijska družba Canadian Pacific. SI AS 74 Referat izseljenjskega komisariata Dravske banovine, t. e. 668, a. e. 6, Poročilo »Canadian Pacifica« o prevozu izseljencev (1930); SI AS 74 Referat izseljenjskega komisariata Dravske banovine, t. e. 1135, a. e. 11, Potrditev podzastopnika parobrodne družbe Canadian Pacific v Ljubljani (1931).

206 Drnovšek, *Slovenski izseljenjci in zahodna Evropa*, 25–41.

premišljevali, kaj naj napravim. Čez noč sem se odločil. Zjutraj na vse zgodaj sem odšel na železniško postajo in se odpeljal nazaj v Winnipeg.²⁰⁷

V iskanju boljšega življenja so se priseljenci pogosto selili znotraj kanadskega in širšega severnoameriškega prostora. Veliko slovenskih priseljencev je opuščalo težko farmersko delo, ki ni prinašalo dobrega zaslužka, in se skušalo zaposliti drugje, zlasti v rudarskih središčih in v industrijski proizvodnji, kjer je bilo delo nekoliko bolje plačano.

Da bi bil čim bolj podoben farmerju, se nisem umil in obril ves teden, z dlanmi sem drzal po grobem zidu ali opeki, da bi dobil žulje na rokah. [...] Odvedli so nas v pripravljene železniške vagona in odpeljali v skoraj 2000 milj oddaljeni Winnipeg, glavno mesto Manitobe. Nekateri [izmed, op. a.] Banačanov so imeli skrite naslove znancev in prijateljev ali pa sorodnikov in so izstopali na vmesnih postajah prostrane Kanade. Vse to sicer ni bilo dovoljeno, ker smo se vsi še pred odhodom v Kanado s podpisom zavezali, da bomo delali ob žetvi na polju. [...] Že od začetka potovanja sem imel svoje načrte.²⁰⁸

Zaradi slabih razmer na farmah v prerijski regiji se je poselitev slovenskih skupnosti usmerila proti rudniškim območjem na območjih severnega Ontaria, Quebeca, Alberte, Britanske Kolumbije, Manitobe (Flin Flon, Sherridon) in Nove Škotske (Sydney, Springfield, New Waterford) ter v industrijski del južnega Ontaria ob meji z ZDA. Preseljevanje proti rudniškim območjem Ontaria in Quebeca je bila tedaj tudi glavna težnja kanadskih notranjih migracij. Rudarstvo je namreč v okviru kanadske ekonomije tedaj pridobivalo vedno večjo težo, velik pomen priseljencev pri razvoju te panoge pa zrcali dejstvo, da je resor priseljenjske politike leta 1936 pripadel kar Ministrstvu za rudnike in naravna bogastva. Zaradi zapiranja izčrpanih rudnikov so bile naselbine na območjih, kjer so izkopavali rudna bogastva, pogosto le začasne, zato so se po preselitvi rudarjev in pripadnikov raznih storitvenih panog vzpostavila mesta duhov (*ghost town*).

Naselbine, kjer so živeli Slovenci nekoliko bolj strnjeno in ustaljeno, so bila večja rudarska in industrijska središča. Šlo je predvsem za območja okrog bogatih nahajališč zlata v Kirkland Laku in Timminsu (Ontario), Rosslandu (British Columbia), v bližini rudnikov bakra in zlata v Norandi in Val d'Or (Quebec), drugih rudniških krajih, kot sta Levack (Ontario) in Blackburn (British Columbia), v večjih industrijskih mestih Vancouver (British Columbia) in

207 Valentin Ručigaj, »Slovenska naselbina v Kanadi«, *Slovenski izseljenski koledar 1982*, 244–245.

208 Lojze Zdravje, »Spomini na Kanado«, *Slovenski izseljenski koledar 1964*, 227–228.

Toronto (Ontario), v jeklarski industriji mesta Sault St. Marie ter v Port Arthurju (današnjem predelu Thunder Baya), kjer je bila razvita gozdarska industrija s tovarnami papirja in celuloze. Obstaja tudi omemba o približno 100 slovenskih družinah, ki so živele v okolici New Waterforda²⁰⁹ na severovzhodnem delu Nove Škotske, ki je bil v preteklosti znan zlasti po bližnjih premogovniških rudnikih in jeklarski industriji, danes pa je pomembno ribiško pristanišče. Močan priliv priseljencev, ki je bil z vladnim dekretom poverjen večjim podjetniškim lobijem, je omogočal delodajalcem, da so delovno silo podplačevali.

Poizkušali smo srečo na farmah, v gozdovih, pri železnici in drugod. Povsod je trda predla. Selili smo se sem in tja v upanju, da pridemo na boljše. Večina je naposled ostala pri najtežjem delu, v rudnikih. Tudi jaz sem se pozneje zaposlil v rudniku Levack [v bližini rudnika Sudbury, Ontario, op. a.], kjer sem naletel na ljudi vseh mogočih narodnosti, ki so prišli iz vseh vetrov sveta, da si s kopanjem kanadskega premoga zaslužijo kruh. Leta 1929, po požaru v našem rudniku, sem se zaposlil v rudniku Froot Sudbury. Tu pa je vladala prava gonja. Delali smo kot živina, kajti nadrejeni so stregli na sleherni naš korak in gib in nam grozili s plavimi listki. Plavi listki so bili naš strah in trepet, kajti pomenili so odpust iz službe. Pred rudnikom je vsak dan stalo 300 brezposelnih delavcev in tako so gospodarji z lahkoto nadoknadili število odpuščenih. V jami je bilo ko v peklu. Ko smo odhajali na prostor, ki je bil določen za kosilo, je bilo videti pravicato stezo vode in znoja, ki je curljal iz naših izmučenih teles, obleke in čevljev. Iz obutve smo velikokrat na dan morali izlivati vodo, ker so nam noge sicer postale težke kot svinec.²¹⁰

Od leta 1931, ko je svet pretresala gospodarska kriza, je število tistih, ki so se iz Kanade preselili nazaj v Kraljevino Jugoslavijo, do izbruha druge svetovne vojne dejansko preseglo število tistih, ki so se vanjo priselili. Pojav povratništva je bil v času depresije med migranti precej splošen. Razlogi, ki so ljudi spodbujali k vrnitvi domov, so bili bržkone različni in mnogoteri, čeprav narava statističnih podatkov navadno podaja le enovzročno perspektivo in na ta način zastre morebitno kompleksnost kavzalne realnosti, ki je pogojevala vračanje. A kot je razvidno iz arhivskih podatkov, zlasti iz navodil pristojnim izseljenskim uradom, je bilo pogosto tudi večkratno vračanje v Kanado, kar narekuje bolj dinamično razmišljanje o izseljenstvu, kot ga ponujajo statistični viri na prvi pogled. Kljub fragmentarnim arhivskim podatkom se da razbrati, da so bile migracije v Kanado do druge svetovne vojne pretežno začasnega značaja, z namenom zaslužiti denar

209 Pospeh, *Slovenska imigracija v Kanadi* (po internem gradivu Cvetke Kocjančič), 96.

210 Frank Zaic, »Kako je bilo nekdaj v Kanadi«, *Slovenski izseljenski koledar 1956*, 208.

in se vrniti. O tem priča dejstvo, da so med izseljenci prevladovali mlajši zdravi moške in da so njihovi družinski člani (žena, otroci), če so jih imeli, pogosto ostali doma.²¹¹ Dolgotrajne družbene posledice gospodarske krize so vračanje domov nedvomno pospešile.

Kot razlog za izselitev iz Kanade je večina navedla brezposelnost, ki je nedvomno silila tamkajšnje ljudi v najrazličnejše strategije preživetja. Pogosto je bilo tudi odhajanje v ZDA, kamor so odšli z upanjem, da so tam življenjske razmere boljše. Kljub vsemu statistični podatki v manjši meri nakazujejo tudi smer priseljevanja iz ZDA v Kanado, kar je najbrž odraz poostrene ameriške priseljske politike in neprijazne družbene klime v času velike depresije. Ministrstvo za delo v Washingtonu je namreč izdalo deportacijske naloge 382 priseljencem iz Kraljevine Jugoslavije zaradi nelegalnega prehoda iz Kanade, kar je glede na uradno statistiko predstavljalo kar štiri petine razlogov za deportacijo jugoslovanskih državljanov nazaj v domovino.²¹²

Večina tistih Slovencev, ki so v Kanadi ostali, je okusila ekstremne socialne razmere, tudi v smislu naelektrenih družbenih odnosov. Gospodarska kriza, ki je z zlomom borze spravila na kolena sindikate, je posledično zaostрила odnos oblasti do delavskih gibanj. Zagovorniki idej, ki so bile sorodne komunističnim, so bili tako v Kanadi kot v ZDA izpostavljeni naraščajočemu političnemu preganjanju in deportacijam. Odpuščanje in izkoriščanje je na vrhuncu gospodarske krize najbolj prizadelo priseljence, ki navadno niso imeli niti večjih prihrankov niti lastnih domov. Tudi slovenski priseljenci so bili deležni opazk, da so »fornerji« (foreigners, tujci), »grinhorns« (greenhorns, zelenci), »Bohanks« (Čehi), »Polaks« (Poljaki), ter očitkov, da so krivi za brezposelnost in gospodarsko recesijo.²¹³

Leta 1930 so spet začeli množično odpuščati delavce. Tudi mene je prizadelo. Spet smo potovali iz kraja v kraj v tovornih vagonih, ki so bili preobloženi z brezposelnimi – bilo je kot v časih mobilizacije. Našel sem delo na državni cesti, kjer sem mesečno razen hrane prejel pet dolarjev, stanoval pa sem v baraki s štirinadstropnimi posteljami. Kmalu sem zopet ostal brez zaslužka. Skromni prihranek mi je pošel, obleka je bila slaba, obutev uničena. S prijateljem J. Šuštarjem sva se podala na pot. Ker so palci že gledali iz čevljev, sva se v glavnem mestu Kanade, Ottawi, ustavila. Poiskala sva neko tako imenovano podporno organizacijo »Salvation Armi«,²¹⁴ v upanju, da

211 SI AS 74 Referat izseljenskega komisariata Dravske banovine (različni dokumenti).

212 Jonjić, Laušić, *Izveščja*, 58.

213 SI AS 1241 Združenje Slovenska izseljenska matica, t. e. 220, a. e. 286, Jože Sheryak, Toronto, 1964, »Stari in novi slovenski naseljenci v Kanadi«, 2.

214 Pravilen zapis bi bil Salvation Army (vojska odrešitve). Nanaša se na vojaško urejeno mednarodno protestantsko dobrodelno združenje, ki ga je leta 1878 ustanovil metodistični pridigar

naju vsaj za silo obujejo. Pokazali so nama velik kup čevljev in ko sva si pohlevno izbrala vsak svoj par, so zahtevali plačilo. Nič ni pomagalo, da sva se čudila nad tako podporno organizacijo; peš sva morala, na pol bosa, naprej. V mestu Timmins sva izčrpana potrkala na vrata nekega župnišča, da bi prosila pomoči. Zavaljen Kristusov namestnik pa naju je nahrulil: »Če takoj ne izgineta, bom poklical policijo!« Podobne dogodivščine so me še dolgo spremljale na poti iskanja sreče po Kanadi.²¹⁵

Kanadske statistike so v času najhujše krize, v začetku tridesetih let, na ravni celotne države izkazovale 27-odstotno brezposelnost, vendar med brezposelne niso bili vštetni niti kmetje niti ribiči ter tudi ne ženske.²¹⁶ V mestih in rudarskih naselbinah so bili ljudje pogosto izpostavljeni lakoti, »ki so jo nezaposleni rudarji premagovali tako, da so lovili divjačino ali iskali košček kruha pri dobrih ljudeh«. ²¹⁷ Življenje na farmah z eksistencialnega vidika ni bilo bistveno boljše, čeprav je bilo manj neposredne izpostavljenosti lakoti, če letina ni bila slaba. Znano je namreč, da so v tridesetih letih ne le ameriške, ampak tudi kanadske (t. i. Palliserjev trikotnik) prerije opustošile serije peščenih viharjev, ki so jih povzročili dolgotrajna suša in neprimerni načini obdelovanja zemlje, kar je družbenoekonomske težave v času velike depresije samo še potenciralo. Prerijska območja, ki so jih prekrivale za slovenske razmere velikanske zaplate izjemno rodovitne zemlje, pa so pogojevala tudi zelo razpršeno poselitev slovenskih priseljencev. Marsikdo je zato ob negotovih življenjskih razmerah občutil še osamljenost, odrezanost od izvora.

Midva z ženo sva tukaj že devet let na farmi in sama, brez Slovencev v bližini. Pridelka tudi ni, suša ali pa toča – vsako leto kaj – le pridelka ne. Želim se preseliti. Prosil bi vas, da mi sporočite, če bi mogoče lahko dobil delo gori pri vas; mogoče vam je znano, kakšne so farme tam naokrog. Mogoče bi si lahko kaj kupil ali pa vzel v najem. Rad bi bil pri Slovencih, rad bi že slišal slovensko govorico.²¹⁸

William Booth. Njeni pripadniki, med katere se enakopravno vključujejo tudi ženske, oznanjajo evangelij po javnih prostorih ter pozivajo k življenju po krščanskih načelih. Nagovarjajo zlasti revno in moralno vprašljivo prebivalstvo mest.

215 Zaic, »Kako je bilo nekdaj v Kanadi«, 208–209.

216 Bumsted, *A History*, 335.

217 Dorica Makuc, »Kirkland Lake, mesto, ki je zraslo na zlatu«, *Slovenski izseljenski koledar* 1986, 171.

218 Louis Debec, farmer iz manjšega kraja Lafleche v južnem Saskatchewanu, v pismu v Kirkland Lake leta 1937. Rado Genorio, »Ob 50-letnici Vzajemna podporne zveze Bled (1933–1983). Prvi del zapisa o zgodovini te slovenske podporne organizacije v Kanadi, ki zajema obdobje od njene ustanovitve do začetka druge svetovne vojne«, *Slovenski izseljenski koledar* 1983, 107–108.

Gornji odlomek izraža ne le domotožje in osamljenost, ampak tudi ilustrira, kako so ljudje v okviru danih možnosti iskali boljše življenjske razmere. Razkriva tudi to, kako pogosto rabljena sintagma *boljše življenje* poleg ekonomske plati, ki po pomenu in pogostosti sicer najbolj izstopa, vključuje še druge družbene vidike, denimo izpolnitev družbenega življenja ali občutka pripadnosti. Številna pričevanja v kontekstu boljšega življenja omenjajo pomen domačnosti, torej govora v domačem, poznanem jeziku, petje domačih pesmi, melodij, uživanje domače hrane ipd. Priseljenci so v tem smislu večkrat poudarjali pomen družice oziroma žene, ki je skrbela tudi za gospodinjstvo. To je bilo aktualno zlasti na rudniških območjih v Kanadi, kjer je bilo navadno več moških kot žensk.²¹⁹

Ta prva leta so bila pravzaprav zlati časi in to ne samo za rudniške lastnike, ampak tudi za tiste naše ljudi, ki so si našli žene in si uredili primeren dom, da so imeli lahko ljudi na hrani in stanovanju. [...] Da si le bil pri domačih ljudeh in domači družbi! Življenje v tedanjih »sekah« in »bordinghauzih« je bilo kaj živahno, posebno ob »pedah«, to je ob izplačilnih dneh. V vsaki skupini si našel kakega harmonikarja in ob dobri kapljici in zvokih harmonike je kaj kmalu zadonela domača pesem. Kadar je bilo razpoloženje na višku, ni bilo nič nenavadnega, da so se najbolj vneti plesalci – vrteli z metlo.²²⁰

V kriččih, vseprisotnih podobah brezposelnih, umazanih, lačnih trum delavcev iz časa depresije so skoraj docela izostale ženske, čeprav je bilo tedaj povsem običajno, da so podpirale vse vogale v domačem gospodinjstvu in so imele tako rekoč delovni čas brez urnika. Ženske, ki so se s svojimi možmi preselile v rudarska okolja Kanade, so pogosto bistveno prispevale k družinskemu proračunu. Možje, ki so prihranili dovolj denarja, da so stanovanje oziroma hišo vzeli v najem ali kupili s hipoteko, so nepremičnino potem oddajali podnajemnikom in tako laže zmanjševali dolg. Žene (ali sorodnice) stanodajalcev so lahko delale kot sobarice, kuharice, snažilke, perice ipd., podnajemnikom pa so bile njihove usluge na voljo za plačilo.²²¹ Takšne oblike gospodinjstva so pogosto favorizirale podnajemnike iz lastne etnične skupine, kar je marsikomu finančno precej olajšalo bivanje. Poleg tega so tako imeli zagotovljeno družabno življenje, jezikovne in druge kulturne podobnosti sostanovalcev pa so v njihovo vsakdanje življenje vnesle določeno stopnjo domačnosti. Bistvenega pomena za zdravje in delovne sposobnosti priseljencev je bila redna in uravnotežena prehrana, ki je delavci v skupnostih brez žensk pogosto niso bili deležni. Tveganje za različna obolenja,

219 Genorio, *Slovenci v Kanadi*, 78.

220 Krajc, »Slovenci v Kirkland Lakeju«, 108.

221 Vintar, *Od lipe do javorja*, 119.

bolezni ob težkem fizičnem delu je bilo brez izpolnitve tega osnovnega pogoja večje. V času, ko sistem zdravstvenega zavarovanja v Kanadi še ni deloval, je bila namreč umrljivost zaradi izčrpanosti vsled kroničnih obolenj dokaj pogosta.

Kot to počnejo vsi naši emigranti, smo tudi mi takoj začeli imeti naše delavce na stanovanju in hrani. Znano je, da je takšno delo najbolj odvisno od žene, ki je prisiljena, da dela vsak dan in brez odmora po 16 in več ur dnevno.²²²

Gospodarska kriza ni prizadela celotne populacije, nasprotno, nekateri so obogateli ravno v teh za večino težkih časih. Izseljeniški vestnik svetega Rafaela je denimo leta 1933 v septembrski številki objavil članek *Izseljevanje našega ženstva*, v katerem je omenil tudi slovenske priseljenke v Kanadi in njihov gmotni položaj. Črno-beli socialni portret depresijske Kanade postavlja pod vprašaj z naslednjo notico:

V Zed. državah Amerike in v Kanadi so našla naša slovenska dekleta večinoma trajna mesta in niti svetovna kriza jim ni mogla odvzeti eksistence, ker kuharice, sobarice, vzgojiteljice i.t.d. se v boljših hišah še vedno potrebujejo in plače 50.-dolarjev mesečno poleg hrane in stanovanja, so se obdržale.²²³

Čeprav je bilo priseljevanje v Kanado po letu 1930 do leta 1947 močno omejeno, življenjske zgodbe, zbrane v Vintarjevi monografiji, nakazujejo, da so kanadski priseljenški uradi izjemoma dopuščali prihod priseljencev tudi v poznih tridesetih letih, ko je družbo Severne Amerike pretresala (sicer umirajoča se) gospodarska depresija.²²⁴ Priseljevanje je bilo v prvi vrsti vezano na posedovanje določene vsote denarja oziroma na jamstvo posameznikov, že naturaliziranih v kanadski družbi. Marsikateri slovenski porok je v tem času jamčil za svojo družino glede na to, da so v tem obdobju glavnino priseljenih Slovencev predstavljale soproge in otroci priseljenških delavcev, že ustaljenih v Kanadi.

Leta 1938, ko sem prišla v Kanado, sem bila stara dvanajst let. Ko sem šla tu v šolo, jezika nisem govorila, toda bila sem dobra v računstvu. Šolski učitelj me je peljal v razred z majhnimi otroki in učiteljica mi je dala stol. Usedla sem se v zadnjo vrsto razreda. Učiteljica mi je dala čitanko in trudila sem se, da bi sošolcem sledila. Bila je

222 SI AS 74 Referat izseljenskega komisariata Dravske banovine, t. e. 1186, a. e. 11, Izseljenec v Kanadi zapustil ženo (1939).

223 SI AS 74 Referat izseljenskega komisariata Dravske banovine, t. e. 314, a. e. 4, Letno poročilo »Društva za varstvo deklet« v Ljubljani za leto 1933.

224 Vintar, *Od lipe do javorja*, 158.

prijazna in vsak dan, ko so otroci brali, je označevala besede in mi kazala ustrezne predmete. Otroci so včasih skrivaj pogledovali k meni in se posmehovali, toda učiteljica jim je to takoj preprečila. To je bil prvi razred in pred odmorom smo hodili na stranišče mimo razredov z odprtimi vrati. Počutila sem se zelo ponižano in želela sem si, da bi se kar izgubila, da me ne bi bilo več, ker sem bila toliko večja od ostalih. Učiteljica je to najbrž opazila, saj sem že naslednji teden lahko ostala zadaj v razredu in imela odmor skupaj s starejšimi. Še nekaj starejših deklet je bilo drugih narodnosti ali »foreigners«, kot so nas klicali, in na šolskem dvorišču smo se spoprijateljile.²²⁵

Medsebojno povezovanje, kulturno življenje, društvena politika

Socialna negotovost, želja po druženju in občutek tujosti so podobno kot v številnih drugih diasporah po svetu²²⁶ spodbudili nastajanje podpornih organizacij na nacionalni oziroma etnični osnovi tudi med slovenskimi priseljenci v Kanadi. Težke in nevarne delovne razmere so zaradi neučinkovitih sindikatov in nerazvitega zavarovalništva spodbudile vključevanje v podporna društva. Ta so v negotovih razmerah ponujala nekakšno socialno in zdravstveno zavarovanje, hkrati pa so za priseljence pomenila simbolni most med izvorno domovino in novim okoljem. V njihovem okviru je potekalo živahno socialno in kulturno življenje, saj so društva omogočala intenzivne stike med rojaki, vzajemno pomoč in tudi ohranjanje slovenskih narodnih oziroma ljudskih kulturnih tradicij. Podporna društva so zbirala prispevke svojih članov, v društveno blagajno pa se je stekal tudi dobiček od zabav in kulturnih dogodkov. Zbrani denar so dodelili potrebnim osnovne socialne podpore, predvsem v obliki bolniške podpore in posmrtnin, ki so jih dodeljevali svojcem.

Kot že rečeno, slovenski priseljenci v Kanadi so bili sprva pogosto člani ameriško-slovenskih podpornih društev. V ZDA so bile institucije, v katerih so bili organizirani slovenski priseljenci, razširjene že iz časa pred prvo svetovno vojno, njihove podružnice pa so izseljenci ustanavljali tudi po Kanadi. Leta 1923 je bilo po podatkih Jožeta Zavertnika v oddelke Slovenske narodne podporne jednote (SNPJ)²²⁷ vključenih 186 članov slovenskih priseljencev v Alberti in Britanski Kolumbiji.²²⁸ V tridesetih letih naj bi bilo v Kanadi že približno 1200

225 Vintar, *Od lipe do javorja*, 196–197.

226 Klemenčič, *Etnični fraternalizem*.

227 SNPJ, slovenska narodna podporna jednota, ustanovljena leta 1904 s sedežem v Chicagu, je že od leta 1909 delovala tudi v Kanadi. KSKJ, Kranjsko slovenska katoliška jednota, pa je že od 1894 med slovenskimi priseljenci v ZDA delovala iz Clevelanda. Beseda *jednota*, ki pomeni enoto, skupnost, društvo, je češkega izvora in nakazuje močan češki vpliv na Slovence tudi med slovenskim izseljenstvom.

228 Milica Trebše-Štolfa, »Associations of Slovene Immigrant in Canada and cultural perservation«, *Slovene Studies* 1–2, 2003, 97; prim. Zavertnik, *Ameriški Slovenci*, 548.

slovenskih priseljencev članov 14 odsekov delavske SNPJ²²⁹ ter nekaj 100 članov v več oddelkih Kranjsko slovenske katoliške jednote (KSKJ).²³⁰ K ustanovitvi odseka KSKJ, najbrž prvega tovrstnega odseka v Kanadi, je pripomogel Jožef Kastelic, ki je kot direktor tovarne čevljev deloval v Edmontonu.²³¹ Podružnice izredno razvejenih KSKJ in SNPJ so bile tako prve oblike združevanja Slovencev v Kanadi, delovale pa so ločeno zlasti zaradi ideoloških razlik; medtem ko so bili v prvi predvsem ljudje katoliškega prepričanja,²³² so bili v drugi člani heterogenih svetovnih nazorov, »nekateri so bili svobodomisleci, drugi svobodomisleci in socialisti, tretji liberalci in četrti samo nasprotniki vmešavanja od strani duhovščine v podporne organizacije«. ²³³ Oddelki obeh ameriških društev, SNPJ in KSKJ, so v Kanadi v glavnem prenehali delovati med drugo svetovno vojno oziroma kmalu po njenem koncu.²³⁴ Nekaj Slovencev je sodelovalo tudi v češk(oslovašk)ih in srbskih društvih ter v dejavni in razvejeni Hrvatski bratski zajednici.²³⁵ Trebše Štolfa kot društva s slovenskimi člani omenja tudi Association of Western Slavs in All Slavic Committee of Benefit Societies, vendar mi podrobnejši podatki o njih niso bili dostopni.²³⁶

Ob podpornih društvih so imele za življenje slovenskih priseljencev velik pomen različne oblike kulturnih združenj, v okviru katerih so delovali pevski zbori, dramski krožki in plesne skupine, prirejali pa so tudi literarne večere. Kulturno življenje v slovenskem etničnem okviru je bogatilo priseljenjski vsakdan in ohranjalo intimno povezanost z izvornim krajem, obenem pa prispevalo k ohranjanju kulturne dediščine iz domovine in k utrjevanju slovenske etnične oziroma regionalne zavesti v tujem okolju. Ob podpornih društvih, ki so se morala za svoje delovanje registrirati pri kanadskih oblasteh in od njih prejeti dovoljenje za poslovanje, je bilo veliko družabnih priložnosti neuradnih in spontanih. Odsotnost potrebe po formalni ustanovitvi združenj kulturne narave

229 Cvetko A. Kristan, »Ob 50-letnici SNPJ v Chicagu«, *Slovenski izseljenski koledar 1955*, 55; Urbanc, Tourtel, *Slovenians in Canada*, 143; Pospeh, *Slovenska imigracija v Kanadi*, 97: po internem gradivu Cvetke Kocjančič navaja le nekaj več kot 250 ljudi.

230 Milica Trebše-Štolfa, »Nastanek Vzajemne podporne zveze 'Bled' in njenih odsekov 1933–1993«, *Slovenski izseljenski koledar 1994*, 155; Trebše-Štolfa, »Associations«, 97; prim. Pospeh, *Slovenska imigracija v Kanadi*, 97: navaja 1000 članov v KSKJ.

231 Pospeh, *Slovenska imigracija v Kanadi*, 97.

232 Cvetka Kocjančič, pisateljica in publicistka številnih zapisov o kanadskih Slovencih, mi je v zapiskih, ki jih je utemeljila na Miklavčevem rokopisu, leta 2012 zapisala: »SKS je bila konservativna katoliška družba, povezana s cerkvijo. Zavarovanci niso bili zavarovani, če niso dokazali, da so prejeli zakramente.« Zapiske hrani avtorica.

233 Zavertnik, *Ameriški Slovenci*, 553.

234 Genorio, *Slovenci v Kanadi*, 143.

235 Kristan, »Kanadski Slovenci«, 174.

236 Trebše-Štolfa, »Associations«, 97.

onemogoča njihovo obravnavo na podlagi arhivskega gradiva, o tovrstnem kulturnem dogajanju pričajo predvsem spominska pričevanja in fotografski material.²³⁷ V okviru takšnih spontanih srečanj, ki so navadno potekala kar na domovih priseljencev, so se običajno oblikovale pobude za ustanovitev uradnih združenj.

Na osnovi dostopnih podatkov se je kulturno življenje med slovenskimi priseljenci v Kanadi prvič pojavilo v kanadskem mestu Windsorju, ki ga od ZDA loči le reka Detroit. V Windsorju se je, podobno kot v ameriškem Detroitu, razvila avtomobilska industrija, pravzaprav eden od centrov kanadske proizvodnje avtomobilov (za ameriški firmi Chrysler in Ford), rastoči industrijski obrati pa so privabljali tudi priseljenko delovno silo. Neposredna bližina ZDA nakazuje močan vpliv slovensko-ameriškega društvenega življenja na tvorbo prvih znanih slovensko-kanadskih društev. Leta 1926 se je namreč v Windsorju živeča skupina Prekmurcev včlanila v društvo Vintgar, kanadsko podružnično organizacijo ameriške SNPJ.²³⁸ Zaradi nezadostnih podatkov ni mogoče z gotovostjo potrditi, ali je tudi na ustanovitev kulturnih skupin kluba Lira (The Lyre) iz leta 1927 in Slovenskega prosvetnega društva Zvon iz leta 1928, obeh delujočih v Windsorju, vplivalo katero od društev ameriških Slovencev.²³⁹ Genorio namreč kot »prvo samostojno kulturno društvo Slovencev v Kanadi« navaja slovensko pevsko društvo Triglav, ustanovljeno oktobra 1933 v Kirkland Laku.²⁴⁰

Anton Krajc pripominja, da je živahnejše društveno in kulturno življenje v Kirkland Laku spodbudil prihod žena in deklet, večinoma sorodnic že priseljenih Slovencev, ki so od leta 1932 vseskozi aktivno sodelovale na dramskih in pevskih dogodkih.²⁴¹ Pevskemu društvu Triglav se je leta 1938 pridružila prva slovenska knjižnica v Kanadi. Trebše Štolfa omenja tudi pevsko skupino Vigred, ki naj bi leta 1936 delovala v Sudburyju.²⁴²

Takrat je bilo v Kanadi obvezno, da smo vsako prireditev pričeli s kanadsko himno »O, Kanada«. Za primer smo izbrali deklet, ki je odigralo na klavirju vsaj nekaj taktov kanadske himne, in to je zadostovalo.²⁴³

---

237 Vintar, *Od lipe do javorja*, 133–148.

238 Štefan Virag, »Prekmurci doma in v daljnem svetu«, *Slovenski izseljenski koledar 1957*, 135.

239 Trebše-Štolfa, »Associations«, 100; ti dve društvi omenja tudi Pospah in se sklicuje na interno gradivo Cvetke Kocjančič. Pospah, *Slovenska imigracija v Kanadi*, 97.

240 Več o društvu: Rado Genorio, »Slovensko pevsko in dramsko društvo 'Triglav' (1933–1964)«, *Slovenski izseljenski koledar 1986*, 162–169.

241 Krajc, »Slovenci v Kirkland Lakeju«, 110.

242 Trebše-Štolfa, »Associations«, 101.

243 Zdravje, »Moji spomini na Kanado«, 229.

Prvo izpričano slovensko-kanadsko društvo je bilo osnovano v okolici bogatih rudnikov zlata v Kirkland Laku, kjer je živela večja skupina Slovencev. Po besedah Franka Zaica je bil leta 1929 v Kirkland Laku najprej ustanovljen kanadski odsek SNPJ, ki je v letih 1930/31 zaradi posledic depresije razpadel.²⁴⁴ Februarja 1933 je najverjetneje iz njegovih zametkov nastalo Kanadsko-slovensko podporno društvo Bled. Štolfa med drugim navaja, da se je slednje izoblikovalo iz dramske skupine, ki je od jeseni 1932 uprizarjala komedije, ter iz Kluba Pipa, ki je oktobra istega leta nastal po vzoru podobnih združenj še iz stare domovine.²⁴⁵ Ciljno članstvo so bili »Slovani od 15. do 50. leta«, med njimi zlasti rudarji, ki so se spričo težkih delovnih razmer, pogostih rudarskih nesreč, nezadostnega sindikalnega učinka in pomanjkanja zavarovalniške zaščite v času kočljivih družbenih in gospodarskih razmer odločili za to obliko samopomoči. Društvo, ki je bilo osnovano na podobnem principu kot SNPJ in KSKJ, je svoja sredstva dobivalo s članarino in organizacijo družabnih in kulturnih dogodkov ter svojim članom omogočalo nadomestilo za čas nezmožnosti za delo in izplačilo posmrtnine v primeru smrti.²⁴⁶ Novica o ustanovitvi omenjenega podpornega društva se je širila po Kanadi celo z objavo v newyorškem časopisu *Glas naroda*, s tem pa tudi pozivi, naj se Slovenci v težnji po premoščanju nezavidljivih socialnih razmer povežejo med seboj.²⁴⁷

Prvo slovensko-kanadsko društvo je več let delovalo zgolj na lokalni ravni. Do leta 1938 kanadske oblasti društvu niso dovolile poslovati drugod po Kanadi, čeprav so društveni odseki izven Kirkland Laka neformalno obstajali že pred pridobitvijo dovoljenja za delovanje.²⁴⁸ Šele leta 1940 je bilo društvo uradno registrirano kot Vzajemna podporna zveza Bled/Bled Mutual Benefit Society s sedežem v Kirkland Laku in od tedaj so se po Kanadi ustanovljale podružnice, ki jih je bilo vsega skupaj 22. Posledično je med drugo svetovno vojno tudi propadlo delovanje kanadskih podružnic izvorno ameriške SNPJ.

Ustanovitev Slovensko-kanadskega podpornega društva Bled leta 1933 v Kirkland Laku je bilo izhodišče za razmah precej razvejene društvene dejavnosti kanadskih Slovencev, ki je živa še danes. S pridržkom ta letnica na društveni

244 Zaic, »Kako je bilo nekdaj v Kanadi«, 209.

245 Trebše-Štolfa, »Nastanek Vzajemne podporne zveze 'Bled' in njenih odsekov 1933–1993«, *Slovenski izseljenski koledar 1994*, 155. Vsak član omenjenega kluba je moral pri sebi imeti pipo, in če so ga sočlani zalotili brez nje, je moral plačati kazen v skupno blagajno.

246 Milica Trebše-Štolfa, *Vzajemna podporna zveza Bled: Odsek št. 13 – Planica; Hamilton, Ontario, Canada*, VZP Bled (Beamsville, Hamilton: VZP Bled, 1993), 17–18.

247 Rado Genorio, »Ob 50-letnici Vzajemne podporne zveze Bled (1933–1983). Prvi del zapisa o zgodovini te slovenske podporne organizacije v Kanadi, ki zajema obdobje od njene ustanovitve do začetka druge svetovne vojne«, *Slovenski izseljenski koledar 1983*, 106–107.

248 Trebše-Štolfa, *VZP Bled: Odsek št. 13 – Planica*, 19.

ravni pomeni tudi začetek organizacijske osamosvojitve Slovencev v Kanadi od tistih v ZDA, čeprav je bilo leta 1968 še vedno nekaj sto kanadskih Slovencev članov ameriške SNPJ.²⁴⁹ Rado Genorio pripisuje zapoznel nastanek samostojnih slovenskih društev v Kanadi različnim dejavnikom. Po njegovem se je konsolidacija slovenskih naselbin zgodila šele v času gospodarske krize, saj so bile prej socialne vezi med slovenskimi priseljenci zaradi nenehnega preseljevanja znotraj Kanade relativno nestabilne in šibke. Zaradi majhnega števila slovenskih priseljencev, ki so v času težkega socialno-ekonomskega položaja zmogli plačevanje članarin in drugih prispevkov, so bila takšna sprva društva povečini slabo učinkovita. Razpršena poselitev in oddaljenost od podpornih društev je onemogočala pogostno druženje, obenem pa je tudi vzbujala nezaupanje do poslovanja. K rasti slovensko-kanadskih društev je spodbudno vplivala tudi čedalje večja društveno nenavezanost na ZDA, ki je koreninila v razlikujoči se društveni in poslovalni zakonodaji v obeh severnoameriških državah ter znatni razliki v vrednosti kanadskega in ameriškega dolarja.²⁵⁰ Pomenljivo pa je tudi dejstvo, da se je ravno sredi dvajsetih let začel prebujati kanadski nacionalizem, ki je v Kanadi močno zaznamoval politične, intelektualne in kulturniške vrste.²⁵¹ Kanadski nacionalizem je sovpadal z rahljanjem vezi z britanskim imperijem,²⁵² ki je leta 1931 kot skupno politično telo nekdanjih kolonij ustanovil Commonwealth, in s krepitvijo vtisa neodvisnosti od ZDA na ravni svetovne politike zaradi prepoznavne udeležbe v prvi svetovni vojni. Vsiljuje se domneva, da je morda tudi vzpon kanadske nacionalne propagande pospeševal snovanje posebnih slovensko-kanadskih institucij, ki so nadomeščale tovrstne slovenske odseke iz ZDA.

Do ustanovitve naslednjega znanega kanadsko-slovenskega društva je preteklo nekaj let. Aprila 1937 je bilo v poljski cerkvi sv. Stanislava v Hamiltonu ustanovljena Slovenska katoliška družba sv. Jožefa,²⁵³ ki je združila predvsem

249 Devet kanadskih podružnic SNPJ je bilo leta 1968 v najstarejših naselbinah s Slovenci v Zahodni Kanadi (Canmore, Coleman, Nanaimo, Fernie, Vancouver) ter v Ontariu (Kirkland Lake, Toronto, Schumacher in Waterford). Trebše-Štolfa, »Associations«, 97.

250 Genorio, »Ob 50-letnici: prvi del«, 108.

251 Mary Vipont, »Nationalism in the 1920s«, v: J. M. Bumsted (ur.), *Interpreting Canada's Past: Volume Two: Post-Confederation* (Toronto: Oxford University Press, 1993), 445–466.

252 Gerald M. Craig, »The evolution of a nation«, v: William Metcalfe (ur.), *Understanding Canada: A multidisciplinary Introduction to Canadian Studies* (New York: New York University, 1982), 128–133.

253 Stanislav Pospel, izhajajoč iz internega gradiva Cvetke Kocjančič, ugotavlja, da naj bi bila aprila 1935 ustanovljeno Društvo slovenske katoliške družine, iz katerega naj bi izšla Slovenska katoliška družba sv. Jožefa.

prekmurske Slovence.²⁵⁴ Na ustanovnem sestanku društva, ki mu je načeloval misijonar Bernard Ambrožič,²⁵⁵ je bilo prisotnih 45 Slovencev in Slovenk ter tudi nekaj Hrvatov, ki so se zavezali, da bodo svojim sočlanom (sobratom)²⁵⁶ pomagali v bolezni in pri nesrečah. Denar za podporo so zbirali s prihodki od naročnin, piknikov in priložnostnih družabnih srečanj. V osnovi je bilo to slovensko društvo, katerega cilj je bil »podpirati svoje člane v ljubezni, širiti med njimi bratsko ljubezen in pravo domoljubje«.²⁵⁷ Možnost članstva je bila v izhodišču dana tudi priseljencem hrvaškega izvora, čeprav je bilo čez teden dni brez obrazložitve »odloženo, da se brate Hrvate v društvo vabi«.²⁵⁸ Slovenski priseljenci iz Prekmurja so vseskozi tvorili eno najštevilčnejših priseljskih skupnosti slovenskega etničnega prostora, zato je ustanovitev posebnega prekmurskega društva, ki deluje še danes, s tega vidika povsem umevna.

Slovenci so se združevali tudi v organizacije pod jugoslovanskim praporom, zdi se, da so bile navezave s Hrvati, Srbi in ostalimi priseljenci iz Kraljevine Jugoslavije razmeroma močne, prav tako pa tudi vseslovenska solidarnost. Obstajajo indici, ki takšno sodelovanje nakazujejo, vendar temeljitejša študija še ni bila narejena.

Zaradi negotovega položaja delavcev, neučinkovitosti sindikatov in odsotnosti zavarovanj na delovnem mestu je bilo delovanje priseljencev v okvirih delavskega gibanja razmeroma redko. Podobe o delovanju delavskega gibanja so se ohranile zlasti s spominskimi utrinki nekaterih kanadskih Slovencev, ki so svoje tovrstne izkušnje priobčevali v povojnem izseljenskem časopisu (na tem mestu posebej omenjam zlasti časopisa *Rodna gruda* in *Slovenski izseljenski koledar*),

---

254 SI AS 1408 Zbirka kopij arhivskega gradiva Slovencev v Kanadi, t. e. 10. Prekmurci so se po prvi svetovni vojni začeli množično izseljevati zaradi agrarne prenaseljenosti, odrezanosti od tradicionalnega ogrskega zaledja ter tudi posledic agrarne reforme (1921). Ta je sprožila razbitje veleposesti, ki je omogočalo glavni dohodek številnim sezonskim delavcem. Svoje so prispevali še pomanjkanje, draginja in gospodarska marginaliziranost, kar je že tako revno Prekmurje v težavnih povojnih letih izjemno prizadelo.

255 Bernard Ambrožič (1892–1973) je bil pisatelj in prvi pastoralni delavec za slovensko priseljsko skupnost na niagarskem območju, cerkveno službo pa je opravljal tudi v Quebecu. Bernard je bil stric kasnejšega torontskega nadškofa Alojzija Ambrožiča. Mirko Jurak navaja, da se je preselil v ZDA šele po ustanovitvi omenjenega društva, medtem ko je glede na podatke v historiatiu Trebše-Štolfove za društvo sv. Jožefa možno sklepati, da je tedaj že deloval iz ZDA. V knjigi Urbanc, Tourtel, *Slovensians in Canada* (69) je navedeno, da je v svoje misijonsko delo v Kanadi izvajal iz Illinois, v letih 1940–1941 pa je bil za duhovne potrebe Slovencev in Hrvatov nastanjen v ontarijskem mestu Grimsby.

256 Katoliška veroizpoved članov je bila pogoj za vstop v društvo.

257 SI AS 1408 Zbirka kopij arhivskega gradiva Slovencev v Kanadi, 1970–1996, t. e. 10.

258 SI AS 1408 Zbirka kopij arhivskega gradiva Slovencev v Kanadi, 1970–1996, t. e. 10, zapisnik seje z dne 2. maja 1937.

ki je objave z vsebinami o predvojnem delavskem gibanju odobraval in se s težavnimi začetki lahko tudi identificiralo, saj je bila situacija v predvojni Jugoslaviji za delavce podobno neugodna. V Kanadi delavsko gibanje sicer ni bilo ne razvejeno ne učinkovito, saj je bil delavski delovnik naporen in dolgotrajen, udejstvovanje pri komunističnih, sindikalnih in delavskih gibanjih pri delodajalcih nezaželeno, komunistična stranka pa je v času pred drugo svetovno vojno vseskozi nihala med ilegalnostjo in legalnim statusom.

Ilegalnost delavskih gibanj je sovpadala z obdobji, ko je država zaradi izrednih ekonomskih, socialnih oziroma političnih razmer poostrila nadzor nad državljanji in organizacijami ter si v razmerju do njih pridrževala avtoritarno držo. Delavsko gibanje je bilo v Kanadi precej oslabiljeno zaradi velikih razdalj, razpršenosti industrijskih središč, različnih geografskih danosti, ki so pogojevale razvoj gospodarskih sektorjev, ter zaradi neenakomernega razvoja na ravni celotne države. Svoje so prispevali tudi ideološki konflikti znotraj precej heterogenega delavskega gibanja in od začetka 19. stoletja naraščajoče napetosti med anglofonsko in frankofonsko skupnostjo, kar je razbijalo enotnost in učinkovitost delavskih organizacij.

Zaradi maloštevilnosti in razpršene poseljenosti so se slovenski delavci v Kanadi povezali s hrvaškimi in srbskimi delavci, ki so od leta 1931 ustanavljali svoje klube in kmalu začeli izdajati glasilo *Borba*, ki je kljub nenadni aretaciji urednika in njegovem izgonu še leta deloval v ilegali. Nekateri slovenski priseljenci so se povezovali s slovenskimi delavskimi odseki s severa ZDA, zlasti s Clevelandom in Pittsburghom, kjer je v letih 1935–1941 izhajal proletarski list *Naprej*, v njegovem odboru in uredništvu pa so bili tudi kanadski Slovenci. Sprva je imel naziv *Tednik slovenskih protifašističnih delavcev v Ameriki in Kanadi*, od leta 1939 pa se je preimenoval v *Delavski list za napredek ameriških Slovencev*.²⁵⁹ Tudi Ludvik Troha, ki je med vojno deloval kot tajnik Zveze kanadskih Slovencev, se je leta 1936 vključil v sindikat gozdarskih delavcev v Port Arthurju, zbiral prispevke za španske borbe in se leta 1940 vključil v ilegalno Komunistično stranko Kanade.²⁶⁰ Med več kot 1000 kanadskimi delavci, ki so se v času španske državljanske vojne javili kot prostovoljci, je bilo tudi okoli 70 priseljencev iz Jugoslavije.²⁶¹

Od leta 1930–1931, v času največje brezposelnosti, je bila ustanovljena Delavska napredna stranka, ki so jo po nekaj letih prepovedali. Člani in simpatizerji pa so

²⁵⁹ Pertot, *Slovenska bibliografija za Kanado*, 71.

²⁶⁰ Ina Slokan, »Ludvika Trohe delovni dan«, *Slovenski izseljenski koledar* 1982, 249.

²⁶¹ Jože Sheryak, »Kratek pregled zgodovine kanadskih Slovencev«, *Slovenski izseljenski koledar* 1958, 106.

se ilegalno zbirali in na sestankih prebirali marksistično literaturo. Nenadoma so nam ukazali, da skrijemo vse članske legitimacije, vsak je dobil svojo številko, vso prepovedano literaturo pa smo zakopali. V zgodnjih jutranjih urah smo dva po dva, vsak na svoji strani ulice, skrivaj metali v poštno nabiralnike razne biltene, kjer pa teh ni bilo, smo jih metali kar na balkone ali pred hiše.²⁶²

Slovenci so v letih pred drugo svetovno vojno bolj strnjeno živeli v večjih in manjših skupnostih v naslednjih krajih, v rudniških revirjih in večjih industrijskih krajih, ki so v nadaljevanju naštetih po številu slovenskih priseljencev: Sudbury (Ont.), Kirkland Lake (Ont.), Timmins (Ont.), Val d'Or (Que.), Noranda (Que.), Toronto (Ont.), Montreal (Que.), Vancouver (B. C.), Windsor (Ont.), New Waterford (N. S.), Calgary (Alta.), Coleman (B. C.), Trail (N. B.), Cape Breton (N. S.) in Nanaimo (B. C.). Migracija Slovencev se je v predvojnem obdobju vedno bolj usmerjala v mesta in strnjene naselbine. Mnogi so živeli tudi drugje, na podeželju, pomešani z drugimi narodnostmi.²⁶³

Svetovna morija

Desetega septembra 1939 je bila Kanada kot članica britanskega Commonwealtha zopet v vojni. Nemčiji je napovedala vojno teden dni za Veliko Britanijo, s čimer je simbolno izkazala neodvisnost od svoje nekdanje matične države, ki jo je razglasila leta 1931. Že 3. septembra, torej sočasno z Veliko Britanijo, pa je Kanada sprejela Zakon o vojnih razmerah, ki je povečal pooblastila vladnim organom in tako v marsičem znatno omejil svoboščine kanadskih rezidentov in državljanov. Omogočil je tudi legalno podlago za zvišanje davčne stopnje in za prestrukturiranje davkov med državo in provincami. Z izjemo Ontaria in Quebeca, ki sta imela znatne dohodke iz rudnikov in industrijskega sektorja, so bile ostale province odvisne od federalnih financ. Z novim zakonom je država zbirala večino prihodkov in jih v obliki podpore delila potrebnim provincam.²⁶⁴

Vojna je kanadskemu gospodarstvu zlagoma dala izjemen zalet. Zaradi vojnih potreb v Evropi je postopoma naraščalo povpraševanje tako po kmetijskih pridelkih kot industrijskih izdelkih. Razbohotila se je zlasti vojna industrija, ki je proizvajala najrazličnejše vrste orožja, streliva, avtomobilov, letal, plovil, tankov in drugih vojnih vozil. Z rastjo vojne industrije je porasla široka paleta drugih panog, od prehrabnih do tekstilnih izdelkov. Kanada, ki je sicer že od leta 1935 dosegala zmerno gospodarsko rast, se je v vojnem času lahko pohvalila z močno gospodarsko konjunkturo v vseh provincah, inflacija pa se je umirila.

²⁶² Slokan, »Ludvika Trohe delovni dan«, 249.

²⁶³ Sheryak, »Kratek pregled«, 108.

²⁶⁴ Bumsted, *A History*, 355.

Do leta 1943 je celotna brezposelnost padla pod dva odstotka,²⁶⁵ zaposleni v vojni industriji pa so bili bolje plačani kot kdaj prej. Vojna industrija in z njo povezane panoge so bile skoncentrirane na metropolitanskih območjih, zlasti v Montrealu, Torontu s širšim zaledjem ob Lake Ontariu ter v Vancouvru in Winnipegu. Za vojaške potrebe so bila pomembna tudi rudarska in gozdarska središča, ki so bila zaradi težavnega in nevarnega dela načeloma nepriljubljena; ni naključje, da so ta dela opravljali pretežno priseljenci. Skladno s tem dejstvom je potekalo tudi gibanje ljudi znotraj Kanade; ljudje so se še naprej izseljevali s podeželskih območij, zlasti iz Alberte, Saskatchewan, New Brunswicka in z Otoka princa Edwarda, ter odhajali v industrijska in rudarska središča. Po vzpostavitvi vojaških oporišč ob obali Nove Škotske se je veliko ljudi preselilo tja, kjer so delovali v okviru vojne ekonomije.²⁶⁶

Kljub ugodnim ekonomskim kazalcem Kanada ni odstranila zakonskih postavk, ki so v času velike depresije omejevale priseljevanje. V celotnem vojnem obdobju (1939–1945) so od približno 90.000 ljudi, ki jim je Kanada odprla vrata, več kot tri četrtine tvorili britanski in ameriški državljani, med katerimi so prevladovali žene in vzdrževani otroci kanadskih rezidentov ter kmetje in industrialci s kapitalom.²⁶⁷ Potencialnim priseljencem evropske provenience, med katerimi so prevladovali begunci, je bil med vojno vstop v državo zlagoma onemogočen. Ker so številni odšli na pot brez premoženja, niso ustrezali finančnim zahtevam kanadskih priseljskih predpisov. Z nadaljevanjem vojnega stanja so kanadske oblasti zaprle skoraj vse evropske izpostave za selitev v Kanado, potrebne priseljske postopke za celotno Evropo pa je izvajala le londonska pisarna.

Ob hitri gospodarski rasti je kanadski industrijski lobi pritiskal na vlado, naj sprostí pogoje za vstop v državo. Priseljenci naj bi bili kot delovna sila prepotrebni za pospeševanje produkcije v primarnem in sekundarnem sektorju, obenem pa naj bi kot potrošniki vplivali na gospodarsko rast tudi v terciarnem sektorju. Država je ostala neomajna kljub humanitarnim opozorilom o naraščajočem številu vojnih beguncev. V sami Kanadi so na ta problem brez realnih učinkov opozarjali zlasti judovska skupnost, različne cerkvene skupine, humanitarne organizacije, majhen del javnih medijev in redki poslanci v parlamentu.

Tako kot je Kanada zavrnila prošnje 250.000 Špancev na begu pred Francovim režimom, in sicer z obrazložitvijo, da bi bili »gospodarsko v breme, socialno pa bi delovali razdiralno«,²⁶⁸ je z iskanjem zakonskih lukenj in očitnimi sprenevedanji odpravila na tisoče (predvsem judovskih) beguncev, ki so jih

265 Bumsted, *A History*, 355; Kelley, Trebilcock, *The Making of the Mosaic*, 250.

266 Robert Bothwell, *The Penguin History of Canada* (Toronto: Penguin Canada, 2006), 349.

267 Kelley, Trebilcock, *The Making of the Mosaic*, 261.

268 Kelley, Trebilcock, *The Making of the Mosaic*, 309.

ustvarile družbeno-politične razmere neposredno pred in med drugo svetovno vojno. Rasistično oziroma antisemitsko pogojen predznak kanadske priseljske politike, ki je v letih 1939–1945 sprejela le 5000 beguncev, je bil v diametralnem nasprotju s politiko, v imenu katere se je borila kanadska vojska v Evropi. S tem pa je, podobno kot njeni najbližji zaveznici ZDA in Velika Britanija, ne le odrekala zaščito »tem nesrečnim ljudem«,²⁶⁹ temveč si je v mednarodnih (humanitarnih) krogih skalila politično verodostojnost. Podobno razpoloženje je v anketnem raziskovanju zrcalilo tudi kanadsko javno mnenje: Kanada naj bi se po javnomnenjskih raziskavah v iztekajočem se svetovnem konfliktu v zadostni meri angažirala s pošiljanjem vojakov na evropsko celino, sprejemanje beguncev pa ni bilo zaželeno, saj bi pomenilo preveliko socialno breme za državo.²⁷⁰

Skupina zagovornikov restriktivnega priseljevanja je bila izjemno vplivna; sestavljali so jo vplivni politiki in elitnejši javni uslužbenci na čelu s premierjem Johnom Mackenziejem Kingom. Ta je veliko težo svojih političnih odločitev polagal na kanadsko javno mnenje in se pri tem oziral tudi na volilno podporo v provinci Quebec. Razpoloženje proti priseljencem je bilo v tej pretežno frankofonski provinci glede na celotno Kanado nemara najostrejše in je zrcalilo strah francoskih Kanadčanov pred prevlado nefrancoskih prebivalcev. V tistem času je bil povečan strah tudi zaradi nizke stopnje rojstev, ki je bila v Quebecu od vseh kanadskih provinc že dlje časa med nižjimi.²⁷¹

V kriznih časih velike depresije in porasta komunistične ideologije so politični voditelji pretežno katoliško in nacionalistično orientiranega Quebeca, podobno kot marsikje v Evropi, našli žrtveno jagnje zlasti v Judih. Antisemitski diskurz pa se je pojavljal tudi drugod po Kanadi. V Torontu so na vratih nekaterih uradov brez sramu visela sporočila: »No dogs or Jews allowed«. ²⁷² Pri tem naj omenim tudi administrativno osebje, zlasti vodjo državnega Oddelka za priseljevanje Fredericka Blaira (1936–1944), ki je bil odločen pristaš selektivne priseljske politike in odkrit antisemit. ²⁷³ Medvojna priseljska politika je brez

---

269 »Vlade zavezniških vojsk ne morejo narediti ničesar, da bi rešile te nesrečne ljudi, razen tega da dobijo vojno čim hitreje in čim uspešneje možno.« Citat kanadskega premierja J. M. Kinga iz leta 1943. Kelley, Trebilcock, *The Making of the Mosaic*, 257.

270 Kelley, Trebilcock, *The Making of the Mosaic*, 307.

271 Robert F. Harney, »'So Great a Heritage of Ours'. Immigration and Survival of the Canadian Polity«, v: Stephen R. Graubard (ur.), *In Search of Canada* (New Brunswick, London: Transaction Publishers, 1989), 62.

272 Howard Adelman in drugi (ur.), *Immigration and Refugee Policy: Australia and Canada Compared* (Toronto: University of Toronto Press, 1994), 529.

273 Knowles, *Strangers at Our Gates*, 145–147; Kelley, Trebilcock, *The Making of the Mosaic*, 201, 211, 259–262, 265, 269.

politično korektnih filtrov odsevala osebne in javne predsodke do priseljevanja in je – naj še enkrat poudarim – imela veliko podporo volilnega telesa.

Kanadska notranja politika je s pomočjo medijskega aparata v času druge svetovne vojne izvajala predvsem dve nalogi: spodbujala je javno odobravanje kanadskega vstopa v vojno in poskušala krepiti kanadsko lojalnost tudi v priseljskih etničnih skupnostih. Dejstvo je, da je bil med kanadskimi vojaki precejšen delež rekrutov priseljskega izvora, z ženskami vred.²⁷⁴ Oblast je ostro nastopala proti vsem, ki jih je imela za nenaklonjene svojim ciljem: to so bili predvsem pripadniki in potomci tistih nacionalnosti, s katerimi je bila Kanada v vojni (torej zlasti Nemci, Italijani in Japonci, pa tudi Bolgari, Romuni, Madžari, Slovaki, Hrvati, Finci), ter morebitni ideološki nasprotniki, nacisti, fašisti, ne nazadnje pa tudi pacifisti.²⁷⁵ Posebno nenaklonjena je bila tudi komunistom in članom delavskih gibanj, ki so imeli med priseljskimi delavci kar nekaj pristašev. Kanadski komunisti so do nemškega napada na Sovjetsko zvezo delovali v izrazito protivojnem vzdušju, po 22. juniju 1941 pa so postali zagovorniki kanadskega sodelovanja v še eni totalni vojni.²⁷⁶

Kot že mnogokrat prej in tudi poslej so realne politične in ideološke razmere grobo posegle v življenje državljanov. Številni posamezniki, uvrščeni v katero od naštetih kategorij sovražnikov države, so bili v imenu »državne varnosti« aretirani in pridržani, njihovo imetje zaplenjeno, pri tem pa so veliko materialno in nematerialno škodo utrpeli tudi njihovi družinski člani. Od junija 1940 je bila kanadska komunistična stranka zopet prepovedana in tako je ostalo tudi po vzpostavitvi zavezniškega odnosa med Sovjetsko zvezo in Kanado. Kanada je bila namreč edina zavezniška država, v kateri je komunizem v času vojne ostal ilegalna doktrina.²⁷⁷ Razloge za to je možno iskati v nenaklonjenosti javnega mnenja do komunizma in težnji po onemogočenju delavskih aktivistov,²⁷⁸ pa tudi v izrazito protilevičarskem razpoloženju med državnimi uradniki.

Kanadska priseljska politika je medvojno selekcijo kandidatov za priselitev utemeljila predvsem na osnovi etnične hierarhije in na utilitarističnih temeljih, ki so zrcalili zmes izrednih razmer druge svetovne vojne in številnih variacij rasističnih predsodkov. Lobiranje prvakov nekaterih priseljskih etničnih skupin pa je med samo vojno zlagoma začelo spreminjati stališče kanadskih

---

274 Bumsted, *A History*, 358; Linda Goyette, Carolina Jakeway Roemmich, *Edmonton in Our Own Words* (Edmonton: University of Alberta Press, 2005), 248. Med rekrutiranci je bil velik delež pripadnikov indijanskih plemen, vzhodnoevropejcev, Metisov, celo Nemcev in Judov.

275 Bumsted, *A History*, 358.

276 Bothwell, *The Penguin History of Canada*, 359.

277 Kelley, Trebilcock, *The Making of the Mosaic*, 285.

278 Kelley, Trebilcock, *The Making of the Mosaic*, 285.

oblasti do priseljencev. Kanadska politična elita, ki je v povojni dobi postopoma pridobila povsem svojske, kanadske poteze, se je nagibala v smeri realnega ali zgolj navideznega rahljanja prioritet tradicionalno dominantnih skupnosti – torej anglofonske in v manjši meri tudi frankofonske – ter pripoznavanja pomena priseljencev za razvoj in vlogo Kanade v svetu. Navsezadnje je do leta 1944, ko je bila izvedena prisilna mobilizacija, velik del priseljencev prostovoljno sodeloval v vojaških enotah kanadske vojske.

Združeni v času vojne?

Glede na to, da se je v Kanado v vojnem času priselilo zanemarljivo število Slovencev, velja orisati medvojno življenje tistih slovenskih priseljencev, ki so že delovali tam. Viri so resda fragmentarni in enostranski, vendar je mogoče s pomočjo dostopnega materiala izluščiti zgovorne indice za razumevanje razmer, v katerih je živela slovensko-kanadska skupnost med vojno. Iz razpoložljivih arhivskih, časopisnih in spominskih virov izhaja, da je konfliktno vojno stanje na evropski celini oziroma na tleh matične domovine v veliki meri konsolidiralo skupnost slovenskih Kanadčanov, obenem pa je delovalo povezovalno tudi na ravni skupnosti vseh tedaj priznanih narodnosti Jugoslavije. Res pa je, da viri o morebitnih ideoloških nesoglasjih, kakršna so izbruhnili med Slovenci v matični domovini, skoraj ne obstajajo. Knjižna, periodična in društvena produkcija medvojnega obdobja je bila dokaj šibka. Tudi arhivski material, dostopen v Arhivu Republike Slovenije, je bil zbran konec sedemdesetih in v začetku osemdesetih let prejšnjega stoletja, torej v času, ko slovenska in jugoslovanska družba javno še nista bili naklonjeni alternativnim zgodovinskim podobam vojne preteklosti. Zbiralci (omeniti velja Milico Trebše Štolfa) arhivskega materiala niso posredovali nobene jasne agende komunizmu nenaklonjenih skupin med kanadskimi Slovenci, ki bi bili dejavni v medvojnem času, čeravno bi jih bilo glede na protikomunistično družbeno razpoloženje v Kanadi in glede na pretežno katoliško istovetenje slovenskih izseljencev pravzaprav pričakovati. Večino predvojnih in medvojnih aktivnosti, ki so se do danes ohranili v različnih tekstovnih oblikah, je tako nastala v krogu levičarsko opredeljene inteligence iz vrst delavskih slojev.

Od septembra 1939 je večina kanadskih medijev pozorno spremljala evropski vojno-politični razvoj. Z napadom sil osi na Jugoslavijo se je nedvomno povečala tudi pozornost jugoslovanskih oziroma slovenskih priseljencev v Kanadi na evropsko vojno dogajanje – na to kaže Gibanje za osvoboditev stare domovine, ki je imelo člane v številnih kanadskih mestih.²⁷⁹ Z območja razkosane Jugoslavije

²⁷⁹ To gibanje je pogosto omenjeno v brošuri *Help to the Soviet Union from Croatians, Serbians and Slovenians from Canada*.

so podatke o medvojnem dogajanju v matični domovini v Severno Ameriko posredovali živahni informacijski kanali, ki so se na kanadskih tleh pogosto filtrirali skozi prizmo kanadske stvarnosti. Akcije v režiji raznih kanadsko-slovenskih institucij in propagandne tiskovine, v katerih so simpatizirali z NOB, so bile pod budnim očesom kanadskih obveščevalnih in varnostnih uradov, kar je gotovo vplivalo na njihovo vsebino in oblike delovanja.

Mi smo Kanadčani; svoji gostoljubni novi domovini hočemo vse dobro in bomo zanjo dali vse. Borili se bomo za njeno varnost in neodvisnost, istočasno pa bomo nudili vso pomoč bratom in sestram v rojstni domovini pri njihovi narodnoosvobodilni borbi.²⁸⁰

V prvih dneh maja 1942 je v Torontu potekala prva konvencija Zveze kanadskih Jugoslovanov, nekakšna krovna protifašistična organizacija, ki je v svojem okviru združevala tri samostojne organizacije, Zvezo kanadskih Slovencev, Zvezo kanadskih Hrvatov in Zvezo kanadskih Srbov. Vse tri zveze so načelovale razvejenim odsekom po raznih krajih, kjer so skupnosti Slovencev, Hrvatov in Srbov živele v večjem številu in so poleg agitacije proti fašizmu in za zmago zaveznikov podpirale tudi kulturno-prosvetno delovanje svojih članov. Eden njihovih najpomembnejših ciljev je bila tudi resolucija, sprejeta 6. julija 1943, ki je obsodila politiko Draže Mihajlovića ter se izrekla za svobodno in zedinjeno Slovenijo v jugoslovanskem okviru.²⁸¹

V nekaj tednih po konvenciji je poleg hrvaškega lista *Novosti in Srbskega glasnika* nastalo tudi prvo kanadsko glasilo v slovenščini, *Edinost*,²⁸² ki je slovenskim bralcem pomenilo pomembno nadomestilo za slovenske liste, distribuirane iz ZDA (*Ameriška domovina* z občasno prilogo *Kanadska domovina*, *Naprej*, *Glas naroda*, *Prosveta*), in za nekatera glasila v južnoslovanskih jezikih.²⁸³ Zapoznel nastanek

280 Povzetek razglasa Zveze kanadskih Slovencev na konvenciji maja 1942 v Torontu. Zaic, »Kako je bilo nekdanj v Kanadi«, 210.

281 Kristan, »Kanadski Slovenci«, 178. Omenjeni so slovenski odseki Zveze v teh krajih: Port Arthur, Timmins, Kirkland Lake, Toronto, Sudbury, Windsor, Geraldton in St. Catherines v Ontariu, Noranda v Quebecu, Calgary v Alberti in Vancouver v Britanski Kolumbiji. V nekaterih krajih so bili ustanovljeni tudi skupni slovensko-hrvaški-srbski odseki, tako v Calgaryju in Mountain Parku v Alberti ter v Creightonu, Ontario. Valentin Ručigaj omenja odsek v Oshawi. Glej: Niko Lapajne, »Iz Mengša v Oshawo«, *Slovenski izseljenski koledar 1967*, 219.

282 Predizdaja *Edinosti* je bila enkratna številka tiskovine na štirih straneh z naslovom *Naš napredek*.

283 Kristan, »Kanadski Slovenci«, 177. Jože Bajec, »Razvoj slovenskega izseljenskega časnikarstva v Evropi, Južni Ameriki in Kanadi«, *Slovenski izseljenski koledar 1969*, 323. Sem uvrščajo hrvaške *Novosti*, v srbohrvaščini pisani *Kanadski glas: Nezavisli tjednik Hrvata, Srba i Slovenaca* iz

lista so pogojevale razpršene in maloštevilne skupnosti slovenskih priseljencev, prav tako pa tudi pomanjkanje ustreznega kadra. V letu 1929 je v Winnipegu sicer izhajal tednik *Kanadski glas*, delno pisan v slovenščini, vendar je obstajal manj kot leto dni; uradno se je nazival *Nezavisli tjednik kanadskih Hrvata, Srba i Slovenaca*.²⁸⁴ Slovenski priseljenci so v veliki meri prebirali tudi hrvaško glasilo *Slobodna misao* in v njem celo objavljali v slovenskem jeziku.²⁸⁵ Tudi iz jezikovnega registra *Edinosti* odseva močna lingvistična navezava na jugoslovanski prostor, ki je obenem simpatizirala s slovanstvom (zlasti češki izrazi). S podnaslovom *Neodvisno glasilo kanadskih Slovencev* je od srede julija 1942 *Edinost* izhajala dvakrat na mesec, nato pa je zaradi porasta naročnikov in publicistov leta 1944 postala tednik.²⁸⁶ List je bilo dobro propagiran in je imel razmeroma razvejeno mrežo razpečevalcev; ob njegovi ustanovitvi je potekala dvomesečna akcija »Tisoč dolarjev za tiskovni sklad in 500 naročnikov za prvi slovenski list v Kanadi«. ²⁸⁷ *Edinost* je bila zasnovana kot politično-informativni časopis o dogajanju v Kanadi in v domovini, vendar je obveščala tudi o kulturnem življenju kanadskih Slovencev. Po podatkih Jožeta Sheryaka naj bi imelo glasilo na vrhuncu svojega izhajanja več kot 1200 naročnikov,²⁸⁸ kar je bila kar zavidljiva številka.

Člani Zveze kanadskih Slovencev so marljivo agitirali po vseh mestih in naselbinah in pošiljali listu dopise in poročila iz vseh krajev Kanade. Pri novih naročnikih na list so se vsi odpovedali proviziji v korist lista. V letnem času smo prirejali piknike daleč ven iz mesta blizu jezera ali gozda, izvolili lepotico piknika, ves čisti dobiček pa poslali na upravo lista *Edinost*. Čeprav je bilo po kanadskih zakonih prepovedano točenje in prodajanje alkoholnih pijač pod strogo kaznijo, smo na takih prireditvah skrivaj prodajali žganje in pivo članom in simpatizerjem, zbirali prostovoljne prispevke z nabiralnimi polami, in imena darovalcev objavili v listu, čisti dobiček pa pošiljali za tiskovni sklad »*Edinosti*«. Z vzpostavitvijo poštnih zveze z Jugoslavijo je bila »*Edinost*« v največjem razmahu in je imela zadovoljivo število naročnikov. Objavljena so bila razna pisma in fotografije ter poročila o uspehih partizanov po vsej Jugoslaviji.²⁸⁹

---

leta 1929, komunistično glasilo *Borba*, ki je večino časa izhajala ilegalno, in *Slobodna misao*, ki je nadomestila *Borbo*. Pertot, *Slovenska bibliografija za Kanado*, 71.

284 Trebše-Štolfa, »Associations«, 107; Pertot, *Slovenska bibliografija za Kanado*, 34.

285 SI AS 1241 Združenje Slovenska izseljenska matica, t. e. 220, a. e. 286, Sjećanje Bože Prpića, *Naše novine*, oct. 4, 1978.

286 Kristan, »Kanadski Slovenci«, 177; Bajec, »Razvoj slovenskega izseljenskega časnikarstva«, 323.

287 Zaic, »Kako je bilo nekdaj v Kanadi«, 210.

288 Sheryak, »Kratek pregled«, 106; Rado Genorio, »Slovenski tisk v Kanadi«, *Dve domovini / Two Homelands* 2–3 (1992): 345.

289 Zdravje, »Moji spomini na Kanado«, 233.

Sodelovanje organizacij Slovencev oziroma Jugoslovanov v Kanadi s sorodnimi institucijami v ZDA je bilo precej živahno. Spomini Lojzeta Zdravje, izseljenca v Kanado in povojnega povratnika v Jugoslavijo, nam ponujajo plastičen vpogled v konkretno agitiranje, obenem pa nam posredujejo podobo o izrazito sumničavi atmosferi severnoameriške družbe v času druge svetovne vojne. Gornje besedilo zrcali tudi duha časa svojega nastanka (prva polovica šestdesetih let) in idejna izhodišča avtorja, ki razpečevanje propagandnega materiala v marsičem prikazuje v luči partizanskih idealov: prostovoljno, požrtvovalno in solidarnostno rodoljubno dejavnost, ki je za dosego začrtanih namenov pripravljena zabresti v ilegalne vode. Spričo izrednih razmer, ki so veljale v kanadskem in ameriškem okolju, ter sumničavosti do gibanj s komunističnim predznakom je bila informacijska dejavnost protifašističnega gibanja, oplemenitenega z načeli osvobodilne fronte iz domovine, dejansko napol ilegalno početje.

Iz Windsorja v Kanadi sem v tunelu pod reko hodil preko državne meje v Združene države Amerike v Detroit, kjer so imeli Slovenci svoj Slovenski narodni dom na John ulici in Slovenski delavski dom na Liwenois aveniji. Tam sem zahajal na razne prireditve, največ z avtomobilom svojih prijateljev, pridobival nove naročnike za »Edinost«, prodajal koledarje Osvobodilne fronte in »Tovariša«, ki so nam jih pošiljali iz Ljubljane. Na carinarnici nisem skrival stenskih koledarjev, ki so bili tiskani v Kanadi. Prvi stenski koledar vseh Savezov in Zveze kanadskih Slovencev je imel na prvi strani sliko maršala Tita v partizanskem plašču. Cariniki so me pol ure previdno zadržali in si ogledali sliko Tita, dokler jim nisem pokazal žiga kanadske tiskarne, ki mora biti po njihovem na vsaki tiskovini. Na vprašanje, če bom to prodajal, sem zanikal, pač pa sem povedal, da nosim koledar svojim prijateljem. V resnici sem vse to prodajal in pošiljal denar na upravo lista »Edinost«.²⁹⁰

Časopis je kot organ Zveze kanadskih Slovencev slovenskim priseljencem v Kanadi posredoval stališča NOB ter bolj ali manj posredno seznanjal tudi z idejnopolitičnim razkolom, ki je v konfliktnem času druge svetovne vojne eskaliral med ljudmi v domovini. Iz glasila *Edinost* in z letakov, ki so apelirali na humanitarnost kanadskih rojakov in na sočutje do žrtev vojne, se razkrivajo vzvodi, ki so bili vzrok za povojni razkol v slovenski priseljski skupnosti na ideoloških temeljih. *Edinost* je poročala o resolucijah Zveze, o bodočih nalogah in o bratski enotnosti kanadskih Slovencev, Hrvatov in Srbov, posredovala je pozdrav narodnoosvobodilni vojski, Osvobodilni fronti ter izjavo proti Draži

---

290 Zdravje, »Moji spomini na Kanado«, 233–234.

Mihajloviću.²⁹¹ Poročala je o pristaših narодноosvobodilnega gibanja ter o »konzervativnih in katoliških Slovencih, ki so iz strahu pred komunizmom podpirali okupatorje in fašizem«. ²⁹² Zgovorne so na primer tudi sorodne besedne zveze, kot so bile v medvojnem in povojnem obdobju pogoste med privrženci narодноosvobodilnega gibanja, npr. »hitlerjevski okupatorji in njihovi privrženci 'domači' kvizlingi« oziroma »razdiralno delo protinarodnih in reakcionarnih elementov«. ²⁹³

Javno delujoča slovensko-kanadska institucija, ki bi nasprotovala pojavu partizanstva in komunistični ideji, se med vojno v Kanadi, kot se zdi, ni izoblikovala, podobno tudi mi ni znan noben časopis, ki bi v vojnem času propagiral zvestobo kraljevini ali protikomunistične ideje. To vlogo sta morda odigrala clevelandska prokatoliško in protikomunistično usmerjena *Ameriška domovina* in chicaški klerikalni časopis *Ameriški Slovenec*, vendar mi takšnih bralnih navad kanadskih Slovencev ni uspelo rekonstruirati. Vsekakor pa je bilo časopisje v tistem času le eden od informacijskih kanalov in dejansko edini, ki je pustil sledi. O tem, kakšna mnenja so oblikovali duhovniki, tradicionalne avtoritete večine slovenskih katolikov, in kako se je razpravljalo v gostilnah, je brez podpore memoaristike in drugih egodokumentov nemogoče špekulirati. Glede na kanadsko javno mnenje, ki je bilo v številnih ozirih precej protikomunistično in konservativno, bi bilo umevno, če bi se takšni svetovni nazori uveljavili tudi med priseljenci slovenskega rodu. Definitivno pa je kljub razmeroma enoviti idejni orientaciji zgodovinopisnih ostalin naivno skleniti, da je bilo mnenje kanadskih Slovencev povsem homogeno.

Vseeno pa velja poudariti, da so zavezniške države v boju proti silam osi po Evropi podpirale ustanovitev protinacističnih in protifašističnih (tudi gverilskih) vojaških formacij. Podporne vojaške sile so rekrutirali tudi med priseljenci, ki so bili motivirani za »osvoboditev domovine«. Tako so za bojevanje na jugoslovanskem območju izbirali in urili jugoslovanske priseljence v ZDA, Kanadi, Argentini, Afriki (kjer je bilo precej jugoslovanskih ujetnikov) in drugih krajih. ²⁹⁴ Urjenje skrbno odbranih kandidatov je pod vodstvom britanske obveščevalne službe potekalo že od druge polovice leta 1941. Prav relativno številčna in kapilarno organizirana Zveza kanadskih Jugoslovancev je bila po poročanju kanadskega

291 Kristan, »Kanadski Slovenci«, 179.

292 Kristan, »Kanadski Slovenci«, 179.

293 Razglas Sveta kanadskih južnih Slovanov za pomoč v domovini.

294 Blaž Torkar, *Rekrutacija in urjenje slovenskih pripadnikov misij britanske uprave za posebne operacije (1941–1945)*, diplomsko delo, (Ljubljana: FDV, 2005). Torkar med drugim omenja, da so imeli s priseljenjskimi kandidati v ZDA in Kanadi za posebne zavezniške (britanske) misije na območju Jugoslavije težave tudi zaradi napetosti med posameznimi narodi. Glej: <http://dk.fdv.uni-lj.si/dela/Torkar-Blaz.PDF> (31).

novinarja Raymonda Arthurja Daviesa (1908–1985) ključna organizacija, s katero so zavezniški predstavniki Kanade začeli pogovore glede dogajanja v Jugoslaviji. Konec leta 1942 so se predstavniki »demokratičnih jugoslovanskih skupnosti« v Torontu tajno sestali s »pomembnim osebjem iz Ottawe« glede vprašanja, »kdo v Jugoslaviji se resnično bori proti Nemcem«. Predstavniki ottavske administracije naj bi v zadregi nekoliko taktizirali:

Uradno priznavamo Vlado v izgnanstvu, katere minister za vojno je Draža Mihajlović. Medtem ko – to pa je med nami – v resnici mislimo, da se Tito bori za pravo stvar, Mihajlović pa pomaga Nemcem. Prišli smo po vašo pomoč. Želimo, da nam pripravite poimenski seznam lojalnih in absolutno zanesljivih hrvaških in srbskih Kanadčanov, ki bi jih lahko poslali v Jugoslavijo na posebno misijo, da bi lahko ugotovili, kaj se tam v resnici dogaja in podprli prave borce.²⁹⁵

Tako naj bi se – po nekoliko »poetičnem« pisanju Daviesa, samostojnega kanadskega novinarja in publicista, ki je med drugim kot korespondent iz Moskve poročal o drugi svetovni vojni in o položaju tamkajšnjih Judov – ustvarili prvi koraki za stik med kanadskimi zavezniki in partizanskim gibanjem v Jugoslaviji. Na območje Jugoslavije naj bi v času vojne prišlo nekaj desetina kanadskih prostovoljcev jugoslovanskega izvora, ki so se borili na strani partizanov.²⁹⁶ Zaveznikom so bili potrebni zaradi poznavanja jezikov, geografskih danosti in družbenopolitičnih razmer. V posebni opazovalni misiji Livingstone II naj bi 13. avgusta 1943 s padali na pobočju Javornika pristali trije člani zavezniške skupine: major Neville Darewski, narednik Hammond in narednik Franc Smerke, kanadski Slovenec.²⁹⁷

Zanimive skice iz življenja Slovencev v medvojni Kanadi nam ponuja brošura *Help to the Soviet Union from Croatians, Serbians and Slovenians from Canada*,²⁹⁸ ki jo je izdala Zveza kanadskih Hrvatov, Srbov in Slovencev sredi

295 Raymond Arthur Davies, »Canadians Who Fought in Yugoslavia«, *The Bulletin*, 5. 3. 1946.

296 SI AS 1241 Združenje Slovenska izseljenska matica, t. e. 220, a. e. 286, Poročilo: *Proslava 20-godišnjice Julskih ustanaka v Kanadi*, Toronto 6. avgusta 1961. O tem poroča tudi Davies (*The Bulletin*), ki navaja 39 prostovoljcev. V Daviesovem poročilu je govor le o hrvaških in srbskih Kanadčanih, medtem ko slovenskih ni omenjenih. To dejstvo lahko pomeni manjšo vlogo Slovencev v Zvezi, po drugi strani pa slabše razumevanje novinarja glede pestre etnične sestave jugoslovanskega ozemlja. Kot piše Blaž Torkar (68), je bila pozornost zaveznikov na slovensko ozemlje v primerjavi z ostalimi jugoslovanskimi deželami usmerjena šele kasneje. Torkar, *Rekrutacija in urjenje*, 68.

297 Gre za spletno informacijo (morda dvomljivega slovesa) brez potrebne reference. http://sl.wikipedia.org/wiki/Livingstone_II

298 SI AS 1996 Zbirka Inštituta za slovensko izseljenstvo ZRC SAZU, t. e. 1 (Kanada).

leta 1942. Zbiranje finančnih sredstev »za medicinsko pomoč«, ki bo pripomogla k zavezniški zmagi v drugi svetovni vojni, je bilo sproženo na poziv kanadskega Rdečega križa. Ilustrira enega od načinov, kako so kanadske institucije nagovorile etnične oziroma nacionalne priseljske skupnosti za civilno pomoč v vojni. Nekaj več kot 3000 donatorjev je po oceni Zveze predstavljalo približno petino vseh priseljencev iz Jugoslavije. Med njimi so bili tako samski kot predstavniki družin, navadno zapisani poimensko, včasih le z inicialkami osebnih imen, na podlagi katerih je nekoliko težje sklepati, katera od njih pripadajo Slovincem. Pravi delež Slovencev je zlasti težko doreči zaradi velikega dela priseljencev iz Prekmurja, kjer so številni priimki težje preverljivi glede na etnični izvor. Zveza ocenjuje število Slovencev na okoli 3000, slovenski donatorji pa naj bi prispevali vsega skupaj le 2000 dolarjev.²⁹⁹ V primerjavi z deležema preostalih dveh skupnosti, Hrvatov in Srbov, so slovenski priseljenci tej nabirki procentualno namenili najmanj denarja. Le ugibamo lahko, ali se z Zvezo po večini niso istovetili, ji niso zaupali ali pa jih referenti Zveze niso dosegli.

Podatki v tej brošuri, ki nam ponuja precej podroben popis krajev poselitve s priseljenci iz Jugoslavije, potrjujejo, da so bili Slovenci v vojnem času po Kanadi razpršeno poseljeni. Največ slovenskih priseljencev je v letu 1942 živelo v pomembnejših gospodarskih središčih, kjer so bili tudi najbolj strnjeni. Vendar pa brošura nakazuje, da je v vsaj približno 40 drugih krajih živela le peščica Slovencev, včasih le po eden. Pretežna večina jih je delala v rudnikih, kjer je bila dnevnicna kljub nevarnemu in težaškemu delu skoraj dvakrat višja kot v tovarnah. Nekateri so delali tudi v gozdovih, redki farmarji, ki so bili popisani, pa so si pogosto morali priskrbeti dodaten dohodek v nekmečkem sektorju. Iz brošure izhajajo tudi podatki o nekaterih privatnikih, zlasti v storitvenem sektorju. Izpričanih je tudi že kar nekaj Slovencev s svojim lastnim bivališčem.

Podatki v brošuri niso sistematični, saj odražajo razlikujoče se informacijske vsebnosti poročil, ki jih je Zveza prejela od referentov iz različnih krajev. Za leto 1941 oziroma 1942, ko je bila izdana, nam omenjena publikacija posreduje podatke o poselitvi krajev, številu priseljencev iz Kraljevine Jugoslavije, njihovo zaposlitev, občasno celo višino plače, število otrok in družin ter samskih, včasih tudi imovinsko stanje ter celo delujoče organizacije. Vse te podatke je treba vzeti v zakup z upoštevanjem zamrznitve časovnega trenutka, v katerem je publikacija nastala, saj je bila mobilnost spričo iskanja boljšega življenja tudi v času vojne relativno velika. Spodnjih 15 krajev izpričuje največjo koncentracijo – torej več kot 20 – ljudi, ki so nedvoumno označeni za Slovence.

---

²⁹⁹ Hrvatov, ki so prispevali kar okoli 26.000 dolarjev, naj bi bilo med 7000 in 8000, Srbov, ki so prispevali 7500 dolarjev, pa okoli 4000.

Hamilton (Ont.); 25 odraslih Slovencev in 10 otrok; večina dela v tovarnah, nekaj jih ima prodajalne.

Kirkland Lake (Ont.); kraj s širšo okolico zaposluje rudarje v rudnikih zlata; pred nedavno stavko, sproženo zaradi diskriminacije delavcev s strani lastnikov rudnikov je tod živel približno 500 Slovencev od katerih se jih je nekaj odselilo. Deluje Vzajemna podporna zveza Bled in pevski zbor Triglav. Veliko ljudi ima svoje domove in manjša podjetja kot prodajalne, hotele in brivnice.

Malartic (Que.); tu živi 7 slovenskih družin z desetimi otroki in 25 samcev. Ustanovljen je odsek Vzajemne podporne zveze Bled: Slovenski rudar.

Montreal (Que.); 65 Slovencev.

Noranda (Que.); 21 slovenskih družin in 25 samskih moških. Večina ima lastne domove in nekateri imajo manjša podjetja. Večina jih dela v rudnikih bakra in zlata. Odsek Vzajemne podporne zveze Bled: Triglav ima 25 članov.

Port Arthur (Ont.); 75 Slovencev, od katerih 10 družin in 45 samcev. Glede na okolico je delo pretežno sezonsko. Obstaja odsek Vzajemne Podporne družbe Bled: Jadran.

Sault Ste. Marie (Ont.), Slovenci so poskriti med regijske oznake (Primorci), izpostavljena je jeklarska industrija, deluje pa Slovensko narodno podporno društvo. Schumacher (Ont., blizu Timmins); 8 slovenskih družin, večina ima svoje domove, en Slovenec je lastnik hotela.

South Porcupine (Ont., blizu Timmins); 33 Slovencev, večinoma delajo po rudnikih. Sudbury (Ont.); Slovenci imajo približno 20 do 25 družin, toliko samskih mož in 20 do 30 otrok. Odsek Vzajemne podporne zveze Bled: Zarja ima približno 28 članov. Dvanajst milj iz Sudburyja, pri Creighton Mines, kjer se nahajajo podzemni rudniki niklja, živijo še 4 slovenske družine in 6 samcev.

Timmins (Ont.); 264 Slovencev v številu 98 otrok, 57 družin in 52 samcev, večina zaposlenih dela v okoliških rudnikih. V mestu deluje odsek Krka (Dolenjci!)³⁰⁰ Vzajemne podporne zveze Bled s 120 člani. Trije Slovenci imajo hotele, dva pa si lastita špecerijsko trgovino.

Toronto (Ont.); obstaja 10 do 15 slovenskih družin, približno 60 samcev in 20 otrok; skupaj 100 ljudi. Slovenci imajo Slovensko narodno društvo s 60 člani.

Val d'Or (Que.); število Slovencev je nejasno, ker so združeni skupaj s Srbi in Hrvati. Skoraj vsi delajo v rudnikih zlata in veliko jih ima svoje domove. Vzajemno podporno društvo Bled: Ljubljana ima 30 članov.

Vancouver (B. C.); približno 200 Slovencev. Večina ima lastne domove, kjer živijo s svojimi družinami. Velik del mladine hodi v javne šole in high schools. Možje večinoma delajo v rudnikih, gozdovih oziroma na ribiških ladjah. Zaradi oddaljenosti so številni možje celo leto zdoma in se za kratek čas vrnejo ob božičnih

---

300 Genorio, »Ob 50-letnici: prvi del«, 109.

praznikov. Slovenci imajo svoje Vzajemno podporno društvo Zvezda, poleg tega deluje tudi devetčlanska Antifašistična komisija, ki predstavlja vse tri nacionalnosti. Windsor (Ont.); Približno 60 Slovencev, ki imajo 25 družin. Približno desetina jih ima svoje lastne domove, dva imata farme, večina pa jih dela v avtomobilski industriji.³⁰¹

Besedilo v omenjeni brošuri zrcali tedaj aktualen nacionalni vidik politične realnosti in upošteva le priznane pripadnike »plemen Jugoslavije«, torej Hrvate, Srbe in Slovence ter pogojno Makedonce, pri tem pa ne omenja Bosancev/Muslimanov ali Črnogorcev. Občasno navede tudi katere izmed manjšin ali drugih narodnosti (npr. jugoslovanski Romuni, Ukrajinci, Grki, Francozi, Poljaki, Italijani, Belgijec, poročen s Slovenko, izpričan je celo »Ciga«), kar nakazuje multikulturno podstat jugoslovanskega prostora kot tudi medetnično povezovanje Slovencev z drugimi skupnostmi. Podatki v brošuri večkrat namignejo, da so se Slovenci pogosto naseljevali in družili s Hrvati in Srbi. Način popisa, ki včasih združi »vsa tri plemena« v eno kategorijo, pa vseeno sugerira njihove medsebojne stike in možnosti sodelovanja. Zlasti na območjih, kjer Slovincem zaradi maloštevilnosti ni uspelo ustanoviti svojih etničnih organizacij, so se vključevali v jugoslovanska društva, antifašistična društva, Gibanje za osvoboditev stare domovine (Pokret za oslobodjenje stare domovine), Kolu srbskih sester ali pa so se priključili kateremu od hrvaških društev, ki so bila od vseh južnoslovanskih v Kanadi najbolj razvejena in razvita.³⁰² Perspektiva medetničnega povezovanja jugoslovanskih narodov v tem obdobju in tudi kasneje je vsekakor vredna podrobnejšega pretresa že zaradi tedanje skupne politične realnosti. V dosedanjih raziskavah, zadevajočih slovenske priseljence v Kanadi, pa je bil hrvaški, srbski oziroma jugoslovanski društveni material bolj ko ne neupošteván. Brošura izkazuje tudi to, da so se v nekaterih primerih hrvaški, srbski in slovenski priseljenci v krajih, kjer ni bilo organiziranih matičnih društev, pridruževali stanovskim organizacijam, na primer denimo United Miner Workers of America.

V brošuri je večkrat navedeno tudi članstvo slovenskih priseljenecv v odsekih Vzajemne podporne zveze Bled (VZP Bled), ki je bila tudi uradno vključena v Zvezo kanadskih Južnih Slovanov. Leta 1940 so bili z odobritvijo državnega dovoljenja za delovanje VZP Bled izpolnjeni pogoji za ustanovitev podružnic po celotni državi. V medvojnem času so v krajih z večjim številom Slovencev kmalu

301 Povzeto iz brošure *Help to the Soviet Union from Croatians, Serbians, Slovenians of Canada* (Toronto: Savez Kanadskih Hrvata, Srba i Slovenaca, 1942). Naselbine, kjer so Slovenci omenjeni v večjem številu, so tukaj navedene po abecednem redu.

302 SI AS 1241 Združenje Slovenska izseljenska matica, t. e. 220, a. e. 286, »Sjećanje Bože Prpića«, *Naše novine*, 4. oktober 1978.

nastali zvezni odseki, ki jih je bilo do konca vojne vključno s krovnim odsekom Bled v Kirkland Laku kar 15: Val d'Or (Ljubljana, 1940), Timmins (Krka, 1940), Noranda (Triglav, 1940), Malartic (Slovenski rudar, 1941), Vancouver (Zvezda, 1941), Thunder Bay (Jadran, 1941), Pascalis (Planinska roža, 1941), Subdury (Zarja, 1941), Windsor (Slavček, 1942), Toronto (Edinost, 1942), St. Catharines (Novo mesto, 1943), Hamilton (Planina, 1943), Kirkland Lake (Sloga, 1943), Mountain Park (Vidmar, 1944).³⁰³

Nedvomno so vsi našeti kraji, v katerih so se osnovale podružnice VZP Bled, premogli vsaj nekaj slovenskih rojakov, ki so bili sposobni vsaj minimalno upravljati društveno življenje. A če se osredotočimo na naselbine, v katerih so nastale podružnice, lahko ugotovimo, da nekaterih krajev (konkretno Pascalis, St. Catherines in Mountain Park) ni možno najti v gornjem seznamu brošure darovalcev za Rdeči križ iz leta 1942, kjer je navedeno večje število Slovencev. Pascalisa, majhne quebeške naselbine okoli rudnikov zlata v bližini Val d'Ora, brošura sploh ne omenja, medtem ko za St. Catherines navaja, da je tam »le ena slovenska družina in trije samski moški«, v Mountain Parku pa »imajo Slovenci tri družine in osem otrok«, skupaj jih je 16. Kaj lahko pomenijo te razlike v podatkih? Je možno v njihovi informacijski vsebnosti zaznati posledice nestalnosti poselitve ljudi v času druge svetovne vojne? Je za to kriva slabša terenska pokritost poročevalcev? So avtor oziroma avtorji brošure nezanesljivo navajali etničnosti? Gre za nedoslednost in nekonsistentnost pri pridobivanju podatkov? Ali gre morda za ideološka neskladja, ki so vplivala na prezrtje določenih skupin? Sploh glede zadnjega vprašanja nikakor ne morem mimo indicev, da so v Kanadi živeli posamezniki in skupine, ki so na NOB gledali s sumničavostjo in partizanstvo povezovali s komunizmom. Ob učinkovitih informacijskih kanalih članov komunističnega oziroma socialističnega gibanja so se med matično domovino in diasporo bržkone oblikovali tudi takšni, ki so bili do partizanskega gibanja zadržani, če mu že niso nasprotovali.

Zanimivo je, da v zapisnikih Slovenske katoliške družbe sv. Jožefa – ob VPZ Bled edinem kanadskem društvu še iz časa pred vojno – druga svetovna vojna sploh ni omenjena, prav tako ni sledi o organiziranju pomoči rojakom v domovini. Iz skopih in kratkih zapisnikov tudi ni povsem razvidno, kaj je v naslednjih letih povzročalo osip članstva, o čemer so se v zapisnikih pritoževali že konec leta 1939.³⁰⁴ Leta 1942 so člani Slovenske katoliške družbe sv. Jožefa dobili povabilo VZP Bled, naj se vključijo v njihove vrste, a »ker je na denješnji seji malo članstva

303 Trebše-Štolfa, »VZP Bled«; Genorio, »Ob 50-letnici: Prvi del«, 109.

304 SI AS 1408 Zbirka kopij arhivskega gradiva Slovencev v Kanadi, 1970–1996, Zapisnik seje z dne 10. 12. 1939.

je nej prišlo do zaključka«. ³⁰⁵ Aktivno članstvo in posledično tudi dejavnost društva sta med vojno upadla, leta 1944 sej, sodeč po odsotnosti zapisnikov, sploh ni bilo. Edina opazka, ki zadeva vojno, je bil sklep iz poslednjih dni leta 1942: »Ker je sob. Joe Zver pozvani k vojski je brez plačen član društva vdobo vojske vendar pa ne deležen bolne potpore vdobi vojne«. ³⁰⁶ Društvo je med vojnim časom očitno doživljalo resno krizo. Trajala je do prihoda prvih povojnih skupin Slovencev iz begunskih taborišč, zlasti po letu 1948, ko je članstvo zopet začelo naraščati. ³⁰⁷

Medtem ko je omenjeno katoliško društvo med vojno izgubljalo aktivne člane, se zdi, da je bilo podpornikov partizanskega gibanja med kanadskimi Slovenci vedno več. V času velike depresije je veliko delavcev izkusilo krutost kapitalizma, zato je utegnila pozornost, ki so jo proletariatu namenjali v socialističnih krogih, naleteti na pozitiven odziv. Določeno mero simpatij do partizanskega gibanja je nedvomno pripisati propagandnim strategijam. Sredi leta 1944 je v Torontu potekala prva konvencija Združenega odbora kanadskih Slovencev, Hrvatov, Srbov in *Makedoncev*, na kateri je bil ustanovljen Svet kanadskih Južnih Slovanov. Njihov glavni namen je bila popularizacija NOB v Kanadi, pa tudi tesnejše sodelovanje južnih Slovanov, ostalih kanadskih etničnih skupnosti in zavezniških držav, podpiranje javnega mnenja ter zbiranje gnotne in finančne pomoči žrtvam vojne v Jugoslaviji in partizanski vojski pod taktirko maršala Tita. ³⁰⁸ Sodeč po nepreverjenih, a vendarle precej verjetnih podatkih naj bi imela Zveza podporo velike večine priseljencev jugoslovanskega izvora. ³⁰⁹

Skupno naj bi pomoč jugoslovanskih priseljencev v Kanadi do leta 1947 znašala več kot tri milijone dolarjev v blagu in denarju. ³¹⁰ Zbirali so medicinske potrebščine in zdravila, obleko in obutev za otroke, civiliste in vojake, cigarete in tobak, suho hrano, razne stroje in aparate. ³¹¹ Slovenski priseljenci

---

305 SI AS 1408 Zbirka kopij arhivskega gradiva Slovencev v Kanadi, 1970–1996, Zapisnik seje z dne 17. 5. 1942; Milica Trebše-Štolfa, *historiat SPDSJ v Hamiltonu 1937–1997*, 3, v: SI AS 1996 Zbirka Inštituta za slovensko izseljenstvo ZRC SAZU, t. e. 1 (Kanada).

306 SI AS 1408 Zbirka kopij arhivskega gradiva Slovencev v Kanadi, 1970–1996, Zapisnik seje z dne 27. 12. 1942.

307 SI AS 1408 Zbirka kopij arhivskega gradiva Slovencev v Kanadi, 1970–1996, Zapisniki društva po letu 1945. Razlogi za osipanje članstva so raznoliki; delno se nanašajo na služenje vojske, kot namiguje gornji citat. Možno je tudi, da so bili člani močno zaposleni na delovnih mestih, ki so med vojno delovala s polno paro; dejstvo je, da v času gospodarske konjunktne potreba po podpori ni bila več izrazita. Člani društva so morda sodelovali v drugih društvih, ki so se angažirala na strani OF.

308 Kristan, »Kanadski Slovenci«, 179–180.

309 SI AS 1241 Združenje Slovenska izseljenska matica, t. e. 220, a. e. 286, »Sjećanje Bože Prpića«, *Naše novine*, 4. oktober 1978.

310 Sheryak, »Kratek pregled«, 106.

311 Kristan, »Kanadski Slovenci«, 180–181.

v Kanadi so v času vojne prispevali denar tudi namensko za nakup petih rentgenskih aparatov za potrebe Zdravilišča za pljučne bolnike na Golniku.³¹² Izhajajoč iz razcveta kanadskega društvenega življenja in raznih akcij za pomoč domovini, ki so jih kanadski Slovenci v sodelovanju z ostalimi južnoslovanskimi skupnostmi zbirali za civiliste in vojsko v Jugoslaviji, je očitno, da so bili tudi priseljenci slovenskega izvora v času med drugo svetovno vojno in neposredno po njej deležni kanadske ekonomske rasti.

Februarja 1945 je Svet kanadskih Južnih Slovanov začel izdajati mesečnik *Information Bulletin*, informacijski list v angleščini, katerega namen je bil obveščanje kanadske publike o dogodkih v Jugoslaviji. Potreba po njem je po besedah urednikov nastala zaradi nekaterih zavajajočih informacij, ki so krožile o jugoslovanski NOB. List je pozival k pomoči za jugoslovanske vojake in civiliste, posredoval informacije o nekaterih političnih in družbenih dogajanjih, se dotaknil tudi aktualnega vprašanja Trsta in nadaljevanju sovražnosti v Grčiji s posebnim ozirom na makedonski narod. V njem so bili pogosto objavljeni članki tujih novinarjev, od poznanih slovenskih priseljencev pa je bil v listu denimo ponatisnjen članek Louisa Adamica.³¹³ List je bil naklonjen vzpostavljačemu se socialističnemu režimu v Jugoslaviji.³¹⁴

Zdi se, da je želja po čim hitrejšem koncu te svetovne kalvarije delovala združevalno za večino Kanadčanov.³¹⁵ Krepitev vezi kanadskih Južnih Slovanov z drugimi narodi v Kanadi je bil tudi eden od sprejetih sklepov konvencije že omenjenega Združenega odbora Slovencev, Hrvatov, Srbov in Makedoncev, ki se je zgodila junija 1944 v Torontu.³¹⁶ Zlasti na humanitarni ravni je mogoče najti primere mednacionalnega sodelovanja. Tako so na primer med vojno člani pevskega društva Triglav in člani angleških društev nastopali s skupnim programom na dobrodelnih prireditvah za Rdeči križ³¹⁷ in za pomoč vojnim sirotam.³¹⁸ Valentin Ručigaj, ki je svojčas živel in delal v ontarijskem mestu Oshawa, je v

312 Sheryak, »Kratek pregled«, 106.

313 Gre za članek Who Represents U.S. in South-Eastern Europe?, ki je bil originalno objavljen februarja 1946 v reviji *Trends and Tides*.

314 Pertot, *Slovenska bibliografija za Kanado*, 31. V Arhivu Republike Slovenije hranijo kopije petih števil, v tržaški Knjižnici Dušana Černeta pa šest originalnih izvodov.

315 Bumsted, *A History*, 362.

316 SI AS 1241 Združenje Slovenska izseljenska matica, t. e. 220, a. e. 286, dopis *Kanada* brez datuma in podpisa; zadeval je zlasti medvojno stališče Zveze kanadskih Južnih Slovanov. Tudi Kristan, »Kanadski Slovenci«, 179.

317 Rdeči križ je bila med vojno edina organizacija, ki je mogla priti v stik z ujetniki ali deportiranci, večina pomoči se je kanalizirala skozi njo. Sistem medvojne pomoči z drugih naslovov še ni bil raziskan in si v prihodnje zasluži posebno pozornost. Podatkov o posebnih cerkvenih akcijah, ki bi se jih udeležili kanadski Slovenci, še nisem našla.

318 Krajc, »Slovenci v Kirkland Lakeju«, 110.

tamkajšnjem dnevniku *The Times Gazette* objavil letak s pozivom za pomoč Jugoslaviji z naslovom »An appeal to Oshawa citizens«. Njegov razglas je obrodil znatno nabirko: »skoraj 4000 funtov obleke [...] in 550 dolarjev v denarju«. ³¹⁹ Leta 1944 so v akcijo za pomoč ljudem v Jugoslaviji prispevali tudi »kanadski Rusi \$ 5000, Čehi 1.000.000 cigaret, madžarski farmarji pa tono tobaka v listju, več zabojev obleke in \$ 500«. ³²⁰

Umevno je, da izkušnja druge svetovne vojne v življenju kanadskih Slovencev ni pustila tolikšnega pečata kot med Slovenci v domovini, ki so vojno v vseh njenih tragičnih razsežnostih doživeli na svoji koži. Iz marsikaterega pričevanja oziroma spominov kanadskih Slovencev je tematika druge svetovne vojne povsem izostala ali pa je ob nazornih prikazih katastrofalnih razmer v času velike depresije izpadla kot marginalen dogodek. ³²¹ To značilnost prepoznavam zlasti pri pričevanjih tistih slovenskih priseljencev v Kanadi, ki niso bili naseljeni v industrijskem pasu ob Velikih jezerih (*Great Lakes*), ampak raztreseni po kanadskem zahodu. Nekateri med njimi pa so konec vojne proslavili v slavnostnih sprevodih – z mislimi na rojake doma in na padle borce iz njihovih vrst.

Težko pričakovani dan miru je bil tudi za nas velik praznik. Takoj ko je silen pisk najavil radostno vest, da je vojna končana, smo sklicali sestanek, da se pogovorimo o paradi. Sodelovalo je vse mesto, vsi narodi, vsak s svojo zastavo. Tudi Jugoslavlani smo, ponosni na svoje hrabre brate in sestre v domovini svečano korakali v sprevodu z jugoslovansko zastavo s peterokrako zvezdo. ³²²

---

319 Lapajne, »Iz Mengša v Oshawo«, 219.

320 Kristan, »Kanadski Slovenci«, 181.

321 Prim. Pavlič, »Slovenci v Vancouverju«; Krajc, »Slovenci v Kirkland Lakeju«; Valentin Ručigaj, »Slovenska naselbina v Winnipegu v Kanadi«, *Slovenski izseljenski koledar 1982*, 244–248.

322 Zaic, »Kako je bilo nekdaj v Kanadi«, 211.

ALBUM ESKIMO CHARLIE

Janez Planinšek se je leta 1886 rodil v okolici Novega mesta. Še ne polnoleten se je odpravil v Francijo, od tam v ZDA, Mehiko, na Aljasko, v Sibirijo in nato v Kanado. Znan je postal kot Eskimo Charlie. Ukvarjal se je predvsem z iskanjem zlata, lovom, kmetovanjem, trgovanjem in prevozništvom. Poročil se je z Indijanko iz plemena Cree in imel z njo pet otrok. V letih 1929–1930 se je z irsko-kanadskim raziskovalcem Frankom O'Gradyjem ter otrokoma Tonyjem in Inez odpravil na osem tisoč milj dolgo pot. Stroške potovanja s čolnom in pasjo vprego sta družabnika sproti krila z gostujočimi predavanji in predstavitvami svojih fotografij. Znameniti pustolovec je umrl leta 1942 ob ontarijskem jezeru Brocket. O njem je Cvetka Kocjančič napisala biografski roman *Gospodar Golega ozemlja* z obsežnim komentarjem. © Cvetka Kocjančič

PO DRUGI SVETOVNI VOJNI

Prva desetletja hladne vojne: med optimizmom in strahom

Povojna Kanada je podobno kot celotna Severna Amerika dosegala hitro gospodarsko rast, zato so se zlagoma spet obudili razmisleki o potrebi po nacionalni demografski rasti s sprostitvijo priseljske politike. To je grob in še zdaleč ne dosleden opis izjemno kompleksnega odnosa do priseljevanja v kanadski povojni družbi. Takšna formulacija namreč ne osvetljuje spleta intranacionalnih in internacionalnih mehanizmov, ki so zadevali priseljevanje, zlasti pa ne antagonizmov glede priseljske problematike. Kanadski odnos do priseljevanja zrcali neenotno in dinamično podobo kanadske družbe na prehodu v drugo polovico 20. stoletja. Iz njega je možno razbrati raznolike vpetosti v svetovna razmerja in notranje razmere v kanadski družbi, široko paleto odnosov avtonomnih Kanadčanov do naraščajoče priseljske skupnosti, odnos do »drugega«, različne oblike rasističnih diskurzov idr. Priseljska politika tega obdobja se je na vse te družbeno pogojene spremenljivke intenzivno odzivala, njen razvoj pa se je nagibal tudi v smeri postopnega večanja proceduralnih pravic priseljencev.

Za povojno kanadsko priseljsko politiko je značilen čedalje večji odklon od priseljske politike ZDA. Glede potreb in podobnega demografskega položaja je bolj smiselno potegniti vzporednice med Kanado in Avstralijo, saj sta iz vojne obe izšli kot državi z rastočo industrijo in odkritimi težnjami po povečanju prebivalstva, kar sta obe razumeli kot temeljni pogoj za gospodarsko rast. Obe sta kot članici Commonwealtha v svoji priseljski politiki skušali ohranjati čim bolj britanski značaj. Ko je denimo število priseljencev z britanskega otočja upadlo, sta obe tekmovali za sprejemljive prišleke med evropskimi begunci. Kot najbolj zaželeni (*preferred*) priseljenci so bili razumljeni tisti, ki so se lahko čim prej integrirali v novo okolje in pri tem niso pomenili grožnje za nacionalno identiteto, ki je skušala vzdrževati angleški kulturni značaj.³²³

Kanada je po vojni skušala najprej stabilizirati svoj notranji družbenopolitični položaj. Če se je želela izogniti recesiji, kakršna jo je zaradi slabe ocenitve družbeno-gospodarske situacije ogrozila po prvi svetovni vojni, je morala vzpostaviti resen in uresničljiv načrt za povojno gospodarsko rast, česar se je lotila z veliko premočrtnostjo in široko zastavljenimi ukrepi. Vojno ekonomijo je morala preobraziti v mirnodobno gospodarstvo in uskladiti daljnosežne socialne posledice teh sprememb. Eden pomembnejših ukrepov se je nanašal na vključitev skoraj milijona vojnih veteranov v domače gospodarstvo. Med vojnimi veterani je bilo

---

323 Adelman, *Australia and Canada Compared*, 26.

tudi več 10.000 žensk.³²⁴ Država pa je morala poskrbeti tudi za tiste ženske, ki so jih med vojno – podobno kot v času prve svetovne vojne – množično zvalili na delovna mesta, kjer je primanjkovalo moške delovne sile. Po vojni je država odpravila davčne olajšave za delavke, prenehala subvencionirati vrtce in šolsko varstvo, zato so bile ženske v velikem številu prisiljene pustiti svojo medvojno zaposlitev.³²⁵

Odnos povojne kanadske družbe do žensk je, podobno kot v ZDA, ponovno dobival izrazito tradicionalne poteze. Ženskam so začeli pripisovati nepridobitno vlogo, idealno mesto njihovega delovanja je postal dom, v primeru finančnih stisk pa so bile spodbujane, da se zaposlijo v tradicionalnih ženskih panogah, kot so učiteljstvo, medicinska pomoč in hišno delo.³²⁶ Kanada je črni scenarij o povojni recesiji preseгла s povečanim izvozom v sklopu Marshallovega načrta. ZDA so Kanadi po letu 1947 dovolile, da je Evropi prodala različne surovine in izdelke, zlasti hrano in prehranska dopolnila v skupni vrednosti več kot milijarde dolarjev.³²⁷ Ko so se gospodarske razmere nekoliko stabilizirale, so številni politično-gospodarski krogi začeli resno razmišljati o priseljevanju večjega števila ljudi, s katerimi bi pridobili manjkajočo delovno silo.

Pri ohlapnejši priseljski politiki v Kanadi, ki je po skoraj dveh desetletjih šele leta 1947 odprla vrata večjemu številu priseljencev, je imel dominantno vlogo ekonomski interes posameznih gospodarskih združb, delno tudi državnih institucij, vendar so nanjo vplivali tudi drugi razlogi. Zlasti so bili vplivni mednarodni dogovori, ki so Kanado kot ustanovno članico UNRRA (1943–1947)³²⁸ ter kasneje UNICEF (1946)³²⁹ in IRO (1946–1952)³³⁰ zavezovali, da sodeluje pri ponovni vzpostavitvi normalnega stanja v Evropi tudi s sprejemom beguncev. Množičen pojav begunstva je po vojni postal eno od bolj perečih mednarodnih vprašanj, ki je pred sprejetjem Begunske konvencije (1951) našlo splošne smernice v Splošni deklaraciji človekovih pravic (1948).³³¹

324 Bothwell, *The Penguin History of Canada*, 357.

325 Ruth Roach Pierson, »Canadian Women and the Second World War«, v: R. Douglas Francis, Donald B. Smith (ur.), *Readings in Canadian History: Post-Confederation* (Toronto: Holt, Rinehart and Winston of Canada, 1986), 488–508.

326 Pierson, »Women in the Labour Force in World War II«, v: *Interpreting Canada's Past: Volume Two: Post-Confederation* (Oxford: Oxford University Press, 1993), 558–593.

327 Troper, »Canada's Immigration Policy since 1945«, 190; Robert Bothwell, *The Big Chill: Canada and the Cold War* (Toronto: Irwin Publishing Ltd., 1998), 58.

328 Uprava Združenih narodov za pomoč in obnovo (United Nations Relief and Rehabilitation Administration – UNRRA).

329 Sklad Združenih narodov za otroke (United Nations Children's Fund – UNICEF).

330 Mednarodna organizacija za begunce (International Refugee Organization – IRO).

331 Manj je znano, da je bil ključni avtor deklaracije kanadski pravnik in zagovornik človekovih pravic John Peters Humphrey (1905–1995).

Za rahljanje kanadske priseljske politike so si s političnim pritiskom prizadevali tudi razni lobiji, ki so se vsaj formalno zavzemali za humanitarnejšo politiko do povojnih evropskih beguncev. Gospodarski lobiji so denimo povečanje priseljevanja povezovali z gospodarsko rastjo, saj je rast populacije pomenila večjo potrošnjo, povečanje trga in večjo proizvodnjo ter posledično širjenje kanadske ekonomije – tudi navzven. Povečanje števila prebivalstva – povojna Kanada je štela le približno 12 milijonov ljudi – naj bi po mnenju nekaterih pomenilo tudi večjo nacionalno varnost. Slabše poseljene prerijske province naj bi gosteje poselili s priseljenci, s čimer naj bi pri ZDA onemogočili še vedno aktualen ozemeljski apetit po kanadskem zahodu.³³² Z ekspanzijo kanadske ekonomije naj bi omejili množično odhajanje Kanadčanov na ozemlje vplivne južne sosedne, kjer so bile vseskozi boljše plače za enako delo, in s tem nevtralizirali negativen migracijski saldo.³³³ Priseljenci naj bi pripomogli celo k vzdrževanju britanske hegemonije v odnosu do Quebecanov ter avtohtonih staroselskih skupnosti in Métisov, hibridnih potomcev evropskih priseljencev in staroselcev. Ironija pa je, da so vse naštete marginalizirane skupine v procesih demokratizacije kanadske družbe v drugi polovici 20. stoletja začele zahtevati svoje pravice.³³⁴

Bolj sproščene kriterije pri pripustitvi evropskih beguncev v Kanado so zagovarjale predvsem organizacije številčno najmočnejših priseljskih skupnosti (ukrajinske, češke, poljske, finske, judovske, italijanske, kasneje tudi nemške), verske ustanove, transportna podjetja in nekateri javni uslužbenci na zvezni ravni (zlasti diplomati), skupaj pa so imeli precej razlikujoče se poglede na vlogo, obseg in sestavo priseljskih skupin.³³⁵ Dejstvo, da so nastopi etničnih skupin in tistih, ki so zagovarjali pozitivno državno politiko do beguncev, postajali bolj izdelani in utemeljeni, je prispevalo k temu, da so njihove argumente začeli resneje obravnavati. Pri odobritvi vstopa v državo so se bili vedno bolj upoštevani humanitarni razlogi, zlasti združevanje družin priseljencev in beguncev.³³⁶

Številni Kanadčani so sicer pozdravljali priseljence kot nujnost za hitrejši razvoj še vedno relativno slabo poseljene dežele, toda znaten del populacije je zavračal idejo o množičnem priseljevanju trum Evropejcev v Kanado ali pa je

332 Pretekli pokroviteljski odnos ZDA do Kanade in prikrite aneksijske težnje se še danes zrcalijo skozi humor v nekaterih provokativnih ameriških serijah kot npr. *Married with Children* ali *Southpark*.

333 Harold Troper, »Canada's Immigration Policy since 1945«, v: David Taras in Beverly Rasporich (ur.), *A Passion for Identity. An Introduction to Canadian Studies* (Scarborough: ITP Nelson, University of Calgary, 1997), 190.

334 Harney, »So Great a Heritage of Ours«, 52

335 Knowles, *Strangers at Our Gates*, 160.

336 Troper, »Canada's Immigration Policy since 1945«, 190.

vztrajal pri ozkih selektivnih kriterijih. Del priseljivanju nenaklonjene javnosti je potencialne priškele iz povojne Evrope diskreditiral kot travmatizirane, bolne in nevarne tujce, ki bodo obremenili in uničili državo.³³⁷ Za povečanje števila avtohtonih prebivalcev je deloval obsežen natalistični ustroj, ki je povelečeval ideale družinskega življenja, vnašal med ljudi občutek optimizma, boljšega jutri in vere v potrošništvo. Tvorci te propagandne akcije, ki si je med drugim prizadevala za višjo stopnjo natalitete, je bila uspešna, saj se je število rojstev v Kanadi od konca vojne do šestdesetih let dejansko precej povečalo (*baby boom*).

A tudi med tistimi, ki so priseljevanje zagovarjali, se je izoblikovala piramidna shema prednostnih priseljencev. Med najbolj nezaželenimi priseljenci so bili (sprva) državljani nekdanjih agresorskih držav (zlasti Japonci in Nemci) in tudi Judje, ena največjih žrtev druge svetovne vojne. Nestrpnost do Judov je bila v Kanadi tradicionalno razširjena in je bila tudi po vojni navzoča v praktično vseh porah javnega življenja. Antisemitski predznak je pogosto določal interne predpise tako v zasebnih kot državnih podjetjih, zrcalil pa se je tudi v regulativah vladnega kabineta in priseljenjskih uradov.³³⁸ Javnomenjska raziskava iz oktobra 1946 je pokazala, da 49 odstotkov Kanadčanov ni podpiralo priselitve judovskih beguncev v Kanado. Še več, javnost naj bi bila bolj naklonjena nemškim – v javnosti pogosto enačenih z nacisti – kot pa judovskim prišlekom.³³⁹ Medtem ko je kanadska vlada od leta 1948 postopoma začela sproščati restriktivne ukrepe, ki so zadevali bivše naciste iz vichyjske Francije,³⁴⁰ pa je časopisna cenzura zamolčevala tragične zgodbe o usodah judovskih beguncev (skupaj z njihovo izkušnjo holokavsta). Širile so se govornice o judovskih komunistih, o judovski zaroti. Za kanadsko priseljenjsko politiko je bila v povojnih letih značilna anti-semitska usmerjenost, zato so bili takrat v Kanadi precej manj naklonjeni do judovskih beguncev kot v ZDA. Ameriški lobisti so namreč intenzivno posegali v priseljenjsko politiko ZDA, judovski lobi pa je bil tam neprimerno močnejši kot v Kanadi.

Pisano paleto mnenj glede sprostivne selektivne priseljenjske politike je zrcalila tudi vlada Mackenzieja Kinga. Z izdatnimi sredstvi je sicer podprla evropske begunce in razseljene osebe, vendar sami ideji o odstranitvi priseljenjskih ovir sprva ni bila naklonjena. Predsednik vlade je v govorih ob koncu vojne kot opravičilo za zadržanost poudarjal zlasti možnost povojne recesije, kakršna je sledila prvi svetovni vojni, in premajhno število plovil, s katerimi

337 Iacovetta, *Gatekeepers*, 10; Troper, »Canada's Immigration Policy since 1945«, 192; Harney, »So Great a Heritage of Ours«, 58.

338 Kelley, Trebilcock, *The Making of the Mosaic*, 339; Iacovetta, *Gatekeepers*, 9.

339 Harney, »So Great a Heritage of Ours«, 58.

340 Iacovetta, *Gatekeepers*, 34.

bi lahko prepeljali ljudi v kanadska pristanišča. Njegov drugi argument se je čez leto dni, ko so se kanadski vojaki v večjem številu vrnili domov, izkazal kot neutemeljen. Bolj kot plovil je primanjkovalo priseljenjskih uradnikov, kar priča o tem, da kanadska vlada takoj po vojni še ni resno razmišljala o večjem sprejemu evropskih beguncev.³⁴¹ Vlada je tako že dve leti po vojni sprejela prve ukrepe za pospeševanje priseljevanja. V primerjavi z ZDA, ki so to storile šele leta 1948, je priseljevanje v Kanado potekalo intenzivneje in manj selektivno. Toda ukrepe glede priseljevanja je vlada sproščala zelo previdno, njena previdnost je v marsičem presejala tisto iz dvajsetih let, zlasti pa tisto iz preloma v 20. stoletje. V dobrem desetletju in pol, od leta 1930, je namreč spustila v državo le okoli dva milijona ljudi, ki so bili izbrani na podlagi skrbne selekcije. Večina prišlekov je prišla z britanskega otočja in iz kontinentalne Evrope.

Najvišji organ na področju priseljenjske politike je leta 1950 postalo Ministrstvo za državljanstvo in imigracijo, priseljenjske pristojnosti je prevzelo od Ministrstva za rudnike in naravna bogastva. Odločitev o ustanovitvi tega ministrstva je zgovorna, saj je priseljenstvo prvič v zgodovini te ogromne, tradicionalno priseljenjske države prišlo pod pristojnost ministrstva, ki primarno ni bilo poverjeno gospodarskim panogam.³⁴² To kaže na povsem nov državni odnos do priseljevanja in nakazuje nove smeri v priseljenjski politiki z bolj celostno obravnavo družbenopolitičnih odgovornosti in pravic (do) priseljencev.

Demokratizacija priseljenjske politike se je kmalu po vojni začela z vse večjim političnim vplivom civilne družbe, ki je z različnih zornih kotov predstavljala prednosti in pomanjkljivosti glede povečanja priseljevanja. Soustvarila je družbeni profil zaželenih priseljencev, in sicer s tem, da je poskušala dognati, katere gospodarske panoge potrebujejo priseljence in kolikšno je to število. Oblikovala se je posebna vladna komisija, ki se je v letih 1946–1953 srečevala z raznimi interesnimi skupinami, tudi z vidnejšimi predstavniki etničnih skupin (zlasti s Finci, Čehi, Ukrajinci in Poljaki, ki so v svojih podjetjih pri zaposlovanju pogosto

---

341 Knowles, *Strangers at Our Gates*, 156.

342 Prvi vladni resor, ki je bil pristojen za priseljenjsko politiko, je bil ob ustanovitvi kanadske vlade poverjen kar Ministrstvu za kmetijstvo (*Ministry of Agriculture*). Med letoma 1917 in 1936 je priseljenjsko politiko vodilo Ministrstvo za imigracijo in kolonizacijo (*Department of Immigration and Colonization*). Nato je bilo ustanovljeno Ministrstvo za rudnike in naravna bogastva (*Department of Mines and Resources*), ki je prevzelo delo kanadske priseljenjske politike. Po letu 1966 je od Ministrstva za državljanstvo in imigracije (*Department of Citizenship and Immigration*) priseljenjska politika pripadla novoustanovljenemu Ministrstvu za delovno silo in imigracijo (*Department of Manpower and Immigration*), od 1977 pa Ministrstvu za zaposlovanje in imigracijo (*Department of Employment and Immigration*). Delokrog instanc, v okviru katerih je bila vodena priseljenjska politika Kanade, namigujejo na pomen in vlogo, ki so jih imeli priseljenci v različnih časovnih obdobjih za državo.

dajali prednost pripadnikom lastnih etničnih skupnosti), organizatorji raznih skupnosti, delavskimi organizacijami, prevoznimi družbami in podjetniškimi združenji. Kljub temu da delo komisije ni imelo večjega odmeva v parlamentu, je bil njen politični angažma očiten.³⁴³

Levji delež k oblikovanju modela zaželenih priseljencev so s svojimi osebnimi pogledi na priseljevanje pridali politiki in priseljski uradniki ter etnični in ekonomski lobiji. Na te kriterije sta vplivala tudi dostopnost potencialnih priseljencev določenih etničnih skupin in integracijski ugled vsake od njih. Čeprav je bil etnični izvor priseljencev v očeh kanadske javnosti še vedno pomemben, so postajale fizične sposobnosti za delo pri selekcijskih procedurah za priselitev čedalje relevantnejše.³⁴⁴ Z javno dostopnostjo informacij o grozotah nacizma in sorodnih šovinističnih režimih se je obenem povečevala javna družbena občutljivost in s tem ozaveščenost o nujnosti humanitarnih ukrepov, s čimer je rasla tudi naklonjenost do priseljencev.

Zanimivo je, da so delavske organizacije, ki so tradicionalno nasprotovale večjemu številu priseljencev zaradi povečevanja brezposelnosti, nižanja cene dela in posledično nižjega življenjskega standarda, po vojni zavzele bistveno pozitivnejši odnos do množičnega priseljevanja. Po eni strani takšna drža priča o velikih gospodarskih potrebah povojne Kanade, po drugi pa zrcali tudi politične boje med delavskimi organizacijami, ki so med priseljenci iskale podpornike za lasten politični vzpon.

Leta 1952 je bil na osnovi več podzakonskih aktov, sprejetih po vojni, izdan nov temeljni priseljski zakon, ki je nadomestil starega iz leta 1910. Kljub ohranitvi najpomembnejših določil iz predhodnika, zlasti številnih diskriminacijskih elementov, kot so antisemitizem, antiorientalizem (nanašajoč se na Azijce) in rasizem, je zrcalil povojno gospodarsko konjunkturo in uvedel nekatere bolj humanitarne vidike. Zakon je utemeljil legalno podlago za shemo velikodušnih subvencij potnih stroškov in za že obstoječe oblike delovnih pogodb, ki so omogočale čimprejšnjo vključitev priseljencev v delovne procese. Koncept kanadskega državljanstva je razširil že zakon o državljanstvu iz leta 1946, novi priseljski zakon pa ga je uvedel na področje priseljevanja. Le nekoliko se je spremenil seznam skupin, ki jim je bil vstop *a priori* prepovedan; v nasprotju z zakonom iz leta 1910 je bila s seznama nezaželenih odstranjena skupina maloumnih (*feeble-minded*), dodane pa so bile skupine homoseksualcev, uživalcev drog in prekupčevalcev. Obvezen test pismenosti, ki je bil eden od vstopnih pogojev in je potekal samo v angleščini, so priseljenci lahko opravili v jeziku

343 Kelley, Trebilcock, *The Making of the Mosaic*, 315–316.

344 Harney, »So Great a Heritage of Ours«, 57.

svoje izvirne dežele. Zakonska dopolnila, ki so sledila leta 1956, so ustvarila tudi štiri jasno izoblikovane kategorije, v katere so bili razvrščeni kandidati za priselitev. Na vrhu so bili priseljenci iz Velike Britanije, Avstralije, Nove Zelandije ter državljani Irske in Francije. Srednje in južnoevropski begunci so bili na primer avtomatično razvrščeni v drugi razred skupaj z zahodnoevropskimi narodi, medtem ko so bili prebivalci Vzhodne Evrope (vključno z Jugoslovani), ki so skušali priti v Kanado po navadni poti, razvrščeni v tretji razred skupaj z Egiptom, Libanonom, Turčijo ipd.³⁴⁵

Pomembno je razumeti, da praksa vendarle ni vselej sledila smernicam priseljske politike. Zakonska podlaga ni mogla preprečiti, da državni uradniki in ostali, ki so bili zaposleni v široki mreži storitev, povezanih s priseljevanjem, ne bi različno interpretirali Zakona o priseljevanju in ga tako tudi izvajali. Čeprav so v številnih uradih izvedli kadrovske spremembe, s katerimi so želeli povečati naklonjenost priseljevanju, so v enem letu prejeli okoli 200 pritožb zaradi svojevoljnega ravnanja priseljske birokracije.³⁴⁶ Z naraščajočo raznolikostjo kanadske družbe je zakonodaja, nanašajoča se na človekove pravice, zlagoma postala domena provincialnih vlad, ki so dobile svoje urade in so izvajale zakonska določila tako, kakor je ustrezalo provincialnim interesom; podobno je veljalo tudi za kršitve priseljske zakonodaje na področju človekovih pravic. Zaradi vplivne vloge priseljencev v gospodarskem sektorju Ontaria in Quebeca so se ločeni priseljski uradi najprej izoblikovali prav tam. Quebec si je izvajanje priseljske politike konec šestdesetih let izboril zato, da bi zaščitil frankofonsko prebivalstvo. To, da so ostale province dobile podobne urade precej pozneje, zrcali, kar se tiče odnosa do priseljevanja, neenoten družbeno-gospodarski razvoj in velike notranje razlike v kanadski družbi.

Povojna kanadska družba je vsaj navzven delovala relativno optimistična glede prihodnosti – takšen diskurz so širili uredniki časopisov, številni politični in podjetniški vodje ter večina akademikov. Po travmatični dobi velike depresije je Kanada v dveh povojnih desetletjih doživljala izjemen gospodarski razvoj in zdelo se je, da bo stalen. Konstantno so rasli proizvodnja in potrošnja, zaposlovanje in dohodki, prav tako se je povečevalo število prebivalcev, stopnja inflacije pa je bila ves čas nizka. Občutek trajnega blagostanja, miru in optimizma je vplival na obnašanje družbe; višanje življenjskega standarda je pospeševalo število porok in rojstev (t. i. *baby boom*), to pa je vplivalo na domala vse sektorje kanadske družbe. Vedno večja možnost lastništva nepremičnin in premičnin, rast plač in čedalje večje udobje bivanjskih prostorov so ustvarjali in spodbujali

345 Kelley, Trebilcock, *The Making of the Mosaic*, 319–336, zlasti 328.

346 Kelley, Trebilcock, *The Making of the Mosaic*, 327.

fenomen, ki ga imenujemo *kanadske sanje*. Razmahnilo se je potrošništvo in z množičnimi mediji se je širil vpliv idealne podobe življenjskega sloga: srečno družinsko življenje in materialno izobilje.³⁴⁷

Realnost pa nikoli ni črno-bela. Po drugi svetovni vojni je Kanada postala soudeleženka v še enem svetovnem konfliktu, ki je bil skozi gledišče evropskih in severnoameriških držav populariziran kot hladna vojna, čeprav je bila ta na nekaterih celinah vse prej kot hladna. Osnovni motor tega konflikta so bile nepremostljive ideološke razlike med dvema skupinama najmočnejših medvojnih zaveznikov: zahodnih, pri katerih je bila dominantna družbena ideja kapitalizem, in vzhodnih, pri katerih je pod Stalinovo brezkompromisno taktirko vladal komunizem. Uradna kanadska politika je bila skupaj z velikim delom svojega kadra do komunizma nezaupljiva že med samo vojno, neposredno po koncu vojne pa je komunizem s porazom nacizma in fašizma zlagoma postal, podobno kot v ZDA in drugih državah Zahoda, njen glavni ideološki sovražnik. Panika je izbruhnila septembra 1945, ko je sovjetski šifrant Igor Gouzenko, delujoč v Ottawi, razkril sovjetsko vohunsko mrežo v Kanadi. Tedaj je po celotnem zahodnem svetu završalo v protikomunističnem razpoloženju. Kanadske oblasti so ostro ukrepale, čeprav njihovi postopki po obsegu in intenzivnosti niso nikoli dosegli McCarthyjevega lova na čarovnice v ZDA. Protikomunistična nastrojenost v Kanadi se je ponovno povečala leta 1949, ko so v Sovjetski zvezi razkrili, da imajo razvite zmogljivosti za izdelavo jedrskega orožja, dodaten zagon pa je dobila leta 1956, ko je Hruščov razkril milijonske žrtve in druge brutalnosti Stalinovega režima.

Protikomunistično vzdušje so vseskozi generirali mediji in iz njih je kapitalno prehajalo v izobraževalni sistem in druge institucije. Levičarsko obarvana mnenja niso bila dobro sprejeta, pa če so bila komunistična ali če so zgolj zagovarjala nekatere socialistične principe. Država je nadzorovala številne javne uslužbenke, zlasti tiste v javnem sektorju, na univerzah in v sindikatih. Mediji so popularizirali zgodbe o ljudeh, ki so pobegnili pred »rdečo tiranijo«. Razlik med komunističnimi državami, med naboji politik različnih vladnih kabinetov in tudi sprememb med različnimi obdobji skoraj niso navajali. Na skupni komunistični imenovalec je bil postavljen tudi jugoslovanski režim, ki je bil v primerjavi s sovjetskim bistveno manj totalitaran in je od poznih petdesetih let postajal tudi manj represiven kot tako po vojni. Imaginarij komunizma je v kanadski javnosti ostajal univerzalno brutalen, prikazovan v sozvočju z brezkompromisno Stalinovo vladavino, in se tak ohranjal s kričečimi podobami v množičnih medijih.

---

347 Bumsted, *A History*, 374–381.

Protikomunistična opredelitev Kanade kaže na močan in večplasten vpliv hladne vojne tudi skozi prizmo priseljske in integracijske politike. Komunisti so bili spričo javne protikomunistične histerije pravzaprav najbolj nezaželen tip morebitnih priseljencev. Večino prišlekov v Kanado so zlasti do začetka petdesetih let tvorili politični oziroma ideološki begunci, ki so bili protikomunistični politiki in propagandi v veliki meri naklonjeni, ali pa taki, ki so bili politično bolj kot ne indiferentni. Za to je poskrbela kontrola, ki je pregledovala ideološke profile kandidatov za priselitev. Varnostni razlogi, ki so poleg ustaljenih zdravstvenih in rasistično/etničnih kriterijev upravičevali temeljito ideološko skeniranje, so bili v prvem povojnem desetletju podlaga za zavrnitev skoraj 30.000 priseljskih kandidatov, približno 9000 ljudi pa je bilo deportiranih.³⁴⁸ Antipatija do realnih in domnevnih simpatizerjev komunizma je pripeljala celo do sprostitev pristopnih pogojev za priseljence, naklonjene fašizmu in nacizmu, med katerimi je bilo precej vojnih zločincev.³⁴⁹ To je prispevalo k močnemu protikomunističnemu vzdušju v Kanadi. Obenem je jedro desnega krila političnih priseljencev, močno angažiranih evropskih protikomunistov, gledalo na Kanado kot na deželo, ki bo s pomočjo ostalih zaveznikov Zahoda pomagala uničiti komunizem, da se bodo lahko vrnil in v domovini znova pridobili politično moč.³⁵⁰

Franca Iacovetta v svoji pronicljivi študiji *The Gatekeepers* poglobljeno obravnava podobe in načine izvajanja protikomunistične ideologije, ki je prepredla celotno kanadsko družbo in posegla tudi v zasebno življenje. Trdi, da je protikomunistična nastrojenost vsaj v prvih desetletjih po vojni v veliki meri sooblikovala vrednote in norme kanadske družbe, spodbujala način življenja, t. i. *kanadske sanje*, kot materialni in duhovni antipod državam s komunistično ureditvijo. S posrednim in neposrednim poudarjanjem superiornosti in obilja, kot naj bi ga bilo mogoče imeti le v kapitalističnih zahodnih državah, si je kanadska priseljska politika pokroviteljsko pridrževala pravico, da priseljence integrira v državo na način, ki je ustrezal paradigmi kanadskega državljana. V težnji, da priseljenci ne bi ogrozili običajev in vrednot, ki so veljale v kanadski družbi za temeljne, so se izoblikovali prefinjeni mehanizmi, kako nadzorovati in usmerjati fizično, mentalno in moralno zdravje priseljencev.

Med »gatekeepers«, kot Iacovetta poimenuje izvrševalce integracije priseljencev, so delovali številni novinarji in uredniki časopisov, vplivne kulturne institucije, kot je National Film Board of Canada, sodelavci izobraževalnega sistema, izvajalci večernih dopolnitvenih in jezikovnih tečajev, socialni delavci,

348 Kelley, Trebilcock, *The Making of the Mosaic*, 314.

349 Kelley, Trebilcock, *The Making of the Mosaic*, 314; Iacovetta, *Gatekeepers*, 27.

350 Iacovetta, *Gatekeepers*, 9.

družinski in zakonski svetovalci, pedagogi, prostovoljci v raznih karitativnih in socialnih ustanovah ter pod vplivom družbene klime tudi čisto navadni državljani. V proces »kanadizacije« prišlekov so tako vključevali »stare Kanadčane«, ki naj bi na različnih družabnih dogodkih, plesih, zabavah in drugih ceremonijah priseljencem s svojim tihim zgledom pokazali, »kako postati Kanadčan«. Spodbujali so Kanadčane, naj skrbijo za evropske prišleke in jim posredujejo svoje običaje, ki so vključevali tudi bontonske norme, na primer navade pri mizi, načine zabave in govorico telesa.³⁵¹ Boj proti komunizmu je vključeval tudi nadzor intimne sfere. Skupaj z zaželenimi normami so se razkrile tudi buržujske vrednote pokornosti, stanovske primernosti in vere v kapitalizem.

Obvladovanje seksualnosti, vključno s tisto v zakonskih posteljah, povečevanje heteroseksualne monogamije in izobčenje drugih seksualnih praks in – kot da bi hoteli poudariti ostro razliko med komunističnim suženjstvom in svobodnim svetom – vzdrževanje razlikovalnih ločnic med moškostjo in ženskostjo, so bili arzenal, s katerim je Severna Amerika skušala v petdesetih letih zavarovati in vsiliti arhetipsko belo družino srednjega razreda.³⁵²

Zaradi družbene in gospodarske normalizacije v povojni kanadski družbi je potekalo odpiranje vrat evropskim beguncem nekoliko zapozneno in predvsem previdno. Pri priseljski politiki je bil še vedno prisoten vertikalni (rasistični) model, ki pa je postal manj izrazit, kot je bil v preteklosti. V Kanado so od leta 1946 spuščali bližnje sorodnike Kanadčanov in britanske priseljence, katerih potovanje in alimente so zagotovili kanadski sponzorji. Posebno vpadljiv fenomen so bile priselitve približno 48.000 t. i. vojnih nevest,³⁵³ torej evropskih sprog oziroma zaročenk kanadskih vojakov, s katerimi so se spoznali v času vojne; oboje so se v nekoliko večjem številu začele priseljevati že v obdobju od 1942 do 1947.³⁵⁴ Edino izjemo pred letom 1947, ko je Kanada začela sprejemati prve razseljene osebe, je pomenil vstop okoli 3000 Poljakov, ki so se med drugo svetovno vojno borili pod britansko vojaško komando. Kanadska vlada je bila sprva zadržana do britanske prošnje, naj dopusti priselitev poljskih veteranov, ki se zaradi zvestobe poljski vladi v izgnanstvu niso hoteli vrniti domov. Zaradi velikega pomanjkanja delovne sile na prerijskih poljedelskih območjih so Poljake

351 Iacovetta, *Gatekeepers*, 53–54.

352 Iacovetta, *Gatekeepers*, 19.

353 Kar približno 44.000 vojnih nevest je bilo iz Anglije.

354 Kanadski vojaki so bili med vojno precej časa v zaledju na britanskem otočju. Aktivneje so sodelovali šele v bitki pri Dieppu (avgust 1942), v izkrcanju na Siciliji (julij 1943) in v izkrcanju v Normandiji (1944).

kmalu potem že julija 1946 sprejeli v deželo, kjer so morali na farmah služiti eno leto.³⁵⁵

Julija 1947 je vlada populističnega Mackenzieja Kinga končno odločila dati zeleno luč beguncem, ki so že več let čakali v evropskih taboriščih. S to potezo je premier skušal zadovoljiti tiste, ki so priseljevanje odobraval, in tiste, ki so mu nasprotovali. Napovedal je, da bo pospeševal demografsko rast s priseljevanjem, vendar naj bi število priseljencev določale »absorpcijske kapacitete« dežele. Še več, izjavil je, da priseljenci v nacionalnem in rasnem smislu Kanade ne bodo bistveno spremenili, s čimer je bila zavrnjena možnost priselitve avtohtonih prebivalcev Azije in Afrike. Prednostni položaj je še naprej pripadal potencialnim preseljencem z britanskega otočja in iz ZDA. Kanado so začeli popularizirati kot deželo, kjer je ljudem dana druga priložnost, obenem pa so jasno poudarili, da vstop vanjo ni človekova pravica, ampak privilegij.³⁵⁶ Nekaj mesecev prej, prvega maja 1947, je imel Mackenzie King v parlamentu govor, v katerem je izrazil bojazen do spreminjanja kanadskega nacionalnega značaja. Hkrati je sumarno predstavil tudi utemeljitev postopkov »kanadizacije«, ki naj bi jih bili priseljenci posredno ali neposredno deležni na vseh nivojih družbe.

Kanada ima v okviru svojih norm vso pravico določati bodoče državljane. Vstop v Kanado ni temeljna pravica vsakega tujca. Prepričan sem, da bo splošni dogovor glede imigracije v skladu s stališči kanadskega ljudstva, ki si zaradi množičnega priseljevanja ne želi temeljnih sprememb v strukturi prebivalstva. Množično priseljevanje z vzhoda bi temeljito preoblikovalo kanadsko družbo.³⁵⁷

Čez nekaj mesecev, poleti 1947, je pet mobilnih ekip iz Kanade, sestavljenih iz uradnikov s področja priseljevanja, medicine, varnosti in dela, obiskalo begunska taborišča v Nemčiji in Avstriji ter tam izbiralo »perspektivne priseljence«. Kasneje so svoje predstavnike za potrebe selekcioniranja pogosto pošiljala kar kanadska podjetja. Kanada je tedaj namreč uvedla program o pogodbenem delu, v okviru katerega so delodajalci iz rudarske in gozdarske panoge posredovali Ministrstvu za delo zahteve po številu delavcev. Kmalu so program širokopotezno razširili tudi na druge gospodarske panoge, na primer na agrikulturno, kjer je šlo za specializirane vrste dela na farmah v Zahodni Kanadi, tekstilno industrijo, težko industrijo, gradbeništvo, gospodinjstvo in bolnišnično delo.³⁵⁸ Odhod v Kanado, deželo, ki je bila med begunci v taboriščih zaradi bližine ZDA precej

355 Knowles, *Strangers at Our Gates*, 161.

356 Harney, »So Great a Heritage of Ours«, 59.

357 Genorio, *Slovinci v Kanadi*, 61.

358 Knowles, *Strangers at Our Gates*, 167.

priljubljena, je bil zaznamovan s selektivnim odbiranjem mladih, zdravih, krepkih in neporočenih fantov in deklet, ki niso imeli vprašljivih političnih nazorov. Del procesa odbiranja delavcev za Kanado je bil temeljit medicinski pregled, vključno s preiskavo psiholoških oziroma značajskih lastnosti. Izpričano je bilo arogantno izbiranje begunskih kandidatov, »kot da bi odbirali plemenite glave živine«, ³⁵⁹ kar je ostalo v spominu tudi številnih drugih etničnih skupnosti. ³⁶⁰

Etnična pripadnost je bila ena od ključnih kategorij za odobritev vstopa v Kanado. Med prvimi izbranimi razseljenci so bili takoj za avtohtonimi Britanci pripadniki nordijskih narodov (Švedi) in Nordijcem podobnih baltskih narodov. Kanadske oblasti so potrdile tudi množičen prihod Nizozemcev, ki so zaradi uničenja polderskih nasipov v vojni trpeli zaradi poplav in posledične lakote. Judovske prosilce pa so po navodilih iz Ottawe kategorično zavračali, čeprav so bili številni med njimi potrebni humanitarne pomoči. ³⁶¹

Največje število prišlekov v Kanado so rekrutirali zlasti iz vrst evropskih beguncev, ki so nekaj let pred tem životarili predvsem v avstrijskih, nemških in italijanskih begunskih taboriščih. Trditev, da je Kanada sprejemala samo mlade, samske ljudi, ³⁶² potrebuje popravek, saj so kanadske oblasti, kot je razvidno iz številnih zgodb, dovolile vstop tudi družinam, vendar jih navadno niso sponzorirale. V največ primerih je družina sponzoriranega delavca počakala v taborišču, dokler si ta ni finančno toliko opomogel, da je plačal pot ostalim družinskim članom in jamčil za njihovo eksistenco po prihodu v državo. Včasih so begunci navezali tudi stike s sorodniki, že živečimi v Kanadi, da so jim pomagali pri prihodu v novo okolje. Podobno je veljalo za mater Franca (Frank) Šehoviča, vdovo Cecilijo Klemenčič Šehovič, rojeno Gosar (1922–2007) iz Hotavelj, ki je s svojimi tremi otroki odšla v Kanado k svoji tamkaj že živeči teti. ³⁶³ Šehovič je svoj spomin na negotovost in čustveno razbolelost svoje matere ob prehajanju čez ocean prelil v poezijo.

359 Kalc, *Poti in usode*, 129; prim. Knowles, *Strangers at Our Gates*, 165.

360 »Many countries – Canada not excluded [...] – have looked at the immigrant as an animated tool, to be bought for the price of the passage, taken on inventory at the point of disembarkation, and then shipped to whatever a cheap-to-maintain instrument of that kind was needed.« V: John Gellner, John Smerek, *The Czechs and Slovaks in Canada* (Toronto: University of Toronto Press, 1968), 123. Prim. Knowles, *Strangers at Our Gates*, 165.

361 Knowles, *Strangers at Our Gates* 165. O judovskih prišlekih in odnosu kanadske družbe do njih je bilo objavljenih več monografij. Ena od klasičnih in visoko referenčnih knjig je *None is too many*, ki sta jo napisala Irvin Abella in Harold Troper. Skupaj sta izdala tudi več strokovnih člankov s sorodno tematiko.

362 Plevnik, »Cerkev in slovenska identiteta v Kanadi«, 337; Urbanc, Tourtel, *Slovenians in Canada*, 44.

363 Za to informacijo se zahvaljujem Tatjani Veličkovič, sestrični Šehovičeve žene Ljube iz Tolmina.

my mother was
a brave woman
arrived halifax 1951
my sister in-one-arm
brother in-the-other
& me hanging onto her coat

she'd been seasick all the way across
the cold grey september atlantic
or
frantic about my where-about's during
life boat drill
or
tossed to restless sleep in a
stranger's cramped cabin
or
dreaming about embraces, kisses, warm
naked closeness of two men she'd lost

unwillingly
three children
& tired heart before
she was thirty³⁶⁴

Begunski kandidati za priseljence, ki večinoma niso imeli lastnih sponzorjev oziroma jamstva sorodnikov, ki so že bili integrirani v kanadsko družbo, so bili za kanadsko priseljsko politiko, kot da bi napeljala vodo na svoj mlin. Množica ljudi, iz katere so sprva izbirali le najbolj fizično sposobne, je bila kot mana za zagon kanadskega gospodarstva, hkrati pa je priseljevanje evropskih beguncev s humanitarnega vidika povečevalo ugled Kanade doma in v svetu. Časopisje so polnile dramatične zgodbe o evropskih prišlekih, dospelih iz dežel pomanjkanja v deželo izobilja, od katerih je imela večina podoben scenarij: Evropa je dežela v razvalinah, zlasti njen vzhod je zaslužjen, od vojne travmatizirano delavstvo pa tiranizirajo komunistični diktatorji. Ljudje množično bežijo v Kanado, ki ne trpi

---

364 Prvi del pesmi *Across the Circle* izpod peresa profesorja angleškega jezika v Torontu in pesnika slovenskega rodu Franca Šehoviča. Znan tudi kot Frank Joseph Sehovic (1945–2016) je bil rojen v begunskem taborišču v Špitalu in se je kot šestletni deček priselil v Kanado leta 1951. SI AS 1241 Združenje Slovenska izseljenska matica, t. e. 221, a. e. 295 Kulturni ustvarjalci v Kanadi, Frank Sehovic, tipkopolis, brez datuma.

za posledicami vojne, v deželo, kjer je vsega na pretek, kjer lahko spet pridobijo človečnost, si omislijo družino in dostojno zaživijo.³⁶⁵

Nov veter v starih jadrh

V povojni dobi sta priseljsko politiko Kanade hkrati zaznamovala postopno opuščanje različnih šovinističnih vidikov in vzpostavljanje vzvodov za uvedbo multikulturalizma kot eminentne politične ideje, ki je bila zelo pomembna tako za priseljevanje kot za integracijo priseljencev v kanadsko družbo. Kanada je bila prva država, ki je multikulturni koncept uvedla v uradno državno politiko, s tem pridobila posebno prepoznavnost v svetu in posledično vplivala na (vsaj delno) uvedbo multikulturalizma v nekaterih drugih državah (ZDA, Avstralija, Švedska, Švica ipd.). Osvetlitev demokratizacije priseljske politike se mi zdi pomembna, saj na poseben način zrcali spremenjeno orientacijo družbenih vektorjev v Kanadi, ki so sooblikovali ne le priseljevanje iz Slovenije, ampak tudi razmišljanje integriranih Kanadčanov slovenskega izvora. Čeprav to poglavje opozarja na številne kanadske posebnosti, skuša hkrati preseči gledišče, omejeno na samo Kanado, ter približati globalne poteze modernega časa.

Če vzamemo v ozir svetovno politično prizorišče, lahko vidimo, da so se od konca petdesetih let družbenopolitične razmere v Evropi umirjale, hkrati pa so konflikti eskalirali na območjih, ki jih je z vojaškimi operacijami prizadela hladna vojna, ter v državah, ki so bile v procesu intenzivne in pogosto precej kaotične dekolonizacije. Temu primerno so se odzivali tudi migracijski valovi. Število prišlekov iz Evrope v Kanado je zlagoma upadalo, vedno večji pa je bil beg ljudi s konfliktnih območij, zlasti iz Azije in Afrike. Še kar trajajoča kanadska gospodarska rast je terjala delovno silo, toda evropskih priseljencev ni bilo dovolj, zato je morala kanadska država iskati nove rešitve tudi z odpiranjem vrat nebelskim prebivalcem. Na to so vplivali tudi politični pritiski OZN in zlasti Velike Britanije, ki je Kanadi, svojemu nekdanjemu dominionu, vsiljevala pogoje, da mora sprejeti del migrantov, ki so iz bivših britanskih kolonij prihajali na Otok.³⁶⁶

Ob zunanjih vzrokih in pritiskih, ki so prispevali k spremembi v dotlej rasiistično obarvani priseljski politiki, so delovali tudi notranji. V drugi polovici petdesetih let se je ob splošni rasti življenjskega standarda v kanadski družbi povečalo povpraševanje po pretežno ženski delovni sili za domači sektor. Ker je bil osip evropskih priseljencev, ki naj bi se zaposlovale kot gospodinje, precejšen, pa tudi zato, ker je iz Evrope prihajalo vedno manj delavk, ki bi želele delati kot

³⁶⁵ Iacovetta, *Gatekeepers*, 21–47.

³⁶⁶ Kelley, Trebilcock, *The Making of the Mosaic*, 332.

hišne pomočnice, je Kanada začela razmišljati o uvažanju hišnih pomočnic iz krajev, ki so spadali v kanadski tradicionalni gospodarski interesni prostor – z območja Karibov, zlasti iz Trinidada in Tobaga. Stereotip o temnopoltih ženskah kot promiskuitetnih in lenih delavkah je bil zadosten razlog za njihovo sistematično izključitev iz skupine kandidatov za priselitev do srede petdesetih let.³⁶⁷ Po letu 1956 so v državo vsako leto sprejeli nekaj sto »zdravih samskih« karibskih žensk, starih od 18 do 40 let – pod pogojem, da vsaj eno leto delajo kot hišne pomočnice. Te ženske so bile nad razmerami po navadi razočarane, saj so bile plačane manj od belk, čeprav so praviloma delale več.³⁶⁸ Ta priseljski program so kritizirale tudi nekatere kanadske demokratične skupine. Očitale so mu rasistično, razredno in spolno diskriminacijo, saj naj bi temeljil na stereotipih, ki so črnskim ženskam pripisovali zgolj sposobnosti hišne delavke. Leta 1967 je Kanada prvič omogočila selektivno, a kljub temu precej množično imigracijo prebivalcev iz Trinidada in Tobaga ter z Jamajke.³⁶⁹ Njihov status je bil primerljiv z ambivalentnim statusom kulturno nezaželene, a močno potrebne delovne sile iz Srednje, Vzhodne in Južne Evrope na prelomu stoletja.

Leta 1958 se je število priseljencev v Kanadi glede na leto poprej razpolovilo, vendar ni upadel prihod vseh etničnih skupnosti. Povečalo se je število prišlekov iz Južne in Srednje Evrope, pri čemer je leta 1959 samo italijanska emigracija preseгла britansko. Trend je šel (in še gre) v smeri zmanjševanja deleža britanskih in tudi evropskih priseljencev, vrata so se vedno bolj odpirala pripadnikom drugih etničnih skupnosti, tudi tistih (nekdaj?) najmanj zaželenih. Leta 1971 so nebeli priselenci prvič presegli število evropskih imigrantov.³⁷⁰ Spreminjanje demografske strukture priseljencev, ki je s prihodom ljudi iz Azije, Afrike in s Karibov začela kazati svojo drugačnost že navzven (t. i. vizualne manjšine, *visual*

367 Črnska populacija v Kanadi je bila v primerjavi z ZDA več stoletij precej maloštevilna, velik razlog za to so bile tudi fizične lastnosti kanadskega območja (ekstremno podnebje, omejeno poljedelstvo). Peščica črncev se je na območje Kanade priselila skupaj s t. i. *lojalisti*, pristaši kraljeve politike. Ti so v ameriški vojni za neodvisnost prebegnili na območje severno od Velikih jezer, v južni del današnjega Ontaria, oziroma v tedanjo Gornjo Kanado (Upper Canada). Črnici so tedaj večinoma tvorili del rodbinske neplačane delovne sile, delali so zlasti kot delavci na polju in kot hišna pomoč. Ukrepanje proti suženjstvu je bilo v kanadski skupščini prvič omenjeno že leta 1793, leta 1834 pa je bilo suženjstvo prepovedano po celotnem britanskem imperiju. Po zakonu o odpravi suženjstva je v Kanado pribežalo več ameriških črncev, ki pa so se po odpravi suženjstva v ZDA večinoma preselili nazaj v ZDA. Razlogi za to so bili predvsem rasistične narave (zaradi maloštevilnosti in vizualnega izstopanja, ker so imeli drugačno barvo kože, so bili močno izpostavljeni rasističnim predsodkom), neznanemarljiv vpliv na to pa je imelo tudi podnebje.

368 Kelley, Trebilcock, *The Making of the Mosaic*, 336.

369 Kelley, Trebilcock, *The Making of the Mosaic*, 362.

370 Brotwell, *The Penguin History of Canada*, 423.

minorities), kljub uradni sprostitev pristopnih pogojev ni zmanjšalo gorečih debat glede oblik in načinov priseljevanja ter posledic, ki bi jih priseljevanje lahko imelo za kanadsko družbo, za kanadski »nacionalni značaj«. Razprave so se nadaljevale, razpravljavci so se odzivali na družbene, predvsem gospodarske razmere, tej dinamiki pa so pogosto sledile politične odločitve, ki so obenem krojile javno mnenje.

Spremembe, ki so se zgodile kanadski družbi konec petdesetih let, niso sovpadale samo s postopno in delno demokratizacijo zahodne družbe, ki je bila (in je še) obeležena z bojem za pravičnejšo družbo, na čelu z gibanji za rasno in spolno enakopravnost, ampak tudi s spremembo vodilne politične struje, ki je nedvomno zrcalila te zunanje impulze. Leta 1957 je po dolgih letih »arogantne« liberalne vladavine na oblast stopila konservativna stranka, ki si je postavila nekoliko drugačne politične prioritete. John Diefenbaker, markantni vodja konservativcev nemškega rodu, se je od prejšnjih predsednikov federalne vlade razlikoval v nekaterih vidikih, ki so v mnogočem vplivali tudi na smernice takratne priseljske politike. Ne brez populističnih vzgibov je zagovarjal samostojno in prepoznavno kanadsko politiko v odnosu do ZDA, goreče je obsojal južnoafriško politiko apartheida, zmanjševal je agresijo do Kanadske komunistične stranke in za predstojnico Ministrstva za državljanstvo in imigracijo imenoval prvo žensko ministrico, Ellen Fairclough. Ta je leta 1962, po letih temeljitih priprav, izdala nov zakon, katerega glavni cilj je bil, da se med priseljenci poveča število kvalificirane delovne sile. Na tak način naj bi novačenje priseljencev potekalo bolj na podlagi izobrazbe, sposobnosti in izurjenosti kot na temelju rase, barve kože in svetovnonazorskega prepričanja. V času Diefenbakerjeve vlade so začeli v Kanado v večji meri pripuščati tudi priseljske družine, ne le samske ljudi.

Leto 1962 tako predstavlja simbolično ločnico, ki zadeva tako priseljsko politiko kot tudi novi odnos države in njenih organov do rasnih in nacionalnih kriterijev. Priseljska zakonodaja je od začetkov organiziranega priseljevanja – z nekaterimi izjemami, pogojenimi z izrednimi gospodarskimi potrebami – tradicionalno diskriminirala priseljence nebelih ras. Razlogi za to, da se je Kanada odprla tudi za azijsko in črnsko prebivalstvo, so nesporno kompleksni; zrcalijo vpetost Kanade v svet in njeno soodvisnost od držav z neželenim priseljskim potencialom (Azijci, prebivalci Karibov, zlasti Trinidada in Tobaga). Omenjeni zakon je diskriminacijo le delno odpravil. Navkljub strahu pred navalom ljudi iz neevropskih držav, od koder so zaradi notranjih družbenopolitičnih kriz množično prihajali begunci, so na zadnjem zasedanju pred sprejetjem zakona vanj vseeno vključili kvote za priseljence iz Azije in Afrike.

Množične begunske valove, ki so dosegli tudi Kanado, so ustvarila nova krizna žarišča, ki so v teku hladne vojne pretresala Evropo. Vstaja na Madžarskem

leta 1956, berlinska kriza leta 1961 in tudi češkoslovaška kriza leta 1968 so sprožile precejšen prihod prišlekov. Prihajali so tudi begunci z drugih koncev sveta, na primer s Haitija in iz drugih držav Srednje in Južne Amerike, kjer so vladali diktatorski režimi. Kanada je začela sprejemati znatno število beguncev, s čimer si je kot humanitarna država pridobila bistveno večji ugled, kot ga je imela v letih takoj po drugi svetovni vojni. V šestdesetih letih po sprejemu velikega števila beguncev je postala ena izmed vodilnih priseljskih držav.³⁷¹ V ozadju je bila tudi spodbuda za novačenje prišlekov za delovno silo, pri čemer je v nasprotju s preteklo prakso postala zaželena visokokvalificirana delovna sila. Sprememba je razvidna iz sistema točkovanj iz leta 1967, ki so ga morali izpolniti prosilci za vstop v državo ob pridobitvi privoljenja za delovni vizum, pri čemer je bilo največ točk namenjenih izobrazbi, delovnim izkušnjam in kvalifikaciji.³⁷² Velik človekoljubni renome države, relativna gospodarska stabilnost in visok življenjski standard so stimulirali t. i. *beg možganov* iz številnih gospodarsko slabše razvitih držav, vključno z Jugoslavijo.

Kanada se je okoli 100-letnice svojega nastanka (1867) s prepoznavnimi političnimi potezami in gospodarsko rastjo začela osamosvajati ne le od močnega vpliva ZDA, ampak tudi od vpliva svoje nekdanje matice Velike Britanije. Simbolično ta proces ponazarja uvedba nove rdeče-bele kanadske zastave z javorovim listom v sredini, ki je leta 1965 nadomestila dotlej uradno zastavo Združenega kraljestva. Pomembna simbolika je zaznavna tudi v spremembi imena praznika iz *Dominion Day* v *Canada Day* in v tem, da se je glavna poštna korporacija Royal Mail Canada preimenovala v Canada Post.

Kanadska ekonomija se je v šestdesetih letih 20. stoletja močno okrepila, toda kanadska družba se je soočala z nekaterimi pojavi, ki so v sebi nosili precejšen odtенок konfliktnosti. Porast razpada zakonskih zvez, upad obiskovanja cerkvenih institucij, javno negodovanje glede ameriškega vpliva v Kanadi, protivojno razpoloženje, pojav reformističnih študentskih skupin in celo vztrajanje priseljskih skupnosti pri državnem priznanju njihovih kolektivnih etničnih pravic so zrcalili dvom tako o obstoječih vrednotah kot o avtoritetah. Globoko vgravirani normativi so (bili) v kanadski družbi urejeni po evropocentrični hierarhiji, ki je favorizirala »telesno sposobnega heteroseksualnega belega moškega«,³⁷³ s tistim z anglosaksonskimi koreninami pri samem vrhu. To je pomenilo predvsem to, da so bili v vrhu piramide politike odločanja in vzvodov moči (oziroma vpliva) predvsem ljudje z omenjenimi normativnimi atributi. Turbulentna šestdeseta leta so v Kanadi izpostavila tudi jasno kritiko tega družbenega privilegija.

371 Genorio, *Slovenci v Kanadi*, 62.

372 Genorio, *Slovenci v Kanadi*, 62; Kelley, Trebilcock, *The Making of the Mosaic*, 358–361.

373 Will Kymlicka, *Sodobna politična filozofija* (Ljubljana: Založba Krtina, 2005), 457.

Vsi ti pojavi so dodobra načeli iluzorno podobo povojne kanadske družbe, ki so ji javno življenje krojile ideologija t. i. *ameriških sanj*, zaupanje v cerkvene institucije in cerkvene normative ter prepričanost o pravilnosti patriarhalnih vrednot. John Bumsted meni, da je bilo to družbeno nezadovoljstvo rezultat pričakovanj mlajših generacij, ki naj bi jih sprožilo življenje v gospodarskem izobilju.³⁷⁴ Menim, da sta k temu pripomogla tudi dvig splošne izobrazbe³⁷⁵ in razgledanosti ter navsezadnje tudi realen občutek družbenih protislovij, ki ga je vedno večji del kanadske družbe, zlasti mladine, delil s somišljeniki v svetu, zlasti v ZDA in Evropi. Kanada je ravno v tem času prehajala skozi turbulentno obdobje, ki se je zlasti v večjih urbanih središčih soočalo z elementi uporništv, poskusov t. i. kontrakulture in alternativnih združenj, ob njej pa je sobivala privrženost konservativnejši kulturni in politični praksi, ki je želela ohraniti nekdanje pozicije.

Eden od ključnih in vsekakor daljnosežnih dejavnikov v procesu kanadske družbene preobrazbe je bilo politično in kulturno prebujanje pretežno francoskega dela kanadske države, kjer je v šestdesetih letih potekala t. i. *tih revolucija*. Šlo je predvsem za dekatolizacijo in modernizacijo frankofonske družbe v Quebecu. Poleg odklanjanja katoliških norm pri državnem odločanju, za katere je bilo značilno tudi družbeno nadzorovanje, je gibanje prispevalo tudi k zvišanju kulturne in gospodarske ravni province Quebec. Sočasno s temi prizadevanji je prihajalo do potrebe po večji prepoznavnosti frankofonov v razmerju do dominantnejših anglofonov, kar je podpihnilo quebeško nacionalno gibanje in posledično tudi zaostriło odnose med obema skupnostma na etničnih temeljih. Leta 1963 je bila ustanovljena Kraljeva komisija za bilingvalizem in bikulturizem, ki je skušala utemeljiti kanadsko družbo na principu dveh »ustanovnih narodov Kanade«, po katerem bi torej ne le zakoni, ampak tudi norme, kultura in jezik anglofonskih in frankofonskih prebivalcev Kanade imeli nekakšno prednost pred ostalimi narodnimi skupnostmi v Kanadi, vključno s staroselskimi. Zakon o uradnih državnih jezikih (angleškem in francoskem) je začel veljati leta 1969 in z nekaj popravki velja še danes.

Večkulturna realnost, ki je izkazovala zniževanje odstotkov najbolj zaželenih priseljencev in hkratno rast vpliva naturaliziranih Kanadčanov nebritanskega oziroma nefrancoskega izvora (npr. ukrajinskih, nemških, italijanskih korenin), je terjala precejšnje napore za balansiranje konfliktov kulturno čedalje bolj

374 Bumsted, *A History*, 406.

375 V prehodu iz petdesetih v šestdeseta leta so bile ustanovljene številne ugledne univerze, med njimi Carleton University, Ottawa (1957), York University, Toronto (1959), University of Waterloo, Waterloo (1959), University of Trent, Oshawa (1963), University of Victoria, Victoria (1963), University of Calgary, Calgary (1966).

pisane družbe. Rasti življenjskega standarda so postali deležni tudi priseljenci oziroma pogosteje potomci priseljencev (zlasti ukrajinske, nemške, italijanske in judovske skupnosti), ki so med političnimi elitami lobirali za priznanje svoje etnične skupnosti, hkrati pa tudi za vse ostale priseljske skupnosti.³⁷⁶ Glavni argumenti so naslavljali povsem legitimne ugotovitve, da so v priseljski državi, kot je Kanada, prav priseljenci odločilno vplivali na njeno ekonomsko in kulturno podobo. Kot posebno argumentirana utemeljitev pa je v povojnih letih veljala tudi množična mobilizacija vojakov iz priseljskih skupnosti, ki je bila uvedena sredi leta 1944.³⁷⁷ Na angleškem in francoskem primatu uveljavljeni dvokulturnost in dvojezičnost sta v Kanadi delovali kot sprožilec odpora t. i. *tretje sile*, pripadnikov tistih priseljencev in njihovih potomcev, ki se je zavzemala za priznanje večkulturne, torej večetnične *realnosti* kanadske družbe. Koncept dvokulturnosti so kritizirali zlasti v zahodnih kanadskih provincah, kjer je bila francoska skupnost v primerjavi z ostalimi priseljskimi skupnostmi pičla. Multikulturnost, realnost te mlade, pretežno priseljske države, je ustvarjala okoliščine za intenzivno medetnično mešanje, kar je v vzhajajoči politiki multikulturalizma ostal skoraj povsem spregledan fenomen. Kanada je bila predstavljena kot etnično, kulturno pisana dežela, medtem pa so bile etnične skupine razumljene kot notranje homogene – to pa je bilo, kot priča spodnji navedek, pogosto daleč od realnosti.

Res je, da se imenujem Flanagan. Moj prapradedeček je zapustil Irsko v štiridesetih letih 19. stoletja, v času krompirjeve lakote in je prišel v ZDA preko Kanade. Moja mati pa se je pisala Lawniczak. Bila je pol Poljakinja in pol Nemka. Odraščal sem v Združenih državah. Poročen sem bil dvakrat. Moja prva žena je bila protestantska punca iz Nove Anglije, klasična WASP, angleškega in škotskega izvora. Moja druga žena je bila mormonske vere, čeprav danes ni več. Pravzaprav nisem prepričan, če sploh kdaj nehaš biti mormon, v podobnem smislu, kot najbrž ne moreš prenehati biti katolik. Kakorkoli že, sklenila sva kompromis in zdaj oba obiskujeva anglikansko cerkev. [...] Imava tri otroke, od katerih sta dva posvojena. Moja najstarejša hčerka je potomka črnskih, kitajskih in belskih prednikov. Trenutno je članica zelenih baretk v ameriški vojski, ki jo služi v Fort Bragg. Moja mlajša hčerka pa je menda potomka ukrajinskih in irskih prednikov, a o tem pravzaprav ne razmišljam preveč. Hotel sem povedati to, da pravzaprav ostane zelo malo od anglo-keltske skupnosti, ko začneš razmišljati o družbenih razmerah današnje Severne Amerike.³⁷⁸

376 Kelley, Trebilcock, *The Making of the Mosaic*, 352–356.

377 Prej je bila kanadska vojska sestavljena iz prostovoljcev in profesionalne vojske.

378 Gre za krajši biografski prikaz Thomasa Flanagan, profesorja političnih znanosti iz Calgaryja, ki je nasprotoval multikulturni politiki, kot jo je izvajala vlada v devetdesetih letih. Sam razume

Najbrž ni naključje, da je ravno zgodovinar, politik in senator ukrajinskega rodu, dr. Paul Yuzyk, v svojem prvem govoru v ottavskem senatu leta 1964 prvič poudaril multikulturno podstat sodobne Kanade.³⁷⁹ Svojo kritiko dvokulturne kanadske politike je utemeljil na dejstvu, da ob staroselcih, anglofonskem in frankofonskem prebivalstvu tvorijo druge etnične skupine že tretjino prebivalstva Kanade. Prav te so Kanado tudi izgrajevale in se zanjo bojevale. Koncept multikulturalizma je bil vpeljan v uradno kanadsko politiko oktobra 1971, čeprav je tedaj v javnosti izzvenel komaj slišno, zastrt z drugimi perečimi problemi. Zlasti sta jo je zasenčila eskalacija nemirov v Quebecu v t. i. *oktobrsko krizo*, ki je izzvala razglasitev izrednega stanja v državi, in urejanje neenakomernega gospodarskega razvoja na nivoju provinc. Kljub temu je za številne etnične skupnosti leto 1971 pomenilo simboličen začetek njihovega pripoznanja, saj je kanadska identiteta, ki je bila do tedaj razumljena kot dvokulturna, uradno postala multikulturna. Etnična enakopravnost, ki je bila osnova multikulturnega gibanja, naj bi vsem etnokulturnim skupinam v Kanadi omogočala enake možnosti udeležbe v vseh družbenih sferah; pri dostopu do izobrazbe, delovnih mest, medijev, državne uprave in pravne pomoči ter pri odločanju in vladanju.³⁸⁰ Politična poteza razglasitve multikulturalizma v času vlade Pierra E. Trudeauja³⁸¹

---

ohranjanje kulturne dediščine kot stvar osebne izbire, kulturo pa kot spontani del družbene realnosti. V: Stella Hryniuk, Lubomyr Luciuk, (ur.), *Multiculturalism and Ukrainian Canadians: Identity, Homeland Ties, and the Community's Future* (Toronto: Polyphony, 1993), 14.

379 Obsežna biografija senatorja Paula Yuzyka je dostopna na strani: <http://www.yuzyk.com/>.

380 Hryniuk, Luciuk, *Multiculturalism and Ukrainian Canadians*, 8–9.

381 Osebnostne poteze Pierra Elliotta Trudeauja (1919–2000), kontroverznega in karizmatičnega liberalnega voditelja iz Montreala, so za razumevanje podpore, ki jo je dal politiki multikulturalizma, vredne posebne omembe. Kot politik je bil dominantna in transformativna figura. S široko izobrazbo in mnogovrstnimi izkušnjami je razvil svojski življenjski kredo, ki ga je skušal kot dolgoletni kanadski premier (1968–1979, 1980–1984) uporabiti v politiki. Rojen je bil materi škotskega rodu Grace Elliott in frankofonskemu pravniku Charles-Emilu. »The Snob«, kot so mu tudi rekli, je že od malega obvladal tako angleščino kot francoščino in bil deležen odlične pravniške izobrazbe v Montrealu. Na Harvardu, v Parizu in Londonu je poslušal predavanja iz politične ekonomije. Leta 1948 je »z malho na hrbtu, v kratkih hlačah in zaraščen« prešel okupirano Nemčijo s ponarejenimi dokumenti, brez vizuma pristal v jugoslovanski ječi ter preko Grčije in Turčije prišel v Palestino. Tam je bil kot domnevni sionistični vohun nekaj časa zaprt, potem pa se je odpravil v Indijo, Burmo, Indokino in na Kitajsko. V ZDA je bil več let na črni listi, ker je bil naročen na levičarske revije in ker je obiskal ekonomsko konferenco v Moskvi, tam pa je užalil ruske oblasti, ker naj bi vztrajal pri maši in metal snežne kepe v Leninov kip. Leta 1956 je zopet prepotoval komunistično Kitajsko in pet let kasneje nameraval s kanujem priveslati s Floride na Castrovo Kubo. Potem ko je bil skozi petdeseta in zgodnja šestdeseta leta večinoma nezaposlen, je vstopil v politiko, ki jo je bil okusil že v svojih študentskih letih. Ne le kot relativni politični mladič, svinger, ekspert juda, voznik športnih avtomobilov z nenavadnim oblačilnim kodom (z njim je razbesnel nekaj poslancev), ampak zlasti kot

je sicer močno sovpadala s premierjevo državniško idejo: namesto dotedanje Kanade dveh narodov ustvariti prepoznavno, močno, nedeljivo federativno urejeno Kanado z enakovrednimi kulturami v svoji sredini. Trudeauja povezuje z multikulturalizmom predvsem čas njegovega vladanja, čeprav se sam z multikulturalnim gibanjem ni toliko ukvarjal. Koncept multikulturalizma pa je v veliki meri ustrezal njegovim političnim idejam in osebni filozofiji ter mu je zato dal polno podporo.³⁸² Uveden je bil kot poskus pomiritve Kanadčanov, ki niso bili ne frankofoni ne britanskega izvora, hkrati pa je skušal utrditi enakopravnejši položaj desetih provinc.³⁸³ Nacionalistično usmerjeni del Quebečanov je doživljal svoj sestav, tradicijo in položaj v kanadskem okviru kot unikaten, zato je imel Trudeaujev federalistični načrt pravzaprav nasprotujoč učinek in je razvnete quebeške avtonomistične težnje le še okreпил.³⁸⁴

V kanadskem prostoru je nemogoče prezreti zavedanje o kulturni pestrosti že pred začetkom javne razprave o multikulturalizmu. Ta idejni koncept je pravzaprav nadomestil skovanko kulturni pluralizem, ki je bil izvorno vzet iz ameriške pragmatistične filozofske misli, in pridobil izvorni kanadski pečat. Tako kulturni pluralizem kot njegov v izhodišču podobni naslednik multikulturalizem sta v svoj ideološki sistem vključevala norme, ki naj bi se jim prilagodili vsi državljani, seveda tudi priseljenci. Multikulturalizem je bil tako sploh v začetku omejen na spodbujanje kulturnih oblik združevanja, ki se niso zdele nevarne dominantni državni eliti: srečanja v znamenju glasbe, plesov in prehrane.³⁸⁵

Nastanek multikulturnega gibanja je spodbudila predvsem nejevolja priseljenskih skupnosti, ki so se ob obstoječi dvokulturni politiki počutile zapostavljene, zato se je tudi kanadski multikulturalizem osredotočil predvsem na priseljske

---

mislec je že od začetka izstopal v poslanski zbornici in zbudil pozornost v javnosti. Kanado so konec šestdesetih let zajeli tako valovi trudeaumanije kot trudeaufobije. Trudeau, ki je ves čas hodil po robu dovoljenega, nikogar ni pustil hladnega. Čeprav rimskokatoliške izpovedi je s parolo »Država nima kaj početi v spalnicah svojih državljanov!« zavzel stališče do spolnosti in do homoseksualcev. Bil je zagovornik federalistične ureditve in prepričan liberalec, kozmopolit, pristaš individualnih pravic pred kolektivnimi in vseskozi je trdil, da je vsebina človeškega značaja pomembnejša kot barva kože. Njegov najstarejši sin Justin je od leta 2015 predsednik kanadske vlade.

382 Augie Fleras, Jean Loenard Elliott, *Engaging Diversity: Multiculturalism in Canada* (Toronto: Nelson 1992), 53–56; Gordon Donaldson, *The Prime Ministers of Canada* (Toronto: Doubleday Canada Limited, 1997), poglavje »The Philosopher King«, 239–273.

383 Fleras, Elliott, *Engaging Diversity*, 53.

384 Quebeški nacionalistični politiki so se angažirali tudi politično in kar dvakrat, leta 1980 in 1995, sprožili pobudo za osamosvojitveni referendum. Vsakič se je referendum izteklo proti osamosvojitvi Quebeca.

385 Iacovetta, *Gatekeepers*, 51.

skupine.³⁸⁶ Pojmovanje multikulturalizma v etnokulturnih priseljskih okvirih je bilo ugodno tudi zaradi težnje po utrditvi kanadskega nacionalizma, ki naj bi spodbudil integracijo nekdanj zapostavljenih priseljskih etničnih skupnosti v skupno nacionalno kulturo. S pripoznavanjem različnosti in raznolikih doprinosov v navzven enotno, a pisano nacionalno družbo bi si pri priseljskih skupnostih (oziroma njihovih vplivnih nosilcih) zagotovili zaupanje in lojalnost.³⁸⁷ Toda prvi zakonski predlog o multikulturalizmu je bil sprejet šele leta 1982, šest let kasneje pa je bil temeljiteje določen z Multikulturnim zakonom. Številne priseljske skupine so bile navdušene nad pozornostjo kanadskih občinskih, provincialnih in federalnih predstavnikov in celo nad subvencioniranimi sredstvi za svoje dejavnosti, ki so jih v imenu podpore multikulturalizma prejeli od države za izvajanje folklornih dejavnosti, izdajanje etničnih glasil ipd. Ostrih kritik pa je bila multikulturna politika zaradi razlikujočih se državnih interesov in zaradi ne povsem dodelanih smernic deležna že takoj od svoje pojavitve in jih je še danes. V devetdesetih letih so začeli tudi v priseljskih vrstah pripominjati, da multikulturalizem propagira le ljudsko folkloro, *song and dance festivals*.³⁸⁸ Znani kanadski publicist in eden najprominentnejših kritikov multikulturalizma Neil Bissoondath,³⁸⁹ sicer priseljenec iz Trinidada in Tobaga, je leta 1994 opozarjal, da država z realno multikulturno politiko bolj ustvarja etnične gete, kot pa da bi težila k enakopravnosti, ter da obstoječa multikulturna praksa ne glede na svoje dobre izhodiščne namene prispeva k stereotipizaciji različnih etničnih skupin.

Relativno hiter porast multikulturnega gibanja daje slutiti precejšnje diskriminiranje priseljencev v preteklosti – v izobraževanju, zaposlovanju (zlasti v državnih službah) in pri odločanju.³⁹⁰ Samo gibanje se je na svojem začetku naslonilo na gibanje za človekove pravice, potem pa je (bolj ko ne nominalni) uspeh multikulturalizma zbudil pozornost pri vladi in spodbudil nadaljnji razvoj feminističnega gibanja, gibanja za enakopravnost med hendikepiranimi

386 Nekateri izraz multikulturalizem uporabljajo bistveno širše in v gibanju za pripoznanje zajemajo tudi skupine žensk, homoseksualcev, invalidov in drugih podobnih skupin, ne le etnokulturnih manjšin. Kymlicka, *Sodobna politična filozofija*, 468–469.

387 Kymlicka, *Sodobna politična filozofija*, 460.

388 Hryniuk, Luciuk, *Multiculturalism and Ukrainian Canadians*, 4–21.

389 Gre za knjigo Neil Bissoondath, *Selling Illusions: The Cult of Multiculturalism in Canada* (Toronto: Penguin Canada 1994).

390 Pomembno in še danes klasično študijo medetničnih odnosov v Kanadi predstavlja sociološka analiza Johna Porterja, ki jo je izvedel v petdesetih letih in postaja ključnega pomena tudi za zgodovinske pisarje o petdesetih letih; John Porter, *A Vertical Mosaic: An Analysis of Social Class and Power in Canada* (Toronto: University of Toronto Press, 1965). Še eno pomembno študijo, ki se nanaša predvsem na etnično analizo ekonomskih in medijskih elit v Kanadi, je desetletje kasneje izdal Wallace Clement, *The Canadian Corporate Elite: The Analysis of Economic Power* (Toronto: McClelland and Stewart, 1975).

in med vizualnimi manjšinami, vključno s staroselci. Multikulturalizem, ne glede na to, kako široke, amorfne in pogosto ambivalentne definicije zaobjema, ostaja predmet sodobnih razprav v številnih državah in kot koncept nagovarja pomembna vprašanja, ki jih porajajo družbenopolitični problemi sodobnega sveta.

Nenavadno povratništvo: iz Kanade v povojno Jugoslavijo

Čeprav je priseljevanje Slovencev v Kanado po drugi svetovni vojni doseglo vrhunec, slovenski priseljski element v kanadskih antologijah priseljske politike ni bil deležen nobene omembe. V primerjavi z ne nujno številčnejšimi (na primer pripadnikov baltskih narodov, Belgijcev, Grkov), vendar zlasti bolj strnjenimi pritoki ljudi nekaterih etničnih skupnosti (Nizozemci, Madžari, Čehi, Poljaki, Ukrajinci, Nemci, Italijani, Rusi) je iz zgodovinskih pregledov v veliki meri izostal vidik o prihodu priseljencev iz Jugoslavije.

Zanimivo pa je, da so priseljenci jugoslovanskega rodu v Kanadi zbudili precejšnjo pozornost zaradi opaznejšega fenomena povratništva, ki je ob močni jugoslovanski propagandi pripravil do odhoda v povojno Jugoslavijo več 1000 ljudi.³⁹¹ Po drugi svetovni vojni je Jugoslavija sprejela pod svoje okrilje precej povratnikov z raznih koncev sveta, ki so bili v vihrah druge svetovne vojne razseljeni večinoma prisilno, nekaj pa je bilo tudi povratnikov, katerih prostovoljno vrnitev so pogojevali ekonomski, socialni in politični razlogi.³⁹² Šlo je za intenziven migracijski val, saj naj bi se v kratkem času iz celotne Severne Amerike v Jugoslavijo preselilo okoli 2000 družin.³⁹³ V letih 1947–1948 je ladja *Radnik* iz Montreala v Reko pripeljala 1869 ljudi, pretežno Hrvatov, ni pa razvidno, koliko od teh je bilo Slovencev.³⁹⁴ O tem, koliko ljudi naj bi Jugoslavijo pripeljala še ena izpričana ladja, *Partizanka*,³⁹⁵ mi ni uspelo dobiti podatkov. Skupno število

391 Iacovetta, *Gatekeepers*, 45–46; Kelley, Trebilcock, *The Making of the Mosaic*, 343.

392 Jure Gombač, »Repatriacija v Slovenijo po drugi svetovni vojni«, v: Marina Lukšič-Hacin (ur.), *Spet doma? Povratne migracije med politiko, prakso in teorijo* (Ljubljana: Založba ZRC, 2006), 22–23; Vesela Šegvič, *Povratak jugoslovanske ekonomske migracije: 1945–1951* (Beograd: Rad, 1963).

393 Frank Starman, »Spomini na delo v jugoslovanski diplomatski misiji v Ottawi«, *Slovenski izseljski koledar 1999*, 136.

394 SI AS 1241 Združenje Slovenska izseljska matica, t. e. 220, a. e. 286, Rado Genorio, *Jugoslovani v Kanadi. Razvoj imigracijske politike in imigracija Jugoslovancev* (tipkopis); Rado Genorio, *Slovenci v Kanadi*, 82: v prvi od štirih skupin, ki so se z ladjo *Radnik* priselili domov, je izpričanih 23 Slovencev. Glej: Starman, »Spomini«, 135.

395 SI AS 1241 Združenje Slovenska izseljska matica, t. e. 220, a. e. 286, Vladimir Urbanc, *Priseljevanje Slovencev v Quebec in razvoj slovenske skupnosti v Montrealu*, *Kronika*, april 1994, 16–17. Na besedilu je napisano ime objave *Kronika* in datum, čeprav ni jasno, za katero *Kroniko* gre.

vseh povratnikov iz Kanade naj bi znašalo okoli 3000,³⁹⁶ od tega nekaj več kot 200 Slovencev.³⁹⁷ V sodelovanju z jugoslovanskimi oblastmi je Svet kanadskih Jugoslovanov organiziral repatriacijo z namenom, da bi povojni Jugoslaviji pomagal pri obnovi. Na direktive Sveta je imelo velik vpliv jugoslovansko diplomatsko predstavništvo, ki je bilo po vojni kmalu deležno korenite kadrovske reorganizacije in sprememb političnih smernic.³⁹⁸ Vračanje v domovino je bilo tako množično, da je znatno oslabilo delovanje Zveze kanadskih Slovencev, ki je bila ena od ustanovnih članic Zveze kanadskih južnih Slovanov. Številni najbolj angažirani aktivisti so zapustili Kanado, aktivnost Zveze je posledično precej upadla, leta 1948 pa je celo prenehala izhajati *Edinost*, samostojno glasilo Zveze, ki se je nato skupaj s *Srbskim glasnikom* in hrvaškimi *Novostmi* združilo v *Jedinstvo*.³⁹⁹

Že leta 1946, največ pa 1947 se je v vseh jugoslovanskih listih v Kanadi agitiralo za vrnitev v domovino. Šel sem v banko, da mi izplačajo moje prihranke. Začudeno so me vprašali, še bolj začudeno pa pogledali, ko sem jim povedal, da grem v Jugoslavijo. Poslali so me k direktorju banke, ki me je prav tako presenečeno vprašal: »Človek, ali veste, kam greste? Tam vas bodo zaprli, tam vam bodo vzeli ves denar!« Zahteval sem gotovino, dovolil je izplačilo samo v čekih. [...] Konec junija 1948. leta sem se z ženo, nekaj pohištva ter najnovejšim poltovornim kamijonom vinsko rdeče barve vkrcal v pristanišču v Montrealu, v pokrajini Quebec, s 409 drugimi povratniki iz vseh krajev Kanade, na jugoslovansko ladjo »Radnik«. Po osemnajstih dneh vožnje smo pristali v reškem pristanišču in svobodno zadihali na domači zemlji.⁴⁰⁰

Odseljevanje kanadskih priseljencev jugoslovanskega rodu nazaj v Jugoslavijo je v Kanadi zbudilo negotovanje. Fenomen povratništva v Jugoslavijo

396 Urbanc, »Priseljevanje Slovencev v Quebec«, 16; Zaic, »Kako je bilo nekdaj v Kanadi«, 211.

397 Rado Genorio, *Ob 50-letnici Vzajemna podporne zveze Bled (1933–1983)*. Drugi del zapisa o zgodovini te slovenske podporne organizacije v Kanadi, ki zajema obdobje druge svetovne vojne in prva povojna leta, *Slovenski izseljenski koledar 1984*, 155. Podatki so nekoliko vprašljivi, ker Rado Genorio v svojih delih ne omenja ladje Partizanka, hkrati pa ne navaja svojih virov s tem v zvezi.

398 Memorandum for Secretary of State for External Affairs, Ottawa, 22. junij 1948 (confidential), dokument dostopen na strani: <http://www.dfait-maeci.gc.ca/hist/dcer/details-en.asp?intRefid=10792>, Starman, »Spomini«, 136–143.

399 Rado Genorio, »Ob 50-letnici Vzajemne podporne zveze Bled (1933–1983)«, Tretji del zapisa o zgodovini te slovenske podporne organizacije v Kanadi, ki zajema obdobje po drugi svetovni vojni«, *Slovenski izseljenski koledar 1985*, 109–113.

400 Zdravje, »Moji spomini na Kanado«, 234.

je v Kanadi izzval številne polemike celo v vladnih krogih, ki so v »holus bolus exodus«, kot je eden od kanadskih parlamentarnih poslancev ironično poimenoval odhod jugoslovanskih priseljencev, videli predvsem odtok delovne sile in denarja.⁴⁰¹ Nekateri od povratnikov so v Kanadi »imeli lastne farme. Nekateri so delali v rudnikih in tovarnah, drugi so bili trgovci, nekateri so se izkazali tudi že kot poslovneži.«⁴⁰²

Več mesecev je minilo, preden smo izvedeli, kako so se vživeli nekateri izmed njih. Nekatero od njihovih zgodb smo razbrali iz pisem. Že ob prihodu v Reko ali pozneje, ko so prišli v svoj rojstni kraj, so jim pod pretvezo, da si le izposojajo, zaplenili vrednejše predmete, kot npr. traktorje. Prav tako niso smeli uporabljati osebnih avtomobilov. Prav tako jim nihče ni povedal, da kot zasebniki ne bodo mogli kupovati plina. Številni se niso mogli sprijazniti z mnogimi nerazumljivimi prepovedmi, zato so jih v mnogih krajih sprejemali kot ljudi, ki povzročajo same težave. Mnogi so se želeli kar takoj vrniti v Kanado, težava pa je bila v tem, ker so takoj ob prihodu oddali svoje potne liste in so se s tem odpovedali državljanstvu. Le redki so zadržali svoje dolarske prihranke v gotovini, saj so ob menjavi čekov v bankah za dolar dobili le petdeset dinarjev, čeprav je bila neuradna vrednost na črnem trgu veliko višja. Najbolj pa jih je bolelo to, da so jih domačini v kraju, kjer so se naselili, smatrali za »bogate Kanadčane«, kar je v takratnem komunističnem žargonu pomenilo isto kot »kapitalisti« in s tem sovražniki.⁴⁰³

Težko življenje v Jugoslaviji, kjer je bilo ob koncu vojne uničenih 25 odstotkov vinogradov, 50 odstotkov vse živine, 60 odstotkov podeželskih cest, 75 odstotkov vse orne zemlje in železniških mostov,⁴⁰⁴ je v poostrenem političnem ozračju spodbudilo nekaj prošenj za ponovno vrnitev v Kanado. Kanadska paravojaška policija RCMP,⁴⁰⁵ ki je po aferi z Gouzenkom pridobila izredna pooblastila za boj z notranjimi komunističnimi sovražniki, je v nasprotju z Ministrstvom za zunanje zadeve ponovni priselitvi sprva nasprotovala. Delno se je pridružila nekaterim politikom in uradnikom pri kaznovanju teh, ki so zapuščali Kanado ravno v času velike potrebe po delovni sili, pa tudi zato, ker so jih razumeli kot potencialne vohune, ki bi lahko podžgali komunistično gibanje kanadskih Slovanov.⁴⁰⁶ Do

401 SI AS 1241 Združenje Slovenska izseljenska matica, t. e. 220, a. e. 286, Rado Genorio, Jugoslovani v Kanadi, Razvoj imigracijske politike in imigracija Jugoslovanov (tipkopis).

402 Starman, »Spomini«, 136.

403 Starman, »Spomini«, 136.

404 Tony Judt, *Postwar: A History of Europe since 1945* (London: Pimlico, 2007), 17.

405 Royal Canadian Mounted Police, ustanovljena 1920.

406 Iacovetta, *Gatekeepers*, 45.

srede petdesetih let se je v Kanado ponovno priselilo okoli 20 družin iz Jugoslavije, še več pa so jih na podlagi »varnostnih razlogov« zavrnil. ⁴⁰⁷ Fenomen povojnega priseljevanja iz Kanade v Jugoslavijo skupaj s potekom integracije še ni bil zadostno obdelan, vsekakor pa si v prihodnosti zasluži pozornost.

V povojno Kanado

Slovenski povojni izseljenci in njihovi potomci – v nasprotju s tistimi v ZDA, ki so iz prostora današnje Slovenije večinoma prispeli že pred vojno – predstavljajo glavnino slovenske skupnosti v Kanadi. Njihovo naseljevanje je potekalo postopno z odpiranjem kanadske priseljske politike. Vzporedno z vračanjem v domovino se je v prvih povojnih letih, torej do srede leta 1947, v Kanado izselilo le nekaj 100 Slovencev; ti so bili bržkone bližnji sorodniki tistih slovenskih priseljencev, ki so se že naturalizirali kot Kanadčani. ⁴⁰⁸ Kanadske oblasti so priseljevanje evropskih beguncev uvedle že poleti leta 1947, je pa bilo Slovencev med njimi le malo. Prva številčnejša skupina priseljencev iz Jugoslavije je prišla v Kanado jeseni 1947 iz avstrijskih in italijanskih begunskih taborišč, od koder so jih sprejeli na podlagi delovnih pogodb. Oktobra 1947 je proti Kanadi odšla prva skupina Slovencev, ki so jih za gozdarska dela novačili po evropskih begunskih taboriščih. ⁴⁰⁹ Decembra istega leta je iz Špitala, avstrijskega taborišča z največjim številom slovenskih beguncev, odšla v Kanado skupina krojačev, med katerimi je bilo tudi nekaj deklet. ⁴¹⁰ Januarja 1948 je v Kanado prispela tudi prva skupina deklet, ki so jih razporedili na poljedelska območja Ontaria. ⁴¹¹ Marca so jim sledili tekstilni delavci, nekaj je bilo celo družin, aprila pa večja moška skupina, ki so jih poslali na farme in na železniška dela v Alberti in Britanski Kolumbiji. ⁴¹²

Opravljali smo najnižje delo, za katero so težko našli kanadskega delavca. Vendar pa je bilo tisto delo pomembno, saj smo obnavljali, kar je še danes opevano kot »Canadian dream«: povezava železnice je bila, podobno kot žrtve kanadskih prostovoljcev v dveh vojnah, osnova kanadske državne in narodne zavesti. ⁴¹³

407 Kelley, Trebilcock, *The Making of the Mosaic*, 343.

408 O tej skupini je le malo podatkov; dá se jih razbrati iz statističnih razpredelnic v že navedeni monografiji Rada Genoria, ki omenja, da je prišlo v Kanado pred omenjenim obdobjem 387 priseljencev, od tega 260 moških in 127 žensk. Podatki Republiškega sekretariata za notranje zadeve. Genorio, *Slovinci v Kanadi*, 93.

409 Matjaž Klemenčič, »Delovanje slovenskih izseljencev v Kanadi za neodvisno Slovenijo«, *Razprave in gradivo* 40 (2002), 107; Urbanc, Tourtel, *Slovenians in Canada*, 44.

410 Pričevanje gospe Marije Kraljič, Toronto, februar 2008.

411 Klemenčič, »Delovanje slovenskih izseljencev«, 107.

412 Urbanc, Tourtel, *Slovenians in Canada*, 44–45.

413 Ted Kramolc, »Ubiti los«, v: *Podobe iz Arhivov* (Mladinska knjiga, Ljubljana, 1992), 194.

Septembra 1948 je iz Genove proti Halifaxu odplula ladja s 83 Slovenkami, ki so potem služile enoletni »kontrakt« po najrazličnejših koncih Kanade.⁴¹⁴ Do konca oktobra 1948 se je iz slovenske begunske skupnosti v Avstriji v Kanado izselilo nekaj več kot 600 oseb.⁴¹⁵ S podporo IRO in od 1952 zlasti UNHCR so ob žegnu kanadskih priseljenjskih komisij iz begunskih taborišč v Avstriji, Italiji in Nemčiji do konca petdesetih let prihajale večje ali manjše skupine in se glede na sklenjeno zaposlitveno pogodbo zaposlovale v različnih sferah gospodarstva. Izpolnitev obveznega enoletnega do dvoletnega dela je potekalo večinoma v gospodarskih panogah z največjim primanjkljajem delovne sile: na farmah, v rudnikih, v gozdarstvu, pri konstrukcijskih delih za izgradnjo prometne infrastrukture oziroma v različnih oblikah gospodinjske in medicinske pomoči.⁴¹⁶

Četrtek. Danes so odpotovala iz našega taborišča dekleta, ki bi morala že v začetku julija odpotovati v Kanado. Dolgo so čakale na odhod, a ob uri slovesa se je izkazalo, da bi še rade ostale z nami in da je kar prezgodaj nastopil trenutek ločitve. Veliko je bilo solz in joka. Pa resnično je težko takole slovo, ki človeku stiska srce, ko vidi, koliko mladega zdravja, koliko mlade lepote in nepokvarjenih cvetov naroda bo veter raznesel po vsem svetu. K sreči so to po večini dekleta, ki so že zaročene in so šli fantje že pred njimi v Kanado. Kakor sužnje na sejmu so razne komisije to mladino izbirale, jih pregledovale od zob do nohtov, merili, tehtali, ogledovali in izločili vse, kar je imelo le kako manjšo napako ali pomanjkljivost. Prav cvetje in zdravje so iskali in to za službe po bolnišnicah, rudnikih in za pridelovanje sladkorne pese.⁴¹⁷

Valu begunske emigracije iz Jugoslavije v prvih povojnih letih, ki je imela izrazit politični predznak, je sledil val prav tako ilegalnih oziroma nedokumentiranih izseljencev, ki so izkazovali pretežno ekonomske vzgibe. Izselitve iz Slovenije v Kanado so spodbudile tako odprta kanadska priseljenjska politika kot tudi relativno neugodne socialno-ekonomske razmere v Jugoslaviji. Do začetka šestdesetih let, ko so se jugoslovanske meje začele odpirati, so bili priseljenci v Kanado pretežno begunci, ki so bili predhodno v avstrijskih, italijanskih in nemških zbirnih begunskih taboriščih. Večino prebežnikov so tvorili mladi ljudje, od katerih naj bi jih bilo kar tri četrtine mlajših od 25 let. Značilne za ta

414 Pričevanje gospe Marije Kraljič, Toronto, februar 2008.

415 Prim. Pernišek, *Moj begunski dnevnik*, 225. Za italijanski prostor še nisem uspela najti podatkov.

416 Urbanc, Tourtel, *Slovenians in Canada*, 45; Plevnik, »Cerkev in slovenska identiteta v Kanadi«, 336.

417 Pernišek, *Moj begunski dnevnik* (9. september 1948), 169.

čas so verižne migracije, velik delež izseljevanja pa je odpadel na združevanje družin (*family reunion*), ki je v Jugoslaviji že od leta 1952 potekal z vedenjem uradov.⁴¹⁸ V sedemdesetih in osemdesetih letih so se izselitve iz Jugoslavije po številu nekoliko umirile, zlasti opazen pa je bil fenomen *bega možganov* iz celotne Jugoslavije, ki je določil tudi odnos kanadske priseljske politike do jugoslovanskih priseljencev. Zaradi potreb t. i. nacionalne varnosti je bila Jugoslavija do leta 1970 umeščena med države Vzhodne Evrope, kar je pomenilo, da so bili do tedaj vsi kandidati za priselitev jugoslovanskega izvora podvrženi strogemu večplastnemu preverjanju in selekcioniranju. To ni veljalo za bližnje sorodnike že naturaliziranih Kanadčanov, kar se je nanašalo na že ustaljeno prakso združevanja družin. Po tem letu so Jugoslavijo uvrstili med države Južne Evrope in posledično je bila pridobitev vizuma olajšana.⁴¹⁹ To obdobje med drugim sovпада tudi z uvajanjem politike multikulturalizma na vladnem nivoju v sedemdesetih letih, o kateri bo nekaj besed teklo kasneje.⁴²⁰

V Kanado so se po vojni priseljevale bolj ali manj strnjene skupine priseljencev iz Jugoslavije, katerih število je od petdesetih let preseгло 1000 ljudi na leto in se glede na jugoslovanske statistične grafe v letih 1951, 1957, 1968 in 1970 povzpelo celo nad 5000.⁴²¹ Statistike, narejene po kanadskih popisnih virih, ki so se izvajale vsakih pet let, so kategorizirale priseljence glede na državo izvora, s čimer so zameglile jugoslovansko etnično raznolikost in onemogočile vpogled v časovno in prostorsko mikrodinamiko migracijskih procesov. Ob tem je kanadski cenzus do sedemdesetih let heterogeno etnično sestavo nekaterih držav prezrl in je upošteval zgolj nacionalnost politične tvorbe, v danem primeru jugoslovansko. Nacionalni pristop beleženja izvora priseljencev, kot ga je mogoče zaslediti iz različnih oblik statističnih popisov za Jugoslavijo, je vnesel podobne poenostavitve tudi za priseljence iz nekdanjih večetničnih držav, kot sta bili Sovjetska zveza in Češkoslovaška republika. Kanadske popisne statistike je zato treba jemati z določeno rezervo, saj lahko naredijo v razumevanju izseljevanja iz Jugoslavije oziroma Slovenije v Kanado dosti zmede.

Politična praksa do imigrantov na celotnem kanadskem nivoju ni bila enotna, razlikovala se je od province do province. Odstopala je predvsem v tradicionalnih provincah z visoko stopnjo priseljevanja, od šestdesetih in

418 Zvezni sekretariat je leta 1952 odredil, da se uredi izseljevanje na nivoju združevanja družin (izseljevanje zakonskih partnerjev, otrok, staršev že izseljenih), glej Genorio, *Slovenci v Kanadi*, 87.

419 Genorio, *Slovenci v Kanadi*, 62.

420 Mirko Jurak, »Družbenokulturno ustvarjanje slovenskih izseljencev v Kanadi«, v: Milica Trebše-Štolfa, Matjaž Klemenčič (ur.), *Slovensko izseljenstvo: Zbornik ob 50-letnici Slovenske izseljenske matice* (Ljubljana: Slovenska izseljenska matica, 2001), 194.

421 Genorio, *Slovenci v Kanadi*, 83.

sedemdesetih let pa zlasti v frankofonskem Quebecu. Leta 1968 je provinca Quebec ustvarila svoje ministrstvo za priseljevanje. Francoski nacionalisti so od sedemdesetih let vzpostavljali monopol francoske kulture in od leta 1974 je francoščina edini uradni jezik v Quebecu. Ker se priseljenci večinoma niso zanimali za kulturno in politično tematiko, so bili v očeh »bojevniško razpoloženih« Quebecanov le instrument angleške hegemonije – to je veljalo zlasti za tiste prišleke, ki niso znali francosko. Neprijaznemu razpoloženju do tistih, ki niso pripadali francoski skupnosti, se niso izognili niti slovenski priseljenci. Svoje je prispevala tudi ekonomska kriza, ki je sredi sedemdesetih let oplazila Kanado in povzročila odtekanje angloameriškega kapitala v druge kanadske province, zlasti v Toronto. Tem trendom so sledili tudi številni slovenski priseljenci: v obdobju 1971–1978 je zabeleženo množično odseljevanje iz Quebeca v druge dele Kanade oziroma v ZDA.⁴²²

Za slovenske (in tudi druge) povojne priseljence v Kanadi sta v primerjavi z njihovimi predhodniki značilni relativno večja splošna razgledanost in strokovna izurjenost, kar ni presenetljivo, saj je bilo med njimi večje število beguncev z relativno visoko stopnjo izobrazbe kot poprej.⁴²³ V slovenskem delu Jugoslavije se je namreč med obema vojnama na splošno zvišala stopnja izobrazbe (razvoj in razvejenost šolstva, ustanovitev Univerze v Ljubljani), poleg tega je bilo med prvimi povojnimi begunci precej (teološke) inteligence. Kljub višji izobrazbi je bila tudi za izobražence sprva značilna poklicna degradacija, in sicer zato, ker je bila do neke mere vezana na podrejen družbeni položaj novejših priseljencev, prišlekov.

Priseljenci po izpolnitvi pogodbenih pogojev oziroma ob kompenzaciji za izpolnitev pogodbenega dela proti plačilu niso bili več vezani na pogodbeno delovno mesto in so se v veliki meri naseljevali v urbanih središčih, kjer je bilo praviloma več možnosti za zaposlitev in za vzpon po socialni lestvici. Znanje angleškega oziroma francoskega jezika je priseljencem načeloma omogočalo lažjo vključitev v kanadsko družbo,⁴²⁴ pogoste so bile tudi spremembe osebnih imen – v anglofonskemu okolju razumljive različice. Kar dve tretjini priseljenec so v desetletjih po drugi svetovni vojni sprejela največja kanadska mesta – Toronto, Montreal in Vancouver.

Postal sem mrk in nejevoljen, občutljiv kot vsi ostali delavci. Med delovnim odmorom smo brali časopise, naše kretnje so bile mehanične, vsi smo bili strogih,

422 Urbanc, »Priseljevanje Slovencev v Quebec«, 16–17.

423 Desmond Morton, *A Short History of Canada* (Toronto: McClelland and Stewart, 1994), 242.

424 Mirko Jurak, »Kanada«, v: Janja Žitnik (ur.), *Slovenska izseljenska književnost 2: Severna Amerika* (Ljubljana: Založba ZRC, 1999), 314.

resnih obrazov. V tistem času je bila Amerika v vojni z Vietnamom in proizvodnja bakra je stalno naraščala, saj je ameriška vojska potrebovala veliko streliva. Govorili so, da bo treba delati še ob sobotah in nedeljah. Odmore med delom so skrajšali, delalo se je »na žive in mrtve«. Veliko mlajših delavcev je tovarno zapustilo, starejši so potrpežljivo delali, da bi si zaslužili pokojnino. Osebnostno sem na delu vztrajal samo zato, da dokažem prijatelju, da sem res »zrel za to deželo«. Slučaj pa je hotel drugače. Stroj, na katerem sem delal, se je pokvaril in v pisarni so mi rekli, da ga bodo morali popravljati najmanj en mesec. Za ta čas so mi ponudili delo čistilca, vendar sem odklonil, vzel zadnjo plačo in dal odpoved. Po Montrealu se je govorilo, naj gremo mladi na zahod Kanade, kjer se dobro zasluži in tudi podnebje da je bolj prijazno. Tako sem tudi storil, zapustil Montreal in odšel v Vancouver.⁴²⁵

Pri slovenskih priseljencih v Kanadi je vseskozi opazna tako geografska kot socialna mobilnost, vendar manko sistematskih študij onemogoča bolj celosten vpogled v tovrstno dinamiko. Največ informacij se nanaša predvsem na pogodbeno delo v času prihoda in na čas od sedemdesetih do osemdesetih let 20. stoletja, ko so se začele izvajati nekatere raziskave in ko se je zbrala večina arhivskega gradiva, ki je danes dostopno v Sloveniji. O Kanadi sta sporadično pisala tudi osrednji slovenski izseljenski reviji, *Slovenski izseljenski koledar* in mesečnik *Rodna Gruda*; slednji je začel objavljati redne novice iz Kanade šele od srede šestdesetih let.⁴²⁶

Slovenski priseljenci so se v večjem številu naseljevali v bližino provincialnih glavnih mest ali industrijskih središč. Genorio je sredi sedemdesetih let glavnino priseljencev slovenskega izvora zasledil v provinci Ontario, ki je bila tradicionalno najbolj razvita provinca s federalnim in upravnim središčem v Ottawi, ter v gospodarskem, kulturnem in sploh največjem kanadskem mestu Torontu.⁴²⁷ Slovenci so se selili tudi v Montreal, Vancouver, Edmonton, Calgary in Winnipeg z zaledji, čeprav se navadno niso naseljevali tako strnjeno, da bi oblikovali posebne četrti, kot so jih na primer Slovenci v Clevelandu ali pa v Buenos Airesu in Mendози. Vseskozi je bilo opazno tudi razpršeno poseljevanje podeželja, raznih farm, manjših mest in rudniških naselij, ki zaradi manjšega

425 Urbanc, *Pozdravi iz Montreala*, 38.

426 Projugoslovanjska opredelitev obeh časopisov je razpoznavna iz izbora tematik in njihove umestitve v kontekst, medtem ko se eksplicitnim političnim in ideološkim tematikam izogibata.

427 Te podatke je Genorio pridobil na podlagi statističnega gradiva *Census of Canada* iz leta 1976, nanašajo pa se na podatke po maternem jeziku. Več kot 80 odstotkov vseh Slovencev naj bi bilo tega leta v Ontariu, nekaj več kot šest odstotkov v Quebecu, več kot pet odstotkov v Britanski Kolumbiji, dobrih 3,5 odstotka v Alberti, trije odstotki v Manitobi, dober odstotek pa v vseh ostalih sedmih pokrajinah in teritorijih. Pri tem naj omenim, da je bila večina Kanadčanov v tem letu skoncentrirana v Ontariu in Quebecu (več kot 63 odstotkov).

števila prebivalstva niso zbudili tolikšne pozornosti raziskovalcev; med njimi naj omenim zlasti Sudbury, London, Windsor, Hamilton, Batawa in Lethbridge.

Vse te rudarske naselbine naših rojakov bodo brez dvoma vselej ostale razmetane točke precej daleč od poljedelskih ravnin. V načrtu narave res ni bilo, da bi tukaj živeli ljudje, ki so s svojim delom ustvarili okrog topilniškega mesta Sudburyja pravo puščavo. Tu pridobivajo največje količine niklja na svetu; pare in plini so zamorili vse rastlinstvo do zadnjega lista in še tanko odejo zemlje, ki je pokrivala skalo. Prazen prostor mrtvega skalovja, to je mesto Sudbury.

Po teh naselbinah živi in dela nekaj desetini ali več naših rojakov, ki govorijo svoj jezik in mislijo svoje misli. Prikrivajo sovraštvo do tujcev, občutek osamljenosti in užaljenosti ter domotožja. Pišejo svojcem in berejo naše liste in revije pa so tako v stalnih stikih s svojo rojstno domovino. Povezujejo jih grozljivi spomini na eksplozije, nesreče, nasilne smrti in junaško reševanje tovarišev.⁴²⁸

Okoli dve tretjini slovenskih priseljencev sta se naselili v južnih ontarijskih mestih, ob pasu zgoščenega industrijskega in storitvenega sektorja. Že od medvojnega časa je opazno premikanje naseljevanja proti območju t. i. Niagarskega polotoka, območja med jezeri Ontario in Erie, kjer so zaradi milejše klime ugodne razmere za občutljivejše kmetijske dejavnosti, kot sta vinogradništvo in sadjarstvo.⁴²⁹ V St. Catherinesu, enem izmed niagarskih krajev, kjer se je oblikovala precej številna slovenska farmerska populacija, je bil leta 1943 ustanovljen 12. odsek VPZ Bled z nazivom Novo mesto, ki namiguje na regionalni izvor prvih tamkajšnjih slovenskih priseljencev. Prvi slovenski priseljenci so, kot ugotavlja Genorio, prišli na Niagarski polotok s severnejših ontarijskih in quebeških rudarskih območij.⁴³⁰ Tudi povojni priseljenci so v procesu verižnih migracij postopoma prišli na južna kmetijska območja Ontaria in do srede sedemdesetih let se je slovenska skupnost v St. Catherinesu opazno okrepila. Izoblikovala se je močna slovenska skupnost v Hamiltonu, ki je danes med prvimi po številu slovenskih priseljencev in njihovih potomcev.

Študija Rada Genoria nam posreduje oris poklicne strukture priseljencev slovenskega rodu s posebno pozornostjo na tiste v Torontu v drugi polovici sedemdesetih let, kar prikaže časovno zamrznjeno podobo, ki v primerjavi s preostalimi predeli Kanade, kjer so naseljeni Slovenci, precej izstopa. Tako glede velikosti kot glede števila in izvora prebivalcev ter po številu torontskih Slovencev, ki imajo največji delež lastnih produkcijskih sredstev, je Toronto mesto s prav

428 Zdravje, »Moji spomini na Kanado«, 230.

429 Rado Genorio, »Slovenci na Niagarskem polotoku«, *Slovenski izseljenski koledar 1980*, 206.

430 Genorio, »Slovenci na Niagarskem polotoku«, 205.

izstopajočimi specifikami. Številni priseljenci slovenskega izvora so imeli v tem multikulturnem mestu po Genorievih podatkih srednjo ali višjo izobrazbo in so se zaposlovali zlasti v storitvenem sektorju, delno kot samostojni podjetniki. O poklicni strukturi slovenskih priseljencev v drugih kanadskih mestih ni bila napisana nobena podobna študija.

Tam sem začel kot progovni delavec na železnici. Menjavali smo tračnice in pragove, spali pa na pogradih v železniških vagonih. Pozneje sem se naselil v Torontu, ker je tja pripotovalo tudi moje dekle, s katerim sem se bil spoznal že v Špitalu. Dobil sem delo v živilski industriji, se poročil in se vpregel v delo slovenske izseljenske skupnosti.⁴³¹

Pri zasledovanju poklicev slovenskih priseljencev v Kanadi je zanimivo slediti oglašom, ki so bili natisnjeni na vabilih za družabne dogodke v organizaciji kanadsko-slovenskih društev oziroma klubov, v publikacijah, ki so obeleževale razne obletnice, ter v slovensko-kanadskem časopisju. Iz tega je možno konkretnije razbrati poklicno pestrost slovenskih podjetnikov, ki so tam navedeni z imeni in priimki, vendar ti podatki gotovo ne zmorejo pokazati celotnega stanja. Med slovenskimi priseljenci v sedemdesetih letih najdemo pisano paleto raznovrstnih samostojnih podjetnikov, od katerih so se številni nedvomno vključili v dejavnosti kanadsko-slovenskih društev oziroma so oglaševali na letakih za društvene prireditve; pogosto so naštetih gradbinci, mizarji, avtomehaniki različnih profilov, pa tudi mesarji, živinorejci, vinarji, sadjarji, gostinci, krojači, finančni svetovalci, celo fotografi, zlatarji, krznarji, tiskarji ipd.⁴³² Marsikateri izobraženi Slovenec se je v kanadski družbi sčasoma uveljavil kot doktor, pravnik, inženir ali visokošolski profesor.⁴³³ Kar nekaj je bilo tudi posameznikov, ki so se uveljavljali v literarni⁴³⁴ ali likovni umetnosti.⁴³⁵

Rudarstvo, ki je sodilo med najizrazitejše zaposlitvene panoge predvojnih priseljencev, je bilo za slovenske priseljence kljub relativno številnim odhodom v urbana središča še več deset let po vojni pomemben resor zaposlovanja. Težko in nevarno delo je bilo dobro plačano, ni zahtevalo posebnih poklicnih kvalifikacij

431 Blaž Potočnik, »Človek iz tretje domovine«, *Rodna gruda* 4 (1995): 41.

432 SI AS 1408 Zbirka kopij arhivskega gradiva Slovencev v Kanadi, t. e. 5. Publikacija *Slovenski dom Lipa*, publikacija *Slovenski park*, oglasi v vabilih na prireditvah.

433 Urbanc, Tourtel, *Slovenians in Canada*, 45.

434 Jurak, Kanada, 305–384.

435 Izpostavim naj zlasti Teda Kramolca, katerega dela so razstavljeni v National Gallery v Ottawi. Več: Marko Košan, Irene Mislej (ur.), *Božidar Ted Kramolc: Slike, risbe: Predstavitev umetnikove donacije* (Slovenj Gradec, Ajdovščina: Koroška galerija likovnih umetnosti, Pilonova galerija, 2011).

in je bio primerno za ljudi, ki so bili vajeni opravljati težka fizična dela in niso imeli ambicij ali možnosti druge zaposlitve. Na to namigujejo zgostitve poselitev slovenskih priseljencev, ki so se združili ob večjih rudniških območjih, v Kirkland Laku, Sudburyju, Norandi ipd. Prav na območju rudnikov zlata v Kirkland Laku se je formirala ena največjih predvojnih slovenskih skupnosti, ki je oslabela šele v osemdesetih letih.⁴³⁶

V Kirkland Lakeju je doslej sedem rudnikov, med katerimi je rudnik Lake-Shore, ki meri 8100 čevljev, najgloblji in to celó najgloblji v Severni Ameriki. Kako globoko pod zemljo se bomo še pomikali, za zdaj še ni znano. Toda pred pol leta, ko so z vrtalnimi stroji odkrili nekaj 100 metrov pod sedanjo vdolbino nova bogata ležišča zlate rude, so pravili, da bomo kopali naprej do 10.000 čevljev v globino. Ker delam na Lake-Shore in opravljam tako delo, da se z rudnikom vred pomikam v globočino matere zemlje, moram pripomniti, da je delo v taki globočini več kot naporno. Človeka obliva pot po vsem telesu, čeprav ne dela, in zrak je tako težak, da te duši. Le z vztrajnostjo se sčasoma na to privadiš.⁴³⁷

Ideološki razdor

Druga svetovna vojna – skupaj s turbulentnimi povojnimi posledicami – je izkazovala močan globalni učinek ideološke pripadnosti in ta je marsikje določila tudi diasporično življenje. Tako v Kanadi kot tudi v drugih državah s predvojno skupnostjo slovenskih izseljencev (ZDA, Argentina, Avstralija) se je ustvarilo nezaupanje med »starimi« in »novimi« slovenskimi priseljenci, kar je priseljenko skupnost po ideološkem šivu razklalo z močjo, ki ni imel precedensa.

Prva povojna leta je zaznamovalo obsežno ilegalno izseljevanje iz Jugoslavije, sprva zelo zgoščeno, kasneje bolj sporadično, a še vedno znatno. Najizrazitejši vzrok za prebege, ki so se začeli že v zadnjih mesecih leta 1945, je iskati v napetem ozračju družbenopolitične konfliktnosti, ki se je vzpostavljalo ob grozotah druge svetovne vojne in neposredno po njej. V petdesetih letih, ko so se ilegalni prebegi nadaljevali in so imeli vedno bolj ekonomsko podstat, je jugoslovanski režim begunce avtomatično še vedno uvrščal v kategorijo politične emigracije, čeprav je postajalo jasno, da večina beguncev pravzaprav ni pobegnila iz političnih motivov.

---

436 Na tem mestu se je zopet treba nasloniti na informacije o društvenem življenju, ki zaradi splošnega manka podatkov ponujajo enega pomembnejših virov za zasledovanje dela priseljenke skupnosti slovenskega rodu v Kanadi. Leta 1986 je bilo eno največjih predvojnih društev v Kirkland Laku zaradi odseljevanja ob zapiranju rudnikov zlata prisiljeno svoje urade preseliti v Beamsville, na območje t. i. Niagarskega polotoka, kjer se dandanes priseljenci slovenskega rodu in njihovi potomci pogosto naseljujejo.

437 Krajc, »Slovenci v Kirkland Lakeju«, 107.

Prebegi so bili pogosto odziv na podaljšano ekonomsko stisko in pomanjkanje perspektiv za dostojno življenje ali željo po uspehu. V paranoičnem vzdušju povojne dobe in ob podaljšani vojaški pripravljenosti so bili ilegalni begunci največkrat razumljeni kot državi nelojalni in celo »sovražni element«. ⁴³⁸ V tem smislu so »jugoslovanske in slovenske oblasti v bistvu obravnavale in delile vse izseljenstvo z dveh vidikov« – z vidika naklonjenosti ali z vidika nasprotovanja družbenopolitični ureditvi in režimu v Jugoslaviji. ⁴³⁹ Leta 1962 je bil na državni ravni sprejet Zakon o amnestiji, ⁴⁴⁰ ki je omejil sovražno politično emigracijo na »izvrševalce in organizatorje hudih vojnih zločinov« ter »organizatorje in pobudnike dejavnosti proti današnji FLRJ«. ⁴⁴¹ Od takrat povojni begunci, sprva označeni, da »so se pregrešili zoper interese dežele in ljudstva«, niso bili več obravnavani kot kriminalci, ampak je bil njihov prebeg razumljen v luči skupka različnih motivov. ⁴⁴² Kljub temu pa so bili ob morebitni vrnitvi v domovino ali zgolj med obiskom sprejeti precej zadržano, celo sumničavo.

V prvih letih povojnega priseljevanja Slovencev v Kanado je bila večina tamkajšnjih priseljencev označena za begunce iz političnih razlogov tudi v očeh marsikaterega predvojnega priseljenca. Madež izdajstva in sodelovanja z italijanskim in nemškim okupatorjem, ki ga je po Kanadi v zvezi s temi prvimi povojnimi priseljenci širila (pro)jugoslovanska propaganda, je vplival na opazen razkol med »starimi in novimi« slovenskimi priseljenci. Slovenski priseljenci v Kanado iz časa med obema vojnama so bili le v manjšini pripravljene sodelovati in se povezovati s povojnimi prišleki iz vrst beguncev. Omenjeni razkol so z izrazito protikomunistično držo pospeševali tudi nekateri povojni priseljenci, vključno s skupinami, ki so se oblikovale okoli njih. Podobna konfliktna ozračja, ki so se odražala na društvenem delovanju in na ravni drugih institucij, lahko zapazimo v številnih slovenskih diasporah po svetu. ⁴⁴³

438 Drnovšek opozarja na oster vojaški žargon, ki ga je oblast neposredno po vojni uporabljala za SPE, kar je bila sprva oznaka za vse povojne begunce do šestdesetih let.

439 Drnovšek, »Nekaj utrinkov iz odnosa«, 11.

440 Zakon je nastal pod vodstvom Aleksandra Rankovića in je zadeval okoli 150.000 jugoslovanskih izseljencev.

441 Iz prevoda Rankovićevega govora, ki ga je imel ob predstavitvi zakona v beograjski skupščini. *Dolenjski list*, 22. marec 1962, 3.

442 Ranković: »Podatki o teh ljudeh jasno kažejo, da gre v večini primerov za mlade ljudi, ki so se odločili za to pot največkrat iz nepremišljenosti, v upanju, da se bodo nekje v svetu dokopali do lahkega zasluzka in udobnega življenja, včasih pa tudi iz pustolovskih pobud in pod vplivom sovražnikove propagande. Med njimi je zelo malo takih, ki so se odločili za pobeg zaradi svojega sovražnega stališča in dela proti FLRJ.« *Dolenjski list*, 22. marec 1962, 3.

443 Janez Nared, »Slovenska povojna politična emigracija in razvoj ideje o neodvisnosti Slovenije«, *Dve domovini / Two Homelands* 13 (2001): 133–163; za Argentino glej: Zvone Žigon, *Iz spomina v prihodnost: Slovenska politična emigracija v Argentini* (Ljubljana: Založba ZRC, 2001).

Pri meni je bil en DP in sem ga trikrat prosil, da se vpiše v odsek, a ni nič odgovoril. Ti ljudje so hudičevo »smart«. Nimam jih preveč rad in malo govorim z njimi. Saj si bral v Jedinstvu, kako so naredili z Jožetom Šerjakom v Torontu. Oni so vsi študirani, mi stari »Canadijani« smo za njih neumni in še komunisti. Tako oni mislijo!⁴⁴⁴

Kot nakazuje gornji citat, se prvi povojni priseljenci večinoma niso želeli vključevati v razvejeno VPZ Bled, ampak so ustanovili svoje organizacije oziroma so se priključili tistim skupinam, ki so med vojno zavračale sodelovanje z Zvezo kanadskih Slovencev in časopisom *Edinost*. Tako Zveza kot njeno glasilo sta bila zaznamovana z naklonjenostjo do NOB in komunizma, kar za številne povojne begunce, ki so zbežali od doma zaradi komunizma, ni prišlo v poštev. Kot navaja Genorio, je le peščica teh prvih povojnih prišlekov vstopila v VPZ Bled v Torontu in le izjemoma v drugih krajih.⁴⁴⁵ Sprva so njihova združevanja izkazovala zlasti potrebo po solidarnosti in povezanosti, moralni in čustveni podpori ob prihodu v novo okolje. Člani teh novonastajajočih društev so si izmenjevali različne informacije predvsem o tem, kako se vključiti v kanadski vsakdan, in o dogajanju v domovini, ki so jo zapustili kot begunci. Nekateri posamezniki so sprva sočasno delovali v več društvih, hkrati pa mnogi niso čutili potrebe po formalnem združevanju, saj so ga uspešno nadomeščale neformalne vezi med sorodniki, prijatelji, rojaki in znanci. Zaradi velikih razdalj in razpršenosti poselitve se marsikateri izmed njih, predvsem živeči v podeželskih predelih, niso mogli aktivneje vključiti v nobeno od društev.

Na prvi pogled se zdi, da se je ideološki konflikt, ki se je na Slovenskem razplamtel med vojno, z novimi priseljenci prenesel v Kanado šele po vojni in se tukaj oplajal z družbenopolitično klimo v začetni dobi hladne vojne, kot je bilo orisano v enem od prejšnjih poglavij. Vendar lahko na podlagi posameznih indicev v razpoložljivih virih sklepamo, da je ideološko pogojena nesloga zarezala v slovensko priseljsko skupnost v Kanadi že v predvojnem času – kar se ne nazadnje ujema tudi z »delitivjo duha« na Slovenskem, katerega korenine segajo že v pozno 19. stoletje. Če si za ponazoritev izposodim ugotovitve Jožeta Zaverdnika, ki se je osredotočil predvsem na Združene države, se je ena najmočnejših in najbolj razvejenih podpornih enot, *Slovenska narodna podporna jednota*, izoblikovala zaradi nezadovoljstva

z obstoječimi slovenskimi podpornimi organizacijami, ker so dela, načelo in cilji teh organizacij preozkosrčni in zategadelj ne morejo vršiti naloge, kakršna je odkazana

444 Rado Genorio, »Ob 50-letnici: Tretji del«, 110.

445 Rado Genorio, »Ob 50-letnici: Tretji del«.

podporni zadrugi zgodovinskega razvoja vzajemnih in združnih podpornih organizacij, ki branijo interese svojega članstva pred vsakršnim poseganjem vanje.⁴⁴⁶

Podružnice slovensko-ameriških društev v Kanadi so bile do ustanovitve izvornih slovensko-kanadskih društev glede na pridobljene podatke izšle iz dveh krovnih organizacij, iz katoliške KSKJ in delavske SNPJ. Ti dve organizaciji na svoj način zrcalita kompetitivnost med klerikalnimi in liberalnejšimi organizacijami, ki so bile aktualne tudi v izvorni domovini (in širše). Neposrednih virov ni, a najverjetneje je, da je obojestranska sumničavost prevladovala tudi med člani obeh društev v Kanadi. Tudi socialnodemokratsko usmerjeni Zavertnik⁴⁴⁷ je že leta 1925 v uvodu v tretje poglavje omenjal neodziv večine »duhovniških in časnikarskih krogov«, ko je pozval vse »slovenske časnike, slovenske župnije, slovenske duhovne« za pomoč glede zbiranja podatkov za svojo študijo.

List »Edinost«, ki ga izdajajo oo. Frančiškani v Chicagu, se je naravnost norčeval in odvrčal svoje pripadnike in podpornike od sodelovanja. Navzlic temu so se nekateri odzvali in tako pokazali, da razumejo bolje kot oo. Frančiškani, kolike vrednosti je spis o Slovencih v Ameriki.⁴⁴⁸

V luči ideoloških razlik se da vsaj delno razlagati tudi mlačen odziv oziroma zavrnitev Slovenskega podpornega društva sv. Jožefa v Torontu na poziv k združitvi v ZVP Bled. O pobudi VPZ Bled, ki so jo prejeli že leta 1942, so razpravljali šele leta 1946, »jo zavrnili, hkrati pa izrazili željo, da se Bled pridruži njihovemu društvu«. ⁴⁴⁹ S prihodom tistega dela beguncev, ki je prvenstveno zbežal zaradi vzpostavitve komunističnega režima, se je ideološki razkol v društvenem življenju še povečal, deloma je pridobil tudi jasne politične težnje. Obenem lahko glede na društvene aktivnosti skozi petdeseta leta opazimo naraščajoči trend ustvarjanja društev, ki s političnimi dejavnostmi niso želela imeti nič skupnega. Kljub temu pa je bilo možno vsakemu društvu pripisati vsaj medel predznak ideološke privrženosti, kar pravzaprav zrcali močan vpliv idejnopolitičnih identificiranj kot posledice ideološke polarizacije, ki sta jo sprožili druga svetovna vojna in kmalu za njo še hladna vojna. Z odjugo v kanadsko-jugoslovanskih odnosih se je med slovenskimi priseljenci v Kanadi povečalo število aktivnosti, ki so bile

446 Zavertnik, *Ameriški Slovenci*, 553.

447 Za krajši življenjepis Jožeta Zavertnika glej: Mojca Moškon Mešl, Andrej Kobal, »Demokratski poizkusi podonavskih držav pred letom 1938«, *Razprave in gradivo* 47 (2005): 247, opomba 5.

448 Zavertnik, *Ameriški Slovenci*, 245.

449 SI AS 1408 Zbirka kopij arhivskega gradiva Slovencev v Kanadi, t. e. 10, Milica Trebše-Štolfa, *Historiat SPD SG* (tipkopis), 3.

tesneje povezane z jugoslovansko matično državo in posledično tudi z ostalimi jugoslovanskimi narodi; mednje sodita tudi jugoslovanska radijska oddaja in jugoslovanska šola, o katerih pišem v nadaljevanju.

V petdesetih letih naj bi v Kanadi živelo okoli 3000 pripadnikov slovenske politične emigracije (SPE), kot jih je označila jugoslovanska oblast.⁴⁵⁰ SPE lahko razumemo kot eno od posledic ideološko-politične delitve, ki je v slovenskem političnem prostoru obstajala že od konca 19. stoletja, med konfliktnim vojnim časom pa je zaznamovala tudi populacijo, ki ni imela posebnih političnih teženj. V osnovi je bil del SPE res izrazito nasproten aktualnemu političnemu režimu v Sloveniji in Jugoslaviji, posebno naklonjenost pa je izkazoval Katoliški cerkvi in tradicionalnim katoliškim vrednotam. Pripadniki SPE v Kanadi so se pogosto povezovali s sorodnimi, predvsem s katoliško orientiranimi skupinami v Argentini, Avstraliji, ZDA in v nekaterih državah Zahodne Evrope. O tem pričajo socialne mreže vidnejših predstavnikov SPE, razpečevanje periodičnih tiskovin, publikacije slovenskih priseljencev v Kanadi, ki so nemalokrat izšle v založbah po drugih državah, in obstoj nekaterih združb, ki so presegle državne meje priseljske države.⁴⁵¹

Omenjene mednarodne povezave, podobne interpretacije vojne in povojnih dogajanj ter vrednotenje jugoslovanskega režima so se nedvomno utrdili že v večletnem bivanju v avstrijskih in italijanskih begunskih taboriščih. Protikomunistična naravnost, močna katoliška identiteta povojnih beguncev in zlasti vpliv (teološke) inteligence, ki je organizirala večino izobraževalnih, kulturnih in drugih prostočasnih dejavnosti v begunskih taboriščih, so med begunci pomembno vplivali na tvorbo kolektivnega spomina na bližnjo preteklost.⁴⁵²

450 Drnovšek navaja številko 2927 ljudi. Marjan Drnovšek, »Nekaj utrinkov iz odnosa slovenske oblasti in Partije do povojnih izseljencev«, v: *VII. Tabor izseljenskega društva Slovenija v svetu: 'Republika Slovenija – mati ali mačeha izseljencev'* (Ljubljana: Izseljensko društvo Slovenija v svetu, 2000), 19; prim. *Slovenska novejša zgodovina: 2. del*, 929; SI AS 1241 Združenje Slovenska izseljenska matica, t. e. 222, a. e. 297, mapa Politična emigracija.

451 Prim. Pospeh, *Slovenska imigracija v Kanadi*; Stane Pleško (1923–1995), slovensko-kanadski pripovednik, je junija 1958 v avstralskem mesečniku *Misli* objavil članek z naslovom *V spomin junakom v črni jami*. Njegova povest *Umita kri* je bila leta 1960 objavljena tudi v Celovcu. Istega leta je Zveza slovenskih protikomunističnih borcev v Clevelandu izdala publikacijo *Vetrinjska tragedija*. Leta 1961 je Zgodovinski odsek ZSPB v Clevelandu objavil še eno njegovo knjigo *Svoboda v razvalinah: Grčarice – Turjak – Kočevje: Borcem v svobodo in narod v zahvalo in trajen spomin*. Glej: *Slovenec*, 28. december 1995. SI AS 1241 Združenje Slovenska izseljenska matica, t. e. 224, a. e. 308, Portreti izseljencev v Kanadi. Tragično smrt slovensko-kanadskega pripovednika Ludveja Potokarja (1923–1965) je leta 1965 obeležila tudi Slovenska kulturna akcija v Argentini.

452 Rozina Švent, *Slovenski begunci v Avstriji (1945–1950)* (Ljubljana: Založba ZRC, 2007).

Brez dvoma so na odpor do jugoslovanskih oblasti vplivale tudi vesti o vračanju domobrancev v Jugoslavijo in govorce o pobojih na Slovenskem, ki so že v begunskih taboriščih dobile velike razsežnosti. Diasporični prostor je sčasoma postal prostor tvorjenja spomina na povojne poboje in drugih krivic, o katerih se v Jugoslaviji na glas še ni smelo govoriti. Ta prostor pa je hkrati postal prostor apologije domobranskih naracij in političnih zamisli, ki so centralističnemu jugoslovanskemu prostoru in sploh njenemu komunističnemu okviru izrazito nasprotovale.

Slovenska politična emigracija v Kanadi (tudi znana kot krščanska demokracija) se sprva ni javno posvečala političnim vprašanjem. Z naselitvijo večjega števila že od prej politično aktivnih stražarjev⁴⁵³ in članov Slovenske dijaške zveze⁴⁵⁴ pa se je širila ideja o samostojni slovenski državi.⁴⁵⁵ Pomembnejša skupina je nastala okrog lista *Slovenska misel*, ki jo je izdajalo Društvo Slovencev Baraga v Torontu. Komunistični režim je imel te kroge za grožnjo slovenski nacionalni entiteti in njeni katoliški tradiciji. Kritika komunizma je bila točka občutnega soglasja med priseljenci, ki so po vojni odšli iz Slovenije zaradi novega režima v Jugoslaviji, v idejah in konceptih, ki bi nadomestili politično stvarnost v tedanji Jugoslaviji, pa je med njimi prihajalo do razlik. Glede na politično ureditev sta izstopala dva koncepta; po prvem naj bi bila Slovenija del federativne republike oziroma monarhije, po drugem pa naj bi Slovenija postala samostojna država. Pri zagovoru svojih političnih idej pa so bili slovenski nacionalisti razmeroma umirjeni in niso povzročali nasilnih izgrediv, kot se je to nekajkrat zgodilo pri sicer številnejših hrvaških, srbskih in makedonskih priseljencih.⁴⁵⁶

Prihod t. i. povojnih političnih priseljencev je spodbudil nastanek političnih društev, ki so glede na ocene zaobjela relativno malo priseljencev v Kanadi, za

---

453 Stražarji, ki so se tako imenovali po svojem glasilu *Straža v viharju* (izhajalo je med letoma 1934 in 1941), so se že od leta 1931 neformalno zbirali okrog akademika dr. Lamberta Ehrlicha. Leta 1937 se je iz tega kroga izoblikovalo AK Straža, akademsko društvo študentov, ki so bili klerikalno, proslovensko, protimarksistično in protiboljševistično usmerjeni. Bili so ena od radikalnejših frakcij znotraj idejno in vrednotno razdrobljenega katoliškega tabora, ki se je zaradi osebnih sporov vodij in idejnih nesoglasij izločila iz Katoliške akcije. Pomembnega podpornika so imeli v vodstvu Katoliške cerkve na Slovenskem. Od prvaka SLS dr. Antona Korošca, ki je v njih videl strankarski naraščaj, so prejeli gmotno in moralno podporo.

454 Slovensko dijaško zvezo (SDZ) je možno razumeti kot stražarski verskoreformistični podaljšek med srednješolsko mladino, ki je imela v stražarjih zaveznike v boju proti komunizmu in liberalizmu. SDZ se je posvečala solidarnostnemu in karitativnemu delovanju za revne študente in dijake. Zastopala je katoliške dijake na srednjih šolah in študente na ljubljanski, zagrebški in beograjski univerzi.

455 Klemenčič, »Delovanje slovenskih izseljencev v Kanadi«, 107.

456 SI AS 1241 Združenje Slovenska izseljenska matica, t. e. 221, Pismo Leona Fistra Slovenski izseljenski matici, 30. november 1961.

katere je pogosto veljalo, da so bili člani več različnih združenj. Združevali so se predvsem okrog časopisa *Slovenska država*,⁴⁵⁷ glasila Društva slovenskih protikomunističnih borcev *Vestnik*, pa tudi v organizaciji Zveze društev slovenskih protikomunističnih borcev Tabor, Slovenski narodni zvezi in organizaciji Slovenski dom.⁴⁵⁸ Zlasti Društvo slovenskih protikomunističnih borcev, ki je izhajalo iz nekdanjih domobrancev, je bilo zaznamovano z izkušnjo poveljnih pobojev. O njih so z obeležjem 25. obletnice t. i. vetrinjske tragedije skušali informirati kanadsko javnost.⁴⁵⁹ V okviru Slovenskega doma, ki je aktiven še danes, so poleg političnih aktivnosti organizirali tudi družabne, kulturne in športne dogodke. Člani Slovenskega doma so bili pobudniki ustanovitve več institucij Sveta kanadskih Slovencev, Slovenske športne zveze in Slovenske ljudske stranke, organizirali pa so tudi proslave s skupnim imenom Slovenski dnevi.⁴⁶⁰ Člani torontske Slovenske narodne zveze in njenega glasila *Slovenska država* so se zavzemali za politično neodvisnost Slovenije in so v skladu s tem predlagali uvedbo praznika »svobodna Slovenija«, ki naj bi ga praznovali na pomenljiv datum – 29. oktobra; na ta dan je bila leta 1918 ustanovljena Država Slovencev, Hrvatov in Srbov, ki jim je simbolizirala osamosvojitve od »avstro-ogrškega jarma«. ⁴⁶¹ Prihod katoliške inteligence v Kanado je sprožil porast religioznih institucij, v katere so bili aktivno vključeni tudi nekateri člani omenjenih politično delujočih skupin.

Za protikomunistično skupnost kanadskih Slovencev, ki je bila močno povezana tudi s Cerkvijo, je bilo značilno, da je ostro nastopala proti članom VPZ Bled in njihovim podpornikom tudi pri kanadskih oblasteh; posledično so se številni svobodno misleči, zlasti pa tisti, ki so imeli državne službe, od slovensko-kanadske skupnosti distancirali.⁴⁶² Ker je v luči političnega razkola, ki se je med zavezniškimi silami udejanjil kmalu po vojni, kanadska javnost odločno zavračala komunistično ideologijo, so protikomunistična društva delovala dokaj svobodno. Še več, slovensko-kanadsko skupnost so v kanadski organizaciji Ethnic Press Club ali v radijski postaji Ethnic Radio Station zastopali

---

457 *Slovenska država* je izšla v Torontu leta 1954, že prej pa je izhajala v Chicagu. Istoimenski časopis je v evropskih državah izhajal pod vodstvom dr. Cirila Žebota že od leta 1946. Za sistematičen pregled časopisja glej Pertot, *Slovenska bibliografija za Kanado*.

458 Genorio, *Slovinci v Kanadi*, 150.

459 »Društvo slovenskih protikomunističnih borcev«, *Ameriška domovina*, 10. marec 1970.

460 <http://www.slovenskidom.com/>.

461 Glej *Nova luč*, junij 1968. *Družina* je poročala, da so leta 1978 kanadski Slovenci izdali v spomin na 60-letnico osvoboditve serijo zlatnikov in srebrnikov. Na njih so bile podobe Marije Pomagaj z Brezij, Barage, Slomška in Kreka. Navedeni podatki o viru: *Družina*, 1978, št. 46, 2. SI AS 1241 Združenje Slovenska izseljenska matica, t. e. 222, a. e. 297, mapa Politična emigracija.

462 Iz zapiskov Cvetke Kocjančič iz leta 2012, hrani avtorica.

politični emigranti.⁴⁶³ Splošna prodornost protikomunistične ideje v Kanadi, ki je v času hladne vojne povsem prevladala v javnem diskurzu, je še dodatno okrepila prepričanja tistega dela beguncev, ki so se po vojni politično angažirali proti aktualnemu jugoslovanskemu režimu.

Pod okriljem verskih institucij

Pomemben dejavnik pri obravnavi priseljskega življenja po drugi svetovni vojni je močna vpetost priseljencev v verske institucije. Zlasti Katoliška cerkev je bila (in še vedno je) zaradi svoje dobre organiziranosti in tradicionalnega katoliškega vpliva nesporno ena najmočnejših združevalnih sil slovenskih priseljencev v Kanadi. Njena avtoriteta se je že od vzpostavitve neformalnih župnij nanašala ne le na verske rituale, ampak je močno vplivala na celotno organizacijo družbenega življenja, vključno z družbenimi normami, vrednotami, vsakdanjimi življenjskimi praksami in socialnimi povezavami. Cerkev je kot nepogrešljiva predvojna duhovna, socialna in tudi politična institucija na Slovenskem tudi v Kanadi postala učinkovit komunikacijski medij, katerega vpliv je možno po moči in učinku primerjati z družinskim okoljem ali izobraževalnim sistemom. Ne smemo pozabiti na delovanje cerkvenih predstavnikov na težavni poti v izseljenstvo. V avstrijskih in italijanskih begunskih taboriščih, kjer so po vojni več let bivali slovenski begunci, sta pri organiziranju vsakdanjega življenja in zagotavljanju različnih oblik pomoči prav duhovščina in katoliško orientirana inteligenca iz vrst beguncev odigrali ključno vlogo.⁴⁶⁴

Povojni slovenski priseljenci v Kanadi so se zaradi iztrganosti iz domačega okolja in hudih posledic vojnega in povojnega obdobja v novem okolju čutili izgubljene, odtujene in ranljive, cerkveni možje, ki so prišli z njimi v Kanado, pa so vernikom predstavljali tako socialno avtoriteto kot tudi psihološko oporo.

Mislil na poletje leta 1949. Tedaj se je namreč nekako začelo za marsikoga od nas. Tedaj so se začele utrinjati prve misli na slovensko župnijo v Torontu, vsaj med povojnimi imigranti. Te misli so se morda zdele le nerealistične sanje, pa so bile vse drugo kot sanje.

Popolnoma novi nismo bili več. Ublažil se je že šok srečanja s kanadsko stvarnostjo, tujo in drugačno od pričakovanj, z dozdevno nemogočim jezikom in čudnimi

463 Iz zapiskov Cvetke Kocjančič iz leta 2012, hrani avtorica.

464 Rozina Švent, »Prispevek povojnih slovenskih beguncev v Avstriji na področju šolstva, kulture in verskega življenja«, v: Kornelija Ajlec, Bojan Balkovec, Božo Repe (ur.), *Nećakov zbornik: Procesi, teme in dogodki iz 19. in 20. stoletja* (Ljubljana: Znanstvena založba FF, 2018), 715–733; Helena Jaklitsch, *Slovenski begunci v taboriščih v Italiji: 1945–1949* (Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino, 2018).

navadami – kako dolgočasni so znali biti nedeljski popoldnevi v Torontu in drugod! Vsaj delno smo preboleli osamelost in domotožje, domotožje ne po domovini, ampak po begunskem taborišču in njegovi domačnosti. V Kanadi smo le že bili nekoliko doma, ponosni na to, da smo prebavili prve trde dni v novem svetu.⁴⁶⁵

Slovenskih župnij v Kanadi v prvih povojnih letih še ni bilo, saj je bila materialna in finančna podstat slovenskih priseljencev še nezadostna, kljub temu pa so med njimi dokaj hitro začela vzpostavljati neformalna druženja s katoliškim predznakom. Na ta način so slovenski priseljenci prihajali v aktivni stik z maternim jezikom v tujejezičnem okolju, z različnimi ritualnimi praksami so poustvarjali vez z domovino, vzpostavljali prostor za druženje med rojaki, s tem pa oblikovali mreže pomoči in informacij.

Organsko zasnovan sistem delovanja katoliških institucij je priseljencem bržkone dajal občutek domačnosti in sprejetosti v kanadskem okolju, ki je bilo politično, ekonomsko, socialno in kulturno precej drugačno od domačega. Lahko rečemo, da je cerkveno okolje priseljencem do določene mere nudilo duhovni in fizični prostor, ki je poustvarjal približek izvornega, domačega okolja. Slovenske katoliške institucije v Kanadi so s humanitarnimi aktivnostmi skrbele tudi za bolj mlačne ali celo indiferentne vernike in jim blažile začetne priseljske težave.⁴⁶⁶ Številnim so pomagale najti stanovanje, hrano, delo ter stike z rojaki v novem okolju. Prilagajoč se psihološkim potrebam svojih vernikov in rabi slovenskega jezika v bogoslužju, so postavljale v ospredje slovenstvo, s čimer so vezi med slovenskimi priseljenci postale težko pogrešljive. Tudi v drugih diasporičnih skupnostih je ena od značilnih potez njihovih verskih institucij, da ob univerzalnosti verskega nauka poudarjajo tudi specifične etnične identitete, s čimer izkazujejo svojo neodvisnost.⁴⁶⁷

Po kratkem času svojega delovanja kot dušni pastir v Hamiltonu⁴⁶⁸ je [dr. Alojz Tomc, op. a.] takoj uvidel v kakšnem položaju so Slovenci, kako živijo nepovezani,

465 Škof dr. Alojzij Ambrožič, »Tisto prvo poletje«, v: *Utrinki duhovne rasti: Ob trideset letnici Marije Pomagaj v Torontu, 1954–1984* (Toronto: Skupnost Marija Pomagaj 1984), 7.

466 SI AS 1241 Združenje Slovenska izseljenska matica, t. e. 220, a. e. 286, Dopis Alojza Mežana, brez datuma in kraja.

467 Enzo Pace, »Religion and migration«, v: Wolfgang Bosswick, Charles Husband (ur.), *Comparative European Research in Migration, Diversity and Identities* (Bilbao: University of Deusto, 2005), 113–123, 115.

468 Hamilton je eno večjih kanadskih mest, znano kot središče železarske in jeklarske industrije v Kanadi. V šestdesetih letih je živelo v njem okoli 300.000 ljudi, v mestu in širši okolici pa je živelo tudi do 800 slovenskih priseljencev, ki so se zavzemali za ustanovitev svoje župnije, kar jim je tudi uspelo.

kako so raztreseni, kako malo se poznajo med seboj in kako nujno je, da se nekaj stori, ki naj bi jih povežalo in se ne bi izgubili in potopili v tujem morju. Prvi njegov korak je bil, da se je začela vršiti stalna Služba božja in po nekaj mesecih je uvidel, da uborna kapela, ki mu je bila dana v Angleški fari bo kmalu premajhna in tudi samo ta kapela nikakor ni primerna, kjer naj bi se Slovenci družili versko, še manj kulturno.⁴⁶⁹

Vsi povojni priseljenci v Kanadi niso pristopili k organiziranemu cerkvenemu življenju, nekateri so sčasoma iz njega tudi izstopili. Čeprav za večino prvih povojnih priseljencev v Kanado velja, da so bili predani katoliški veroizpovedi in so bili protikomunistično orientirani, pa bi lahko dodali tudi, da so bili med njimi številni tudi politično in ideološko nezainteresirani.

Odnos do tradicionalnih verskih praks, ki se kaže v najrazličnejših virih, se pri slovenskih priseljencih izraža s celim spektrom načinov, ki pa jih je težje opredeliti po deležih. Nekateri so svojo versko tradicijo ob zlivanju z modernim kanadskim vsakdanom povsem sekularizirali, spet drugi so svoje verovanje prilagodili svojim osebnim potrebam, določen del pa je vodil versko življenje, vezano na klerikalizem. Vidna večina so bili aktivni verniki, ki so sledili religioznim praksam na podoben način kot doma, kolikor so jim v Kanadi pač dopuščale razmere (velike razdalje, dostopnost do molilnih prostorov, delovne in družinske obveznosti). Vseh oblik odnosov do verskih institucij med priseljenci ni mogoče zadostno rekonstruirati, izstopajo predvsem tisti, katerih aktivnosti so zabeležili zgodovinski viri.

Ena prvih institucij z izrazito religioznim obeležjem je bila ustanovljena že pred vojno. Aprila 1937 je bila v Hamiltonu ustanovljena Slovenska katoliška družba svetega Jožefa, ki je delovala kot socialno podporno društvo za svoje člane, ki so morali biti katoliki.⁴⁷⁰ S svojim delokrogom je delno prevzela aktivnosti katoliške organizacije KSKJ, ki je v Kanadi delovala iz ZDA. Stanislav Pospheh je zabeležil ustno posredovane informacije, da so si kanadski Slovenci neuspešno prizadevali kupiti cerkveno posest že v tridesetih letih, vendar o tem nisem našla drugih zgodovinskih virov.⁴⁷¹ Slovenske župnije so se izoblikovale tam, kjer je bila koncentracija vernikov slovenskega rodu številčno zadostna (v Torontu,

469 *Slovenski dom in cerkev Sv. Gregorija Velikega: Hamilton, Ontario, Canada* (Hamilton: samozaložba, 196?).

470 SI AS 1408 Zbirka kopij arhivskega gradiva Slovencev v Kanadi, t. e. 10; Ustava in temeljna pravila Slovenske katoliške družbe svetega Jožefa (člen I). Društvo SKD je leta 1960 prodalo svojo dvorano in iztržek namenilo za gradnjo dveh župnijskih dvoran in cerkve sv. Gregorja Velikega.

471 Pospheh, *Slovenska imigracija v Kanadi*, 117.

New Torontu, Hamiltonu, Montrealu, Winnipegu in Sudburyju), in v času, ko so se verniki finančno nekoliko okrepili. Če je bilo slovenskih vernikov v nekem okolišu premalo, je bilo značilno, da so se pridružili sorodnim kongregacijam. Pred zgraditvijo prve slovenske cerkve v Kanadi leta 1954 so imeli Slovenci v Torontu najprej mašo skupaj s Hrvati v poljski cerkvi, kasneje pa v tedanji italijanski cerkvi Our Lady of Mount Carmel.⁴⁷² V Montrealu so imeli slovenski verniki bogoslužje v slovaški cerkvi, sredi leta 1963 pa so jo od Slovakov celo odkupili.⁴⁷³ Slovenski protestanti so se izselili v tako majhnem številu, da jim ni uspelo organizirati verskih skupnosti, ki bi temeljile na etnični osnovi, pač pa so se pogosto vključevali v angleško govoreče protestantske skupnosti.⁴⁷⁴

Kmalu po prihodu v Kanado so cerkvene obrede organizirali nekateri duhovniki, ki so bili med prvimi prišelci. Pred ustanovitvijo slovenskih župnij je za slovenske vernike v Torontu od leta 1948 skrbel Jakob Kolarič. Od leta 1949 je izdajal tudi mesečni verski list *Božja beseda*,⁴⁷⁵ enega prvih nabožnih glasil slovenske priseljske skupnosti v Kanadi, ki je bil obenem tudi informativni medij in je imel razmeroma visoko naklado (od leta 1953, ko je izšel v tiskani obliki, je bil na voljo v 400, od leta 1959 pa v 1000 izvodih).⁴⁷⁶ Leta 1948 je prišel v Cleveland nekdanji (pred- in medvojni) ljubljanski škof dr. Gregorij Rožman, ki je opravljal versko pastoralo tudi med verniki v Kanadi ter objavljal prispevke v reviji *Božja beseda* in v publikaciji *Ave Marija*.⁴⁷⁷ Istega leta je v Kanado s starši prišel tudi tedaj 18-letni Alojzij (angl. Matthew) Ambrožič, kasnejši torontski nadškof (1990–2006) in kardinal (1998–2006), prvi kardinal slovenskega rodu, ki je uporabil volilno pravico za izvolitev papeža (t. i. konklave).

472 *Slovenska država*, jun/jul/avg 1994, 19. Zanimivost: Cerkev Our Lady of Mount Carmel ima za sabo povedno zgodovino, ki zrcali spreminjanje kanadske družbe, hkrati pa tudi njeno večetnično realnost. Pod imenom cerkev sv. Patricka je bila leta 1867, v času ustanovitve kanadskega dominiona, ustanovljena kot peta katoliška cerkev na območju Toronta. Od Ircev so jo leta 1908 prevzeli italijanski priseljenci ter jo oblikovali v svojo prvo narodno župnijo pod danes aktualnim imenom. Leta 1965 so jo prevzeli portugalski, leta 1970 pa korejski in kitajski priseljenci. Danes v cerkvi Our Lady of Mount Carmel vodijo bogoslužje predvsem za katoličane kitajskega izvora. Več: <http://canada.archiseek.com/ontario/toronto/ourladyofmountcarmel.html>

473 *Slovenska država*, jun/jul/avg 1994, 19.

474 Glej Mihael Kūzmič, »Slovenski protestanti in izseljenstvo«, v: Milica Trebše-Štolfa, Matjaž Klemenčič (ur.), *Slovensko izseljenstvo: Zbornik ob 50-letnici Slovenske izseljenske matice* (Ljubljana: Slovenska izseljenska matica, 2001), 154.

475 Bogdan Kolar, »Cerkev in Slovenci po svetu«, v: Metod Benedik (ur.), *Zgodovina Cerkve na Slovenskem* (Celje: Mohorjeva družba, 1991), 273–304; Genorio, *Slovenci v Kanadi*, 150; Pertot, *Slovenska bibliografija za Kanado*, 19–21. Mesečnik *Božja beseda* izhaja še danes.

476 Nada Bajič, *Informacijska dejavnost Slovencev v Kanadi*, *Slovenski izseljenski koledar* 1998, 208–210.

477 Jurak, »Kanada«, 320.

Do danes so Slovenci v Kanadi ustanovili pet župnij: župnijo Marije Pomagaj v Torontu (1953), župnijo Brezmadežne v New Torontu (1960), župnijo Lurške Matere Božje v Winnipegu (1962), Slovenski katoliški misijon sv. Vladimirja v Montrealu (1964) in župnijo sv. Gregorja Velikega v Hamiltonu (1964). Finančno so gradnjo cerkvenih objektov v veliki meri krili slovenski farani, nekaj denarja pa je posodila tudi torontska nadškofija.⁴⁷⁸ Postopoma so vse novoustanovljene župnije začele izdajati svoje liste, v katerih so objavljali zlasti besedila z versko, didaktično oziroma umetniško-literarno vsebino. Izdajanje serijskih publikacij in tiskovin v režiji slovenske katoliške skupnosti v Kanadi je bilo zelo plodno; gre za več kot tretjino vseh serijskih publikacij kanadskih Slovencev.⁴⁷⁹ Značilno za dogajanje v župnijah je bilo, da je katoliška verska oskrba (maše, spovedi ipd.) predstavljala le del aktivnosti, vendar pa so tudi neverske dejavnosti potekale v duhu katoliških idej. Župnije so tako v marsikaterem oziru bogato nadgrajevale društvene aktivnosti ostalih slovenskih združb, zlasti tistih, ki so zaradi osipa, finančnih težav in smrti svojih članov delovale ohromljeno, in tistih, ki so bile na manj urbanih, redkeje poseljenih območjih. Cerkveni prostori so bili pogosto večnamenski, v njih so delovali šole, mladinska društva, pevski zbori in gledališča, prirejali so koncerte, družabne večere, bankete, poroke ipd.

V okviru prve slovenske župnije Marije Pomagaj v Torontu se je zlagoma izoblikoval večplasten zbir institucij s posvetnimi, socialnimi, družabnimi, kulturno-prosvetnimi in ekonomskimi nalogami. Leta 1958 je bila v okviru župnije ustanovljena tudi Katoliška ženska liga.⁴⁸⁰ Cerkev sv. Gregorja Velikega v Hamiltonu, ki je še vedno dejaven ne le duhovni, ampak tudi družabni in kulturni center tamkajšnjih kanadskih Slovencev, od leta 1956 vodijo Don Boscovi salezijanci. Od leta 1990 Kulturno društvo župnije sv. Gregorja Velikega vodi slovensko šolo, pevski zbor, športno društvo Slovenija, folklorno skupino Soča in mladinsko skupino. Salezijanci skrbijo tudi za duhovne potrebe Slovencev v St. Catherinesu, Londonu in Kitchenerju, medtem ko druge slovenske župnije v Kanadi upravljajo lazaristi.⁴⁸¹

Katoliške institucije so organizirale tudi vzgojno-varstvene aktivnosti ter dejavnosti za otroke in mladostnike. V letih 1950–1952 so v prostorih pod

478 *Slovenska država*, jun/jul/avg 1994, 19.

479 Prim. Pertot, *Slovenska bibliografija za Kanado*, 19–72.

480 SI AS 1241 Združenje Slovenska izseljenska matica, t. e. 222, a. e. 298, Cerkev v Kanadi. Anica Resnik pa omenja, da je bil ustanovni sestanek Katoliške ženske lige dve leti prej, aprila 1956. Ona tudi navaja, da je že od leta 1921 delovala The Catholic Women's League of Canada, vendar iz njenega pisanja ni razvidno, koliko Slovenk se je vključilo vanjo. Glej: Anica Resnik, »Katoliška ženska liga«, v: *Utrinki duhovne rasti: Ob trideset letnici Marije Pomagaj v Torontu, 1954–1984*, (Toronto: Skupnost Marija Pomagaj, 1984), 20–21.

481 Pospeh, *Slovenska imigracija v Kanadi*, 103; Zrnec, *Slovenski lazaristi v Kanadi*.

katoliškimi okriljem delovali otroški vrtci. Prva slovenska šola je nastala že leta 1953, pouk je od leta 1954 potekal v torontski župniji Marije Pomagaj. Dokler župnišče še ni imelo lastnih prostorov, so pouk organizirali v zasebnih hišah, največkrat pri g. Lojzetu Dolencu in pri Platnarjevih. V slovenski šoli so poučevali slovenski jezik, petje in ples, pouk pa je potekal ob sobotnih popoldnevih. Največ učencev je imela šola v šestdesetih letih, ko jo je obiskovalo več kot 100 učencev, sredi sedemdesetih let pa je začel obisk upadati.⁴⁸² Od leta 1959 je slovenska šola potekala tudi v prostorih župnišča Brezmadežne s čudodelno svetinjo. Pouk so finančno podpirali starši učencev in župnijski center. Tudi ta šola je imela več kot 100 učencev. Slovenske šole so ustanovili tudi v župnišču sv. Vladimirja v Montrealu (1957), v župnišču sv. Gregorja v Hamiltonu (1963) in v župniji Lurske Matere Božje v Winnipegu (1963).⁴⁸³

Arhivsko gradivo kaže, da so katoliška župnišča v Kanadi spodbujala notranje trdno in dobro organizirano skupnost. Vezi so se krepile z verskimi in neverskimi aktivnostmi, pri tem so se povezovale tudi z drugimi katoliškimi skupnostmi po svetu. Zaradi svoje povezanosti in uspešnega delovanja so cerkvena združenja zapustila precej pisnega materiala. V sicer relativno skromni arhivski dediščini, kot je dostopna v Sloveniji, so jo prav raznovrstne aktivnosti uvrstile med najvidnejše institucije kanadskih Slovencev.

Priseljenci skozi prizmo društvenega življenja

Dolge ure sem preležal v sobi na kavču in gledal pod strop. Vse je bilo mahoma tako prazno okrog mene, da v teh trenutkih še pametne misli ni bilo na obisk. Strmel sem v prazno in kadil cigareto za cigareto. Buljil sem skozi okno, kot da bi koga pričakoval, cesta pa je bila prazna kot zmeraj, in tako vsak dan, teden za tednom. Od časa do časa sem se prebudil iz te svoje omame in si skuhal kavo. Jasno mi je bilo, da se seli vame obup. Obup s konca poti, ki pa je v resnici samo nov začetek. Spomnil sem se ljudi iz Winnipega, ki so mi govorili o samoti, ki tukaj muči priseljenca. Zdaj sem razumel, da jo mesita vsakdanja prerijska puščoba in popolna nesmiselnost, ki jo poraja začarani krog dninarskega priseljenca. Vsemu je manjkala človečnost. Zeleni dolar in beli kruh z maslom zadostujeta samo praznim bedakom. Najti si moram še kaj drugega, in to čimprej, dokler me ne pogoltne in ne ohromi ta praznота do kraja ...⁴⁸⁴

482 SI AS 1241 Združenje Slovenska izseljenska matica, t. e. 222, a. e. 298.

483 SI AS 1241 Združenje Slovenska izseljenska matica, t. e. 222, a. e. 298, Dopis Toneta Zrneca Heleni Drnovšek na SIM.

484 Ivan Dolenc, *Za dolar človečnosti* (Ljubljana: Prešernova družba, 1993), 120–121.

Društva, ki se na etnični osnovi osnujejo v diasporičnem okolju, so lahko dober pokazatelj dinamike, ki poteka znotraj določene etnične priseljske skupnosti. Treba jih je razumeti predvsem kot formalni, institucionalizirani del priseljske skupnosti, za katerim delujejo mehanizmi raznolikih prostovoljnih aktivnosti. V primerjavi s številnimi iniciativami neformalnih družbenih mrež, katerih namen je lajšati priseljske težave, bogatiti družabno življenje in preganjati »priseljsko samoto«, so priseljske društvene aktivnosti navadno učinkovitejše, trajnejše in bolj sistematične, a tudi bolj odgovorne državi, zbirokratizirane in manj spontane. Kot take pa so zaradi dokumentacije, ki jo puščajo za sabo, tudi lažje dostopne za raziskovalce kot denimo druge, neformalne oziroma neformalizirane oblike družbenih aktivnosti.

Bogato društveno življenje Slovencev v Kanadi, ki so do danes v vseh večjih urbanih okoljih oblikovali več kot 80 različnih društev, nedvomno omogoča zelo poveden vpogled v kanadsko-slovensko skupnost.⁴⁸⁵ Obenem pa prav opazovanje razvoja slovensko-kanadskih društev do neke mere odslkava tudi heterogenost, ki jo je možno zaznati v matični slovenski skupnosti. Celostno gledano društveno življenje kanadskih Slovencev podaja dokaj raznovrstno, rekla bi, življenja polno sliko medosebnih odnosov, v katerih je mogoče najti tako oblike odličnih praks sodelovanja, vzajemnosti, prizadevnosti in prostovoljstva kot tudi primere izključevanja, nestrpnosti in osebnih sporov. Združevanja in razhajanja, povezave in konflikti pa niso bili vezani le na mikroraven osebnih stikov, ampak so zrcalili tudi razhajanja v času globalnejših političnih dogodkov, ekonomskih nihanj in drugih družbenih procesov. Geografske in demografske danosti, torej velike razdalje in razpršena poselitev Slovencev v Kanadi so pogojevale nastanek podobnih društev v posameznih kanadskih pokrajinah. K raznovrstnosti je pripomoglo oblikovanje društev glede na interes (verski, politični, kulturni, športni, lovski),⁴⁸⁶ na spolno, generacijsko in regionalno pripadnost.

Samostojna društva predvojnih slovenskih priseljencev v Kanadi, ki so do izbruha druge svetovne vojne štela le nekaj 1000 razpršeno poseljenih posameznikov in posameznic, so bila glede na ohranjeno dokumentacijo maloštevilna. Oblikovala so se šele od začetka tridesetih let, ko se je začelo bolj strnjeno in trajnejše poseljevanje v industrijskih mestih in drugih gosteje poseljenih krajih,

---

485 Navajanje in opisovanje vseh oblik društvenih skupnosti kanadskih Slovencev bi preseglo namen te knjige. Moj namen je prikazati obstajanje in dihanje skupnosti kanadskih Slovencev v luči medosebnih odnosov in migrantskih realnosti. Za večjo informativnost o posameznih društvih, njihovem namenu in članstvu glej delo Stanislava Pospaha, ki je delovanje društev rekonstruiral ob pomoči dragocenega internega gradiva Cvetke Kocjančič.

486 Strle, »Odnos slovenskih izseljencev«, 133–137.

zlasti na rudniških območjih. Njihova zasnova in namembnost sta zrcalili šibko socialno politiko države, zaradi česar je bila večina društev prvenstveno usmerjena v socialno podporo svojih članov (medicinska asistenca, pomoč pri iskanju stanovanj in služb, kritje pogrebnih stroškov ipd.). Najvidnejša organizacija je bila že omenjena Vzajemna podporna zveza Bled, ki je v dobrem desetletju, od leta 1933 do konca druge svetovne vojne, oblikovala 15 podružnic, ki so bile zgoščene predvsem v ontarijski provinci. Skozi celoten obstoj je VZP Bled po vzhodnem delu Kanade oblikovala 22 podružnic in imela okoli 7500 članov ter je bila najmočnejša slovensko-kanadska organizacija tako po članstvu kot ekonomski moči.

Največji val slovenskega priseljevanja v Kanado se je zgodil po drugi svetovni vojni in številčno še ni bil presežen. Množičnost priselitve se je pokazala tudi na ravni ustanavljanja društev. Od šestdesetih let, ko je Kanada uvedla univerzalno zdravstveno zavarovanje in je začel rasti tudi življenjski standard kanadskih Slovencev, se je v priseljenjskih skupnostih zlagoma spreminjala tudi društvena vloga. Podporna usmerjenost društev, s katero so društva svoje člane štela v primeru socialne ogroženosti in bolniških izdatkov, je začejala služiti povsem drugim namenom.⁴⁸⁷ Društva so s privarčevanim denarjem začela kupovati zemljišča, graditi društvene domove, urejati letovišča in parke. Okrepile so se zlasti kulturno-prosvetne institucije, porasle pa so tudi ekonomske ustanove na etnični osnovi (banke in zavarovalnice, posojilnice in hranilnice). Prihajalo je do živahnih povezovanj z drugimi (predvsem ameriško-slovenskimi) društvi, zlasti pri športnih aktivnostih, folklornih prireditvah in raznih humanitarnih dejavnostih. Na drugi strani pa so nekatera društva zaradi medsebojnih sporov delovala vsaksebi, kar je marsikoga odvrnilo od članstva. V sedemdesetih letih so se sicer pojavljale pobude, da bi se ustanovilo krovno vseslovensko društvo, ki bi pod svojim okriljem združilo Slovence v Kanadi na kulturni in izobraževalni ravni, vendar do devetdesetih let, ko se je oblikoval Vseslovenski kulturni odbor (VSKO), to ni obrodilo uspeha.

Povod za ta sestavek mi je dal pogovor z mnogimi slovenskimi izseljenci tu v Torontu ne glede na njihovo politično, versko ali ekonomsko pripadnost. Zavzemamo se za vseslovenski klub ali društvo, saj se s stanjem, v katerem se trenutno nahajamo slovenski priseljenci, res ne moremo ravno pohvaliti. Preštejmo le število društev ali klubov, kulturnih, športnih idr. in videli bomo, da njih število sega že v stotico. Vsi tekmujejo med seboj, katera slovenska pokrajina bo imela več društev, ter se s tem, če je le mogoče, čim bolj izoliramo, odmaknemo od ostalih ustanov.

---

⁴⁸⁷ Genorio, *Slovenci v Kanadi*, 148.

Namesto 10 slovenskih šol npr. v Torontu s 4 do 200 učenci v šolskem letu bi lahko delovali dve slovenski šoli s 300 do 500 učenci, s tem pa bi se lahko kvalificirali tudi za ekonomsko in finančno pomoč (School Grade) prek tukajšnje vladne ustanove. Vem, da nisem prvi, ki je načel to vprašanje, toda zdaj bi bil že čas, da se začne resno delati, saj priseljevanje v Kanado ni več tolikšno, kot je bilo v prvih letih po drugi svetovni vojni, najprej politična, potem ekonomska emigracija. Res je težko razumeti, zakaj se Slovenci tako razkrajamo na desetine grup ali društev in se tako izgublamo v tem velikem svetu.

Identiteta malega naroda, kot smo Slovenci, se ne bo ohranila z ustanavljanjem teh maloštevilčnih klubov. Če pogledamo npr. italijanske, židovske, ukrajinske in druge priseljence v Kanadi, vidimo, kakšna je njihova moč, povezanost, da imajo celo vpliv na gospodarsko in politično ureditev države. Zakaj se ne bi vsi tisti Dolenjci, Prekmurci, Gorenjci, Štajerci, Primorci, Korošci združili v eno slovensko društvo, da bi tudi mi Slovenci uveljavili svoj glas in besedo med številčno močnejšimi skupnostmi v Južnem Ontariu oziroma Kanadi, saj je strankarstvo in razcepljevanje že mnogokrat pripomoglo k propadu naroda, celo večjega, kot smo Slovenci.⁴⁸⁸

V sedemdesetih letih se je v Torontu oblikovala skupina, sestavljena iz mlajših generacij, večinoma iz vrst podjetnikov, in si prizadevala za zahtevnejši kulturni program, predvsem za kulturno izmenjavo med slovensko-kanadskimi kulturniki in s tistimi iz domovine. Kanadsko-slovenska skupina za kulturno izmenjavo je v letih 1974–1985 poskrbela za več odmevnih koncertov slovenskih izvajalcev v Kanadi. Zaradi novih načinov organiziranja in koordiniranja dogodkov so naleteli na neodobranje dela kanadskih Slovencev. VPZ Bled jim je kljub začetnemu sodelovanju sčasoma začela očitati »samovoljo, zaslužkarstvo, sektaštvo, aroganco in egoizem,«⁴⁸⁹ v čemer je možno zaznati tudi trenja zaradi generacijskih razlik. Zaradi povezave s Slovensko izseljensko matico v Ljubljani je bila ta skupina dokaj nepriljubljena tudi v vrstah tistih skupin, ki niso bile naklonjene jugoslovanstvu.⁴⁹⁰

Vsaka politična realnost do določene mere vpliva na tvorbo kolektivnih in individualnih identitet, tako v smislu sprejemanja kot zavračanja istovetnosti. Tudi politična realnost druge polovice petdesetih let, torej obstoj skupne jugoslovanske države, je vplivala na oblike združevanja slovenskih priseljencev v Kanadi in oblikovanja skupin, čeprav dostopni in ohranjeni arhivski podatki nakazujejo, da so se slovenski priseljenci v Kanadi organizirali bolj na etnični

488 Slavko Pavlič, Willowdale, Ont., Kanada, »Zakaj ne enotno?«, *Rodna Gruda* 4 (1976): 32.

489 SI AS 1284 Zbirka Vzajemne podporne zveze Bled v Kanadi, t. e. 1, a. e. 3, Poročilo podpredsednika SIM Bojana Lubeja.

490 Pospel, *Slovenska imigracija*, 141.

(slovenski) kot pa na (jugoslovanski) nacionalni osnovi. Nekateri posamezniki slovenskega izvora so se aktivno vključevali v jugoslovanske skupnosti, poleg teh pa so se v dogodke z jugoslovanskim predznakom le sporadično in občasno vključevali nekatera slovenska društva ali skupine. Iz dela arhivskega in literarnega gradiva je možno sklepati tudi o povsem neformalnih vezeh, ki so se ustvarile med priseljenci iz Jugoslavije. Te so bile navadno še nekoliko močnejše v manj obljudenih okoljih, na podeželju in v manjših mestih.

»Ko je iz Jugoslavije?« je nekdo zaklical iz tega kupa ljudi.

S Francko sva se oglasila. Pozdravilo nas je troje prijaznih Hrvatov.

»Dobro nam došli u Kanadi!« je rekel eden in nama stisnil roko.

»Vreme je več, da je došla neka djevojka!« je pozdravil drugi.

Tretji se nama je samo prismehljajal nasproti.⁴⁹¹

Iz sledečih, sicer površinsko dokumentiranih in fragmentarno predstavljenih virov se da sklepati, da so predstavniki jugoslovanskih oblasti preko svojih predstavništev spodbujali jugoslovansko zavest pri priseljenih v Kanadi in njihovo naklonjenost do oblastnih struktur v Jugoslaviji. Metode in poskusi tega vplivanja so potekali zlasti po kulturnih, športnih in prosvetnih kanalih.⁴⁹²

Na nacionalni ravni velja omeniti tudi Jugoslovansko žensko organizacijo, ki je v sedemdesetih letih pod predsedstvom slovenske novinarki in urednice Francke Starčev v Torontu ustanovila jugoslovansko šolo, posebno organizacijo za matere in otroke, v okviru katere so poučevali jezike jugoslovanskih narodov. Predstojnik šole, ki jo je obiskovalo 40 otrok slovenskih priseljencev od skupaj 80 otrok, je bil pronicljivi kanadsko-slovenski pisatelj in publicist Ivan Dolenc. Šola je potekala ob sobotah v dveh izmenah za otroke in odrasle, slovenski pouk je potekal v treh stopnjah in poleg jezika obsegal tudi zemljepis, zgodovino in kulturno izročilo. Omenjena šola je bila prva šola s poukom slovenščine zunaj cerkvenega okvira.⁴⁹³

Leta 1976 je bila ustanovljena tudi jugoslovanska šola Nikole Tesle v Torontu, ki je nastala v okviru istoimenskega kanadsko-jugoslovanskega združenja in

491 Dolenc, *Za dolar človečnosti*, 27.

492 Splošen vtis se lahko ustvari v prelistavanju *Slovenskega izseljenskega koledarja* in *Rodne grude*, glasilih Slovenske izseljenske matice. Glej tudi: Kavrečič, Koderman, »Slovenski izseljenci«, 306–310.

493 SI AS 1241 Združenje Slovenska izseljenska matica, t. e. 222, a. e. 303. Slovenski pouk je potekal tudi v drugih krajih po Kanadi. V Sudburyju (VPZ Bled), v Coquitlanu v bližini Vancouvra, v Kitchenerju (SD Jadran), v Torontu (SPD Simon Gregorčič; Kanadsko-slovenska skupina za kulturne izmenjave), v Slovenian Society v Vancouvru, v Slovensko-kanadskem društvu v Edmontonu, v Thunder Bay (VPZB Jadran) in drugod.

pod pokroviteljstvom Toronto Board of Education. Pouk je potekal tudi v slovenščini.⁴⁹⁴ Dopis Canadian South Slav Association iz Vancouvra, kjer sta številni hrvaška in srbska skupnost, glede slovenske prisotnosti ponuja le nekaj skromnih podatkov, iz katerih je razvidno, da sta bila v društvo v prvi polovici šestdesetih let včlanjena samo Slovenka, poročena »sa Ličaninom«, in en Slovenec. V njegovem okviru so se dogajale kulturne in prosvetne dejavnosti v jugoslovanskem duhu, zlasti pouk glasbe, petja in folklornih plesov (kolo) ter »škola našeg narodnog jugoslavenskog jezika«.⁴⁹⁵ V jugoslovanskem okviru so delovali tudi nekateri športni klubi, denimo nogometni klub Maple Leaf, vendar iz dokumentacije niso razvidni podatki o morebitnih slovenskih igralcih.⁴⁹⁶

Kulturno udejstvovanje s podporo jugoslovanske države je v Kanadi postalo pogostejše v sedemdesetih letih. Tedaj so se politični odnosi med Kanado in Jugoslavijo zlagoma otoplili, uvajala pa se je tudi politika multikulturalizma, ki je postajala vedno bolj naklonjena kulturnim dejavnostim v različnih etnično-nacionalnih okvirih. Čeprav so številne kulturne dejavnosti Slovencev v Kanadi nastajale v režiji jugoslovanskih institucij, so nekatere vključevale specifičen slovenski značaj. Že od leta 1965 je v Torontu obstajal jugoslovanski radijski program Karavana prijateljstva, ki ga je vodila že omenjena Francka Starčev. Iz jugoslovansko-kanadskega radijskega programa, ki ga je vodil Mike Miličević, se je leta 1977 razvila enourna radijska oddaja Slovenska Kanada.⁴⁹⁷ Delo poroča, da so marca 1980 potekale projekcije več deset jugoslovanskih celovečernih, animiranih in dokumentarnih filmov po kanadskih mestih, v katerih je živelo največ priseljencev z območja Jugoslavije, in sicer v Montrealu, Ottawi, Torontu, Edmontonu in Vancouvru.⁴⁹⁸

Zdi se, da je moderna doba z večkratnimi prelomi političnih tradicij vred sprožila celo paleto novih načinov istovetenja znotraj slovenske kolektivne skupnosti, ki so si šle občasno tudi navzkriž. Hkrati pa so se društva s svojimi

---

494 SI AS 1241 Združenje Slovenska izseljenska matica, t. e. 198, a. e. 153, »Šola Nikole Tesle«, *Nedeljski dnevnik*, 13. 1. 1980, 17.

495 SI AS 1241 Združenje Slovenska izseljenska matica, t. e. 222, a. e. 303, Dopis društva Canadian South-Slav Association, 8. 6. 1964.

496 Nisem še našla podatkov, v katerem delu Kanade naj bi deloval.

497 Pospah, *Slovenska imigracija v Kanadi*, 129.

498 Med filmi so bili v *Delu* navedeni naslednji: Užiška republika, Breza, Derviš in smrt, Čuvaj plaže v zimskem času, Ples v dežju, Predstava Hamleta v Spodnji Mrduši, Vdovstvo Karoline Žasler, Posebna vzgoja in Ne nagibaj se ven. *Delo*, 12. marec 1980. Greg M. Smith v svoji monografiji *Film, Structure and Emotional System* (Cambridge: Cambridge University Press, 2003) postavlja stimulacijo čustvenih doživetij med bistvene sestavine filma, kar ima močan aktivistični potencial. Tega so se zavedali tudi v političnih krogih, saj je kinematografija postala orodje političnih interesov kmalu po svojem nastanku.

dejavnostmi prilagajala tudi kanadski realnosti in se oplajala s specifikami kanadskega oziroma širšega severnoameriškega prostora.

V nebesih sv. Peter angelu:

- Aha, spet so prišli trije Slovenci!
- Kako pa veš, da so Slovenci?
- Saj vidiš, kako so sperti.⁴⁹⁹

Gornja šala je bila v originalu objavljena v časopisu *Northern Mosaic*, glasilu Multicultural Association Thunder Bay. Glasilo je nastalo leta 1974 in izhaja še danes. Kot zanimivost naj povem, da je bil pobudnik in prvi urednik *Northern Mosaic* Kanadčan slovenskega rodu Frank Obljubek.⁵⁰⁰ Ko se je od sedemdesetih let v kanadski javnosti začelo pogosteje govoriti o multikulturalizmu, so nekateri (sicer maloštevilni) slovenski priseljenci oziroma njihovi potomci zapopadli tudi ta koncept. Morda se je prav ob državnem propagiranju uradne multikulturalne politike Ivanu Dolencu utrnila ideja, da bi zaradi večje učinkovitosti in prepoznavnosti združili vsa slovenska društva, ki so bila razcepljena po številnih ločnicah. Sam je o multikulturalnih praksah obveščal Slovensko izseljensko matico v Ljubljani.

Ob uvedbi multikulturalizma kot uradne politične ideologije je kanadska vlada sprejela šest konkretnih programov, ki so zadevali tudi slovensko-kanadska društva. Subvencionirala naj bi srečanja, sestanke, konference, mladinske dejavnosti, kulturno izmenjavo med etnijami, prispevala sredstva za multikulturalne centre, priprave za državljanski izpit in orientacijski program za priseljence; s posebnim programom za kulturni razvoj naj bi skrbela za obstoječe etnične organizacije, šolske ustanove, tisk in radiotelevizijske oddaje; pomagala naj bi pri jezikovnih učbenikih za neuradne jezike in tudi pri učenju angleškega in francoskega jezika; opozarjala naj bi kanadsko javnost na kulturno dediščino etničnih skupin v Kanadi ter prispevala finančno podporo za izdelovanje ročnih del, raziskovanje ljudske umetnosti, za muzeje in druge vzgojno-izobraževalne projekte s tega področja. Del pomoči so dobila tudi slovenska društva, ki so na svoje prireditve pogosto povabila predstavnike iz multikulturalnega ministrstva.⁵⁰¹

499 SI AS 1241 Združenje Slovenska izseljenska matica, t. e. 220, a. e. 286, Iz slovenske priloge *Northern Mosaic*, ponatisnjena v *Rodni Grudi* 3-4 (1976): 13.

500 www.thunderbay.org

501 SI AS 1241 Združenje Slovenska izseljenska matica, t. e. 222, a. e. 301, Dopis Ivana Dolenca SIM, 2. oktober 1971; Trebše-Štolfa, »Slovensko-kanadsko društvo«, 18; SI AS 1408 Zbirka kopij arhivskega gradiva Slovencev v Kanadi, t. e. 10, Slovenska katoliška družba sv. Jožefa v Hamiltonu, Ont., Ca., Zapisnik seje 15. januarja 1990; SI AS 1273 Zbirka kopij Slovenskega kulturnega društva Simon Gregorčič v Torontu, Zapisnik seje 5. marca 1972.

Multikulturalna politika je s svojim birokratskim ustrojem zaradi subvencioniranja in pomoči izvajala nadzor nad društvi; dokumentacija za projekte je morala biti temeljita in precej obsežna.

Ne vem, če ste že slišali o tem, da je celo kanadska vlada odobrila finančno pomoč za razvoj vseh etničnih skupin (group) (med katere spada tudi naše društvo kot etnična grupa Slovencev) 9 milijonov za letošnje leto. Iz tega vidimo, da kanadska vlada želi, da se obdrže navade, jezik in nacionalnost kanadskih priseljencev v Kanadi posebno pa še mladine.⁵⁰²

Treba je omeniti prepletenost slovenskih kulturnih elementov s kanadskimi oziroma s severnoameriškimi, kot so se navadno manifestirali na organiziranih društvenih prireditvah. Kanadski Slovenci so ohranili praznovanja, ki jih praznujemo tudi v Sloveniji (Prešernov dan, 8. marec, martinovanje, miklavževanje, silvestrovanje, vinska trgatev, ocenjevanje vina in sira, kolone, pustovanje, jurjevanje, Miss Slovenije), hkrati pa so društva uvedla praznovanja, ki so značilna za kanadsko oziroma severnoameriško družbo (Father's day, valentinovo, Canada day). Kot diasporična posebnost so se izoblikovale prireditve slovesne narave, ki jih v Sloveniji praviloma ne praznujemo, a imajo izrazito slovenski značaj (slovenski dan, istrski dan, belokranjski dan, dolenski dan, Cankarjeva proslava, Gregorčičev dan, Baragov dan, dnevi avtohtonih slovenskih zamejcev).⁵⁰³

Veliko število letnih prireditev namiguje, kakšno vlogo ima poleg simbolične vrednosti združevanja tudi njihova ekonomska plat; ob letni članarini, oglaševanju in subvencijah kanadske vlade so družabne prireditve ene najpomembnejših virov za delovanje društva in za upravljanje društvenega premoženja.⁵⁰⁴

Glede na vtise iz strokovne literature in virov je v okviru kanadsko-slovenske skupnosti zazijala globoka vrzel med privrženci kompetitivnih ideologij povojne dobe: kapitalizmom in komunizmom. Lahko rečemo, da je ta delitev po ideološkem šivu značilna tudi za kanadsko družbo kot celoto, vendar je v njej vsaj na začetku hladne vojne močno prevladovala kapitalistična opcija.⁵⁰⁵ Številne podobe o individualni in kolektivni solidarnosti med kanadskimi

502 SI AS 1273 Zbirka kopij Slovenskega kulturnega društva Simon Gregorčič v Torontu, Zapisnik seje 5. marca 1972.

503 SI AS 1273 Zbirka kopij Slovenskega kulturnega društva Simon Gregorčič v Torontu.

504 Število prireditev, ki so vključevale pevske festivale, izlete, bankete, koncerte, razne piknike, športne dneve, verske praznike in že zgoraj naštetih praznovanja, je bilo na vsedruštvenem nivoju blizu sto na leto. Glej Strle, »Odnos slovenskih izseljencev«, 135.

505 Več o tej temi v Iacovetta, *Gatekeepers*.

Slovenci pa namigujejo na prenapete in obenem zamrznjene reprezentacije odnosov med različnimi ideološkimi opcijami, ki niso vedno zrcalile stvarnih razmer. Te podobe so se znatno oplajale s konfliktno družbeno atmosfero, ki jo je ustvarila hladna vojna, in dinamičnim zunanjepolitičnim razmerjem med Kanado in Jugoslavijo. Odnos kanadske družbe do povojnih političnih razmerij se je zrcalil v medijih in se hkrati skoznje poustvarjal. Medijske podobe pa so, kot velja tudi danes, raje izpostavljale senzacionalistične škandale kot pa manj vpadljive vidike solidarnosti in premoščanja razlik.

Številni indici kljub vsemu ponujajo dovolj namigov, ki kažejo na manj ostro delitev in bistveno bolj dinamične odnose med različnimi družbenimi akterji, ki so se izrisali tudi na kolektivni ravni. Nekatera društva in posamezniki so predvsem na kulturnem nivoju občasno lahko sodelovali tako z »režimsko« emigracijo kot tudi z emigracijo, ki so jo jugoslovanski uradi opredelili za »sovražno« oziroma »politično«.⁵⁰⁶ Nekatera društva so ob izražanju naklonjenosti jugoslovanski državi, ki je simbolizirala politični okvir njihove izvirne domovine, posebno pozornost posvečala katoliškim obeležjem, ki so marsikomu predstavljala ne le temelj slovenstva, ampak tudi družinske tradicije. Na podlagi teh opazanj se pojavlja očitek togi in dihotomni kategorizaciji kanadsko-slovenske skupnosti na »naše« in »njihove«, saj lahko dobi rubrika »ostalo« večje razsežnosti, kot si mislimo.

Ob Titovi smrti so nekatera slovenska društva iz Toronta, Hamiltona, St. Catherines in Kitchenerja na pobudo torontske Kanadsko-slovenske skupine za kulturne izmenjave priredile spominsko svečanost, ki je v sredo, 14. maja 1980, zvečer potekala v restavraciji na ladji »Jadran« v lasti poslovneža slovenskega rodu Johna Letnika. Komemoracije, ki jih je v čast Titovemu spominu kljub grožnjam Titu nenaklonjenih priseljencev iz Jugoslavije organiziral Letnik, so privabile okoli 1000 ljudi. Opazka jugoslovanskega konzula Dimitrija Grčarja v zvezi s tem je pomenljiva:

Značaj komemoracije povodom smrti PR [predsednika republike, op. a.] bio je baš u tome, što je imala medjudruštveni kakakter, što se prvi put dogodilo u historiji slovenačkog iseljeništa, da se jednoj ovakvoj inicijativi pridruže i druga društva iz šireg područja Toronta, koja do tada nikada niso manifestirala privrženost SFRJ.⁵⁰⁷

---

506 Sklicujem se na dokumente v: SI AS 1241 Združenje Slovenska izseljenska matica, t. e. 222, a. e. 297.

507 SI AS 1241 Združenje Slovenska izseljenska matica, t. e. 222, a. e. 301, Poročilo konzula Dimitrija Grčarja, *Aktivnosti pojedinih slovenačkih organizacija i društava*, 9 (tipkopis).

Slovensko društvo Bled iz Beamsvilla je v sedemdesetih in osemdesetih letih izkazovalo veliko naklonjenost religioznim praksam in hkrati lojalnost jugoslovanski državi. Ključni katoliški prazniki (božič, velika noč, Marijino vnebovzetje), ki v tedanji Jugoslaviji niso bili uvrščeni med državna praznovanja, so imeli za pripadnike omenjenega društva enak pomen kot prazniki, ki so imeli v Jugoslaviji veliko težo (dan republike, prvi maj). V zapisnikih društva so razvidne športne prireditve, ki so se jih udeleževali člani katoliških društev. Zdi se, da je omenjeno društvo skušalo preseči konflikte ideološkega izvora, saj so le-ti bremenili njegovo delovanje in obstoj.

Podobno se je za povezovanje razbitih, medsebojno sprtih slovenskih društev in ustanavljanje vključujočih kulturnih centrov zavzemal Ivan Dolenc, in sicer je želel vse skupine osamosvojiti »od organizacijskih okvirov južnoslovanskih zvez in tudi od zaprtosti slovenske katoliške versko-politične skupine«. Žal pri svojih pobudah ni naletel na širšo podporo, bil je deležen nerazumevanja in celo blatenja.⁵⁰⁸ Cvetka Kocjančič v svojih zapiskih ugotavlja, da je kljub dobrim namenom in želji po sodelovanju slovenskih društev »deloval razdiralno, ker je vse naravnost povedal, kakor si je mislil in se ni oziral ne na leve ne na desne«.⁵⁰⁹

Iz pričevanj nekaterih sogovornikov in izdatnejših zapisnikov nekaterih društev je možno razbrati težnje velikega dela slovenskih priseljencev, da se politična vprašanja postavijo na stranski tir. V ta namen bi se morala izvesti obširnejša študija, ki bi presegla preučevanje tega fenomena na deklarativnem nivoju. Za ilustracijo naj navedem del iz napol avtobiografskega romana enega najvidnejših slovensko-kanadskih ustvarjalcev, Teda Kramolca (1922–2013), ki nosi naslov *Potica za navadni dan*. V njem je orisal družbo slovenskih povojnih priseljencev, ki so se dobivali na neformalnih srečanjih in je pri tem zelo verjetno izhajal iz svojih lastnih opažanj.⁵¹⁰ Družba, ki jo opisuje, je bila različnih ideoloških prepričanj in različnih zamišljanj, kaj je to slovenstvo, kar je njihova prijateljstva včasih postavilo na preizkušnjo.

»Ne bodi vendar sarkastičen!«, je rekla Valentina. Zaslutila je v Gorazdovem odgovoru srd, prikrito sicer, vendar tiste vrste jezo, ki jo je težko krotiti in obvladati. Zaslutila je prvič, da moža pozna manj, kot si je umišljala. Zaskrbelo jo je, da bo zdaj iz njega izbruhnilo tisto, kar je v sebi krotil zaradi smisla za dostojnost vse življenje, ves čas njunega zakona.

508 Jurak, »Kanada«, 372.

509 Zapiske, ki jih je Cvetka Kocjančič zapisala leta 2012, hrani avtorica.

510 Strle, »Ted Kramolc«, 41–64.

»Ne gre za sarkazem, za resnico gre in, kot pravi portugalski pregovor, resnica ne ljubi okraskov. Ne vem, čemu si tako občutljiva. Kaj smo Slovenci nad kritiko, nedotakljivi, nekaj posebnega?«

Valentina je molčala; skrbelo jo je predvsem zaradi zamere.

»Če mi dovolite, bi rad to misel izpeljal,« se je priklonil družčini Gorazd.

»Kar nadaljuj,« je rekel Anton Čemažar, »potem bom pa še jaz dodal svoje.«

»Našim glavarjem tu, tistim torej, katere sem bil nazval poklicne Slovence, gre torej za neko skrb. Skrb za domovino! Ha! Pa ne za današnjo, katere državljani smo, za kanadsko torej, ki nam omogoča svobodo izražanja, gibanja in blaginjo. Skrb, ki jo kažejo, jim naj med rojaki zagotovi poseben status: Za domovino zaskrbljenega Slovenca! Ta skrb ni našiv na rokav uniforme niti ni venec na potno čelo, še manj kolajna na prsih. Za domovino zaskrbljenega Slovenca je v naših dvoranah težko prezreti, ker mi je skrb temno začrtana okoli oči, vklesana globoko v čelo. Že v naši mladosti, že v šoli, je bil poudarek na resnosti. Biti odkrite narave, biti vesel, optimističen, je nevarna reč. Bodi resen, so ponavljali! Od videza resnosti do zaskrbljenosti pa je majhen korak.

»Oprosti mi,« ga je prekinil Štefan Zavrtnik, »nekam zviška gledaš na naš narod, na naše ljudi, se mi dozdeva. Kaj se sramuješ biti Slovenec, član naše srenje tu? Namesto pomislekov, spora, potrebujemo slogo za obnovitev slovenstva, slovenske biti tu kot v domovini.« Tudi njemu so se tresle roke. Ko je dvignil kozarec, mu je vino oškropilo kravato.

»Ah, kaj pa še? Ne obešaj se na slovenski zvon, ki je resnično le navček. Kar mi je najbolj zoprno, je prav to, kar mi hočeš servirati.«

»Servirati kaj?« je siknil ing. Zavrtnik.

»To prav tvoje v nacionalistično omleto zavito slovenstvo. Ta čustveni golaž, zabeljen s slogani!«

Valentina ga je grdo pogledala, a je nadaljeval.

»Ne, ne – ne sramujem se svojih korenin niti ne tukajšnje srenje! Sem Slovenec, ker imam slovenske starše, ker sem bil na slovenski zemlji rojen. Da sem Slovenec, ni moja krivda niti ne zasluga. Če pa bi bili moji starši skandinavskega porekla, bi bil zdaj Šved, Norvežan ali Finec. Če bi bili oni protestantske vere, bi se zdaj križal po protestantsko. Svet se vsak dan manjša, zaradi medijev in posebno še zaradi tehnologije. In zdaj naj me skrbi ta, vsaj eno stoletje stara in preživela definicija nacionalizma in narodne pripadnosti? Človek in njegova pripadnost narodu je sad genov in še okolja, v katerem živi. Si, kar si. Če pa ošvrknem te naše politične diletante in njihovo postuliranje, pa to še ne pomeni, da preziram slovenstvo. Česar pa kot Kanadčan ne prenesem, je prav tisto za lase privlečeno etničarstvo, tisto napihnjeno in pretirano domovinstvo, ki se pri naših prireditvah in shodih zdaj še prav posebno poudarja. Zakaj? Ker je to delovanje plemenskega in ne

narodnostnega značaja. Nič drugačno ni, kot so nastopi afriških in azijskih skupin, ki se danes, zaradi obnorele kanadske imigracijske politike šopirijo po Torontu. Desetletja mi je vzelo, da sem postal Kanadčan, to torej, kar so moji tukaj rojeni otroci. Desetletja, da sem se privadil dimenzijam te ogromne dežele in si s tem razširil obzorje. Nihče mi ne bo več nataknil tesno nošo starih navad in običajev, ki so, kot je bil zapisal John Stuart Mill, tiranija, ker onemogočajo osebno svobodo. Prihodnost Kanade, kot jo poznam in sem jo vzljubil, pa je v težki krizi. Pred razsulom smo, zaradi Quebeca, njegovega separatizma, jezikovnega kot etničnega šovinizma, ki ga je stoletja netil janzenistični kler, zdaj pa demagogi, ki komaj skrivajo fašistične tendence.«
Sobo je objela tišina.⁵¹¹

---

511 Ted Kramolc, *Potica za navadni dan* (Slovenska matica, Ljubljana: 1997), 46–48.

ALBUM ŽIVLJENJSKA POT SKOZI OSEBNE DOKUMENTE

Ohranjeni osebni dokumenti omogočajo površinski, a poveden vpogled v življenje Janeza Marentiča. Nedvoumno pričajo, da se je rodil 5. avgusta 1912 katoliškemu kmečkemu paru v belokranjski vasi Gradac. Leta 1948 se je iz Avstrije izselil v Anglijo, kjer je opravljal razna slabše plačana dela, tudi kot varnostnik pri Royal Air Force. Leto kasneje se je pridružil Slovenskemu društvu v Veliki Britaniji. V začetku 1952 je sprožil postopke za izselitev v Kanado in se z ladjo M. V. Georgic 22. maja istega leta izkrcal v Halifaxu. Nastanil se je v Torontu, kjer je leta 1957 prisegel kot kanadski državljan. Od vsega začetka je bil dejaven v več slovensko-kanadskih društvih, zlasti v verskih skupnostih. Umril je v Torontu leta 1980, kjer je tudi pokopan. © Canadian Slovenian Historical Society

From :- R.A.F. Station Schleswig-Land.

To :- TO WHOM IT MAY CONCERN.

Date :- 24th June 1948.

G22716658 Woin. MARENČIČ, J.

This is to certify that the above mentioned has been employed in the Civil Mixed Watchmen's Service attached to the ROYAL AIR FORCE from 15.2.1947 to the present date.

J. Pearson
P/Lt.
For Group Captain, Commanding,
R.A.F. Station Schleswig-Land.

SLOVENSKO DRUŠTVO V VEL. BRITANJI.
SLOVENIAN ASSOCIATION IN GR. BRITAIN.

ČLANSKA IZKAZNICA.

Št. 78.

Datum 31.7.1949.

Priimek in ime MARENČIČ Janez

Naslov Y.M.C.A. Hostel No. 1, Woolfox Lodge
nr. Oakham, Rutland

Tajnik
Tajnik.

Janez
Predsednik.

Janez Marenčič
Podpis člana.

THE CUNARD STEAM-SHIP COMPANY LIMITED

371129

M.V. "GEORGIC" BERTHING CARD

SAILING 15 MAY 1952

IMPORTANT!—THIS CARD MUST BE PRODUCED AT TIME OF EMBARKATION AT SOUTHAMPTON.

ROOM/DORMITORY 32

BERTH NUMBER C

NAME M. J. MARENTIC.

L.P. 25/209.

CUNARD LINE

CUNARD WHITE STAR

MR. MARENTIC JANEZ

SHIP GEORGIC DATE OF SAILING 15. 5. 1952

CLASS ONE

FROM SOUTHAMPTON

ADDRESS IN 362. WELLESLEY STREET
E. TORONTO ONTARIO
CANADA CANADA

NOT WANTED ON VOYAGE

CANADIAN SERVICE

PRINTED IN ENGLAND

540

GEORGIC - CUNARD

22 MAY 1952

SOUTHAMPTON - HALIFAX

IMMIGRATION IDENTIFICATION CARD

TO BE SHOWN TO EXAMINING OFFICER AT PORT OF ARRIVAL

SERVICE D'IMMIGRATION DU CANADA
CARTE D'IDENTITE

à PRÉSENTER À L'EXAMINATEUR AU PORT D'ENTRÉE

IMMIGRATION
MAY 22 1952
HALIFAX, N. B.

Marentic J. J.

SIGNATURE OF PASSENGER—(Signature du passager)

OHSP ONTARIO HEALTH SERVICES INSURANCE PLAN IDENTIFICATION CARD

OHSP NUMBER

416 557 478

J MARENTIC

When medical services are required present this card to your practitioner, who will return it to you.
The above named subscriber and his eligible dependants are entitled to receive insured services under the plan.

ČLANSKA IZKAZNICA

ZA LETO 1966

Potrjujem, da je **Janez Marentič**

redni član **SLOMSKOVE ZVEZE**

Rev. dr. Leopold Varga
vicepostulator

SLOVENSKI DOM — SLOVENIA HOME • TORONTO

847 PAPE AVENUE

ČLANSKA IZKAZNICA
(Membership Card)

Ime *Janez Marentic*

Naslov *615 Mainwing Ave*

0422

A. Poljan
Predsednik

DESCRIPTION - SIGNALEMENT					
NAME <i>Nom</i>	JANEZ (JOHN) MARENTIC				
ADDRESS <i>Adresse</i>	TORONTO, ONTARIO, CANADA				
TRADE OR OCCUPATION <i>Profession</i>	LABOURER				
PLACE OF BIRTH <i>Lieu de naissance</i>	YUGOSLAVIA				
DATE OF BIRTH <i>Date de naissance</i>	5TH AUGUST, 1912				
MARITAL STATUS <i>Etat matrimonial</i>	SINGLE				
SEX <i>Sexe</i>	M	HEIGHT <i>Taille</i>	5'8"	COMPLEXION <i>Tenue</i>	MEDIUM
EYES <i>Yeux</i>	BLUE-GRAY	HAIR <i>Cheveux</i>	BROWN-GRAYING		
DISTINGUISHING MARKS <i>Marques particulières</i>	SCAR ON FOREHEAD				
THIS CERTIFICATE HAS BEEN GRANTED UNDER THE PROVISIONS <i>Le présent certificat fut</i> <i>accordé</i> <i>aux termes de</i>					
OF SECTION <i>Article</i>	10(1)				
DATED <i>Date</i>	JUL 11 1957				

ODNOSI DO DOMOVINE

Seliti se [...] pomeni seliti se skupaj s svojo zgodovino, tradicijo, načinom življenja, čustvovanja, delovanja in razmišljanja, s svojim jezikom, vero in drugimi socialnimi, političnimi in mentalnimi strukturami svoje družbe.⁵¹²

Odnosi kanadskih Slovencev do domovine so se kazali in se še kažejo na izredno bogate načine. Pravzaprav že vse institucije v Kanadi, ki vsebujejo pridevnik »slovenski« ali še pogosteje »kanadsko-slovenski«, tvorijo vezi s slovenstvom oziroma izvorno domovino. Kanadsko-slovenska društva in organizacije,⁵¹³ tiskovine,⁵¹⁴ slovenske prireditve plesnega, glasbenega, gledališkega, športnega idr. značaja⁵¹⁵, slovenska knjigarna, ki je svoj čas delovala v Mississaugi, poslušanje slovenskih oddaj ter negovanje slovenskih navad in običajev so najvidnejši rezultat odnosa priseljencev do njihove domovine. Poseben izkaz teh vezi so obiski kanadskih Slovencev v Sloveniji in obiski njihovih prijateljev in sorodnikov v Kanadi, kulturno-umetniška gostovanja, osebna in društvena korespondenca ter različne oblike kulturnega, gospodarskega in političnega meddržavnega sodelovanja. Povojni razmah telekomunikacij in transporta je omogočil lažje vzdrževanje vezi, stiki pa so postajali čedalje bolj neposredni. Kanali, ki so se ustvarili med slovensko diasporo v Kanadi in njihovo izvorno domovino, so bili pretočni v obe smeri.

Dne 14. aprila leta 1958 sem se s soprogo Slavico in devetmesečnim sinom Frankom ter samo dvema kovčkoma prtljage z vlakom pripeljal v Edmonton. V enem od obeh kovčkov je bila harmonika. Od doma. Kmalu sva spoznala še druge Slovence v mestu. Seznanili so nas z življenjem v tem delu Kanade. A ko sem jim povedal, da imam s seboj harmoniko, na katero z veseljem igram, smo se začeli ob nedeljah zbirati. Vedno več nas je bilo. Organizirali smo piknike in plese. Tudi zapeli smo ob spremeljavi moje harmonike. Kmalu je nastal moški pevski zbor, Slavko in Terezija Kolerič pa sta ob moji proslavi tudi lepo zapela v duetu. Kmalu zatem je

---

512 Mirjam Milharčič Hladnik, »Ocena knjige: Abdelmalek Sayad, *The Suffering of the Immigrant*«, *Dve domovini / Two Homelands* 22 (2005): 231.

513 Več o tem in seznam organizacij: Milica Trebše-Štolfa, »Slovinci in njihove organizacije v Kanadi«, v: Milica Trebše-Štolfa, Matjaž Klemenčič (ur.), *Slovensko izseljenstvo: Zbornik ob 50-letnici Slovenske izseljenske matice* (Ljubljana: Slovenska izseljenska matica, 2001), 211–216.

514 Janez Arnež, *Slovenski tisk v ZDA in Kanadi: 1940–1997* (Washington, Ljubljana: Studia Slovenica, 1998); Nada Bajič, »Informacijska dejavnost v Kanadi«, *Slovenski izseljenski koledar* 1998, 202–219.

515 Trebše-Štolfa, »Slovinci in njihove organizacije v Kanadi«, 216–219.

bila sprejeta tudi odločitev o ustanovitvi društva. Moja harmonika je postala nepogrešljiva spremljevalka vseh društvenih dogodkov.⁵¹⁶

Pretežni del slovenskih priseljencev v Kanadi je vzdrževal živahne stike s slovenskim okoljem. Ti stiki so v veliki meri potekali po sorodniških in prijateljskih kanalih, kar je zgodovinsko težje sledljivo, ker je na voljo razmeroma malo izseljenskega arhivskega gradiva z zasebnimi egodokumenti. Od konca šestdesetih let so za del komunikacijskih kanalov vedno skrbeli organi Slovenske izseljenske matice (SIM), s čimer se je zgodovinski potencial rekonstrukcije izseljenskega življenja nekoliko okrepil. Kljub temu da je SIM nastala leta 1951 na pobudo slovenskih izseljencev v Franciji in ZDA, so jo protijugoslovansko in protikomunistično orientirani priseljenci označili za »podaljšano roko režima z zelo mačehovskim odnosom do emigrantov«.⁵¹⁷ Vsekakor se iz arhiva SIM izrisuje vse prej kot mačehovski odnos, hkrati pa je bilo v luči političnih konstelacij v Jugoslaviji umevno, da so bili zastopniki SIM zadržani do politično orientiranih, režimu nenaklonjenih krogov, zlasti do posameznikov iz »klerikalnih krogov«. Na drugi strani pa velja poudariti, da je bilo sumničenje značilno tudi za nasprotno stran. Ta dvosmerna izključevalna logika je po eni strani osvetljena v jugoslovanskem oblastem naklonjenem časopisu,⁵¹⁸ ki je poročalo o konfliktnem delovanju politične emigracije v Kanadi, po drugi strani pa so pripadniki politične emigracije pozivali k nezaupljivosti zaradi »špijoni-ranja komunističnih agentov«.⁵¹⁹ V arhivu SIM vsekakor obstajajo dokumenti, poročila o dejavnostih kanadskih Slovencev, vključno s tistimi, ki režimu niso bili naklonjeni, ki kažejo na to, da se je nadzor nad protikomunističnimi ali protirežimskimi predstavniki v diaspori res dogajal.⁵²⁰ Spodnji dopis iz leta 1967 izkazuje, da nadzor iz domovine ni bil vselej izključujoč glede na ideološko pripadnost oziroma da je v poznih šestdesetih letih postajal manj manihejski, kot je bil v prvih povojnih letih.

Ljudje se pritožujejo, da na ambasadi nihče ne zna slovensko. [...] V glavnem so vsi zelo lojalni do Jugoslavije, s tem da interese in koriste naše republike hipertrofirajo. To jim ne moremo zameriti.

516 Franc Zrim, »S harmoniko v Kanado«, v: Trebše-Štolfa, *Slovensko-kanadsko društvo*, 131.

517 »Sprava Slovencev, razmišljanja in predlogi«, *Kanadska domovina* (priloga *Ameriške domovine*), 29. marec 1990.

518 *Jedinstvo* o odnosih Kanada – Jugoslavija, *Delo*, 16. januar 1967.

519 Otmar Mauser, *Ameriška domovina*, 14. april 1974.

520 SI AS 1241 Združenje Slovenska izseljenska matica, t. e. 222, in 223, različni dopisi.

Svet postaja majhen, vsi naši izseljenci so v dokaj dobrih stikih z domovino. Zlasti v bodoče lahko pričakujemo povečan obisk, končno naši ljudje ne stojijo po mojih vtisih tako slabo in premorejo tistih 600 dolarjev za obisk domovine. V Montrealu je nekaj Slovencev, ki so finančno relativno močni.

Bil sem tudi na obisku pri dr. Boljki, duhovniku iz Cerklja na Gorenjskem, ki je napisal na svojo cerkev »Slovensko središče« in zbira okoli sebe in farne, ki so jih kupili Slovenci zlasti proletarske sloje in pa našo povojno emigracijo s kmetov. Name je naredil dober vtis.⁵²¹

Na svojstven način so v ozračju, ki je bilo prežeto z aktualnimi ideološko-političnimi temami, med izseljenci, ki so simpatizirali z jugoslovanskim režimom, in tistimi, ki so mu nasprotovali, zrcalile tudi vsakoletne »domovinske« proslave v Kanadi. V začetku julija so v ontarijskem Wellandportu na farmi Belgrade, ki je bila v lasti majorja Williama Jonesa,⁵²² več povojnih let zapored prirejali proslave ob praznovanju kanadskega »dneva neodvisnosti«.⁵²³ Na farmi majorja, ki so mu naredili vzdevek Lawrence Jugoslovanski, je potekal tudi dan »julijskih vstaj jugoslovanskih narodov«,⁵²⁴ znan pod imenom »kanadsko-jugoslovanski dan«. Ti dogodki, ki so običajno potekali na prostem v vročih dneh kanadskega celinskega podnebja, so privabljali na stotine ljudi iz jugoslovanske diaspore. Po poročilih Slovenci na teh praznovanjih niso bili številni.⁵²⁵ V nasprotju z »jugoslovanskim dnevom« so 28. junija praznovale »slovenski dan« protikomunistično in protijugoslovansko orientirane skupine. Ta praznik je potekal v verskem zdušju in navadno v prostorih verskih objektov.

---

521 SI AS 1241 Združenje Slovenska izseljenska matica, t. e. 221, a. e. 287, Pismo Rudija Videtiča Slovenski izseljenski matici, 4. septembra 1967. Rudi Videtič je na terenskem delu skušal preučiti Slovence v Kanadi.

522 Lastnik priljubljene farne je bil major iz Nove Škotske, William M. Jones (1895–1969), veteran obeh svetovnih vojn, ki je od partizanskega vodstva dobil status narodnega heroja, potem ko je leta 1943 kot zavezniški agent s padalom pristal v Jugoslaviji. Pridružil se je partizanski vojski in o naravi njenega boja poročal zavezniškim oblastem. Kot pričajo različni zgodovinski drobci, je zaradi svojih medvojnih zaslug ostal do svoje smrti v prijateljskih odnosih tako z jugoslovanskimi oblastmi kot tudi s projugoslovanskimi priseljenci v Kanadi. Slabo desetletje po njegovi smrti so se svečanosti preselile na druga prizorišča, potem ko so neznanci poškodovali njegov kip. Več: Roy MacLaren, *Canadians Behind Enemy Lines: 1939–1945* (Vancouver: UBC Press, 2004).

523 Gre za Canada Day (1. julij), dan, povezan s počastitvijo ustanovitve kanadske konfederacije leta 1867.

524 Pri nas bolj znan kot *dan borca* (4. julij), v spomin na poziv CK ZKJ za boj proti okupatorju v letu 1941.

525 SI AS 1241 Združenje Slovenska izseljenska matica, t. e. 221, a. e. 287, Pismo Rudija Videtiča Slovenski izseljenski matici, 19. januar 1968.

Odnos med notranje raznoliko diasporično skupnostjo kanadskih Slovencev in osrednjo izseljensko institucijo v njihovi izvorni domovini od sedemdesetih let nazorneje podaja obsežna korespondenca v arhivu SIM. Zlasti pogoste so prošnje izseljencev za posredovanje različnih dobrin iz Slovenije v Kanado. Zaželeni so bili predvsem slovarji, glasba slovenskih ansamblov in klasičnih skladateljev, angleški prevodi slovenskih knjig, literatura slovenskih književnikov, učbeniki, zgodovinske knjige, kuharice in druge specializirane knjige, slikanice za otroke, stenski koledarji, zemljevidi, fotografije in diapozitivi slovenskih krajev, filmi, narodne vezenine in drugi spominki.⁵²⁶ SIM je na dopis Državnega sekretariata za zunanje zadeve pripravila 28 knjig za potrebe torontske bolnišnice.⁵²⁷ Organizirala je gostovanje športnih klubov iz Kanade v Sloveniji, sodelovala v izmenjavi folklornih plesnih in glasbenih skupin, organizirala množične obiske v Slovenijo in prirejala izseljenske dni po različnih slovenskih krajih. Kot je razvidno iz časopisja in društvenih arhivov, je SIM od poznih sedemdesetih let vedno bolj nastopala v slovenskem imenu. Leta 1986 je apelirala na slovenska društva, naj na ottavski Zavod za statistiko pošljejo zahtevo po slovenskem vprašalniku za potrebe popisa prebivalstva, ki je dotlej obstajal le v srbskem in hrvaškem jeziku.⁵²⁸ O podobnem priča statistika naročnin izseljencem namenjenih slovenskih publikacij, ki se nahaja v uredništvu SIM; gre za od leta 1954 izhajajoči mesečnik (v začetku z nekaj dvojnimi številkami) *Rodna Gruda*⁵²⁹ in *Slovenski izseljenski koledar*, ki je izhajal v letih 1953–2003.

Zanimanje kanadskih Slovencev za domovino se je povečalo zlasti ob političnih krizah in naravnih katastrofah na ozemlju celotne Jugoslavije.⁵³⁰ Iz nabora raznolikih virov izhaja, da je imel izraz domovina različne vsebinske pomene. Domovina se je v predstavah slovenskih izseljencev navezovala predvsem na slovensko ozemlje, pogosto na Jugoslavijo, včasih pa je segla tudi v zamejstvo. Ta spremenljivi pomen izraza domovina se dobro opazi v luči humanitarnih dejavnosti,

---

526 SI AS 1241 Združenje Slovenska izseljenska matica, t. e. 223.

527 SI AS 1241 Združenje Slovenska izseljenska matica, t. e. 220, a. e. 286, Dopis Slovenske izseljenske matice, z dnem 30. januar 1969.

528 SI AS 1273 Zbirka kopij Slovenskega kulturnega društva Simon Gregorčič v Torontu, Dopis Slovenske izseljenske matice z dne 29. maja 1986.

529 Podatki iz uredništva *Rodne grude* poročajo o naslednjem naročniškem registru za Kanado, aktualnem septembra 1973: Alberta 66, Britanska Kolumbija 45, Manitoba 18, Nova Škotska 1, Ontario 263, Quebec 20, Saskatchewan 3, skupaj 416 naročnikov. SI AS 1241 Združenje Slovenska izseljenska matica, t. e. 220, a. e. 286.

530 Matjaž Klemenčič, »Odnos slovenskih izseljencev do stare domovine«, v: Milica Trebše-Štolfa, Matjaž Klemenčič (ur.), *Slovensko izseljenstvo: Zbornik ob 50-letnici Slovenske izseljenske matice* (Ljubljana: Slovenska izseljenska matica, 2001), 53–63.

ki jih je organizirala bodisi slovenska bodisi jugoslovanska diaspora. Najvidnejše akcije so slovenski izseljenci organizirali za pomoč žrtvam kataklizem, denimo ob katastrofalnem potresu z epicentrom v Skopju leta 1963, uničujočem potresu, ki je leta 1976 prizadel Furlanijo in Gornje Posočje, ter rušilnem potresu, ki je leta 1979 prizadel Črno goro. Zaradi škode ob poplavax, ki so leta 1990 prizadele osrednjo Slovenijo, so v Kanadi ustanovili Odbor za pomoč žrtvam poplav v Sloveniji, iz katerega se je kasneje izoblikoval Slovenski kongres za Kanado. Pogosto so kanadski Slovenci zbirali sredstva za drage medicinske pripomočke, denimo za nakup ultrazvoka za Univerzitetni klinični center in druge opreme za številne slovenske bolnišnice. Denar so zbirali tudi za obnovo kulturnih spomenikov v Sloveniji, na primer za prenovo Gregorčičeve hiše v Vrsnem.

Sredstva za pomoč so se stekala iz številnih virov, najvidnejša pobuda zanje pa je prihajala iz raznih društev in klubov.⁵³¹ Poleg tega so kanadski Slovenci tudi posamično izkazovali veliko simpatij do ljudi v domovini, ki so se znašli v stiski, in so jim tudi pomagali. Pri tem ne smemo pozabiti na neizmerljivo zasebno denarno pomoč izseljencev delom svojih družin, ki se niso izselile. Ta pomoč je, kot je bilo značilno za številne države z velikim deležem izseljencev v preteklosti in danes,⁵³² po ocenah predstavljala razmeroma velik delež državnega prihodka, domači v Sloveniji pa so jo navadno prejeli zapakirano v osebni korespondenci. Velika finančna pomoč je prišla iz Kanade tudi za obnovo po vojaškem konfliktu ob osamosvojitvi Slovenije. Težko je zaobjeti in popisati vse materialne prispevke kanadsko-slovenskih ustanov in posameznikov slovenskega izvora, saj jih je bilo ves ta čas ogromno.

Kanadski Slovenci so v primerjavi z ostalimi slovenskimi diasporami po svetu prispevali velik delež donacij Slovincem v domovini.⁵³³ Nedvomno je to povezano z razmeroma visokim življenjskim standardom, ki so ga v Kanadi lahko sčasoma dosegli tudi priseljenci, zlasti tisti, ki so svojo gospodarsko dejavnost razvili med kanadsko gospodarsko rastjo. Kot je poudarila Cvetka Kocjančič, je socialni vzpon posameznih Slovencev v Kanadi pogosto deloval v korist širše kanadsko-slovenske skupnosti. Brez denarnih prispevkov gospodarsko uspešnih kanadskih Slovencev si je težko predstavljati finančno zahtevnejše projekte, na

531 V arhivu Slovenske izseljenske matice in Arhivu Republike Slovenije je zbranih veliko časopisnih člankov, korespondence, zapisov in dopisov, ki pričajo o podpornih akcijah Kanadskih Slovencev za najrazličnejše namene.

532 Prim. Gary B. Magee, Andrew S. Thompson, »The Global and Local: Explaining Migrant Remittance Flows in the English-Speaking World, 1880–1914«, *The Journal of Economic History* 66/1, 2006, 177–202; Gregor Benton, Hong Liu, *Dear China: Emigrant Letters and Remittances, 1820–1980* (Oakland: University of California Press, 2018).

533 Ta ocena izhaja iz pregleda donacij, ki so v sedemdesetih in osemdesetih letih navedene v *Slovenskem izseljenskem koledarju*.

primer gradnjo cerkva, društev, bank in drugih večnamenskih zgradb ali izdajanje tiskovin, organizacijo krožkov, srečanj, izvedbo radijskih oddaj ipd. Poleg tega je po principu delovanja etničnih mrež pri uspešnih slovenskih podjetnikih dobilo zaposlitev precej Slovencev.⁵³⁴ Tako mi je leta 2008 v pogovoru povedal Jože Joseph Kastelic, ki je kot uspešen gradbenik podpiral številne projekte kanadskih Slovencev.

Jaz sem imel fajn ljudi. Jaz sem imel vse te ... Slovenci so večinoma bili, Slovenci. Zidarji, tišlerji, električar je bil Slovenec, vodni inštalaterji ... večina Slovenci ...⁵³⁵

V procesu oblikovanja samostojne slovenske države so kanadski Slovenci nastopili precej enotno. Hkrati je treba opozoriti na to, da je v virih mogoče razbrati samo vidnejšo, torej odobravajočo plat, ne pa tudi morebitnega nasprotovanja ali indiferentnosti.⁵³⁶ To je povsem razumljivo, kajti v zanosu, ki je spremljal proces osamosvajanja, so bili tudi v javni sferi nastajajoče slovenske države v veliki meri preglašeni pomisleki, dvomi in negotovosti, ki so se pojavili ob tej koreniti družbenopolitični spremembi.

Želja po samostojni slovenski državi ni zrasla čez noč. Temeljila je na ideji Zedinjene Slovenije, ki je leta 1848 nastala v programih slovenskih političnih aktivistov in dobila razmeroma široko podporo ljudskih množic. Osnovni zahtevi sta bili združitev zgodovinskih dežel Kranjske, Štajerske, Koroške in Primorja v enotno kraljevino Slovenijo v okviru habsburške monarhije in jezikovna enakopravnost slovenščine v javnem življenju teh dežel. V takšen idejni temelj so se do dejanske slovenske osamosvojitve polagali različni predlogi in rešitve, ki so ideji o slovenski politični samobitnosti odgovarjali le deloma. Pogosto je bilo predvidena eksistenca slovenske politične tvorbe v okviru večnacionalne države.

Med slovenskimi priseljenci v Kanadi se je – podobno kot v Argentini, ZDA in Avstraliji – ideja o samostojni Sloveniji začela širiti s prihodom prvih političnih beguncev in se je širila v protikomunističnih skupinah, zlasti med člani časopisov *Slovenska država* in *Vestnik*. Med zagovorniki te ideje sta bila vidnejša zlasti dr. Janko Pajk in dr. Rudolf Čuješ, ki sta pred vojno pripadala krogu intelektualcev, zbranih okoli teologa dr. Lamberta Ehrlicha, dr. Cirila Žebota, profesorja ekonomskih ved na Pravni fakulteti v Ljubljani, in frančiškanskega

534 Cvetka Kocjančič, »Izseljenstvo kot gospodarski dejavnik«, v: Milica Trebše-Štolfa, Matjaž Klemenčič (ur.) *Slovensko izseljenstvo: Zbornik ob 50-letnici Slovenske izseljenske matice* (Ljubljana: Slovenska matica, 2001), 223–234.

535 Jože Kastelic v interjuju z avtorico, Toronto, februar 2008.

536 SI AS 1241 Združenje Slovenska izseljenska matica, t. e. 220, a. e. 286, Poročilo slovenskega informacijskega centra v Kanadi o vojni v Sloveniji, brez datuma.

patra Kazimira Zakrajška. Vsi trije so vse od okupacije razvijali idejo o povojni Sloveniji kot neodvisni državi.⁵³⁷ Pristaši ideje o samostojni slovenski politični tvorbi v Kanadi so se povezovali s privrženci podobnih nazorov iz vrst slovenskih političnih beguncev v Argentini, ZDA, Italiji in Avstraliji, njihovo politično lobiranje je usahnilo sredi petdesetih let. Od osemdesetih let je pod vplivom družbenopolitičnih težav (kriz vzhodnega bloka, socializma in jugoslovanstva) in drugih simbolnih prelomnic (Titova smrt) prihajalo do izrazitih sprememb v odnosu do politične in kulturne umestitve slovenskega prostora.⁵³⁸ V tem času se je skokovito povečalo število javnih razprav v zvezi z vrednotenjem in povezovanjem vsega slovenskega etničnega prostora pri nas,⁵³⁹ kar med kanadskimi Slovenci ni ostalo brez odmeva.

Kanadski Slovenci so izkazali veliko zanimanje za izvorno domovino in simpatije do slovenske samostojnosti, ki jo je s plebiscitom v decembru 1990 večinsko podprlo slovensko volilno telo. Postavitev na stran »demokratske odločitve, da bo v svoji domovini svoj gospodar«,⁵⁴⁰ je med kanadskimi Slovenci postala še bolj evidentna ob začetku oboroženih spopadov med JLA in TO, ki so izbruhnili neposredno po razglasitvi neodvisnosti. Obsežna kampanja je v Kanadi v več primerih potekala v hrvaško-slovenski navezi, bila pa je le del prizadevanj Slovencev po svetu, ki so se združili v Svetovnem slovenskem kongresu. V okviru le-tega je bil že 25. maja 1990 organiziran Kanadski Slovenski kongres, ki je v imenu »ohranjanja slovenskih izročil, [...] pripadnosti slovenstvu in demokratičnim načelom« zdržil večino kanadsko-slovenskih organizacij.⁵⁴¹

Od 28. junija 1991, torej le dan po začetku t. i. desetdnevne vojne, je bilo pred ontarijskim parlamentom organiziranih več zborovanj, na katerih so izrazili moralno podporo Slovincem in zbirali materialna sredstva. V znak povezanosti in podpore dogajanju v Sloveniji so kanadski Slovenci prodajali razne predmete s slovenskimi simboli. Več kot 1000 posameznikov je poslalo v Ottawa protestna pisma vladi, naj deluje za priznanje neodvisnosti Slovenije. V tem času je bil v Torontu ustanovljen Slovenski informacijski center, katerega namen je bilo obveščanje kanadske javnosti, zbiranje podatkov in posredovanje pri vladi za priznanje Slovenije. Parlamentarni poslanec slovenskega rodu Jesse Flis je za

537 Daniel Grafenauer, »Slovene Political Émigré Communities and the Idea of Slovenia as an Independent State after World war II«; v: Mary N. Harris, Anna Agnarsdottir, Csaba Lévai (ur.), *Global Encounters, European Identities* (Pisa: Pisa University Press, 2010), 128.

538 Klemenčič, »Delovanje slovenskih izseljencev«, 108.

539 Glej porast števila publikacij na spletni strani www.cobiss.com na teme (slovenski plebiscit, slovenske manjšine, slovensko narodno vprašanje).

540 SI AS 1241 Združenje Slovenska izseljenska matica, t. e. 220, a. e. 286, Kanadski Slovenci v podporo domovini, (brez kraja in datuma).

541 Klemenčič, »Delovanje slovenskih izseljencev«, 108.

podporo slovenski odločitvi javno prosil tedanjo kanadsko ministrico za zunanje zadeve Barbaro McDougall. Predsednik Kanadske konference Svetovnega slovenskega kongresa Stane Kranjc (tudi Kranyc) je na kanadsko Ministrstvo za zunanje zadeve in premierja Briana Mulronejja naslovil več pisem, v katerih je pojasnjeval dogajanje v Sloveniji in zahteval, naj Kanada nastajajočo državo prizna kot samostojno državo. Pomembno javno vlogo pri povezovanju slovenskega priseljskega telesa je imela slovensko-kanadska cerkvena skupnost, ki je organizirala posebne maše, premierju Mulronejju⁵⁴² pa je posebno pismo posredoval tudi torontski nadškof Alojzij Ambrožič. Najbrž je bila kot posledica delovanja reprezentativnih pripadnikov različnih institucij kot tudi množic v okviru kanadske vlade ustanovljena posebna komisija za Slovenijo in Hrvaško.⁵⁴³

Največja aktivnost je bila zabeležena v Ontariu, v Torontu in Hamiltonu, toda zborovanja v podporo samostojni Sloveniji so bila po vseh večjih kanadskih mestih. Njihov namen je bil prepričati uradno kanadsko politiko, naj spremeni gledanje na proces dezintegracije Jugoslavije, in pridobiti podporo kanadske javnosti. Premier Mulroney je bil v svojih izjavah do nastanka samostojne slovenske države sprva zadržan, verjetno tudi zaradi separatističnih teženj v Quebecu, ki so v tistem času dosegale vrhunec. Njegov jezikovni register v naslednji izjavi je pomenljiv in je odraz tedanje politične stvarnosti, saj govori le o Jugoslaviji in Jugoslovanih, medtem ko teženj Slovencev in Hrvatov ne omenja: »Države ne držijo skupaj tanki in puške, pač pa volja ljudi, da skupaj živijo. Kanada bo podprla ureditev nove Jugoslavije, do katere bodo Jugoslovani prišli na miren način.« A Ervin B. Podgorsak, zdravnik in profesor v montrealški McGill University, je v dnevniku *Gazette* objavil članek, v katerem je zahteval kanadsko priznanje Slovenije in opozoril, da je Kanada ob razpadu Sovjetske zveze med prvimi priznala Ukrajino že dan po razglašenem referendumu, 2. decembra 1991.⁵⁴⁴ Na takšno politično odločitev je gotovo vplivala močna ukrajinska diaspora v Kanadi.

---

542 Morda je bil dodaten razlog za previdno ukrepanje kanadske vlade dejstvo, da je bila prva dama Kanade, žena Briana Mulronejja, Mila, Milica Pivnički (1953), priseljenka srbskega rodu. Rojena Sarajevčanka je v Montreal prišla leta 1958, potem ko je z mamo in bratcem sledila svojemu očetu, zdravniku. S politikom Mulronejjem se je poročila kot 19-letno dekle. Več: »Jugoslovanka – prva dama Kanade«, *Rodna gruda*, december 1984, 25.

543 SI AS 1241 Združenje Slovenska izseljenska matica, t. e. 220, a. e. 286, Kanadski Slovenci v podporo domovini (kopija brez kraja in datuma); Klemenčič, »Delovanje slovenskih izseljencev«, 107–119; Milica Trebše-Štolfa, »Prispevek kanadskih Slovencev k osamosvojanju Slovenije«, v: *Viri o demokratizaciji in osamosvojitvi Slovenije (IV. Del: Slovenci v zamejstvu in po svetu)*, *Viri* 20 (2005): 157–196.

544 Comment, *The Gazette*, Montreal, 19. 12. 1991.

Pri kanadskih Slovencih je povedno prostorsko umeščanje Slovenije »med razvite zahodnoevropske narode, in ne na Balkan«, v njem pa je možno razpoznati odsev spremembe v aktualnem političnem establišmentu. Takšna miselnost je bila med kanadskimi Slovenci neredka že prej, v osemdesetih letih pa se je zaradi nezadovoljstva pojavljala tudi na slovenskem ozemlju.⁵⁴⁵ Med kanadskimi Slovenci se je v procesu slovenskega osamosvajanja veliko govorilo o slogi, o pripadnosti slovenskemu narodu ter se pozivalo k prispevanju materialne in moralne pomoči za Slovenijo.⁵⁴⁶ Pri tem je sodelovala večina kanadsko-slovenskih organizacij. Začetna zadržanost kanadske vlade glede priznanja Slovenije je kanadske Slovence še bolj združila v prizadevanjih za priznanje.⁵⁴⁷ Kanadski Slovenci so za pomoč Sloveniji zbrali pol milijona dolarjev, kar je bilo približno toliko, kot so zbrali izseljenci iz vseh ostalih držav skupaj.⁵⁴⁸ V prid dejstvu, da je Kanada priznala Slovenijo kot samostojno in neodvisno državo med prvimi v mednarodni skupnosti že 15. januarja 1992, je podporno delovanje kanadskih Slovencev nemogoče spregledati. Kanada je z avgustom 1995 – pred ZDA – odpravila vizume za slovenske državljane.⁵⁴⁹

Vztrajnost preteklih istovetenj

Poleg vseslovenskih združenj se je v Kanadi, podobno kot tudi v ZDA, izoblikoval pester nabor združenj na deželni osnovi. Utemeljeni so bili v večstoletnem obstoju nekdanjih avstrijskih dednih dežel ter dela ogrskih županj (t. i. Slovenska krajina), ki so bile, združene pod imenom Prekmurje, šele od leta 1919 vključene v jugoslovanski oziroma slovenski politični prostor. Zgodovinski viri nakazujejo na močne vplive teh zgodovinsko pogojenih deželnih identifikacij še več generacij po njihovi formalni ukinitvi. Zapis iz srede devetdesetih let med Slovenci v Kanadi še vedno namiguje na vztrajno občutenje deželne pripadnosti.

Prej kot Slovenci smo bili Štajerci, Krajnci, Korošci, Primorci itd. Te zavesti še do danes nismo prerasli.

[...]

Celo dežela sama mi ni bila všeč, ker je bila ravnina in sem pogrešal gozdove in gore. Zato sem bil zelo presenečen, ko mi je neka stara Slovenka, staronaseljenka

545 SI AS 1241 Združenje Slovenska izseljenska matica, t. e. 220, a. e. 286, Kanadski Slovenci v podporo domovini (kopija brez datuma).

546 Iz Kanade je prišlo blizu 330.000 kanadskih dolarjev denarne pomoči samo iz *Slovenian Relief Fund*. Koliko je bilo zasebnih donacij, je dejansko nemogoče ugotoviti.

547 William S. Pavlič, Slovenian Information Center, Toronto, »Recognition of Slovenia«, *Rodna Gruda* 4 (1992): 23.

548 »Kam je šel izseljenski denar?«, *Rodna gruda* 1 (1993): 5.

549 »V Kanado brez vizumov«, *Rodna gruda* 8–9 (1995): 4.

priporovedovala, kako vseč ji je Kanada zaradi ravnine. Ta rojakinja je bila doma iz Prekmurja.⁵⁵⁰

V nekaterih primerih je regionalni izvor v medosebnih razmerjih deloval celo kot sredstvo izključevanja. Eden od sogovornikov, Valdi Kavčič, mi je omenil, da je Slovensko kulturno društvo Simon Gregorčič v Torontu nastalo zaradi arogantnega obnašanja nekaterih priseljencev iz osrednje Slovenije, zlasti iz cerkvene skupnosti, do priseljencev iz primorskih krajev.

Primorski značaj je čisto drugačen, kot je gorenjski ali pa kranjski, ki že pride dosti na nemški način. Oprostite, ampak tako je! Na primer, Primorci smo šli na ples. Mi smo bili zmeraj zadnji! Tudi do enih, do dveh zjutraj smo bili tam. Saj ne da smo toliko pili, ampak smo pomagali, zmeraj! Ples je bil pod cerkvijo in ta Kolarič je celo dol s prižnice rekel, Primorci so slabi, zato ker pijejo ves čas in ponočujejo. Hudimana, mi smo bili tisti, ki smo ga podpirali! In tako se je začelo potem nekako ločit. Še jaz sem bil od tistih štirih, ki smo začeli Primorski klub, ko ne bi bilo treba! [...] Potem Prekmurci so ravno na isti bazi, kot mi, so jim nekako zamerili. Prekmurcev 56. leta je pa dosti tja prišlo, oni so bili močni. Imajo veliko kmetijo gor. Na 9 Highway imaš primorsko, cerkveno in prekmursko parcelo.⁵⁵¹

Na podobni osnovi so se v okviru osrednjeslovenske priseljske skupnosti nekoliko zapostavljene ali vsaj svojstvene čutili tudi priseljenci iz Prekmurja in Bele krajine, torej z območij, od koder je bilo izseljevanje (v Kanado in druge izseljske dežele) zaradi gospodarske marginalizacije množično zlasti od srede petdesetih let.⁵⁵² Priseljenka iz belokranjskega Dragatuša, Štefana Mušič, mi je

---

550 Stane Bah, Ph.D., Windsor, Ont. Kanada, »Kako do slovenske enotnosti«, *Rodna Gruda* 8–9 (1995): 40.

551 Gospod Valdi Kavčič v intervjuju z avtorico, Modrejce, julij 2008.

552 S pomočjo zbranih podatkov je Genorio sestavil zemljevide o regionalnem izvoru slovenskih priseljencev v Kanado. Podatki so predvsem ilustrativni, saj so časovne periode mehansko razdeljene na petletja, znotraj teh obdobj pa je gotovo potekala živahna migracijska dinamika. Poleg tega so priseljske skupine razdeljene na občinska območja, razmejene z jasnimi ločnicami (glede na kraj rojstva?), ki so v realnosti gotovo izkazovala določena odstopanja, saj niso upoštevala stalnih gibanj in notranjih preseljevanj prebivalstva. Statističnim prikazom je torej možno očitati povsem običajne nedoslednosti, ki izhajajo iz togih časovnih in prostorskih kategorij. Kljub dvomu o doslednosti teh zemljevidov lahko Genoriju dolgujemo zahvalo za ponazoritve, saj so kljub vsemu precej zgovorne. Z zemljevida je mogoče razpoznati, da je bilo v prvih petih letih po vojni (1945–1950) največ prišlekov v Kanado (več kot 40 odstotkov) iz širše okolice Ljubljane, Grosupljega, Trebnjega, Novega mesta, Kranja, Tržiča, Škofje Loke in Polhovega Gradca. V letih 1951–1955 je bilo izrazito izseljevanje zlasti iz širše okolice Maribora in Ljubljane, Prekmurja (občina Murska Sobota), Goriškega in Vipavske

na svojski način ponazorila kulturne in socialne dinamike med priseljenci z različnih slovenskih območij.

Ko smo prišli, jaz Prekmurcev nisem mogla razumeti. Zdaj pa sem se jih navadila, tako da sploh ni važno. Ni važno, Primorec, Prekmurec, karkoli je, jaz govorim po svoje, oni po svoje, pa se vseeno razumemo. [...] Veš, tukaj je Belokranjec zelo malo, največ jih je pa iz Prekmurja. Po cele familije, po pet sester in bratov. To je kar dosti, ne? No, saj nimam nič proti njim. Oni so živeli blizu nas, velike družine po petnajst, šestnajst mogoče po dvajset. Pri nas v Beli krajini otrok ni bilo toliko. [...] Če je bilo treba kaj resno delati, nisem mogla poklicati Belokranjk, če nas ni toliko. Nekoč mi je rekla ena iz Prekmurja, da ne morem brez Prekmurk. Ja, sem rekla, res, da ne, ampak Belokranjka mora bit pa glavna. Je vedela, da je nisem hotela užalit pa smo se nasmejale. Jaz sem se prilagodila z vsemi. Samo da si dober, tudi če si črnc, meni to ni važno.⁵⁵³

Vsa tri slovenska območja, ki jih je omenila Štefana Mušič, torej Primorska, Prekmurje in Bela krajina, so se od osrednje Slovenije v marsičem razlikovala, razlike pa je pogojeval specifičen zgodovinskopolitični razvoj. Vse tri naštete regije so bile družbenopolitično ločene od tistih slovenskih regij, ki jih je skozi pretekla stoletja zaznamoval zlasti nemški kulturni, politični in gospodarski vpliv. Znatno del Bele krajine je bil več stoletij v okviru Vojne krajine in kot tak prostor naseljevanja Uskokov, katerih potomci živijo tam še dandanes. Zaradi geografskih danosti, bližine Zagreba in drugih hrvaških središč je bilo belokranjsko območje kulturno močno izpostavljeno hrvaškemu vplivu. Prekmurje je pripadalo ogrskemu delu z nekoliko drugačnimi gospodarskimi, političnimi in demografskimi značilnostmi kot cislajtanski del monarhije. Primorska pa je pod vplivom italijanske (severnomediteranske) kulture, zlasti pod vplivom Trsta in Gorice, prav tako razvila svojevrstno identiteto, poseben družbenokulturni učinek pa je pogojevala četrt stoletja trajajoča pripadnost (fašistični) Italiji. Vse tri regije so slovenska mejna območja, ki so bila po vojni marginalizirana zlasti v smislu gospodarskega razvoja in bila posledično precej dovzetna za izseljevanje.

---

doline, medtem ko so v letih 1956–1960 večino (več kot 80 odstotkov vseh priseljencev v Kanado) tvorili prebivalci murskosoboške občine, širše okolice Maribora ter z območja občine Novo mesto in iz Črnomlja. Vse te ilustrativne ugotovitve sovpadajo s socialnimi, političnimi, gospodarskimi in drugimi značilnostmi, ki so jim bile v določenih časovnih obdobjih izpostavljene omenjene regije, in s splošnimi migracijskimi prikazi.

553 Intervju Štefane Mušič (Stefanie Music) z avtorico, Edmonton, januar 2008. Gospa je iz Bele krajine prišla v Kanado leta 1960 in se naselila v Alberti.

Poudariti pa velja tudi to, da je svojski zgodovinski razvoj pogojeval tudi specifično tvorbo spominov in vrednotenj preteklosti.

Velike regionalne razlike se kažejo in odkrivajo tudi različne izkušnje, ki niso pogojene samo z osebnim doživljanjem, ampak tudi z okoljem. Tako nek primorski Slovenec doživlja OF drugače kot nek dolenski – ravno zaradi fašizma.⁵⁵⁴

Belokranjski, primorski in prekmurski priseljenci so v Kanadi oblikovali svoja posebna društva in skupine, kar pa ne velja za priseljence katere druge slovenske regije. Podobna, na osnovi regij delujoča društva so se organizirala tudi v drugih slovenskih diasporah po svetu; najbolje je obdelan primer ZDA, raziskovalna pozornost pa se je usmerila tudi v Argentino,⁵⁵⁵ vendar se zdi, da je kanadski primer po številčnosti regionalnih društev unikatni. V okviru slovensko-kanadskih društev so bili organizirani dogodki z lokalnimi posebnostmi, če je bilo za kaj takega dovolj ljudi, večinoma le v Torontu. Prekmurci, pripadniki kulturno ene najbolj specifičnih slovenskih skupnosti, so v Hamiltonu ustanovili društvo z večinsko prekmurskim članstvom že leta 1937. Zapisniki njihovega društva, ki so bili odvisni od zapisnikarjevega poznavanja jezika, so bili večinoma napisani v prekmurskem dialektu. Zgolj za ilustracijo navajam krajši del zapisnika iz leta 1958, ko je Slovenska katoliška družba sv. Jožefa od nekega jugoslovanskega društva kupovala dvorano za svoja srečanja:

Naše društvo nema tolko gotovi penez i se je na prejvalo, ka bi vsaki član nikelko posodo – kolko je mogoči brezi interesa – i nemre zaktajvati penez za 2 leti. Poteston do se penezi nazaj davali kak de mogoče. Odrednjeno je bilo či bi da člani šteli odati hallo, te more 75 odstotkov članof prevoliti, te odbor ma pravo podpisati!⁵⁵⁶

V Torontu so leta 1956 Prekmurci osnovali Slovensko kulturno društvo Večerni zvon, ki je po številu članov postalo eno najmočnejših društev, kar so jih izoblikovali slovenski priseljenci v Kanadi. Avgusta v njihovi organizaciji že tradicionalno poteka njihov najpomembnejši verski praznik, proščenje, slavnostno praznovanje godu zavetnika cerkve, kar je značilno zlasti za vzhodno

554 Vinko Brumen, »Po dialogu k spravi in enotnosti«, *Slovenski izseljenski koledar* 1993, 69.

555 Matjaž Klemenčič, »Slovenci v Združenih državah Amerike«, *Zgodovinski časopis* 45/1 (1990): 109; Mihael Küzmič, *Slovenski izseljenci iz Prekmurja v Bethlehemu v ZDA: 1893–1924: naselitev in njihove zgodovinske, socialne, politične, literarne in verske dejavnosti* (Ljubljana: Založba ZRC, 2001); Irene Mislej, »Primorska slovenska skupnost v Južni Ameriki«, *Zgodovinski časopis* 50/1 (1996): 95–116.

556 SI AS 1408 Zbirka kopij arhivskega gradiva Slovencev v Kanadi, t. e. 10, Slovenska katoliška družba sv. Jožeta v Hamiltonu, Ont., Ca., Zapisnik seje z dne 13. aprila 1958.

Slovenijo, torej predvsem za Prekmurje (poteka pa tudi v Medžimurju). Primorci so v New Torontu leta 1954 osnovali VPZ Bled odsek Nova Gorica, leta 1959 pa je bilo v Etobicoku (danes del Toronta) ustanovljeno Slovensko primorsko društvo Simon Gregorčič (SPD Simon Gregorčič), v katero so se postopoma včlanjevali priseljenci iz vse Slovenije.⁵⁵⁷ Belokranjci so leta 1958 v Torontu osnovali 18. odsek VPZ Bled z imenom Bela Krajina, ki je sicer kmalu prenehal delovati. Tudi v Oshawi so bili – glede na poimenovanje po znanem Belokranjcu – bržkone Belokranjci tisti, ki so leta 1965 osnovali enega najmanjših odsekov VPZ Bled z nazivom Oton Župančič.⁵⁵⁸ Leta 1990 se je kot eno najmlajših slovensko-kanadskih društev v okviru Belokranjskega kulturnega društva oblikoval Belokranjski sklad, katerega namen je zbiranje sredstev za različne, zlasti za dobrodelne namene.⁵⁵⁹

* * *

V zadnjih letih slovensko-kanadski dogodki upadajo, društva pa se ukinjajo. Cvetka Kocjančič mi je oktobra 2024 v elektronski pošti zapisala »da ni več pravih piknikov, od cerkev sta samo še dve aktivni, stari umirajo, mladi so preobremenjeni z drugim delom in hobiji, tako da zelo težko finančno vzdržujejo domove, ki so jih prejeli od prejšnje generacije«. Tradicionalne slovenske izseljenske skupnosti v Kanadi se soočajo s podobnimi težavami kot tiste v ZDA, Argentini ali Avstraliji.

Mlajše generacije in novi migracijski trendi

V letih po osamosvojitvi Slovenije številčnejših povratnih migracij iz Kanade, kot to velja za nekatere dežele, v katere so se po vojni izselili Slovenci (denimo Argentina, Avstralija ter določene evropske države),⁵⁶⁰ ni bilo. Veliko več pa je bilo vzpostavljenih gospodarskih povezav ali vsaj poskusov sodelovanja med pripadniki obeh držav, torej podjetnikov iz Slovenije in Kanade. V novejšem času je zaradi boljših transportnih možnosti in relativno visokega standarda kanadskih Slovencev več tudi primerov, ko posamezniki dejansko živijo med Kanado in Slovenijo – in še katero drugo deželo. Delež ljudi s slovenskim in

557 Leon Fister, »Slovensko prosvetno društvo 'Simon Gregorčič'«, *Slovenski izseljenski koledar* 1968, 223. Leta 1963 se je društvo iz *primorskega* preimenovalo v *prosvetno* društvo. SI AS 1273 Zbirka kopij Slovenskega kulturnega društva Simon Gregorčič v Torontu, rokopis iz leta 1985.

558 Trebše-Štolfa, »Nastanek VZP Bled«, 157.

559 Pospeh, *Slovenska imigracija v Kanadi*, 106.

560 Marina Lukšič-Hacin (ur.), *Spet doma? Povratne migracije med politiko, prakso in teorijo* (Ljubljana: Založba ZRC, 2006).

kanadskim državljanstvom se je po osamosvojitvi povečal, dvojno državljanstvo pa lahko med drugim vidimo kot vzrok in posledico mobilnosti, kot jo omogoča današnji čas. Kanadske oblasti, ki se zavedajo, da ima večina njenih državljanov priseljenko provenienco, z dvojnim državljanstvom nimajo večjih težav, sploh ne v primerjavi s slovenskim legislativnim okvirom, ki glede priseljencev v Sloveniji še nima izdelane koherentne sistemske rešitve.

Kanada je bila v devetdesetih letih gospodarsko in socialno razmeroma dobro stoječa, zdi se tudi, da so jo tudi slovenski priseljenci vzljubili, vzeli za svojo, saj sem v pričevanjih in pogovorih s kanadskimi Slovenci naletela le na malo kritik glede državne ureditve in kakovosti bivanja. Postati kanadski državljan je za večino pomenilo dragocen osebni dosežek, ki je kronal vsaj petletno bivanje v novem okolju, pogosto oteženem z eksistencialnimi skrbmi in administrativnimi procedurami. Konec negotove dobe, ko tujec preide v državljana, je tako danes – kot je bil nekoč – obeležen s polaganjem državljanskega testa in s slavnostnim obredom državljanske prisege. Na tem mestu nemara velja omeniti, da se je ta protokol skozi leta spreminjal in je bil podvržen spreminjajočim se določilom. Kanada od povojne dobe vlaga veliko sredstev v promocijo kanadskega državljanstva, kanadskih simbolov in posledično je tudi večina kanadskih državljanov ponosna na svojo nacionalnost in jo razume kot »srečo in privilegij« – sploh v primerjavi z drugimi državami sveta.

Med kanadskimi Slovenci sem v času svojega terenskega dela v letih 2008 in 2012 večkrat zasledila bojazni, da bo slovensko-kanadska skupnost počasi izumrla, saj starejši priseljenci umirajo, mlajši pa se le v manjšem deležu čutijo Slovence. Ta bojazen ni nova, pojavljala se je že v času, ko je usahnil dotok prvega vala slovenskih priseljencev v obdobju med obema vojnama, ko je bilo možnosti za ohranjanje kulturne tradicije še bistveno manj. Konec leta 1940 je dr. Alojzij Kuhar, eden od urednikov *Slovenčevega koledarja*, predvidel izumrtje takratne slovenske skupnosti v Kanadi, kar pa se še ni uresničilo: »Slovenci v Kanadi, ki jih štejejo okrog 6000 in ki žive raztreseni ter so brez vsakih kulturnih pripomočkov, so zapisani narodnostni pogubi.«⁵⁶¹

Dejansko imajo kanadsko-slovenske skupnosti, ki so se vzpostavile v povojnem času, težave s prilivom novih članov, ki bi bili poleg ohranjanja ustaljenih, na tradiciji temelječih vrednot in interesov tudi aktivni in samoiniciativni predstavniki svojih skupnosti. Načini preživljanja prostega časa s folklornimi plesi in domačo muziko, pa tudi »slovenska« prehrana, ohranjanje slovenskega jezika in cerkvene aktivnosti niso močna identifikacijska jedra mlajše generacije,

561 Alojzij Kuhar, »Dokler slovenski rod biva, po zemlji hod: povest naše izseljenske žaloigre«, *Slovenčev koledar* (1941): 113; Pospeh, *Slovenska imigracija v Kanadi*, 78.

torej otrok, vnukov in pravnukov ustanoviteljev in aktivnih članov društev iz predosamosvojitvenega obdobja. Gre bolj za ohranjanje tradicionalnih vsebin njihovih prednikov, ki so jim bile bolj ali manj uspešno posredovane, privzgojene. Mladina se danes pretežno identificira z bolj globalnimi trendi na področju glasbe, prehrane, načinov preživljanja prostega časa ipd., pri čemer kulturno razgibano kanadsko okolje, zlasti urbano, ponuja izjemno raznolikost perspektiv in možnosti identifikacije.

Odgovori mlajših predstavnikov Kanadčanov z (vsaj delnimi) slovenskimi koreninami o svoji slovenski dediščini, ki bodo predstavljeni spodaj, so glede tega le delno povedni, njihove odgovore velja v prvi vrsti obravnavati skozi perspektivo njihovega nastanka. Velja omeniti, da so bili pridobljeni z anketnim povpraševanjem za potrebe razstave *Podobe kanadskih Slovencev*⁵⁶² in da so bili dobljeni odgovori razmeroma osiromašeni brez možnosti postavitve dodatnih vprašanj. Anketa z 12 vprašanji, nanašajočimi se na družinsko preteklost in migracijsko dediščino, je bila v prvi polovici leta 2012⁵⁶³ posredovana na veliko naslovov, vendar je tema nagovorila le manjši del naslovnikov, da so posredovali svoj odgovor, pa še to so nekateri storili šele na spodbudo svojih staršev ali prijateljev. Poleg tega je izvedba ankete premalo upoštevala zanje aktualnejše oblike identifikacije, s katerimi bi bilo identificiranje s slovenstvom lahko verodostojneje obravnavano. Posredovani odgovori niso reprezentativni za vse potomce slovenskih priseljencev, ocenjujem, da vsebinski nagibi, kot se razberejo iz odgovorov, veljajo le za manjši delež med njimi. To, da sem se kot Slovenka zanimala za njihovo slovenskost, in tudi to, da so vedeli, da odgovore potrebujem za poseben razstavni pano o mladih kanadskih Slovencih v odnosu do njihove slovenske dediščine, je nedvomno vplivalo na odtenke njihovih odgovorov, ki so si okvirno zelo podobni, čeprav vsebujejo vsak svoje poudarke.

I am Canadian, but I identify myself as Slovenian, too. My grandparents came to Canada in the 1940s, bringing with them their customs, traditions, and culture. I grew up exposed to these. I visited Slovenia when I was four years old and when I was thirteen years old; each time I felt connected to the country, its people and its spirit. I am proud to say that I am Slovenian. I like defining a part of myself as

562 Dvojezična razstava *Images of Canadian Slovenians/Podobe kanadskih Slovencev* pod mojim avtorstvom v sodelovanju s Canadian Slovenian Historical Association iz Toronta, ki je nastajala 2012, je imela namen predstaviti zgodovinski lok priseljevanja Slovencev v Kanado v luči različnih dejavnosti. V njenem okviru sem zbrala tudi mnenja mlajših generacij. Do danes je razstava gostovala v šestih kanadskih mestih, premierno pa je bila odprta junija 2012 v Atriju ZRC SAZU v Ljubljani.

563 Letnica 2012 označuje tudi čas, ko so bili odgovori prejeti, in tudi starost anketirancev v oklepajih je vezana na tisti čas.

a member of our small, supportive community, where hard work, commitment and family are such strong values. It makes me feel a sense of belonging. I love that being Slovenian makes me unique!⁵⁶⁴

Slovenians are strong and intelligent. Though mostly conquered, we kept our language, identity and pride. With only two million; we've always been in the Olympics, we've participated in FIFA and live globally. So am I proud being Canadian-Slovenian? Of course!⁵⁶⁵

Whether it's singing, acting, or dancing at my local Slovenian hall, travelling through Slovenia, or hearing my grandparents' inspiring stories, I am a proud Canadian-Slovenian because it has provided me with experiences and opportunities I would not normally have pursued. ⁵⁶⁶

My father is from Slovenia and being part of a country with a population of only 2 million makes any Slovenian unique to the rest of the world. I have been there many times and I will always keep going back. It is the most beautiful country in the world and I am truly proud to be Slovenian!⁵⁶⁷

I am half Slovenian and a little bit German, French, English, Irish, and Scottish. I identify myself as Canadian Slovenian since I was born and raised in Canada. However, even though I was born here, I was still surrounded by Slovenian influence. I would attend to many Slovenian banquets, or events such as the potica challenge. I consider Canada to be my homeland since I have been living here my whole life. I have not visited Slovenia yet but I would love to.⁵⁶⁸

I am proud to be a Canadian Slovenian because I love the community aspect and the great friendships that I have made. Also, the food is awesome (especially štrudelj)!⁵⁶⁹

I consider myself Canadian Slovenian. When people ask me background, I always say Slovenian not Canadian. My mother thinks this is unusual. I go to Slovenian church in Toronto. I also went to Slovenian school and Slovenian dancing, when I was younger. I still keep in touch with a few of my Canadian Slovenian friends. It gets more difficult to do this as I get older. When I eat Slovenian foods and

---

564 Danielle Biss (19), Toronto.

565 Marc Cheneval (14), Vancouver.

566 Catherine Cheneval (16), Vancouver.

567 Stephanie Macek (25), Vancouver.

568 Katherine Gormek (17), Toronto.

569 Natasha Milavec (19), Toronto.

listen to Slovenian music, or hear a Slovenian talk, or talk Slovenian, this makes me Slovenian. Canada is my home. I could move and live there, but it is not the same as Canada.⁵⁷⁰

Even though I am a Canadian living in Canada, Slovenian culture is part of my everyday life. I am so proud of the culture and traditions my heritage represents. Like many Slovenians living around the world, I think of myself first and foremost as a Slovenian!⁵⁷¹

I'm proud of my Slovenian heritage because it provides me with a depth of persona I would otherwise lack. I consider my community as my second family, and Slovenia as my second home; I cook Slovenian food for my friends, and I participate in cultural activities. My heritage comprises much of what makes me who I am, and for that, I am proud to be Slovenian.⁵⁷²

I am a third generation Slovenian-Canadian; although, when I am asked about my nationality, I instinctively respond "Slovenian". All four of my grandparents were born in Slovenia and were committed to supporting the growth of the Slovenian community in Toronto. My parents were also very involved and being exposed to this throughout my upbringing played a huge role in making me feel Slovenian. Their pride in their heritage has been passed down to me. It's pretty amazing to be part of a community that rallies together in good times and in bad; whether it's to offer support during a difficult time or cheer on Slovenia during the World Cup. I consider Canada my home, as I was born and raised there. Slovenia however, holds a special place in my heart.⁵⁷³

I am a Slovenian-Canadian/Portuguese-Canadian, with deep roots in the Slovenian community through my father and my grandparents. I have attended and been involved in Slovenian activities through my father growing up in the Toronto area. I have also visited my grandparents birth place. The stories shared with my grandparents regarding the hardship endured after the war and fond memories of family life interested me. It will always be a part of my life. I hope to be able to share the stories with my children.⁵⁷⁴

---

570 Sylvia Zorn (28), Toronto.

571 Vanessa Simonic (25), Winnipeg.

572 Erin Lebar (23), Winnipeg.

573 Maya Ferkul (30), Toronto.

574 Alex Doma (24), Burlington.

I am proud to be a Canadian Slovenian because, I love who I am and I have faith in what I believe in. Being a Slovenian Youth makes me feel proud, that I am part of a group who does not leave you out, it feels like a family.⁵⁷⁵

Slovenska kultura je zelo edinstvena in mnogovrstna. Čeprav je Slovenija majhna, za mene je velika in pomembna zaradi moje družinske zgodovine in tradicije.⁵⁷⁶

Poznavanje slovenskega jezika, ki je eden od temeljev identitete, je pri teh mlajših predstavnikih generacije, ki se umešča v kanadsko-slovenski okvir, razmeroma šibko. Samo eden od njih je na kratko odgovoril v slovenščini. Večina slovenščino sicer razume do določene stopnje, vendar v njej težko občujejo. Nekateri znajo zapeti celo kakšno molitev ali pesem, a je ne razumejo nujno v celoti. Glavni prostor socializacije, kjer imajo mladi vsaj možnost aktivno govoriti slovensko, je le pogojno vezan na družinski prostor in dogodke v organizaciji kanadsko-slovenskih institucij, zlasti cerkvenih obredov. Večina mladih tudi doma govori v angleškem jeziku, saj se je skozi generacije med potomci priseljencev oblikoval precejšen delež etnično mešanih družin. Sodeč po mojih terenskih opažanjih, angleščino precej uporabljajo tudi na društvenih dogodkih, pogosto pa je opaziti primere diglosije, posebne oblike dvojezičnosti, kjer se neformalni, dialektalni in pogosto arhaično obarvan jezik meša z angleščino.⁵⁷⁷

Zanimivo je, da se želijo potomci priseljencev v večji meri samoiniciativno naučiti slovenščine, ko že vstopijo v zrela leta. Njihove slovenske aktivnosti so vezane na aktivnosti njihovih prednikov in imajo zelo malo skupnega s kulturo njihovih vrstnikov tako v Kanadi kot v Sloveniji. Vsekakor pa bi bilo neprimerno, če bi prakso preživljanja prostega časa njihovih staršev in starih staršev podcenjevali, saj družinska tradicija za marsikaterega posameznika tvori precejšnji del identitete. Navsezadnje je identiteta dinamičen, spreminjajoče se družbene vplive srkajoč način istovetenja. Od časov aktivnega promoviranja državnega multikulturalizma je postalo popolnoma sprejemljivo, celo zaželeno spoznavanje korenin prednikov in učenje o njih. Kot je razvidno tudi iz nekaterih odgovorov zgoraj, so lahko predniki ljudi, ki jih skozi določeno perspektivo razumemo kot kanadske Slovence, iz držav širom po svetu. Imeti slovenske korenine v kanadskem okolju pomeni tudi eksotiko, unikatnost, nenavadnost. Slovensko ozemlje je v kanadski oziroma svetovni perspektivi majhno, prebivalstvo maloštevilno, njegove pregovorne »lepote« pa so zgoščene v majhnem

575 Thomas Pahulje (26), Toronto.

576 Silvester Tekavčič (19), Toronto.

577 Več: Šabec Nada, *Half pa pu: The Language of Slovene Americans* (Ljubljana: Studia Humanitatis, 1995).

geografskem obsegu. V oči bije, da se v gornjih citatih pogosto pojavlja izraz ponos (*being proud, pride*), ki ga na slovenski izvor navezuje velika večina teh, ki so mi poslali odgovore. Biti ponosen je tudi sicer ena najpogostejših fraz, ki se veže na cel spekter posameznikovih, skupinskih ali kulturnih identitet, ne le na etnično ali nacionalno.

V nasprotju z ZDA danes Kanada – podobno kot Avstralija in Nova Zelandija – tudi med Slovenci slovi kot dežela priložnosti, kot dežela, ki je priseljevanju naklonjena. To ni iz trte izvit sloves, saj je imela Kanada na zadnjem popisu prebivalstva iz leta 2021 skoraj 37 milijonov prebivalcev, po cenzusu iz leta 2016 pa jih je imela skoraj dva milijona manj,⁵⁷⁸ po ocenah, ki jih kanadske državna statistika objavlja štirikrat na leto, pa jih je njihovo število že konec leta 2023 preseglo 40 milijonov.⁵⁷⁹ To so zgolj ilustrativni podatki, ki govorijo o hitri rasti prebivalstva; ta trend opažajo v vseh provincah razen v Northwest Territories, torej na arktičnem območju, in sicer predvsem zaradi priseljevanja.⁵⁸⁰

Zaradi izbruha svetovne gospodarske krize leta 2008, ki je v začetnem stadiju oplazila tudi Kanado, je bil spet zaznan porast izseljevanja Slovencev v Kanado. S tem povezanih demografskih podatkov še nisem obdelala. Dinamična prostorska mobilnost je zaradi tehnologije, narave poklicev in zaposlitev, štipendiranja, različnih študijskih in strokovnih izmenjav v današnjem času dosegla bistveno večji obseg kot nekoč, tako da je del nekdanjih virov za zasledovanje migracijskih gibanj (denimo popisi prebivalstva) postal nezanesljiv ali luknjast.

Zlasti so se v tem kriznem valu izseljevali mladi ljudje, ki so bili nosilci celega spektra različnih poklicev, od nekvalificiranih delavcev do prekvalificiranih izobražencev. Izseljevanje iz Slovenije je zrcalilo podaljšano gospodarsko krizo, ki je zajela svet leta 2008 in je silila predvsem mlade brez delovnih izkušenj v iskanje boljših delovnih razmer. Kot sem izvedela od teh nedavnih prišlekov, s katerimi sem v aprilu 2012 v Torontu opravila nekaj pogovorov, je marsikoga med njimi v Sloveniji zmotila razširjena družbena kriza, ki se je kazala v pogostih primerih sistemske korupcije, nerednem izplačevanju plač, nespoštovanju poslovnih pravil in dogovorov, postavljanju osebnih odnosov pred profesionalne odnose, kar v Kanadi velja za nesprejemljivo. Kot si lahko vsaj na grobo predstavljamo

578 Statistics Canada. 2023. (table). Census Profile. 2021 Census of Population. Statistics Canada Catalogue no. 98-316-X2021001. Ottawa. November 15, 2023. Več: <https://www12.statcan.gc.ca/>.

579 Statistics Canada. Table 17-10-0009-01, Population estimates, quarterly, <https://www150.statcan.gc.ca/t1/tbl1/en/tv.action?pid=1710000901>.

580 Ti podatki bijejo v oči v primerjavi z evropskimi deželami, kjer prebivalstvo narašča bistveno počasneje, v marsikateri državi (Ukrajina, Belorusija, Madžarska, Hrvaška, Srbija, Albanija, Bolgarija, Romunija, Moldavija, Portugalska, Grčija, Italija in Latvija) prebivalstvo stagnira ali celo upada, večinoma zaradi izseljevanja.

iz spodnjega citata, ki je nastal na podlagi mojih vtisov ob obisku Toronta, je do črke korektna, vseprisotna birokratskost značilna poteza kanadskega družbenega sistema, ki na družbeno storilnost vsaj skozi makroperspektivo deluje dokaj učinkovito, hkrati pa vpliva tudi na medosebni ustroj kanadske družbe.

Zadnjič sem spoznala dva Slovenca, moška, ki sta se pred kratkim odločila, da bosta na novo začela življenje v Kanadi, čeprav nista več mlada, sta že prekoračila svoje 40. leto. Njuna zgodba se me je prav dotaknila. Oba sta imela v Sloveniji svoje podjetje, vendar ju je plačilna nedisciplina (enemu več kot 50 odstotkov dolžnikov ni poplačalo dolgov) po resnem razmisleku prisilila v umik. Inšpekcija in pravne institucije so tudi v njunem primeru odpovedale in raje sta vse skupaj pustila, preden bi jima šli čisto vsi prihranki v maloro. Kanada se jima je kot dežela priložnosti zdela vabljiva, zato sta se zlagoma odpravila čez lužo. Nista edina, Simon pozna vsaj še 10 novoprišlekov, ki so v Kanado zajadrali v zadnjih letih. Zadnjič so mi na kanadskem konzulatu v Ljubljani povedali, da sta bili pred leti po dve povpraševanji za priselitev v Kanado na mesec, zdaj jih je po 15 na dan! Morda imata oba po nekaj mesecih bivanja tukaj še nekoliko entuziastične poglede na kanadsko družbo, čeprav tudi tu ni vse idealno. Težko je začeti z nule, sploh če ne poznaš sistema in če nimaš za sabo trdnih vez in poznanstev. Kaj šele, če nimaš kanadskih referenc! Nič ne pomaga, če si doma počel 'kajjazvemkaj', Kanada zahteva temeljito poznavanje kanadskega družbenega sistema in raznih nenapisanih pravil, ki so v mnogočem različni od evropskih, azijskih, afriških. Razen seveda, če imaš zaželen specializiran poklicni profil, denimo, če si zdravnik. Uradne statistike podajajo, da država vsako leto sprejme 250.000 novih imigrantov, čeprav se sliši, da realne številke segajo do milijona. Vprašanje koliko 'turistov', ki dnevno priletijo v Kanado, ima namen ostati v tej velikanski deželi dlje, kot jim to trenutno omogoča viza oziroma obdobje, ko ne potrebujejo nobenega posebnega dovoljenja za bivanje. Imigracijske odvetniške pisarne služijo mastne denarje, saj ni šans, da bi se priseljenc sam prebil čez zapleteno zakonodajo in si priskrbel ter zadovoljivo izpolnil vse možne formularje. Enemu od omenjenih Slovencev so odvetniki svetovali, naj se prijavi kar kot – begunec! In se je ...

Vsem težavam navkljub je morda le lažje začeti v deželi, kjer je močna predanost pravilom in normam. Tu se bistveno bolj držijo dogovorov. Kakšen vtis pustiš glede malenkosti, je zelo pomembno za naprej. Zadnjič me je Simon za ušesa, ker sem pozabila poklicati nekega njegovega znanca, s katerim sem bila domenjena, naj ga pokličem po 5. uri. Zame je to precejšnja učna ura, ker znam biti tudi nekoliko manj zanesljiva. No, jaz temu evfemistično rečem – nepredvidljiva. Tu nihče ne parkira na prostoru, označenem za invalide. V prometu vladata obzirnost in kultura gentlemenstva. Zanimivo, pri toliki mobilnosti ljudi z vseh vetrov. Seveda, so izjeme.

In če pravočasno ne plačaš prometne kazni, denimo za napačno parkiranje, po hitrem postopku izgubiš prometno dovoljenje. Če ne plačaš najemnine, pa izjemno hitro, v parih tednih, končaš pri sodniku, ki te samo za proceduro olajša najmanj za 200 dolarjev. Če ne plačuješ redno računov, se to nekje zapiše in nisi več kredibilen. Enostavno ne dobiš kredita, kar je za povprečnega Kanadčana, ki premore 15 kreditnih kartic, gotovo hud šok. Banalno, celo v knjižnici vejo, kakšen status imaš. Na začetku imaš iz zaupanja 10-ko, če ga izgubiš, si sam kriv. Sistem te posrka vase in vsega bednega izpljune, če ne igraš po njegovih pravilih.⁵⁸¹

V teh kritičnih letih do gospodarske stabilizacije sem tudi sama prejela kar nekaj pisem, v katerih so me posamezniki spraševali o razmerah in predvsem o poznanstvih v Kanadi. Glede na informacije, ki sem jih dobila od kanadskih Slovencev, so številni izmed njih prejeli vprašanja s podobno vsebino. Preselitve v Kanado so glede na ocene dosegle tolikšno stopnjo, da se lahko od izbruha krize v Sloveniji, zlasti v letih od 2011 do 2015, govori o novem valu slovenskih migracij v Kanado. Ta val pa je imel precejšnji osip, saj se je kar nekaj posameznikov po nekaj mesecih, letih bivanja v Kanadi vrnilo v Slovenijo.

Potrebe in interesne dejavnosti na novo priseljenih Slovencev v Kanado pogosto niso združljive s tistimi, ki so prihajali v povojnem času, saj jih razdvaja precej drugačen zgodovinski in družbeni kontekst. Generacijsko pogojene razlike med starejšimi in novejšimi slovenskimi priseljenci povečujejo predvsem drugačne, bolj globalne oblike istovetenja, vrednotenja, obnašanja in komunikacijskih slogov, večja stopnja izobraženosti in socialne mobilnosti, več jezikovnih kompetenc, raba novih tehnologij in ne nazadnje tudi drugačne razmere v sami Kanadi, ki aktivno promovira multikulturalnost – koncept, ki je bil slovenskim priseljencem v povojnem času dejansko nepoznan. Mnogim izmed priseljenih Slovencev se nekako ni uspelo najti v obstoječih slovenskih društvih. V Torontu je kratko obdobje mlajše priseljence iz Slovenije združevalo društvo *Preskok*, ki naj bi omogočalo socializiranje med slovenskimi priseljenci v sodobnejših aranžmajih, ki so bili bolj podobni preživljanju prostega časa mlajših generacij, tako imenovane generacije X, še bolj pa generacije Y v Sloveniji. Kot mi je pravil Simon Pribac, pobudnik in ustanovitelj društva, se na društvenih dogodkih »ne bo poslušalo samo polke, ampak tudi kakšen heavy metal ali techno«. Društvo je bilo mišljeno kot organizacija »novih slovenskih migrantov v Kanadi, priseljenih v 21. stoletju«, ki naj bi omogočalo kulturno in gospodarsko združevanje »novih Slovencev« s posebnim posluhom za novodobne kulturne trende. Poseben poudarek so skušali nameniti tudi spodbujanju aktivnih kulturnih, gospodarskih

---

581 Iz dnevniških zapiskov v času bivanja v Torontu, 17. 4. 2012.

in izobrazbenih povezav med Slovenci v Kanadi in matično domovino. Društvo *Preskok* je bilo na deklarativni ravni naklonjeno različnim oblikam sodelovanja med ostalimi kanadsko-slovenskimi organizacijami, organizacijami v Sloveniji in v zamejstvu ter po potrebi tudi drugimi organizacijami po svetu,⁵⁸² vendar je po nekaj letih zamrlo.

Konec avgusta 2014 je bil v prostorih ljubljanskega ZRC SAZU na pobudo Simona Pribca v sodelovanju s Krek Slovenian Credit Union⁵⁸³ in Slovenskim domom⁵⁸⁴ iz Toronta organiziran seminar Dobrodošli v Kanadi. Njegov glavni namen je bil posameznikom, ki bi želeli priti v Kanado, dati nekaj najsplošnejših informacij praktičnega značaja, denimo nasvete glede stanovanja, zdravstvenega zavarovanja, bančnega poslovanja, iskanja dela, kreditnih pogojev, osnovnih družbenih kodeksov ipd. Poudaril je tudi bonitete, ki jih slovenskim priseljencem lahko ponudijo kanadsko-slovenski krogi; ne nazadnje so zlasti v okviru manjših podjetij še vedno aktualni principi etnične ekonomije, torej favoriziranje poslovnih aktivnosti z ljudmi iz lastne etnične skupnosti in družinskih krogov. Kolikor mi je znano, je bil omenjeni seminar eden prvih angažmajev iz vrst kanadskih Slovencev, da se potencialne priseljence že pred odhodom v Kanado seznanijo s kanadskimi specifikami in se jim hkrati ponudi zajetno informacijsko in moralno pomoč v začetni aklimatizacijski dobi.

Potencialni novi slovenski priseljenci v Kanado, med katerimi so prevladovali mladi obeh spolov med 20. in 40. letom, so bili o seminarju obveščeni po Facebooku. Napolnili so predavalnico in bili so navdušeni nad pragmatičnostjo predstavitev »dežele priložnosti«; njihovi motivi za izseljevanje v Kanado so se oplajali predvsem z iskanjem boljše možnosti za osebni razvoj, priložnostmi za dokaz lastnih kompetenc in predvsem s predstavami, da je v veliki in bogati Kanadi vse nekako večje in boljše. Izselitev iz Slovenije, ki se večini zdi prelepa dežela, a žal polna številnih neizkoriščenih možnosti in slabih delovnih pogojev, je bilo za mnoge »nekakšen nemi socialni protest«, »glasovanje z nogami«⁵⁸⁵ proti neperspektivnim življenjskim razmeram v domačem kraju, ki je pravzaprav osrednja in univerzalna rdeča nit v zgodovini izseljevanja. Ovrednotenje vzrokov in predvsem posledic tega najnovejšega izselitvenega toka iz Slovenije

582 Iz opisa delovanja Slovenskega društva *Preskok*, z dne 20. decembra 2013. Hrani avtorica.

583 www.krek.ca. Krek Slovenian Credit Union iz Toronta je finančna posojilnica z nizko obrestno mero, ki jo nadzorujejo člani kanadsko-slovenske skupnosti v Ontariu in kot prva slovenska posluje v dobro svojih članov že od leta 1953. Nahaja se na Brown's Line, kjer so zgoščene institucije slovenskih skupnosti v Kanadi. Poleg finančnega delovanja vseskozi podpira številne kulturne aktivnosti.

584 www.slovenskidom.ca

585 Klaus Bade, *Evropa v gibanju: Migracije od poznega 18. stoletja do danes* (Ljubljana: Založba / *cf., 2005), 185.

proti Kanadi velja prepustiti prihodnjim dekadam, nesporno pa je, da ne bodo brez učinka tako v slovenski kot v kanadski družbi.

Spoznavni fragmenti iz biografskih perspektiv

V mojem poskusu zgodovinenja priseljevanja Slovencev v Kanado je zaradi pogleda od zgoraj izostal vpogled v celostnost konkretnih usod. Dejstvo je, da nobena od posamičnih življenjskih zgodb, ki izkazuje izseljenske vsebine, ne zmore ponazoriti celotnega spektra vzročnosti, ki botrujejo izselitvam. Prav tako nobena ne zmore osvetliti vseh možnih vidikov migracijskih procesov, vključno z načini integracije v novem okolju. Kljub temu pa biografski pristop v sebi nosi potencial, da bolj plastično izriše nekatere migracijske segmente, obenem pa približa nekatere druge perspektive, ki s panoramskim pogledom ptiče perspektive postanejo zamegljene, neprepoznavne.

Ob obravnavi migracijskih procesov od spodaj velja poudariti dinamična razmerja med (napisanimi in nenapisanimi) družbenimi normami v deželi prihoda ter obnašanjem prišlekov v njej. Obravnava konkretnih usod namreč običajno izkaže visok interpretativni naboj perspektive, ki ne upošteva le veljavnih družbenih norm, pravil, zakonov te skupnosti, ampak vključuje tudi raznovrstne oblike razumevanja, ki jim jih pripišejo posamezniki. Prav posameznikova predstava o družbenih pravilih temeljno vpliva na to, kako jih sam spoštuje, upošteva oziroma zavrača. Skozi biografsko perspektivo se namreč zelo dobro vidijo ne le načini soočanja z različnimi družbenimi pravili, temveč se bolje razumejo tudi vzročne (in posledične) interpretacije tega, zakaj se posamezniki obnašajo, kot pač se.

Biografska perspektiva tako razgrinja vprašanja meja človekove svobode, razkriva pa tudi indikatorje posameznikove racionalnosti in iracionalnosti, ki se največkrat razhajajo z linearno in faktografsko tradicijo zgodovinskega poustvarjanja preteklosti. Biografske študije omogočajo analizo protislovij, ki niso zgolj izraz psiholoških nasprotij v posameznikih, ampak tudi »rezultat neogibnih nekoherentnosti med samimi normami«, ki se vzpostavljajo v družbi.⁵⁸⁶ Zato želim v tem poglavju navesti nekatere parametre, ki so izšli iz opazovanja posameznih življenjskih zgodb in ki dajejo nastavke za konceptualno širitev razumevanja migracij iz makroperspektive.

O kompleksnosti doživljanja migrantske izkušnje se na podlagi opazovanja pripovedi konkretnih oseb z migrantskim ozadjem lucidno izreka Alessandro Portelli, ki skozi ustnozgodovinsko perspektivo tankočutno utemeljuje življenjske zgodbe v družbenih, psiholoških, imaginarnih in simbolnih kontekstih. »Med

---

586 Giovanni Levi, »Rabe Biografije«, *Monitor ZSA* (2010): 386.

turizmom in izgnanstvom, nasiljem in izbiro, travmo izseljenstva in navdušenjem nad spoznavanjem sveta« Portelli ne vidi toliko izključujočih se pojmov, ampak v njih prepozna izkustvene polarnosti, ki običajno tvorijo celoto občutij mobilnega posameznika. S tem namiguje na možnost, da se posameznik navadno identificira s številnimi, na prvi pogled povsem nasprotnimi izkušnjami, ali kot pravi alegorično, »z izkoreninjeno oljko in prosto lebdečim jabolkom«. ⁵⁸⁷ S tem ne meri zgolj na »izseljensko bolečino«, ampak tudi na porajajoče se vzporedno občutje olajšanja, saj matična domovina, ki je v tujini sčasoma postala predmet hrepenenja, številnim izseljencem ni pustila le pozitivnih vtisov. Tudi na podlagi svojih terenskih opazanj med kanadskimi Slovenci lahko potrdim, da so posamezniki lahko doživljali izseljenstvo z različnimi kvalitativnimi naboji hkrati. Okoliščine, iz katerih so izseljenci odšli, so bile nemalokrat tako nezavidljive, da je preselitev delovala odrešujoče kljub težavnostim, na katere so naleteli v novem okolju. Pogosto se tragične razsežnosti občutja izseljenstva, tudi izgnanstva, ⁵⁸⁸ v eni sami osebni izkušnji mešajo z osvobajajočim utripom novega življenja. Črno-bele poenostavitve teh doživljanj bi bilo neprimerno uporabljati predvsem zato, ker takšen pristop preprečujejo izjemno raznolike dogajalne in čustvene komponente, ki so za vsakogar tako specifične kot prstni odtis.

Medtem ko pri izseljencih v Kanado iz makroperspektive izstopa predvsem ekonomski motiv za izselitev, se ob upoštevanju individualne perspektive običajno razgali kompleksna prepletenost izseljenske motivike. ⁵⁸⁹ Res je, da so v ozadju večine izselitev posameznikov strateški ekonomski premisleki, a želja izseljencev po boljšem zaslužku ali višjem življenjskem standardu ne moremo v polnosti razumeti brez neekonomskih aspektov. Odločitev za izselitev nemalokrat temelji na osebnih aspiracijah in emocionalnih osnovah, ki učinkujejo na zamišljanja o življenju drugje. ⁵⁹⁰ Zlasti v tradicionalnih ali represivnih družinskih okoljih je lahko vzrok za izselitev želja po svobodnejšem oblikovanju življenjskih

---

587 Francesca Battisti, Alessandro Portelli, »The Apple and the Olive Tree: Exiles, Sojourners, and Tourists in the University«, v: Benmayor, Skotnes, *Migration and Identity*, 31–57.

588 Za zanimiva izhodišča o izkušnji izgnanstva glej, Edward W. Said, Premišljanja o izgnanstvu, v: *Oblasti povedati resnico* (Ljubljana: Založba / *cf., 2005), 75–90.

589 Alistair Thompson, »Moving Stories: Oral History and Migration Studies«, *Oral History* 27/1 (1999): 24–37; Passerini, Luisa in drugi (ur.) (2007). *Women Migrants from East to West: Gender, Mobility and Belonging in Contemporary Europe* (New York: Berghahn Books, 2007), 1–20; Breda Čebulj-Sajko, »Vzroki za izselitev – spomini izseljencev na čas njihovega odhoda v tujino«, *Dve domovini / Two Homelands* 6 (1995): 53–63; Strle, »Bila je preprosto sreča«, 89–117.

590 Leo Eitinger, »Feeling at Home: Immigrants' Psychological Problems«, v: Leo Eitinger, David Schwartz (ur.), *Strangers in the World* (Bern, Stuttgart, Dunaj: Hans Huber Publishers, 1981), 11.

odločitev.⁵⁹¹ Ob prihodu v tujino si ljudje morajo zagotoviti še rezidenčno gotovost, emocionalno varnost in vzajemno podporo v kriznih časih.⁵⁹² Zdi se, da se večina kategorij, s pomočjo katerih običajno analiziramo migracijske odločitve, med seboj ne izključuje; bolje je reči, da se raznoliki elementi prepletajo in seštevajo. Ekonomska migracija je predvsem administrativni pojem, ki se še zdaleč ne povsem prilega natančni analizi posameznikove migracijske izkušnje, prav tako tudi povsem ne zajame migracijskega procesa kot celote.

Socialno življenje izseljencev v Kanado (ali drugam) se je v deželi priselitve moralo oblikovati na novo. Za opazovanje migracijskih procesov je zato dobrodošlo upoštevanje družbene mezoravni, pri čemer velja žaromet, uperjen v posameznega migranta, razširiti na njegove medosebne stike, zlasti na njegove sorodnike, prijatelje, sosede, sokrajane, sodelavce, znance.⁵⁹³ Običajno so se priseljenci iz sorodnih krajev naseljevali v bolj ali manj strnjenih skupinah, si vzajemno pomagali pri zaposlitvi, izmenjavali potrebne informacije in se družili tudi v prostem času.⁵⁹⁴ Jezik, navade, vrednote in drugi kulturni elementi so v tujem okolju konsolidirali izseljenske skupnosti na etničnih ali regionalnih temeljih. A vendar je sorodnost geografskega ali etničnega izvora zaznamovala le del združevalnih kapacitet. Zaradi specifičnih situacij, v katerih so se migranti znašli, pa tudi zaradi sorodnih dispozicij, afinitet, vzajemnih simpatij in drugih dejavnikov, so se tesne medosebne vezi izoblikovale tudi onkraj etničnih skupnosti.⁵⁹⁵ Biografska perspektiva lažje ovrednoti interpretativne potenciale družbenih interakcij, ki jih Charles Tilly imenuje medosebne mreže zaupanja (*interpersonal trust networks*), ko jih opazuje v migracijskih kontekstih.⁵⁹⁶ Obenem pa omogoča tudi vpogled v dinamičnost osebnih mrež, ki ga določa zlasti dejstvo, da se skozi čas kakovost medosebnih odnosov spreminja.

Za bolj celostno razumevanje tvorjenja družbenih mrež, ki navsezadnje vplivajo tudi na identificiranje posameznikov, je treba razširiti opazovališče v

591 Strle, »Bila je preprosto sreča«, 114–115.

592 Hoerder, »Segmented Macrosystems and Networking Individuals«, 80.

593 Hoerder, »Segmented Macrosystems and Networking Individuals«, 78–81; Boyd, »Family and Personal Networks«, 638–670.

594 Ivan Light, Steven James Gold, *Ethnic Economies* (Bingley: Emerald Group Publishing Limited, 2000); Jure Gombač, »Etnično podjetništvo med Slovenci v državah nekdanje Jugoslavije: situacije, možnosti in priložnosti«, v: Janja Žitnik Serafin, Aleksej Kalc (ur.), *Raziskovanje slovenskega izseljenstva: Vidiki, pristopi, vsebine* (Ljubljana: Založba ZRC, 2017), 193–203.

595 Urška Strle, »Emigration as Augmented War Experience: An (Auto)Biographical Account of Ted Kramolc = L'émigration comme expérience de guerre augmentée: un compte-rendu (auto)biographique de Ted Kramolc« *Central European Journal of Canadian Studies* 17 (2022): 71–86.

596 Charles Tilly, »Trust Networks in Transnational Migration«, *Sociological Forum* 22/1 (2007): 3–24.

čas pred izselitvijo in upoštevati vpliv kulturnih danosti izvornega okolja. Med nekaterimi kanadskimi Slovenci je možno opaziti fenomen kompleksnega istovetenja, ki je posledica multikulturne realnosti izvornih krajev. To se izkristalizira zlasti tedaj, ko usmerimo raziskovalni fokus na obmejne in druge večkulturne predele, za kar nudijo konkretne življenjske zgodbe velik razlagalni potencial. Tako se je denimo Jožef (r. 1909) iz okolice Kočevja, kjer je do leta 1945 obstajala prepoznavna nemška skupnost, naselil v Schumacher, ontarijsko rudarsko naselje z močnim nemškim pečatom. Tam se je leta 1939 poročil s kanadsko Nemko, v njuni družini pa so se mešali nemški in slovenski vplivi.⁵⁹⁷ Marija (r. 1903) iz Hotize pri Lendavi, kjer je območje z madžarsko manjšino, je v poznih tridesetih letih 20. stoletja delovala ne le v prekmurskem podpornem društvu sv. Jožefa in v slovenski župniji sv. Gregorja Velikega v Hamiltonu, ampak tudi pri madžarski župniji v Torontu.⁵⁹⁸ Marija (r. 1923) iz Vipavske doline, ki je po prvi svetovni vojni postala del Kraljevine Italije, je med obema vojnama delovala kot hišna pomočnica pri italijanskih meščanskih družinah v Trstu in Torinu. Ko je leta 1953 prišla v Toronto, se je naselila v predelu Little Italy, kjer je sprva zaradi neznanja angleščine nakupovala izključno v italijanskih trgovinah; ob slovenskih vižah je zaradi predhodne delovne umeščenosti v italijansko meščansko okolje poslušala tudi italijanske *canzone* in poleg domačih kmečkih jedi kuhala tudi vrsto italijanskih.⁵⁹⁹ Ti trije biografski primeri z rabo opazovališča, ki preči nacionalne okvire, ilustrirajo večplastnost identificiranja, nakazujejo pa tudi na to, da se posameznikovo identificiranje običajno odziva na družbenopolitične spremembe na makroravni. Obenem pa potrjujejo tudi to, da spremembe v občutenju pripadnosti ne sledijo nujno sinhrono spremembam političnih struktur. Nasprotno, nekateri identitetni elementi lahko ostanejo za posameznike merodajni še dolgo časa po temeljnih spremembah politične realnosti.

Glavno epistemološko sporočilo biografskega pristopa je, da subjektivna realnost raziskovalcu preteklosti ne bi smela pomeniti nič manj od objektivno definiranih, merljivih stvarnosti.⁶⁰⁰ Izhaja iz utemeljenih spoznanj na polju ustne zgodovine, da pomeni in razumevanja, ki jih posamezniki pripišejo določenemu dogodku, fenomenu ali procesu, tvorijo ključni del vzvodov za njihove odločitve in nadaljnja dejanja.⁶⁰¹ Ta navdihujoči interpretativni kalup lahko hitro

597 Vintar, *Od lipe do javorja*, 66.

598 Vintar, *Od lipe do javorja*, 120.

599 Strle, »Identitetne transformacije«, 141.

600 Milharčič Hladnik, »Subjektivna realnost«, 169–196.

601 Alessandro Portelli, *The Death of Luigi Trastulli and Other Stories: Form and Meaning in Oral History* (Albany: State University of New York Press, 1991); Luisa Passerini, »Ranjeni spomini:

prevedemo v konkretno izkušnjo izselitve v Kanado. Valdi Kavčič (1933–2024), rojen v vasi Modrejce pri Mostu na Soči, mi je svoje prve miselne vzgibe o izselitvi ponazoril s spominskim utrinkom na čas med letoma 1945 in 1947, ko je v neposredni bližini njegovega doma njegovi tekla demarkacijska črta med jugoslovansko in zavezniško upravo:

So bili tukaj vojaki, ameriška zona A, zona B. Na tej strani so bili Amerikanci. Kot otrok vidiš, kako so bili oni fejest oblečeni, pridni. So nam dali vse možnosti in tako, kar je bilo tam. V šolo sem hodil pa na drugo stran v Tolmin. In ko smo šli tja k Sveti Luciji [Most na Soči, kjer je stala karavla, op. a.], so bili tam južnjaki. Na tej strani so bili Amerikanci tako fajn oblečeni, veš, čedni, na drugi strani pa ta siromaščina. In so rekli, da je boljše tam kot tukaj. (smeh) In sem že kot otrok mislil, kako more biti bolje tam, če je bilo tako slabo? Zame je bilo to psihologično zelo nerodno. Že tistikrat sem se odločil, sem rekel, jaz bom šel. In sem potem končno šel.⁶⁰²

Njegova predstava o življenju na Zahodu se je oblikovala ne le na podlagi številnih prebegov, ki so po letu 1947 množično zaznamovali gospodarsko neperspektivno Posočje,⁶⁰³ ampak že prej, ob mladostniškem opazovanju pripadnikov dveh vojsk, kar je v njegovi percepciji simboliziralo družbenoekonomske perspektive držav, ki so jim pripadali.

In če se na tem mestu vrnemo k izhodiščni motiviki o kanadskih sanjah, ki so si jih Slovenci in Slovenke umišljali pri načrtovanju bodočega življenja v Kanadi, ne moremo mimo spoznanja, da so prav te tvorile univerzalni izseljenski motiv. Sanje o življenju v Kanadi so tvorile pričakovanja, predsodke in predstave, združene z željami in afinitetami o izselitvi razmišljujočih in čutečih posameznikov, v katerih je zaznati veliko imaginarnih, celo oniričnih vsebin. »Daljni magneti«⁶⁰⁴ obljubljenih dežel pa so ob stiku z realnostjo, kot je razbrati iz številnih študij, življenjskih zgodb priseljencev in kot izhaja tudi iz plastične pripovedi Frenka Urbanije (1944–2023), ki je v šestdesetih letih prišel v Kanado iz Argentine, v začetku skoraj univerzalno postali predmet razočaranj.

Imaginarij in ideologija v neki nedavni zgodbi«, v: *Ustna zgodovina, spol in utopija: Izbrani spisi* (Ljubljana: Studia humanitatis, 2008).

602 Intervju avtorice z Valdijem Kavčičem, Modrejce, junij 2008.

603 Urška Strle, »Pustili so vse in čez noč odšli': Prispevek k ilegalnemu izseljevanju iz Posočja v Italijo po drugi svetovni vojni v luči ustnih pričevanj«, *Zgodovina za vse: Vse za zgodovino* 16/1 (2009): 113–129.

604 Po Dirk Hoerder, Horst Rössler, *Distant Magnets: Expectations and Realities in the Immigrant Experience, 1840–1930* (New York, Holm & Meyer, 1993).

F: Je bilo ponoči, 11, 12 ponoči, ko smo prišli tja. Jaz sem pa človek ... vseč so mi mesta pa lučke pa pogledam čez okno... nobene bajte! Nikjer ne vidim, kako se reče ... Middle of nowhere! That was so hard for me! I expected Canada with lights, with this and that ... /smeh/ Pa hribe sem hotel videti. Oh boy, to je bilo tako težko zame! Anyway, potem sem se malo potolažil pa sem šel delat pa sem avto kupil. Potem sem pa začel ljudi spoznavat. V Windsor sem šel in sem tam živel deset let. Od začetka je bilo težko. Nisem jezika znal. [...] Zmeraj mi je bilo malo dolgčas. Včasih sem tudi jokal, uh, kaj pa tu delam?

U: Zakaj pa nisi šel nazaj? [v Argentino, op. a.]

F: Zmeraj je bilo to mišljenje, veš. Zmeraj, od začetka do zdaj ... ampak ... /premolok/⁶⁰⁵

V biografski konceptualni zasnovi se izriše pomen transnacionalne obravnave kanadske izseljenske izkušnje, saj je le-ta določena ne le s kanadskim, ampak tudi z izvornim okoljem in – če smo natančni – z vsemi »potmi prehodov« oziroma izseljenskimi postajami. Tako je zgoraj omenjenega Franca Urbanijo ob kanadski izkušnji in slovenski kulturi, ki jo je ohranjal v družinskem in kontekstu in v slovenski skupnosti v Buenos Airesu, močno določila tudi argentinska izkušnja, kjer je kot otrok slovenskih beguncev odraščal. Življenjske pripovedi posredujejo empirično podkrepitev, da se človekovo identificiranje odziva na velik del socialnih interakcij, ki jih stke skozi življenje. To pomeni, da vsaka osebna zgodba, vsaka pripoved vsebuje tudi izraze identitete, ki je sestavljena iz različnih parametrov in zlita v vsakokrat unikatno inačico.

Identitetna heterogenost je bila predmet prerekanj med različnimi krogi slovensko-kanadske skupnosti, za problematično so jo imeli zlasti ljubitelji ravnih linij, jasnih definicij in unitarističnih razumevanj kulturnih svetov. Ted Kramolc v svoji delih, ki imajo močan avtobiografski značaj, pogosto tematizira razumevanje slovenstva, ki se mu je v različnih družstvenih okvirih zdelo problematično, vsiljeno in neživljenjsko.⁶⁰⁶ Pogosta literarna motivika o napetih odnosih med kanadskimi Slovenci bržkone izhaja iz njegovega psihološkega nelagodja, ki se je porodilo, ker so mu zaradi svojskega zamišljanja lastne identitete, načinov integracije v Kanadi in odmika od pogrevanja vojnih in povojnih dogodkov večkrat očitali, »da ni več Slovenec«, čeravno je bil na ravni ustvarjanja literarne in likovne dediščine med kanadskimi Slovenci nadpovprečno aktiven.⁶⁰⁷ V intervjujih s kanadskimi Slovenci sem naletela na različne načine

605 Intervju s Francem Urbanijo, Toronto, februar 2008.

606 Ted Kramolc, *Podobe iz arhivov* (Ljubljana: Mladinska knjiga, 1992); Ted Kramolc, *Potica za navadni dan* (Ljubljana: Slovenska matica, 1997); Ted Kramolc, *Tango v svilenih coklah* (Ljubljana: Nova revija, 2002); Ted Kramolc, *Sol v grlu* (Ljubljana: Nova revija, 2008).

607 Strle, »Ted Kramolc«, 41–64.

razumevanja sebe v povezavi s svojim izvornim okoljem. A osebna perspektiva mi je razkrila tudi to, da se lahko identificiranje v niansah razlikuje tudi znotraj trdnega družinskega okvira.

U: Kako se pa vi doživljate? Kaj je vaša narodnost? Za kaj se imate? Kanadčan, Slovenec, kanadski Slovenec?

V: Slovenski Slovenec. Ne morem biti kanadski! Kako?

U: Prav Slovenec?

V: Ja. Slabo? No, jaz se tako počutim, pravzaprav.

F: Naša narodnost je Slovenian, ker smo tukaj rojeni. Citizenship imamo pa kanadski.

U: Ma kako se vi čutite?

V: Zame? Jaz sem tu [v Sloveniji, op. a.].

F: Jaz sem pa tam (hehet).

V: Ona je neodločena, ne ve točno ...

F: Ja, ja, ja! Jaz sem tam, ti si tukaj, in? ...

U: Saj to lahko od vsake osebe niha ...

F: Ja.

V: Jaz bom rekel to drugače. Ko greš enkrat po svetu, nisi sigurna, kaj si. Se pokvariš.⁶⁰⁸

Izsek iz pogovora z dolgoletnima zakoncema Valdijem (*1933, Modrejce pri Mostu na Soči, + 2024, Newmarket, Ontario) in Frido (*1940, Podbela v Breginjskem kotu) Kavčič, ki sta v Kanado prispela ločeno v začetku petdesetih let, jasno poudari pomen generacijske perspektive in družinskega konteksta v razumevanju njune izseljenske izkušnje. Valter, ki je še ne polnoleten brez vednosti svoje družine – z Jankom, bratom moje stare mame – prebegnil čez Kolovrat v Italijo, je izkazoval večjo navezanost na Slovenijo in slovenstvo kot Frida, ki je kot desetletna prebegnila s svojo ožjo družino in se svojega »kotarskega« doma skoraj ne spominja. Sedem let kronološke razlike med njima pa pomeni očitno ločnico v osebnostni formaciji, ki je vplivala na njuno vrednotenje migracijske izkušnje.

S pomočjo egodokumentov (pisma, spomini, dnevniki, ustna pričevanja, fotografije in podobno), pa tudi z avtobiografskimi vsebinami prepredenih leposlovnih del, se jasno razkrije, da so migracijske odločitve vplivale tudi na tiste, ki se niso preselili, torej na tiste člane izseljenčeve skupnosti, ki so ostali doma.⁶⁰⁹ Tu ne merim le na represijo oblastnih organov v prvih dekadah po

608 Intervju avtorice s Frido in Valdijem Kavčič, Modrejce, junij 2008.

609 Mirjam Milharčič Hladnik, »From A Dollar in an Envelope to a Petition to the White House: The Significance of Slovenian Migrants for Those Back Home«, v: Ulf Brunnbauer (ur.), *Transnational Societies, Transterritorial Politics: Migrations in the (Post)-Yugoslav Region, 19th–21th Century* (München: R. Oldenbourg Verlag, 2009), 193–212.

drugi svetovni vojni, ki so jo izvajali nad sorodniki in prijatelji prebežnikov, »državnimi sovražniki«; moja stara mama je denimo prva kanadska pisma svojega brata Janka »metala v peč«, da bi se znebila obremenilnih dokazov in izognila morebitnim težavam s policijo. Poudariti je treba zlasti denar in materialne dobrine, ki so jih Slovenci v Kanadi pogosto in v velikih količinah pošiljali domov svojim sorodnikom, prijateljem in znancem. Imeti sorodnika v gospodarsko rastoči Kanadi, s čimer se je lahko ponašalo kar nekaj Slovencev, je tudi na simbolni ravni pomenilo določen družbeni prestiž. Ne smemo pozabiti, da je veliko Slovencev svojo izkušnjo s kulturo Severne Amerike doživelo na obisku pri svojih kanadskih sorodnikih in da so številni s sorodniško pomočjo tudi sami postali Kanadčani.

Most, ki je povezoval kanadske Slovence z ljudmi iz izvornega slovenskega okolja, je omogočal obojestranski prehod informacij, veščin, norm. Z vidika medosebnih stikov z ljudmi iz domovine so (bili) slovenski izseljenci v Kanadi še kako del slovenskega prostora, četudi so (bili) predvsem kanadski državljani. Veliko večino slovenskih Kanadčanov je določila močna vez z nekdanjo domovino, s čimer so oblikovali transnacionalno izkušnjo vpletenosti v (vsaj) dve družbi in državi.

ALBUM DRUŽABNE AKTIVNOSTI

Do ustanovitve uradnih društev so družabne dejavnosti slovenskih izseljencev v Kanadi potekale v zasebnih krogih, v stikih z drugimi slovanskimi skupnostmi ali z rojaki v ZDA. Prva društva, namenjena socialni podpori svojih članov, so nastala zaradi nezadostnega delovanja socialnih institucij v Kanadi. Velik razmah društvenega življenja kanadskih Slovencev se je zgodil v desetletjih po drugi svetovni vojni, ko se je v Kanado priselilo največ Slovencev. V zadnjem času tradicionalna slovenska skupnost v Kanadi upada, dejavnost društev in ustanov je znatno okrnjena. © Canadian Slovenian Historical Society

S podpornim in humanitarnim delovanjem so se oblikovala prva uradna društva. Na sliki članice različnih društev v Kanadi, ki so leta 1946 organizirale pomoč rojakom v Jugoslaviji.

Verski dogodki so bili med najbolj množično obiskanimi. Župnišča so postala izrazito večnamenski prostori, središča ne le verskih, ampak tudi družabnih dejavnosti.

Sobotne slovenske šole so skrbele za ohranjanje jezika in prenašanje tradicije na mlajše generacije. Na sliki učenci slovenske šole v Hamiltonu iz leta 1968.

Živahna gledališka dejavnost je privabljala slovensko-kanadsko občinstvo. Tržaški arhitekt Vilko Čekuta (1915–2014) je več kot 40 let vodil Slovensko gledališče v Torontu.

Zasebna srečanja so pogosto nadomeščala društvene dogodke. Zlasti v manjših krajih razpršeno poseljene Kanade so bila edina priložnost za druženje med rojaki.

Slovenci iz Toronta in okolice so v sedemdesetih in osemdesetih letih pozimi radi zahajali na smučišče Old Smokey v Beaver Valley, kjer je slovenska skupnost postavila vlečnico.

Slovensko lovsko in ribolovno društvo (Slovenian Hunters & Anglers Club) je bilo eno najdejavnih slovensko-kanadskih društev. Izdajalo je glasilo *Lovski vestnik* (1980–2011).

Baliranje je bilo čislana rekreativna dejavnost na poletnih prireditvah slovensko-kanadskih društev, navduševalo je tako moške kot ženske.

Nogomet je med kanadskimi Slovenci eden najbolj priljubljenih skupinskih športov. Na fotografiji ženska nogometna sekcija Športnega kluba Slovenija iz Hamiltona leta 1983.

Mlajše generacije so se vključevale tudi v ameriške športe, kot sta hokej in bejzbol. Na fotografiji navijači turnirja v bejzbolu, ki so ga priredili v Slovenskem letovišču, znanem kot Farma.

Folklorne dogodke, ki jih je spodbudila politika multikulturalizma, združujejo številne navdušence nad ljudsko glasbo in plesi. Na sliki belokranjska folklorna skupina.

Glasba spremlja vse družabne dogodke. V sredini Walter Ostanek, kanadski kralj polke, sin slovenskih staršev in trikratni dobitnik gremija za najboljši polka ansambel (oblečen v rdeče).

**ZAKLJUČEK ALI O KANADSKIH
SANJAH ŠE ZADNJIČ**

Andrej Štritof (1903–1994), slovensko-kanadski slikar, »upornik s čopičem«. © Cvetka Kocjančič

Pred množičnim priseljevanjem, ki se je začelo šele v zadnji desetini 19. stoletja, je bilo ozemlje današnje Kanade privlačno le za tanek sloj prišlekov. Sanjska je nemara bila ta obsežna dežela predvsem za misijonarje med domorodnim prebivalstvom, za lovce in trgovce s krznom, za iskalce zlata, za avanturiste in za posameznike, ki so bežali od spon civilizacije ali pred roko pravice.⁶¹⁰ Od preloma stoletja, ko je Kanada uvedla proaktivno priseljsko politiko, zlasti pa med prvo svetovno vojno in po njej, ko so sosednje ZDA začele znatno omejevati svojo priseljsko gostoljubnost,⁶¹¹ pa je vedno bolj postajala dežela priložnosti tudi za kmetovalce (*farmer*), gozdarje (*lumberjack*), železniške in cestne delavce (*railway worker, road worker*) in rudarje (*miner*), ki so našli svoj prostor za delovanje na brezmejnih prerijah, v obsežnih gozdovih in na bogatih rudnih nahajališčih.⁶¹² Vsi ti želeni poklicni profili ponazarjajo gospodarski značaj tedanje Kanade, v kateri je prevladoval primarni sektor, zagon pa je dobival tudi sekundarni. Med številnimi prišleki, ki so imeli namen z veliko odreknanja trdo delati – in se po možnosti s prihranjenim zaslužkom vrniti domov –, so prevladovali fizično sposobni mladi moški. Delež priseljenih žensk je bil sprva občutno manjši, zanje pa je bila značilnejša stalnejša naselitev; navadno so se pridružile moškimi članom družine, če se jim je v novem okolju uspelo ustaliti. Doba ekonomske restavracije po prvi svetovni vojni, ki je v prišlekih iz fizično, demografsko in moralno opustošene Evrope vzbujala upanje, da bodo imeli tu boljše življenjske možnosti, je bila kratkega daha. Kanado je, podobno kot večino držav sveta, konec dvajsetih let 20. stoletja za skoraj desetletje močno prizadela gospodarska kriza, zaradi katere se je močno zmanjšala možnost družbenega vzpona. Še več, veliko je bilo stečajev gospodarskih in državnih institucij ter tudi

---

610 Thomas Torner, Thor Frohn-Nielsen (ur.), *A Few Acres of Snow: Documents in Pre-Confederation Canadian History* (Toronto: University of Toronto Press, 2009).

611 Matjaž Klemenčič, Milan Mrđenović, »Ameriška politika priseljevanja do leta 1945 in slovenski priseljenci«, v: Aleksej Kalc (ur.), *Nadzor migracij na Slovenskem od liberalizma do socializma* (Ljubljana: Založba ZRC, 2021), 100–109.

612 Kelley, Trebilcock, *The Making of the Mosaic*.

osebnih bankrotov. Podobno kot v ZDA so v Kanadi pretežno kmetijske prerijske province (Alberta, Saskatchewan in Manitoba) sredi tridesetih let prizadele tudi serije peščenih viharjev (*dust bowl*).⁶¹³ Družbena klima se je spričo naraščajoče brezposelnosti, brezdomstva, lakote in splošnega pomanjkanja močno zaostila.

Ponoven gospodarski vzpon in družbenopolitično stabilizacijo je Kanada doživela med drugo svetovno vojno, katere boji niso potekali na njenem ozemlju, tudi z razmahom vojne ekonomije. Ko je v letih po drugi svetovni vojni Kanada zopet odprla svoje meje za evropske razseljence, je število prebivalstva začelo znatno naraščati, država pa se je v naslednjih desetletjih gospodarsko še bolj okrepila. Z rastjo urbanih območij po drugi svetovni vojni so se povečevale tudi možnosti za zaposlitev in izobraževanje, kar je omogočilo intenzivno rast demografskega prirastka, in sicer predvsem s priseljevanjem. V šestdesetih letih je Kanada po gospodarski rasti dohitela tudi ZDA in od tedaj je v samem svetovnem vrhu držav, ki omogočajo najvišji življenjski standard in največ priložnosti za socialni uspeh. Tudi za priseljence. Poseben status je Kanada pridobivala od sedemdesetih let, ko je na pobudo iz priseljenjskih vrst začela uveljavljati multikulturno politiko. Uspeh prišlekov je bil vseskozi pogojen s trdim delom in korektnim odnosom do kolektivnih vrednot, kar še danes odzvanja v ozadju protestantskih mentalitetnih okvirov družbenih elit. Pri tem je treba poudariti, da so morali priseljenci na začetku sprejeti bistveno težje delovne pogoje kot domačini.

Težak začetek je običajen del priseljenjske zgodbe. Presek soočanja izseljenjskih sanj in priseljenjskih realnosti nam vselej posreduje neskončen zbir zelo razlikujočih se življenjskih zgodb, uspešnih, manj uspešnih in tudi neuspešnih.⁶¹⁴ Vstop v kanadsko okolje je prišleke vselej vsaj začasno soočil s povečano potrebo po prilagajanju, odrekanju in improviziranem življenju. Prav v načinih premagovanja začetnih priseljenjskih težav in večletnega procesa akulturacije v kanadsko družbo lahko iščemo osrednje kvalitativne vzvode za uspešno integracijo vanjo. Kot sem opazila v pridobljenih življenjskih zgodbah, so se priseljenci pogosteje izkazali s pozitivnejšim odnosom do prihodnosti, večjo socialno inteligenco,

---

613 Fenomen migracij, izzvanih zaradi peščenih viharjev, ki so še poglobili agrarno krizo prerijskih kolonov, ilustrira John Steinbeck v romanu *The Grapes of Wrath* (1939; *Sadovi jeze*, 1943). V njem kot protagoniste postavi člane družine Joad, ki se neperspektivnih razmer v Oklahomi preselijo v Kalifornijo. Gre za fikcijo, ki ima realno zgodovinsko podlago, saj se je v 30. letih 20. stoletja zaradi posledic gospodarske krize in naravnih katastrof iz revnih prerijskih držav (*the Great Plains*) v Kalifornijo priselilo približno pol milijona ljudi.

614 Irena Gantar Godina (ur.), *Soočenje mita in realnosti ob prihodu izseljencev v novo okolje* (Ljubljana: Inštitut za izseljenstvo ZRC SAZU, 1996).

vztrajnostjo, vedoželjnostjo in ambicioznostjo, ki so, morda bo zvenelo protislovno, nemalokrat sobivali z obupom, negotovostjo, zakrčenostjo in občutjem drugorazrednosti.

V pisani paleti različnih skupnosti, ki so se odločile priti v Kanado, so bili tudi Slovenci, ki so kljub relativni maloštevilnosti sčasoma pustili v svoji novi domovini viden pečat. Naj gre za kulturo, gospodarstvo, znanost, politiko ali šport, na vseh naštetih področjih najdemo izstopajoče predstavnike slovenskega rodu. Posebej pa je treba omeniti tudi tiste komajda opazne širše plasti prebivalstva, ki so pomagale graditi kanadsko družbo obilja in visokega življenjskega standarda. Tiste brezimne množice, ki so prispevale k rasti vseh gospodarskih panog in sooblikovale živopisno kanadsko kulturo, skratka vse tiste neštete posameznike, ki so nevpadljivo krepili temelje države, vzpostavljali nove strukture kanadske družbe in jo pomagali bogatiti.

Poleg vsega tega so Slovenci v Kanadi, slovenski Kanadčani ali kanadski Slovenci, kakor obravnavano priseljsko skupnost v Kanadi pač imenujemo, kljub svoji majhnosti trdoživo ohranjali in razvijali svojo kulturno dediščino. O tem priča bogato družabno, zlasti pa društveno življenje, ki se je s podpornim društvom Bled prvič formaliziralo leta 1933. Načini, kako so ohranjali svoje običaje in kulturo, premoščali domotožje ali prenašali tradicijo svojega domačega okolja na naslednji rod, so tako številni in raznovrstni, da jih ni mogoče v celoti popisati. Stik kanadskih Slovencev s Slovenijo je še vedno navzoč in se izkazuje v umetnosti, kulturi, politiki, gospodarstvu in znanosti. Pričujoča knjiga skuša ob osvetlitvi vzpostavljajoče se kanadske družbe in načinov priseljske ugnezditve vanjo prikazati tudi raznovrstne družbene mostove, ki so se s prizadevanji kanadskih Slovencev skozi čas vzpostavili med kanadskim in slovenskim okoljem. Del kanadskih sanj je tako oplazil tudi staro domovino slovenskih izseljencev.

BIBLIOGRAFIJA IN VIRI

- Abella, Irving, Harold Troper, Franca Iacovetta, Paula Draper, Robert Ventresca (ur.). *Women, Workers, and Communities in Canadian History: 1840s–1960s*. Toronto: University of Toronto Press, 1998.
- Adams Truslow, John. *The Epic of America*. Boston: Little, Brown, and Co., 1931.
- Adelmann, Howard, Allan Borowski, Meyer Burstein, Lois Foster (ur.). *Immigration and Refugee Policy: Australia and Canada Compared*. Toronto: University of Toronto Press, 1994.
- Anthias, Floya. *Translocational Belongings: Intersectional Dilemmas and Social Inequalities*. New York: Routledge, 2020.
- Arnež, Janez. *Slovenski tisk v ZDA in Kanadi: 1940–1997*. Washington, Ljubljana: Studia Slovenica, 1998.
- Bade, Klaus J. *Evropa v gibanju: Migracije od poznega 18. stoletja do danes*. Ljubljana: Založba /*cf., 2005.
- Bajec, Jože. »Razvoj slovenskega izseljenskega časnika v Evropi, Južni Ameriki in Kanadi«. *Slovenski izseljenski koledar* (1969): 297–326.
- Bajič, Nada. »Informacijska dejavnost Slovencev v Kanadi«. *Slovenski izseljenski koledar* 1998, 202–219.
- Balkovec, Bojan in drugi (ur.). *Kronika XX. stoletja*. Ljubljana: Nova revija, 1995–1996.
- Ballinger, Pamela. *The World Refugees Made: Decolonization and the Foundation of Postwar Italy*. Ithaca: Cornell University Press, 2020.
- Belavič, Maja. *Družbeno politične razmere in priseljenska zakonodaja v ZDA in Kanadi* (doktorska disertacija). Ljubljana: Filozofska fakulteta UL, 2019.
- Benton, Gregor, Hong Liu. *Dear China: Emigrant Letters and Remittances: 1820–1980*. Oakland: University of California Press, 2018.
- Berton, Pierre. *Klondike: The Last Great Gold Rush, 1896–1899*. Toronto: Achor Canada, 2001.
- Bissoondath, Neil. *Selling Illusions: The Cult of Multiculturalism in Canada*, London: Penguin Books, 1994.

- Black, Joseph Laurence, Martin Rudner (ur.). *The Gouzenko Affair: Canada and the Beginnings of Cold War Counter-Espionage*. Newcastle: Penumbra Press, 2006.
- Bookman Zarković, Milica. *Ethnic Groups in Motion: Economic Competition and Migration in Multiethnic States*. London: Frank Cass Publishers, 2002.
- Bothwell, Robert. *The Big Chill: Canada and the Cold War*. Toronto: Irwin Publishing Ltd., 1998.
- Bothwell, Robert. *The Penguin History of Canada*. Toronto: Penguin Canada, 2006.
- Boyd, Monica. »Family and Personal Networks in International Migration: Recent Developments and New Agendas«. *The International Migration Review*, Autumn, 3/23 (1989): 638–670.
- Breton, Raymond. »From Ethnic to Civic Nationalism: English Canada and Quebec«. *Ethnic and Racial Studies* 11/1 (1988): 85–102.
- Brunnbauer, Ulf (ur.). *Transnational Societies, Transterritorial Politics: Migrations in the (Post)-Yugoslav Region, 19th–21st Century*. München: R. Oldenbourg Verlag, 2009.
- Bumstead, J. M., Marjory Harper, Michael E. Vance (ur.). *Migration and the Making of Memory: Scotia and Nova Scotia, c. 1700–1990*. Halifax: Fernwood Publishing, 1999.
- Bumsted, J. M. *A History of the Canadian Peoples*. Toronto: Oxford University Press, 2007.
- Cohen, Robin. *Global Diasporas: An Introduction*. New York: Routledge, 2022.
- Craig, Gerald M., William Metcalfe (ur.). *Understanding Canada: A Multidisciplinary Introduction to Canadian Studies*. New York: NYU, 1982.
- Čebulj-Sajko, Breda. »Izbrana bibliografija virov in literature na temo etnološkega preučevanja slovenskega izseljenstva: 1926–1993: Z nekaterimi dodatki za obdobje 1994–1999«. *Glasnik slovenskega etnološkega društva* 3–4/39 (1999): 54–61.
- Čebulj-Sajko, Breda. »Vzroki za izselitev: Spomini izseljencev na čas njihovega odhoda v tujino«. *Dve domovini: Razprave o izseljenstvu* (1995): 53–63.
- Čebulj-Sajko, Breda. *Etnologija in izseljenstvo*. Ljubljana: Slovensko etnološko društvo, 1999.
- Čuješ, Rudolf P. *Ninidjanissidog Saiagiinagog: Most Rev. Friderik Baraga Apostle of Indians*. Nova Scotia: St. Francis Xavier University Press, 1968.
- Demšar, Marija. *Moje življenje*. Žiri, Ljubljana: Muzejsko društvo, 2007.
- Dolenc, Ivan. *Za dolar človečnosti*. Ljubljana: Prešernova družba, 1993.
- Donaldson, Gordon. *The Prime Ministers of Canada*. Toronto: Doubleday Canada Limited, 1997.

- Drnovšek, Marjan, Vilma Brodnik. *Množično izseljevanje Slovencev v Združene države Amerike: Priročnik za učitelje*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, 2002.
- Drnovšek, Marjan. »Ali je zgodovina izseljenstva tudi del slovenske zgodovine?«. *Zgodovina v šoli* 12/1–2 (2003): 3–4.
- Drnovšek, Marjan. »Izseljevanje Slovencev v Severno Ameriko«. V: Milica Trebše-Štolfa, Matjaž Klemenčič (ur.), *Slovensko izseljenstvo*, 173–178 (Ljubljana: Slovenska izseljenska matica, 2001).
- Drnovšek, Marjan. »Odnos Partije do slovenske emigracije«. V: Drago Jančar (ur.), *Temna stran meseca: Kratka zgodovina totalitarizma v Sloveniji 1945–1990*, 234–247. Ljubljana: Nova revija, 1998.
- Drnovšek, Marjan. »Osebnost in javno v izseljenski korespondenci«. *Dve domovini / Two Homelands* 20 (2004): 113–151.
- Drnovšek, Marjan. »Republika Slovenija – mati ali mačeha izseljencev«. *VII. Tabor izseljenskega društva Slovenija v svetu*. Ljubljana: Izseljensko društvo, Slovenija v svetu, 2000.
- Drnovšek, Marjan. »'Zgodovina izseljencev ni zgodovina naroda'«. *Dve domovini / Two Homelands* 8 (1997): 207–212.
- Drnovšek, Marjan. »Zunanje migracije Slovencev v prvi in drugi Jugoslaviji: Primerjalni vidik«. V: Peter Štih, Bojan Balkovec (ur.), *Migracije in slovenski prostor od antike do danes*, 114–115. Ljubljana: Zveza zgodovinskih društev Slovenije, 2010.
- Drnovšek, Marjan. *Franc Pirc: Sadjar na Kranjskem in misijonar v Ameriki*. Naklo: Občina Naklo, 2003.
- Drnovšek, Marjan. *Izseljevanje, 'rakrana' slovenskega naroda: Od misijonarja Friderika Barage do migracijske politike države Slovenije*. Ljubljana: Nova revija, 2010.
- Drnovšek, Marjan. *Slovenski izseljenci in zahodna Evropa v obdobju prve Jugoslavije*. Ljubljana: Založba ZRC SAZU, 2014.
- Dwyer, Joseph, D. *Slovenes in the United States and Canada: A Bibliography*. Minneapolis: University of Minnesota, 1981.
- Eitinger, Leo, David Schwartz (ur.). *Strangers in the World. Feeling at Home: Immigrants' Psychological Problems*. Bern, Stuttgart, Dunaj: Hans Huber Publishers, 1981.
- Elliot, Bruce S., David A. Gerber, Suzanne M. Sinke. *Letters across Borders: The Epistolary Practices of International Migrants*. New York: Palgrave Macmillan, 2006.
- Eterovich, Adam S. *A Guide and Bibliography to Research on Yugoslavs in the United States and Canada*. San Francisco: R & E Research Assoc., 1975.

- Fauri, Francesca (ur.). *The History of Migration in Europe: Perspectives from Economics, Politics and Sociology*. New York: Routledge, 2014.
- Fister, Leon. »Slovensko prosvetno društvo 'Simon Gregorčič'«. *Slovenski izseljenski koledar 1968*, 223–225.
- Fleras, Augie, Jean Loenard Elliott. *Engaging Diversity: Multiculturalism in Canada*. Toronto: Nelson, 1992.
- Gantar Godina, Irena (ur.). *Soočenje mita in realnosti ob prihodu izseljencev v novo okolje*. Ljubljana: Inštitut za izseljenstvo ZRC SAZU, 1996.
- Gantar Godina, Irena. »Overview of the migration of Slavs from Habsburg Monarchy to Canada – up to 1918«. V: Marjut Anttonen (ur.), 'Once a jolly swagman ---', 68–80. (Abo/Turku: Institute of Migration, 2001).
- Gellner, John, John Smerek. *The Czechs and Slovaks in Canada*. Toronto: University of Toronto Press, 1968.
- Genorio, Rado. »Priseljevanje Slovencev v Kanado pred drugo svetovno vojno«. *Slovenski izseljenski koledar 1981*, 268.
- Genorio, Rado. »Slovenci na Niagarskem polotoku«. *Slovenski izseljenski koledar 1980*, 205–212.
- Genorio, Rado. »Ob 50-letnici Vzajemna podporne zveze Bled (1933–1983): Prvi del zapisa o zgodovini te slovenske podporne organizacije v Kanadi, ki zajema obdobje od njene ustanovitve do začetka druge svetovne vojne«. *Slovenski koledar: Koledar za Slovence po svetu 31* (1983): 107–108.
- Genorio, Rado. »Ob 50-letnici Vzajemna podporne zveze Bled (1933–1983): Drugi del zapisa o zgodovini te slovenske podporne organizacije v Kanadi, ki zajema obdobje druge svetovne vojne in prva povojna leta«. *Slovenski koledar: Koledar za Slovence po svetu 32* (1983): 150–155.
- Genorio, Rado. »Ob 50-letnici Vzajemne podporne zveze Bled (1933–1983): Tretji del zapisa o zgodovini te slovenske podporne organizacije v Kanadi, ki zajema obdobje po drugi svetovni vojni. *Slovenski koledar: Koledar za Slovence po svetu 33* (1984): 109–113.
- Genorio, Rado. »Slovensko pevsko in dramsko društvo 'Triglav' (1933–1964)«. *Slovenski izseljenski koledar 1986*. Ljubljana: Slovenska izseljenska matica, 162–169.
- Genorio, Rado. *Slovenci v Kanadi / Slovenians in Canada*. Ljubljana: Institut za geografijo Univerze Edvarda Kardelja, 1989.
- Genorio, Rado. »Slovenski tisk v Kanadi«. *Dve domovini / Two Homelands 2–3* (1992): 343–351.
- Goyette, Linda, Carolina Jakeway Roemmich. *Edmonton in Our Own Words*. Edmonton: University of Alberta Press, 2005.

- Grafenauer, Daniel, Anna Agnarsdóttir, Csaba Lévai (ur.). *Global Encounters, European Identities*. Pisa: Pisa University Press, 2010.
- Grossutti, Javier. »Emigration from Friuli Venezia Giulia to Canada«. (https://www.fogolarsfederation.com/images/Furlans_in_Canada/en_Grossutti_Canada.pdf)
- Harney, Robert F. »'So Great a Heritage of Ours'. Immigration and the Survival of the Canadian Polity«. V: Stephen R. Graubard (ur.), *In Search of Canada*, 51–97. New Brunswick, London: Transaction Publishers, 1988.
- Harzig, Christiane, Dirk Hoerder, Donna Gabaccia. *What is Migration History?* Cambridge: Polity Press, 2009.
- Hoerder, Dirk, Hoerst Rössler. *Distant Magnets, Expectations and Realities in the Immigrant Experience: 1840–1930*. London, New York: Holmes & Meier, 1993.
- Hoerder, Dirk. »Ethnic Studies in Canada from the 1880s to 1962: A Historiographical Perspective and Critique«. *Canadian Ethnic Studies* 26/1 (1994): 1–18.
- Hoerder, Dirk. *Creating Societies: Immigrant Lives in Canada*. Montreal, Kingston: McGill–Queen's University Press, 1999.
- Hryniuk, Stella, Lubomyr Luciuk (ur.). *Multiculturalism and Ukrainian Canadians: Identity, Homeland Ties and the Community's Future*. Toronto: Multicultural History Society of Ontario, 1993.
- Iacovetta, Franca. *The Gatekeepers: Reshaping Immigrant Lives in Cold War Canada*. Toronto: Between the Lines, 2006.
- Jonjić, Pavao, Ante Laušić. *Izvešća iseljeničkog komesarijata u Zagrebu: 1922.–1939*. Zagreb: Institut za migracije i narodnosti, 1998.
- Judson, Pieter M. *The Habsburg Empire: A New History*. Cambridge: Harvard University Press, 2016.
- Judt, Tony. *Postwar: A History of Europe since 1945*. London: Pimlico, 2007.
- Jurak, Mirko. »Kanada«. V: Janja Žitnik, Helga Glušič (ur.), *Slovenska izseljenska književnost 2: Severna Amerika*, 305–384. Ljubljana: Založba ZRC, 1999.
- Jurančič, Janko. *Srbskohrvatsko-slovenski slovar*. Ljubljana: DZS, 1972.
- Kalc, Aleksej, Michela Predan, Alvaro Petricig. *Deriva nei continenti: le Valli del Natisone e i luoghi dell'emigrazione negli archivi fotografici di famiglia = Odplavljanje na celine: Nadiške doline in destinacije izseljevanja v družinskih fotografskih arhivih*. Cividale del Friuli: Študijski center Nadiža, Centro studi in Unione emigranti sloveni del Friuli Venezia Giulia, 2008.
- Kalc, Aleksej, Mirjam Milharčič-Hladnik, Janja Žitnik-Serafin. *Doba velikih migracij na Slovenskem*. Ljubljana: Inštitut za izseljenstvo ZRC SAZU, 2020.
- Kalc, Aleksej. »Prispevki za zgodovino izseljevanja iz Beneške Slovenije: primer občine Sovodnje/Savogna«. *Dve domovini / Two Homelands* 11–12 (2000): 175–202.

- Kalc, Aleksej. »Smernice preučevanja izseljenstva v slovenskem zamejstvu v Italiji in slovensko izseljevanje z zamejskega prostora v delih italijanskih avtorjev«. *Dve domovini / Two Homelands* 5 (1994): 151–175.
- Kalc, Aleksej. *Poti in usode: Selitvene izkušnje ljudi iz zahodne meje*. Koper: Zgodovinsko društvo za južno Primorsko, Znanstveno-raziskovalno središče Republike Slovenije, 2002.
- Kavrečič, Petra, Miha Koderman. »Slovenski izseljenci in turistični obisk nekdanje Jugoslavije s poudarkom na poročanju revije Rodna gruda«. V: Aleksej Kalc (ur.), *Nadzor migracij na Slovenskem od liberalizma do socializma*, 306–324. Ljubljana: Inštitut za izseljenstvo ZRC SAZU, 2021.
- Kelley, Ninette, Michael Trebilcock. *The Making of the Mosaic: A History of Canadian Immigration Policy*. Toronto: University of Toronto Press, 2000.
- King, Alexandra. »Is the Canadian Dream the New American Dream?«. *CNN*, 5. marec 2017.
- Klemenčič, Matjaž (ur.). *Etnični fraternalizem v priseljenjskih deželah*. Maribor: Univerza v Mariboru, 1994.
- Klemenčič, Matjaž, Milan Mrdenović. »Ameriška politika priseljevanja do leta 1945 in slovenski izseljenci«. V: Aleksej Kalc (ur.), *Nadzor migracij na Slovenskem od liberalizma do socializma*, 85–114. Ljubljana: Založba ZRC, 2021.
- Klemenčič, Matjaž, Milica Trebše-Štolfa (ur.). *Slovensko izseljenstvo: Zbornik ob 50-letnici Slovenske izseljenske matice*. Ljubljana: Arhivsko društvo Slovenije, 2001.
- Klemenčič, Matjaž. »Delovanje slovenskih izseljencev v Kanadi za neodvisno Slovenijo. Objava virov s komentarjem«. *Razprave in gradivo: Revija za narodnostna vprašanja* 40 (2002): 106–209.
- Knowles, Valerie. *Strangers at Our Gates: Canadian Immigration and Immigration Policy, 1540–1990*. Toronto: Dundurn Press, 1992.
- Kocjančič, Cvetka. »Izseljenstvo kot gospodarski dejavnik«. V: Milica Trebše-Štolfa, Matjaž Klemenčič (ur.), *Slovensko izseljenstvo: Zbornik ob 50-letnici Slovenske izseljenske matice*, 223–234. Ljubljana: Arhivsko društvo Slovenije, 2001.
- Kocjančič, Cvetka. »Kanadski Slovenci v znamenju obletnic«. *Slovenski izseljenski koledar 1997*, 186–189.
- Kocjančič, Cvetka. »Slovenes«. V: Paul Robert Magocsi (ur.), *Encyclopedia of Canada's Peoples*, 1179–1186. Toronto: University of Toronto Press, 1999.
- Kocjančič, Cvetka. *Gospodar Golega ozemlja*. Novo mesto: Dolenjska založba, 1992.
- Kocjančič, Cvetka. *Unhappy Rebel: The Life and Art of Andy Stritof*. Toronto: Multicultural History Society of Ontario, 1993.
- Kocjančič, Cvetka. *Upornik s čopičem: Življenjska pot slovenskega izseljenca in slikarja Andreja Štritofa*. Ljubljana: Slovenska izseljenska matica, 1990.

- Kolar, Bogdan, Metod Benedik (ur.). *Zgodovina Cerkve na Slovenskem*. Celje: Mohorjeva družba, 1991.
- Kos, Janko. »Izseljevanje z območja nekdanjega okraja Krško«. *Slovenski izseljenski koledar 1974*, 284–287.
- Košan, Marko, Irene Mislej (ur.). *Božidar Ted Kramolc: Slike, risbe: Predstavitev umetnikove donacije*. Slovenj Gradec, Ajdovščina: Koroška galerija likovnih umetnosti, Pilonova galerija, 2011.
- Krajc, Anton. »Slovenci v Kirkland Lakeju«. *Slovenski izseljenski koledar 1957*, 107–111.
- Kramolc, Ted. *Podobe iz arhivov*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1992.
- Kramolc, Ted. *Potica za navadni dan*. Ljubljana: Slovenska matica, 1997.
- Kramolc, Ted. *Sol v grlu*. Ljubljana: Nova revija, 2008.
- Kramolc, Ted. *Tango v svilenih coklah*. Ljubljana: Nova revija, 2002.
- Kristan, Cvetko A. »Ob 50-letnici SNPJ v Chicagu«. *Slovenski izseljenski koledar 1955*, 54–60.
- Kristan, Cvetko A. »Kanadski Slovenci v letih narodnoosvobodilnega gibanja«. *Slovenski izseljenski koledar 1955*, 175–181.
- Kuhar, Alojzij. *Slovenčev koledar 1941*. Ljubljana: Konzorcij Slovenca, Slovenskega doma in Domoljuba, 1941, 113.
- Küzmič, Mihael. »Slovenski protestanti in izseljenstvo«. V: Milica Trebše-Štolfa, Matjaž Klemenčič (ur.). *Slovensko izseljenstvo*. Ljubljana: Inštitut za izseljenstvo ZRC SAZU, 2001, 154.
- Kymlicka, Will. *Sodobna politična filozofija*. Ljubljana: Založba Krtina, 2005.
- Lapajne, Niko. »Iz Mengša v Oshawo«. *Slovenski izseljenski koledar 1967*, 218–220.
- Le Bras, Hervé. *Kri in gruda: Pregled teorij migracij v XX. stoletju*. Ljubljana: Studia Humanitatis, 2003.
- Levi, Giovanni. »Rabe Biografije«. *Monitor ZSA: Revija za zgodovinsko, socialno in druge antropologije*, 1–2 (2010): 255–265.
- Levi, Giovanni. *Nematerialna dediščina: Življenjska pot piemontskega eksorcista iz 17. stoletja*. Ljubljana: Studia humanitatis, 1995.
- Li, Peter S. *Destination Canada: Immigration Debates and Issues*. Oxford, Ont.: Oxford University Press, 2003.
- Light, Ivan, Steven James Gold. *Ethnic Economies*. Bingley: Emerald Group Publishing Limited, 2000.
- Lossau, Julia, Daniel Schmidt-Brücken, Ingo H. Warnke (ur.). *Spaces of Dissension: Towards a New Perspective on Contradiction*. Bremen: Springer VS, 2019.
- Lower, Arthur Reginald Marsden. *History and Myth: Arthur Lower and the Making of Canadian Nationalism*. Vancouver: University of British Columbia Press, 1975.

- Lucassen, Leo, Jan Lucassen (ur.). *Migration, Migration History, History: Old Paradigms and New Perspectives*. Bern: Peter Lang, 1999.
- Lukšič-Hacin, Marina. *Ko tujina postane dom: Resocializacija in narodna identiteta pri slovenskih izseljencih*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče, 1995.
- Lukšič-Hacin, Marina. »Političnost migracij po drugi svetovni vojni: Od politike revanšizma do amnestije«. *Dve domovini / Two Homelands* 50 (2019): 183–198.
- Lukšič-Hacin, Marina (ur.). *Spet doma? Povratne migracije med politiko, prakso in teorijo*. Ljubljana: Inštitut za izseljenstvo ZRC SAZU, 2006.
- Mackey, Eva. *The House of Difference: Cultural Politics and National Identity in Canada*. Toronto: University of Toronto Press, 2002.
- MacLaren, Roy. *Canadians Behind Enemy Lines: 1939–1945*. British Columbia: UBC Press, 2004.
- Magee, Gary B., Andrew S. Thompson. »The Global and Local: Explaining Migrant Remittance Flows in the English-Speaking World, 1880–1914«. *The Journal of Economic History* 66/1 (2006): 177–202.
- Makuc, Dorica. »Kirkland Lake, mesto, ki je zraslo na zlatu«. *Slovenski koledar: Koledar za Slovence po svetu* 33 (1986): 170–173.
- Marrus, Michael. *The Unwanted: European Refugees in the Twentieth Century*. Philadelphia: Temple University Press, 2002.
- Mikola, Maša. »Transformacija etničnosti: Premik k javnemu izražanju simbolne etnične identitete«. *Dve domovini / Two Homelands* 20 (2004): 261–263.
- Milharčič-Hladnik, Mirjam, Jernej Mlekuž. *Going Places: Slovenian Women's Stories on Migration*. Ljubljana: Založba ZRC SAZU, 2014.
- Milharčič-Hladnik, Mirjam. »Ocena knjige: Abdelmalek Sayad, The Suffering of the Immigrant«. *Dve domovini / Two Homelands* 22 (2005): 229–232.
- Milharčič-Hladnik, Mirjam. »Subjektivna realnost migracijskih procesov: brati, poslušati in razumeti migrantske izkušnje«. *Dve domovini / Two Homelands* 22 (2005): 169–196.
- Mladineo, Ivan. *Narodni adresar Hrvata, Slovenaca, Srba: The National Directory of the Croat-Slovene-Serb Organizations, Institutions, Business, Professional and Social Leaders in the United States and Canada*. New York, 1937.
- Mlekuž, Jernej. »Nadzor nad nenadzorovanimi migracijami: Kako je slovensko časopisje pisalo o prebegih iz Jugoslavije v letih 1945–1965«. *Dve domovini / Two Homelands* 50 (2019): 163–182.
- Moch, Leslie Page. *Moving Europeans: Migration in Western Europe since 1650*. Bloomington, Indianapolis: Indiana University Press, 2003.
- Molek, Nadia. *Biti Slovenec v Argentini: Kompleksnost identitetnih procesov argentinskih Slovencev*. Ljubljana: Založba ZRC SAZU, 2019.

- Moric, Anja. »Domovina globoko v srcu: Kočevski Nemci v diaspori«. *Etnolog* 24 (2014): 81–104.
- Morton, Desmond. *A Short History of Canada*. Toronto: McClelland and Stewart, 1994.
- Nared, Janez. »Slovenska povojna politična emigracija in razvoj ideje o neodvisnosti Slovenije«. *Dve domovini / Two Homelands* 13 (2001): 133–163.
- Palmer, Howard. »Mosaic versus Melting Pot?: Immigration and Ethnicity in Canada and the United States«. *International Journal* 31/3 (1976): 488–528.
- Passerini, Luisa in drugi (ur.). *Women Migrants from East to West: Gender, Mobility and Belonging in Contemporary Europe*. New York: Berghahn Books, 2007.
- Passerini, Luisa. *Ustna zgodovina, spol in utopija: izbrani spisi*. Ljubljana: Studia humanitatis, 2008.
- Pavlič, Elizabeth. »Slovenci v Vancouverju«. *Slovenski koledar: koledar za Slovence po svetu 1974*, 272–273.
- Pavlič, Slavko, Willowdale, Ont., Kanada, »Zakaj ne enotno?«. *Rodna Gruda* 4 (1976): 32.
- Perin, Roberto, John Schultz (ur.). *Writing about Canada: A Handbook for Modern Canadian History*. Ontario: Prentice Hall Inc., 1990.
- Pernišek, France. *Moj begunski dnevnik: 1945–1949*. Ljubljana: Studia Slovenica, 2007.
- Pertot, Marjan. *Slovenska bibliografija za Kanado: 1832–2007*. Trst: Mladika, 2008.
- Pierson, Ruth Roach, R. Douglas Francis, Donald B. Smith (ur.). *Readings in Canadian History: Post-Confederation*, 488–508. Toronto: Holt, Rinehart and Winston of Canada, 1986.
- Pierson, Ruth. *Interpreting Canada's Past: Volume Two: Post-Confederation*. Toronto: Oxford University Press, 1993.
- Pislar Fernandez, Marie. *Slovenci v železni Loreni (1919–1939): Skozi družinske pripovedi*. Ljubljana: Založba ZRC SAZU, 2006.
- Plevnik, Jože. »Cerkev in slovenska identiteta v Kanadi«. *Traditiones: Zbornik za slovensko narodopisje* 26 (1997): 335–345.
- Plut, Silva (ur.). *50 let Slovenskega društva Vancouver/50 Years of the Slovenian Society Vancouver: 1958–2008*. Burnaby: Slovenian Society Vancouver, 2008.
- Poggiolini, Gianni, Zürich. »Beneški Slovenci odhajajo v svet«. *Rodna gruda* 11 (1971): 16–17.
- Portelli, Alessandro. *The Death of Luigi Trastulli and Other Stories: Form and Meaning in Oral History*. Albany: State University of New York Press, 1991.
- Porter, John. *A Vertical Mosaic: An Analysis of Social Class and Power in Canada*. Toronto: University of Toronto Press, 1965.

- Pospeh, Stanislav. *Slovenska imigracija v Kanadi* (magistrsko delo). Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, 2009.
- Potočnik, Blaž. »Človek iz tretje domovine«. *Rodna gruda* 4 (1995): 41.
- Rak, Miro. *Mojih pet svetov*. Toronto, Ljubljana: samozaložba, 2007.
- Rogers, Rosemarie. *Guests Come To Stay: The Effects of European Labor Migration on Sending and Receiving Countries*. New York: Routledge, 2020.
- Rothberg, Michael. *Multidirectional Memory: Remembering the Holocaust in the Age of Decolonization*. Stanford: Stanford University Press, 2009.
- Rothberg, Michael. *The Implicated Subject: Beyond Victims and Perpetrators*. Stanford: Stanford University Press, 2019.
- Ručigaj, Valentin. »Slovenska naselbina v Kanadi«. *Slovenski izseljenski koledar 1982*, 244–248.
- Said, Edward W. *Oblasti povedati resnico*. Ljubljana: Založba /*cf., 2005.
- Seiler, Tamara Palmer, David M. Thomas (ur.). *Canada and United States: Differences that Count*. Peterborough: Broadway Press, 1993.
- Serafin-Žitnik, Janja, Aleksej Kalc (ur.). *Raziskovanje slovenskega izseljenstva: Vidiki, pristopi, vsebine*. Ljubljana: Inštitut za izseljenstvo ZRC SAZU, 2017.
- Sheryak, Jože. »Kratek pregled zgodovine kanadskih Slovencev«. *Slovenski izseljenski koledar 1958*, 104–108.
- Siegfried, André. *The Race Question in Canada*. London: McGill-Queen's University Press, 1907.
- Sivec, Ivan. *Prekletstvo zlata: Po sledih najbogatejšega slovenskega zlatokopa*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2006.
- Sivec, Ivan. *Sanje, daljše od življenja: O Slovincu, ki je na Aljaski nakopal poldrugo tono zlata*. Ljubljana: Ico, 2018.
- Slokan, Ina. »Ludvika Trohe delovni dan«. *Slovenski koledar: Koledar za Slovence po svetu* 29 (1982): 249–250.
- Slovenski dom in cerkev Sv. Gregorija Velikega: Hamilton, Ontario, Canada*. Hamilton: samozaložba, 196?.
- Smith, Greg M.. *Film, Structure and Emotional System*. Cambridge: Cambridge University Press, 2003.
- Smolej, Viktor. *Slovensko-slovaški slovar*. Ljubljana: DZS, 1983.
- Starman, Frank. »Spomini na delo v jugoslovanski diplomatski misiji v Ottawi«. *Slovenski izseljenski koledar 1999*, 135–143.
- Steinbeck, John. *The Grapes of Wrath*. New York: The Viking Press-James Lloyd, 1939.
- Steinhauser, Betina S. »Post-War Austrian Immigration to Canada«. V: Frederick C. Engelmann, Manfred Prokop, Franz A. J. Szabo (ur.). *A History of Austrian Migration to Canada*, 101–122. Ottawa: Carleton University Press, 1996.

- Strle, Urška. »'Bila je preprosto sreča, da sem prišla v Kanado': o razlogih za selitve skozi Stankino življenjsko zgodbo«. Mirjam Milharčič-Hladnik in Jernej Mlekuž (ur.), *Krila migracij po meri življenjskih zgodb*, 89–117. Ljubljana: Založba ZRC SAZU, 2009.
- Strle, Urška. »Da Agnes a Neža: un esempio di formazione d'identità nazionale tra la popolazione rurale slovena (1917–1920)«. V: Matteo Ermacora (ur.), *Le „disfatte“ di Caporetto: soldati, civili, territori, 1917–1919*, 147–150. Trieste: Edizione Università di Trieste, 2019.
- Strle, Urška. »Go West!: Illegal Postwar Migrations from the Soča Region in the Light of a Case Study«. V: Marta Verginella (ur.), *Qualestoria: Sconfinamenti storiografici e attraversamenti di confini*, 44/1 (2016): 27–46.
- Strle, Urška. »Identitetne transformacije v migracijskih procesih: prelivajoča se pripadnost Kanadčanke slovensko-italijanskih korenin«. *Dve domovini / Two Homelands* 53 (2021): 135–152.
- Strle, Urška. »K identiteti slovenskih priseljencev in njihovih potomcev v Kanadi«. *Prispevki za novejšo zgodovino* 50/3 (2010): 131–146.
- Strle, Urška. »Odnos slovenskih izseljencev v Kanadi do matične domovine po drugi svetovni vojni«. *Dve domovini / Two Homelands* 26 (2007): 117–141.
- Strle, Urška. »'Pustili so vse in čez noč odšli': prispevek k ilegalnemu izseljevanju iz Posočja v Italijo po drugi svetovni vojni v luči ustnih pričevanj«. *Zgodovina za vse: Vse za zgodovino* 16/1 (2009): 113–129.
- Strle, Urška. *Slovinci v Kanadi: Izseljenstvo skozi prizmo življenjskih zgodb* (doktorska disertacija). Ljubljana: Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, 2010.
- Strle, Urška. »Slovenians in Canada: An Oral History perspective«. V: Rodica Albu (ur.), *Migrating Memories: Central Europe in Canada: Oral Histories Vol. 2*, 357–419. Brno, Niš: Central European Association for Canadian Studies, 2010.
- Strle, Urška. »Ted Kramolc«. V: Mateja Ratej (ur.). *Osebnosti druge svetovne vojne*, 41–64. Ljubljana: Založba ZRC, 2023.
- Strle, Urška. »Emigration as Augmented War Experience: An (Auto)Biographical Account of Ted Kramolc = L'émigration comme expérience de guerre augmentée: un compte-rendu (auto)biographique de Ted Kramolc«. *Central European Journal of Canadian Studies* 17 (2022): 71–86.
- Summerfield, Penny. *Histories of the Self: Personal Narratives and Historical Practice*. London, New York: Routledge, 2019.
- Šegvić, Vesela. *Povratak jugoslovenske ekonomske migracije: 1945–1951*. Beograd: Rad, 1963.
- Švent, Rozina. *Slovenski begunci v Avstriji (1945–1950)*. Ljubljana: Inštitut za izseljenstvo ZRC SAZU, 2007.

- Tilly, Charles. »Trust Networks in Transnational Migration«. *Sociological Forum* 22 (2007): 3–24.
- Tomović, Vladislav. »Izseljenstvo narodov in narodnosti Jugoslavije in vzajemne povezanosti z njim«. Iz referata podanega na jugoslovanskem simpoziju v Zagrebu, 1.–4. april 1976.
- Tomović, Vladislav. *Canadian Serbs: A History of Their Social and Cultural Traditions (1856–2002)*. Fonthill, Ont.: Batlik, 2002.
- Torkar, Blaž. *Rekrutacija in urjenje slovenskih pripadnikov misij britanske uprave za posebne operacije (1941–1945)* (diplomsko delo). Ljubljana: FDV, 2005.
- Torner, Thomas, Thor Frohn-Nielsen (ur.). *A Few Acres of Snow: Documents in Pre-Confederation Canadian History*. Toronto: University of Toronto Press, 2009.
- Trebše-Štolfa, Milica. »Dolga pot 'Mrs. John Brown' do 'Mrs. Jane Brown' v Kanadi«. *Arhivi* 28/2 (2005): 213–220.
- Trebše-Štolfa, Milica. »Dve domovini rojakinje Francke Seljak«. V: Aleksej Kalc (ur.), *Poti in usode: Selitvene izkušnje Slovencev iz zahodne meje*, 131–136. Koper: Zgodovinsko društvo za južno Primorsko, Znanstveno-raziskovalno središče Koper, 2002.
- Trebše-Štolfa, Milica. »Med Arktiko in Bahamskimi otoki«. V: Monika Kokalj Kočever (ur.), *Izseljenec: Življenjske zgodbe Slovencev po svetu*, 47–50. Ljubljana: Muzej novejšje zgodovine, 2001.
- Trebše-Štolfa, Milica. »Portret Francke Seljak: 40 let kulturnega poslanstva med rojaki v Kanadi«. *Slovenski izseljenski koledar 2000*, 107–119.
- Trebše-Štolfa, Milica. »Nastanek Vzajemne podporne zveze 'Bled' in njenih odsekov 1933–1993«. *Slovenski izseljenski koledar 1994*, 150–158.
- Trebše-Štolfa, Milica. »Prispevek kanadskih Slovencev k osamosvojitvi Slovenije«. V: Matjaž Klemenčič (ur.), *Viri o demokratizaciji in osamosvojitvi Slovenije (Del 4: Slovenci v zamejstvu in po svetu ter mednarodno priznanje Slovenije)*, 157–196. Ljubljana: Arhivsko društvo Slovenije, 2005.
- Trebše-Štolfa, Milica. *Slovenian Canadian Association: Edmonton, Alberta, Canada: 1964–2004: štirideset let ohranjanja slovenske kulturne dediščine/Fourty Years of Preservation of Slovenian Culture*. Ljubljana, Edmonton: Slovensko-kanadsko društvo/Slovenian Canadian Association, 2004.
- Trebše-Štolfa, Milica. *Štiri njene ljubezni: Portret Francke Seljak*. Brezovica pri Ljubljani: samozaložba, 2010.
- Troper, Harold. *A Passion for Identity: An Introduction to Canadian Studies*. Scarborough: ITP Nelson, University of Calgary, 1997.
- Troper, Harold. *Canada's Immigration Policy since 1945*. New York: Sage Publications, Ltd., 1993.
- Trunk, J. M. *Amerika in Amerikanci*. Celovec: samozaložba, 1912.

- Trunk, J. M. *Spomini*. Celje: Družba Sv. Mohorja, 1950.
- Urbanc, Peter, Eleanor Tourtel. *Slovenians in Canada*. Ontario: The Slovenian Heritage Committee, 1984.
- Urbanc, Vladimir. *Pozdravi iz Montreala*. Montreal: samozaložba, 2005.
- Urbancic, Anne. »Italo-Slovenian Immigrants in Toronto: Doubled Ethnicities«. V: Gabrielle Scardellato, Manuela Scarci (ur.), *A Monument for Italian-Canadian Immigrants: Regional Migration from Italy to Canada*, 73–78. Toronto: Department of Italian Studies, University of Toronto, The Italian-Canadian Immigrant Commemorative Association, 1999.
- Urbancic, Anne. »Crossed identities: The Italo-Slovenes and the Friulians«. V: Konrad Eisenbichler (ur.), *An Italian Region in Canada: The Case of Friuli Venezia Giulia*, 19–32. Toronto: Multicultural Society of Ontario, 1998.
- Utrinki duhovne rasti: Ob tridesetletnici Marije Pomagaj v Torontu, 1954–1984*. Toronto: Skupnost Marija Pomagaj 1984.
- Valenčič, Joseph. *Z delom uma in srca: Ustvarjalnost med Slovenci v Severni Ameriki (separat)*. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovanske jezike in književnosti Filozofske fakultete, 2002.
- van der Wal, Marijke J., Gijsbert Johan Rutten. *Touching the Past: Studies in the Historical Sociolinguistics of Ego-documents*. Amsterdam: John Benjamins Pub. Company, 2013.
- Vintar, Janez. *Od lipe do javorja: Selitev Slovencev v Kanado in naselbina v Ontariu v obdobju 1920–1933*. Toronto: Canadian Slovenian Congress/Kanadski slovenski kongres, 2005.
- Vipont, Mary, J. M. Bumsted (ur.). *Interpreting Canada's Past: Volume Two: Post-Confederation*. Toronto: Oxford University Press, 1993.
- Wallace, Clement. *The Canadian Corporate Elite: The Analysis of Economic Power*. Toronto: McClelland and Stewart, 1975.
- Whitaker, Reg, Gary Marcuse. *Cold War Canada: The Making of a National Insecurity State, 1945–1957*. Toronto: Toronto University Press, 1994.
- Woodsworth, J. S.. *Strangers within Our Gates or Coming Canadians*. Toronto: F. C. Stevenson, 1909.
- Zalokar, Jurij. *Psychological and Psychopathological Problems of Immigrants and Refugees*. Radovljica: Didakta, 1994.
- Zavertnik, Jože. *Ameriški Slovenci: Pregled splošne zgodovine Združenih držav, slovenskega naseljevanja in naselbin in Slovenske narodne podporne jednote*. Chicago: Slovenska narodna podporni jednota, 1925.
- Zheng Wu, Vivien W. Y. So. »Ethnic and National Sense of Belonging in Canadian Society«. *International migration* 58/2 (2020): 233–254.

- Zolberg, Aristide R.. *A Nation by Design: Immigration Policy in the Fashioning of America*. Cambridge: Harvard university Press, 2006.
- Zrnec, Tone. *Slovenski lazaristi v Kanadi*. Toronto: Božja beseda, 2002.
- Žigon, Zvone. *Iz spomina v prihodnost: Slovenska politična emigracija v Argentini*. Ljubljana: Založba ZRC, 2001.
- Žitnik Serafin, Janja, Aleksej Kalc (ur.). *Raziskovanje slovenskega izseljenstva: Vidiki, pristopi, vsebine*. Ljubljana: Inštitut za izseljenstvo ZRC SAZU, 2017.

Arhivsko gradivo

- SI AS 74 Referat izseljenskega komisariata Dravske banovine
- SI AS 134 Okrajno glavarstvo Logatec
- SI AS 137 Okrajno glavarstvo Radovljica
- SI AS 1241 Združenje Slovenska izseljenska matica
- SI AS 1273 Zbirka kopij Slovenskega kulturnega društva Simon Gregorčič v Torontu
- SI AS 1284 Zbirka Vzajemne podporne zveze Bled v Kanadi
- SI AS 1408 Zbirka kopij arhivskega gradiva Slovencev v Kanadi
- SI AS 1443 Planinšek Janez

Časopisje

- Koledar Mohorjeve družbe*
- Rodna Gruda*
- Slovenski izseljenski koledar*
- The Bulletin*
- Primorski dnevnik*

Intervjuji

- Intervju s Francem (Frankom) Urbanijo, Toronto, februar 2008.
- Intervju s Štefano Mušič (Stefanie Music), Edmonton, januar 2008.
- Intervju z Valdijem in Frido Kavčič, Modrejce, junij 2008.
- Intervju z Marijo Kraljič, Toronto, februar 2008.

SEZNAM KRAJEV IN OSEB

A

Abella, Irving 84
Adamič, Louis 116
Adelmann, Howard 103
Afrika 73, 83, 109, 133, 136, 137, 138
Agnarsdottir, Anna 191
Ajlec, Kornelija 162
Albanija 203
Alberta 29, 34, 63, 67, 70, 73, 79, 80, 87, 88, 94,
102, 104, 106, 148, 152, 188, 195, 226
Albu, Rodica 35
Ambrožič, Alojzij 163, 165, 192
Amerika 15, 16, 18, 28, 29, 61, 64, 65, 67, 68, 69,
72, 78, 86, 98, 100, 106, 137, 152, 155, 158, 196
Anthias, Floya 42
Anttonen, Marjut 34
Argentina 8, 26, 82, 109, 155, 156, 159, 190, 191,
196, 197, 211
Arnež, Janez A. 32
Atlantik 75
Avstralija 26, 83, 123, 136, 155, 159, 190, 191,
197, 203
Avstrija 37, 63, 86, 133, 149, 159, 162
Avstro-Ogrska 64, 73, 74, 195
Azija 73, 74, 133, 136, 137, 138

B

Bade, Klaus 206
Bah, Stane 194
Bajič, Nada 26, 165, 185
Balkovec, Bojan 8, 34, 162
Ballinger, Pamela 44
Banff 70
Bankhead 70
Baraga, Friderik Irenej 65
Batawa 153

Battisti, Francesca 208
Beamsville 155, 176
Bela krajina 37, 194, 195
Bela Krajina 197
Bélanger, Jacques 12
Belavič, Maja 26, 72, 73, 78
Bellevue 70
Belorusija 203
Benečija-Juljska krajina 32
Benedik, Metod 165
Benton, Gregor 189
Beograd 32
Berton, Piere 69
Big Quill Lake 68
Biss, Danielle 200
Bissoondath, Neil 144
Bitenc, Teja 26
Blackburn 88
Black, Joseph Laurence 25
Blagotinšek-Turk, Metoda 26
Blake, Jason 12
Bolgarija 203
Bosswick, Wolfgang 163
Botha 70
Bothwell, Robert 102, 104, 124
Boyd, Monica 42
Britanska Kolumbija 67, 70, 75, 88, 94, 106,
148, 152, 188
britansko otočje 74, 75, 77, 81, 123, 127, 133
Britansko otočje 29, 77
Brodnik, Vilma 30
Brown's Line 18, 206
Broz, Josip Tito 108, 115, 175, 191
Brumen, Vinko 196
Brunnbauer, Ulf 24, 213

Buenos Aires 152, 212
Buffalo 31
Bumstead, J. M. 71
Bumsted, J. M. 79, 84, 91, 98, 101, 102, 104,
116, 130, 140
Burma 142

C

Caledonia Mines 70
Calgary 101, 106, 125, 140, 141, 152
Canmore 70, 98
Cape Breton 101
Cassidys 70
Celovec 159
Cerklje na Gorenjskem 187
Charley Lake 66
Cheneval, Catherine 200
Cheneval, Marc 200
Chicago 69, 94, 95, 158, 161
Clement, Wallace 144
Cleveland 18, 94, 152, 159, 165
Cohen, Robin 8
Coleman 70, 98, 101
Creighton 106
Creighton Mines 112
Cvar, Frank 68

D

Daljni vzhod 30
Darewski, Neville 110
Davies, Raymond Arthur 110
Debec, Louis 91
Demšar, Marija 32
Detroit 96, 108
Diefenbaker, John 138
Dolenc, Ivan 167, 171, 173, 176
Dolenc, Lojze 167
Dolenjska 66
Doma, Alex 201
Dom Lipa 18
Donaldson, Gordon 143
Draper, Paula 84
Dravska banovina 62
Draža Mihajlović 106, 109
Drnovšek, Helena 167
Drnovšek, Marjan 7, 8, 10, 12, 15, 24, 29, 30,
34, 43, 65, 87, 156, 159
Dwyer, Joseph D. 29, 32

Č

Čebulj-Sajko, Breda 26, 208
Čedad 38
Čemažar, Anton 177
Čemažar, Marta 26
Čeplan, J. 68
Černe, Dušan 32
Českoslovaška republika 150
Črna gora 189
Črnomelj 195
Čuješ, Rudolf 65, 190
Čuš, Alenka 26

E

Edmonton 34, 37, 70, 78, 95, 104, 152, 171, 172,
185, 195
Egipt 129
Ehrlich, Lambert 160, 190
Eisenbichler, Konrad 32
Eitinger, Leo 208
Elliot, Bruce S. 10
Elliott, Grace 142
Elliott, Jean Loenard 143
Engelmann, Frederick C. 46
Erie 153
Erjavec, Tea 26
Ermacora, Matteo 10
Eterovich, Adam S. 29
Etobicoke 18
Evergreen 70
Evropa 27, 30, 36, 64, 72, 73, 74, 78, 79, 80, 81,
83, 84, 87, 126, 127, 129, 136, 137, 150, 159,
225

F

Fairclough, Ellen 138
Fauri, Francesca 8
Ferkul, Maya 201
Fernie 70, 98
Fister, Leon 160, 197
Flanagan, Thomas 141
Fleras, Augie 143
Flin Flon 88
Flis, Jesse 191
Fort Bragg 141
Francija 65, 76, 77, 87, 126, 186
Francis, R. Douglas 124
Frankovič, M. 67

Frenchmans Butte 70
Friš, Darko 15
Frohn-Nielsen, Thor 225
Frood Sudbury 89
Furlanija 189

G

Gabaccia, Donna 23
Gačnik, Katarina 26
Gantar Godina, Irena 7, 11, 26, 34, 61, 65, 74,
226
Gellner, John 134
Genorio, Rado 26, 27, 33, 35, 40, 62, 72, 80, 85,
86, 87, 91, 92, 95, 96, 97, 98, 107, 112, 114,
133, 139, 145, 146, 147, 148, 150, 152, 153, 157,
161, 165, 169, 194
Genova 149
Geraldton 106
Gerber, David A. 10
Gerdevič, Lucija 26
Gilmore, Scott 16
Glušič, Helga 34
Golnik 116
Gombač, Jure 12, 145, 209
Gorica 195
Goriška 194
Gormek, Katherine 200
Gouzenko, Igor 130
Goyette, Linda 104
Grafenauer, Daniel 191
Grand Forks 70
Graubard, Stephen R. 103
Grčar, Dimitrij 175
Grčija 142, 203
Grossutti, Javier 65, 74, 75, 81
Grosuplje 194

H

habsburška monarhija 62, 64, 78, 79, 190
Habsburška monarhija 64
Haiti 139
Halifax 149
Hamilton 35, 97, 112, 114, 153, 163, 164, 165,
166, 173, 175, 192, 196, 210
Harney, Robert F. 103, 125, 126, 128, 133
Harper, Marjory 71
Harris, Mary N. 191
Harvard 142

Harzig, Christiane 23
Heick, Welf H. 80
Herman, M. 67
Hoerder, Dirk 16, 23, 41, 74, 75, 82, 209, 211
Hotavlje 134
Hotize 210
Hruščev, Nikita 130
Hrvaška 192, 203
Hryniuk, Stella 142, 144
Husband, Charles 163

I

Iacovetta, Franca 25, 84, 126, 131, 132, 136, 143,
145, 147, 174
Illinois 66
Indija 77, 142
Indokina 142
Irska 141
Italija 17, 37, 38, 63, 65, 86, 87, 149, 162, 191,
195, 203, 210

J

Jakeway Roemmich, Carolina 104
Jaklitsch, Helena 162
Jamajka 137
James Gold, Steven 209
Japonska 77
Javornik 110
Jones, William 187
Jonjić, Pavao 80, 83, 84, 85, 86, 90
Jože Sheryak 107
Judson, Pieter M. 64
Judt, Tony 147
Jugoslavija 8, 9, 24, 25, 28, 37, 40, 61, 86, 89,
90, 99, 100, 105, 107, 108, 109, 110, 111, 113,
115, 116, 117, 139, 145, 146, 147, 148, 149, 150,
156, 159, 160, 171, 172, 175, 176, 186, 187,
188, 192, 209
Jukon 66
Jurak, Mirko 34, 68, 99, 150, 151, 154, 165,
176
Jurančić, Janko 39
Južna Amerika 65
J. van der Wal, Marijke 10

K

Kalc, Aleksej 12, 15, 24, 28, 33, 37, 38, 65, 134,
209, 225

- Kanada 7, 8, 9, 10, 11, 12, 15, 16, 17, 18, 19, 21,
23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34,
35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 43, 44, 45, 46, 57,
59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70,
71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82,
83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94,
95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104,
105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 113, 114, 115,
116, 117, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130,
131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140,
141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149,
150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159,
160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168,
169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 178,
185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193,
194, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 202,
203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 211, 212,
213, 214, 225, 226, 227
- Kardelj, Edvard 26
- Karibi 137
- Kastelic Building 18
- Kastelic, Jože 18, 19, 190
- Kastelic, Jožef 95
- Kavčič, Frida 213
- Kavčič, Valdi 194, 211, 213
- Kavrečič, Petra 28
- Kelley, Ninette 72, 74, 78, 84, 102, 103, 104,
126, 128, 129, 131, 136, 137, 139, 141, 145, 148,
225
- Kirkland Lake 91, 96, 97, 98, 101, 106, 112,
114, 155
- Kitajska 77, 142
- Kitchener 175
- Klemenčič, Cecilija 134
- Klemenčič, Ivan 82
- Klemenčič, Matjaž 15, 25, 26, 29, 34, 61, 94,
148, 150, 160, 165, 185, 188, 190, 191, 192,
196, 225
- Klondike 68, 69
- Knapič, Neža 26
- Knowles, Valerie 72, 73, 75, 76, 78, 80, 103,
125, 127, 133, 134
- Knowles, Valerie 30
- Kobal, Andrej 158
- Kočevje 210
- Kočančič, Cvetka 35, 66, 89, 95, 96, 98, 161,
162, 168, 176, 189, 190
- Koderman, Miha 28
- Kojc, Sabina 26
- Kokalj Kočevar, Monika 34
- Kolar, Bogdan 25, 165
- Kolarič, Jakob 165
- Kolerič, Slavko 185
- Kolerič, Terezija 185
- Korošec, Anton 160
- Koroška 37, 190
- Kos, Janko 85
- Košan, Marko 154
- Kozaršče 17
- Krajc, Anton 85, 92, 96, 116, 117, 155
- Kraljevina SHS 62, 80, 81, 82, 85, 86
- Kraljič, Marija 148, 149
- Kramolc, Ted 9, 37, 148, 176, 178, 209, 212
- Kranj 194
- Kranjc, Stane 192
- Kranjska 190
- Kristan, Cvetko A. 68, 95, 106, 107, 109, 115,
116, 117
- Krivec, Suzana 17
- Kuba 142
- Kuhar, Alojzij 198
- Küzmič, Mihael 15, 165, 196
- Kýmlicka, Will 139, 144
- L**
- Ladysmith 68, 70
- Lake Planinshek 66
- Lake-Shore 155
- Lake Superior 65
- Lapajne, Niko 106
- Latvija 203
- Laušič, Ante 80, 83, 84, 85, 86, 90
- Lebar, Erin 201
- Le Bras, Hervé 45, 76, 83
- Lendava 210
- Lethbridge 153
- Letnik, John 175
- Levack 88
- Lévai, Csaba 191
- Levi, Giovanni 41, 207
- Libanon 129
- Light, Ivan 209
- Li, Peter 32, 43, 73
- Little Italy 210
- Little Quill Lake 68
- Liu, Hong 189

Ljubljana 7, 8, 9, 15, 17, 23, 24, 26, 28, 29, 30,
32, 33, 34, 35, 37, 39, 41, 45, 68, 72, 80, 82,
87, 93, 108, 109, 112, 114, 139, 145, 148, 150,
151, 156, 159, 162, 165, 167, 170, 178, 185, 188,
190, 194, 196, 197, 199, 204, 208, 209, 211,
212, 225, 226
London 142, 153, 166
Lossau, Julia 61
Lucassen, Leo 44
Luciuk, Lubomyr 142, 144
Lukšič-Hacin, Marina 12, 24, 25, 37, 45, 145, 197

M

Macek, Stephanie 200
Mackenzie King, John 103, 126, 133
Mackenzie King, William 133
Mackey, Eva 36, 71, 73, 74
MacLaren, Roy 187
Madžarska 37, 86, 138, 203
Magee, Gary B 189
Magocsi, Paul Robert 35
Makuc, Dorica 91
Manitoba 29, 63, 72, 79, 88, 152, 188, 226
Marcuse, Gary 25
Maribor 194, 195
Marrus, Michael 40
Maryland 31
Mauser, Otmar 186
Maver, Igor 26
Mavrič, Jakob 12
Mavrin, J. 68
McCarthy, Joseph Raymond 130
McDougall, Barbara 192
McKinley, William 77
Mehika 84
Mendoza 152
Mengeš 106
Michigan 31, 65
Mikola, Maša 12, 45
Milavec, Natasha 200
Milharčič Hladnik, Mirjam 8, 12, 15, 23, 44,
185, 210, 213
Miličević, Mike 172
Minnesota 32, 66
Mišich, F. 67
Mislej, Irene 154, 196
Mississauga 185
Mladineo, Ivan 29

Mlekuž, Jernej 8, 12, 23, 25
Modrejce 211
Moldavija 203
Molek, Nadia 8
Montreal 17, 32, 41, 70, 75, 78, 101, 102, 112,
142, 145, 146, 151, 152, 165, 166, 167, 172,
187, 192
Moric, Anja 36
Morton, Desmond 151
Moškon Mešl, Mojca 158
Moskva 110, 142
Most na Soči 211
Mountain Park 106, 114
Mrak, Ignacij 65
Mrdenović, Milan 225
Mulroney, Brian 192
Murska Sobota 194
Mušič, Štefana 194, 195

N

Nanaimo 70, 98, 101
Nared, Janez 156
Nemčija 63, 73, 77, 79, 84, 87, 101, 133, 142, 149
New Brunswick 102
New Waterford 70, 88, 89, 101
Niagara Falls 31
Noranda 88, 106, 112, 155
Northwest Territories 203
Nouvelle-France 29
Nova Anglija 141
Nova Fundlandija 83
Nova Gorica 197
Nova Škotska 88, 89, 102, 187
Nova Zelandija 83, 203
Novo mesto 66, 194, 195

O

Obljubek, Frank 173
O'Grady, Frank 66
Oliver, Frank 75
Ontario 29, 31, 32, 35, 70, 79, 88, 89, 97, 98,
101, 102, 106, 129, 137, 148, 152, 153, 164,
170, 188, 192, 206
Oshawa 106, 116, 197
Otok princa Edwarda 102
Ottawa 37, 46, 65, 70, 72, 90, 110, 130, 134, 140,
145, 146, 152, 172, 191, 203
Oxford 63

P

Pace, Enzo 163
Pacifik 72, 75
Page Moch, Leslie 23
Pahulje, Thomas 202
Pajk, Janko 190
Palestina 142
Palmer Seiler, Tamara 76, 77, 80
Pariz 87, 142
Pascalis 114
Passerini, Luisa 208
Pauletig, Tomasso 38
Pavlič, Elizabeth 68, 85, 117, 193
Pavlič, Slavko 170
Pavlovič, Ines 26
Perin, Roberto 46
Pernišek, France 149
Pertot, Marjan 33, 65, 100, 107, 116, 161, 165, 166
Peters Humphrey, John 124
Petricig, Alvaro 37
Petrič, Jerneja 15
Pierson, Ruth Roach 124
Pirc, Franc Ksaver 65
Pislar Fernandez, Marie 8
Pivnički, Milica 192
Planinšek, Inez 66
Planinsek, J. 68
Planinšek, Janez 35, 66
Planinsek, K. 68
Pleško, Stane 159
Pletnik, Anton 68
Plevnik, Jože 35, 40, 134, 149
Plut, Silva 36
Pobežin, Gregor 12
Podbela v Breginjskem kotu 213
Podgorsak, Ervin B. 192
Poggiolini, Gianni 38
Polhov Gradec 194
Porabje 37
Port Arthur 89, 100, 112
Portelli, Alessandro 9, 207, 208, 210
Porter, John 144
Port Huron 31
Portugalska 203
Posočje 189, 211
Pospel, Stanislav 26, 89, 95, 96, 98, 159, 164, 166, 170, 172, 197, 198

Potočnik, Blaž 154
Potokar, Ludve 159
Predan, Michela 37
Prekmurje 38, 99, 111, 193, 194, 195, 196, 197
Prestopec, Anton 68
Pribac, Simon 12, 205, 206
Primorje 190
Primorska 33, 195, 196
Prokop, Manfred 46

Q

Quebec 29, 66, 76, 83, 88, 99, 101, 103, 106, 129, 140, 142, 143, 145, 146, 151, 152, 178, 188, 192
Quill Lake 68

R

Rak, Miro 32
Ranković, Aleksandar 156
Rasporich, Beverly 125
Ratej, Mateja 9
Reka 145, 147
Repe, Božo 25, 162
Resnik, Anica 166
Rezija 38
Ribnica 68
Rigler, Gregor 26
Rogers, Rosemarie 8
Romunija 73, 203
Rossland 70
Rössler, Hoerst 16
Rothberg, Michael 10
Rožič, J. 67
Rožman, Gregorij 165
Ručigaj, Valentin 88, 106, 116, 117
Rudner, Martin 25
Rupnik, Bernardka 26
Rusija 63, 73, 74
Rutten, Gijsbert Johan 10

S

Said, Edward W. 208
Sarnia 31
Saskatchewan 29, 63, 66, 67, 68, 73, 79, 91, 102, 188, 226
Saskatoon 68, 70
Sault St. Marie 31, 70, 89, 112
Schmidt-Brücken, Daniel 61

Schultz, John 46
Schumacher 210
Schwartz, David 208
Seljak, Francka 33, 34
Severna Amerika 25, 29, 34, 65, 72, 93, 123,
132, 141, 145, 151, 214
Sherridon 88
Sheryak, Jože 90, 100, 101, 107, 115, 116
Sider 70
Siegfried, André 71
Simonic, Vanessa 201
Sinke, Suzanne M. 10
Sivec, Ivan 68
Skandinavija 77, 79
Slokan, Ina 100, 101
Slovenija 8, 24, 25, 26, 27, 30, 32, 33, 34, 36, 37,
38, 43, 44, 45, 60, 62, 63, 66, 69, 84, 105,
106, 116, 145, 148, 149, 150, 152, 156, 159,
160, 161, 167, 174, 185, 188, 189, 190, 191,
192, 193, 194, 195, 197, 198, 202, 203, 204,
205, 206, 213, 227
Smerek, John 134
Smerke, Franc 110
Smith, Donald B. 124
Smolej, Viktor 39
Soča 23, 166
Sodja, A. 67
South Wellington 70
So, Vivien W. Y. 36
Sovjetska zveza 63, 104, 150, 192
Springfield 88
Srbija 203
Starašinič, F. 67
Starčev, Francka 171, 172
Stariha, M. 67
Starman, Frank 145, 146, 147
St. Catherines 106, 114, 153, 166, 175
Steinbeck, John 226
Steinhauser, Betina S. 46
Stifton, Clifford 73, 74, 75, 81
Stirling 87
Strle, Urška 7, 8, 9, 10, 23, 26, 29, 34, 39, 168,
174, 176, 208, 209, 210, 211, 212
Stuart Mill, John 178
Sudbury 85, 89, 96, 101, 106, 112, 153, 155, 165,
171
Summerfield, Penny 23
Swanson Bay 70

Sydney 88
Szabo, Franz A. J. 46

Š

Šabec, Nada 202
Šehovič, Franc 134, 135
Šentjernej 26
Šerjak, Jože 157
Škofja Loka 194
Škola, Oton 65
Špital 148
Štajerska 190
Štih, Peter 8
Štritof, Andrej 35
Šušteršič, Franc 29
Šušteršič, Francišek 29, 66, 67
Švedska 26, 136
Švent, Rozina 159, 162
Švica 136

T

Taras, David 125
Tekavčič, Silvester 202
Thomas, David M. 77
Thompson, Alistair 208
Thompson, Andrew S. 189
Thunder Bay 89
Tilly, Charles 24, 42, 209
Timmins 91, 101, 106, 112, 114
Tolmin 17, 134
Tomc, Alojz 163
Tomović, Vladislav 40, 86
Toplak, Kristina 12
Torino 210
Torkar, Blaž 109, 110
Torner, Thomas 225
Toronto 25, 26, 27, 30, 32, 35, 37, 63, 69, 70, 72,
78, 79, 84, 89, 90, 98, 101, 102, 103, 106,
110, 112, 113, 114, 115, 116, 124, 134, 135, 140,
142, 143, 144, 148, 149, 151, 152, 153, 154, 157,
158, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 169,
170, 171, 172, 173, 174, 175, 178, 188, 191, 192,
193, 194, 196, 197, 199, 200, 201, 202, 203,
204, 205, 206, 210, 212, 225
Tourtel, Eleanor 35, 95, 99, 134, 148, 149, 154
Trail 70, 101
Trebilcock, Michael 72, 74, 78, 84, 102, 103, 104,
126, 128, 129, 131, 136, 137, 139, 141, 145, 148, 225

Trebnje 194
Trebše-Štolfa, Milica 29, 33, 34, 94, 95, 96, 97,
98, 105, 107, 114, 115, 150, 158, 165, 173, 185,
186, 188, 190, 192, 197
Trinidad in Tobago 137, 138, 144
Troper, Harold 84, 124, 125, 126, 134
Trst 10, 32, 116, 195, 210
Trudeau, Charles-Emil 142
Trudeau, Pierre E. 142, 143
Trunk, J. M. 29, 66, 67, 68, 72
Truslow Adams, John 15
Tržič 194
Turčija 129, 142
Turk, Anton 68

U

Ukrajina 192, 203
Urbancic, Anne 12, 32, 37, 38
Urbanc, Peter 35
Urbanc, Vladimir 32, 66, 95, 99, 134, 145, 146,
148, 149, 151, 152, 154
Urbanija, Franc 211

V

Val d'Or 88, 114
Valencič, Jože 29
Vance, Michael E. 71
Vancouver 36, 38, 70, 78, 80, 88, 98, 101, 102,
106, 112, 114, 117, 151, 152, 171, 172, 187, 200
Vankhead 70
Veličković, Tatjana 134
Velika Britanija 29, 79, 83, 101, 103, 136, 139
Velika jezera 65, 117
Velika Nedelja 82
Velikonja, Janko 17, 19, 23
Ventresca, Robert 84
Veran, A. 68
Verginella, Marta 7, 11, 12, 23, 26
Videtič, Rudi 28, 187
Vietnam 152
Vintar, Janez 35, 92, 93, 94, 96, 210
Vipavska dolina 195, 210
Virag, Štefan 96
Vitez, Luna 12
Vizmuller-Zocco, Jana 37
Vodopivec, Peter 25
Vrsno 189

W

Warnke, Ingo H. 61
Washington 31, 90, 185
Wellandport 187
Whitaker, Reg 25
Windsor 31, 96, 101, 106, 113, 114, 153, 194, 212
Winnipeg 63, 70, 78, 88, 102, 107, 117, 152, 165,
166, 167, 201
Woodsworth, James S. 63, 64, 74, 77
Wu, Zheng 36

Y

Yukon 69
Yuzyk, Paul 142

Z

Zagreb 32, 40, 80, 82, 87
Zaic, Frank 89, 91, 97, 106, 107, 117, 146
Zakrajšek, Kazimir 191
Zalokar, Jurij 9
Zarković Bookman, Milica 76
Zavertnik, Jože 29, 69, 70, 81, 86, 94, 95, 157,
158
Zavrtanik, Štefan 177
Zdravje, Lojze 88, 96, 107, 108, 146, 153
Združene države Amerike 15, 16, 17, 26, 28,
29, 30, 31, 32, 34, 35, 61, 63, 65, 66, 67, 68,
70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 79, 80, 82, 83,
84, 86, 88, 90, 94, 96, 98, 99, 100, 103,
106, 108, 109, 123, 124, 125, 126, 127, 130,
133, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 151, 155,
159, 164, 185, 186, 190, 191, 193, 196, 203,
225, 226
Zolberg, Aristide R. 16, 31, 76
Zorn, Sylvia 201
Zrim, Franc 186
Zrnec, Tone 167
Zver, Joe 115
Zwitter, Fran 24

Ž

Žebot, Ciril 161, 190
Žigon, Zvone 156
Žitko, Ivan 68
Žitnik Serafin, Janja 12, 15, 24, 34, 46, 151, 209

O NASLOVNI FOTOGRAFIJI, FOTOGRAFIJAH NASPLOH, AVTORICI, PAJDAŠTVU IN ŠE MARSICEM, KAR NI ZA SLEHERNA UŠESA

V eni od knjig, ki sem jo pomagal urediti, sem napisal, da izbiranje naslovnice »spada med moja najljubša in najrazburljivejša početja v sicer nič kaj razburljivem bivanju na Modrem planetu v Osončju na Rimski cesti.« No, kot po navadi, sem zadevo malo napihnil. In če jo na tem mestu odpihnem, potem bom rekel, da je izbiranje naslovnice najljubši in najrazburljivejši posel urednikovanja. To početje postane še posebej zanimivo, če te obišče avtorica knjige, s katero se dobro razumeš, z njo rad klepetaš, se greš norčavost v dvoje, ji zaupaš vsemogoče neumnosti in sem ter tja tudi kakšno vsaj približno resnost. Z Urško nisva ravno *bestiča*, *badija* ali kakšna druga *ful pokonektana* lika iz dandanašnjega slenga. Toda njen obisk je vedno razlog za veselje. Lahko se pogovarjava o lovu, feminizmu, smiselnosti bivanja, spolnem nadlegovanju, glasbi, tolminskih posebnostih, krizi srednjih let, begunski »krizi«, nogometu, vinu ter slivovki ... Skratka, o vsem obstoječem. Pa tudi neobstoječem.

Urška sprva ni bila ravno vesela, ko sem jo skorajda prisilil v to, da poskrbi za slikovno gradivo. Dodatno delo ali celo kup dodatnega dela za nekaj fotografij, ki ničesar ne spremenijo. Kmalu sva se strinjala, da fotografije lahko naredijo razliko med slabo in solidno ali solidno ter vrhunsko knjigo. Ne gre le za to, da ena slika pove več kot tisoč besed. Fotografije lahko odprejo vrata drugačnim pogledom, knjigo preluknjajo, aktivirajo povsem druge asociacije, ideje, misli in procese.

In nenazadnje, gledanje (še bolj pa izbiranje) fotografij je pogosto zelo prijetno opravilo, ki vključuje druženje, spoznavanje, tudi zблиževanje. Fotografija ni samo evokativen – spomine oživljajoč predmet, stvar, ki obuja podobe, drami čustva, spodbuja razmišljanje in sproža nove ideje. Je še veliko več. Je (lahko) predmet, ki povezuje, oblikuje nova zaveznitva, prijateljstva, pajdaštva in vsemogoče druge odnose.

In kako naju je z Urško spajdašila naslovna fotografija? O tem naj ugiba vsaka bralka oziroma bralec sam. Vse vendarle ni za sleherna ušesa.

Jernej Mlekuž (Jerc),
mož, ki je knjigo pomagal tudi slikovno opremiti,
urednik zbirke Migracije

Val d'Or, Que.

MIGRACIJE 33

urednik zbirke

Jernej Mlekuž

KANADSKIM SANJAM NAPROTI: k zgodovini migracij Slovencev

Urška Strle

recenzenti

Mirjam Milharčič-Hladnik in Urška Lampe

jezikovni pregled

Borut Omerzel

grafična zasnova

Samira Kentrić

tehnična ureditev

Jernej Mlekuž

prelom

Jernej Jaroslav Kropelj

izdajatelj

Inštitut za slovensko izseljenstvo in migracije ZRC SAZU

Za izdajatelja Marina Lukšič Hacin

založila

Založba ZRC

za založnika

Oto Luthar

glavni urednik

Aleš Pogačnik

tisk

Cicero Begunje, d. o. o.

naklada

350 izvodov

prva izdaja, prvi natis

Ljubljana 2025

slika na ovitku

Razgednica iz rudarskega mesta Val d'Or iz časa po drugi svetovni vojni, hrani ARS.

tiskano s podporo

Javne agencije za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost RS

Knjiga je rezultat raziskovalnih programov P5-0700 in P6-0440,

ki ju financira Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost RS.

Zgodovinska monografija *Kanadskim sanjam naproti* osvetljuje, kako dinamičen odnos do priseljevanja je izkazovala kanadska družba in na kakšne načine so se vanjo vključevali slovenski prišleki. Kanadski Slovenci so v svoji novi domovini brez dvoma pustili pomemben pečat tako na področju kulture, gospodarstva in politike kot znanosti in športa. Prispevali so k razvoju kanadske družbe in sooblikovali njeno raznoliko kulturno podobo. Ob prilagajanju novemu okolju so v veliki meri ohranjali svojo izvorno kulturno dediščino, kar se odraža v bogatem društvenem življenju, ki se je začelo leta 1933 z ustanovitvijo Vzajemnega podpornega društva Bled. Povezanost kanadskih Slovencev in njihovih potomcev s Slovenijo je raznovrstna, izraža se na vseh nivojih družbenega življenja.

Zaradi senzibilnosti za medosebne vezi, ki so jih stkali premiki ljudi med slovenskim in kanadskim prostorom, knjiga ni le prispevek h kanadski oziroma slovenski zgodovini. Je spodbuda k razmisleku o tem, kako selitveni procesi temeljno določajo tako družbe, ki jih ljudje zapuščajo, kot okolja, kamor prihajajo. Je zgodovinopisna ponazoritev, kako večplastne vzroke in učinke imajo človeške selitve, ki nikdar niso le selitve ljudi, ampak tudi premeščanje njihove snovne in nesnovne prtljage.

<http://zalozba.zrc-sazu.si>

27 €